

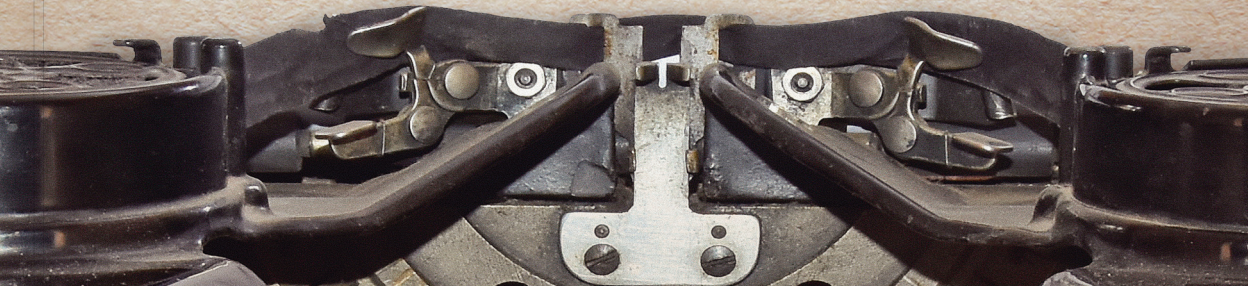
Грешни Милоје (Стевановић)

КАЗИВАЊА

Пето
издање



У аманет остављам унуцима мојем Јанку, Јовану,
Јани, Марти, Миони и Магдалени и праунуцима
својем еда би тувили и онима што ће иза њиг
доћи о прецима нашојем приповједали.



КАЗИВАЊА

Завичајна библиотека
Књига 60

Грешни Милоје (Стевановић)

КАЗИВАЊА

БОГУ У СЛАВУ
ПРЕЦИМА У ЧАС[Т]
ПОТОМЦИМА У АМАНЕТ

Пејо измењено и дојуњено издање

Гуча 2022.

С љубављу посвећуем усјомени на оца мојега Свешћолика – Жарка, земљоделца, сина Радосављевој, сина Милојевој, сина Вићенђијевој, сина Милорадљевој, сина Пејировој, сина Сивеановој и мајку Јујославу – Јулу рођену Раковић, а у аманет остављам унуцима мојим Јанку, Јовану, Јани, Марши, Миони и Мајгали и прауницима својим еда би шувили и онима што ће иза њи доћи о прауцима нашојим пријовједати.

ПРОЧИТАХ ОВА КАЗИВАЊА¹ И ВЕОМА СЕ ПРИЈАТНО ИЗНЕНАДИХ И ОДУШЕВИХ ЗАКЉУЧИОШИ ДА „ГРЕШНИ“ МИЛОЈЕ ЈЕСТЕ ВИШЕ ОБДАРЕН ПИСАЦ ПОУЧНИХ КЊИГА НЕГО ПОСЛОВОЂА У ТРГОВИНИ.
(СВАКАКО ПРВО ОДЛИЧАН ДОМАТИН СА ТАКОЋЕ ИЗВРСНОМ ДОМАТИЦОМ НАДОМ).

НАДАМ СЕ ДА ЋЕ НЕКО ЈАК У ВЕРИ И ПОТКОВАН КЊИЖЕВНИМ ЗНАЊЕМ НАПИСАТИ ПРЕДГОВОР ОВОЈ КЊИЗИ ГРЕШНОГА (АВЛА САДРАШЊЕГ ИСКРЕНОГ ПОКАЈНИКА МИЛОЈА И МУДРЕ МУСУПРУГЕ НАДЕ.

И СА ИНЕЉОМ ДА ИСТРАЈУ У РЕВНОВАЊУ НА СТАЛНОМ ДУХОВНОМ УСАВРШАВАЊУ И ТАКО ДО КРАЈА ОВОЗЕМЉСКОГ ЖИВОТА ИДУ ЗА ЈЕДИНИМ ЧОВЕКОЉУБЦЕМ ХРИСТОМ ИСПРЕД СВОЈЕ ДЕЦЕ И СВИХ ПОТОМАКА ЊИХОВИХ.

4/17 септембра 2005г.
у м. Преображењу

Архим. Венијамин
Преображенски

Умешто предговора првом издању

Ова казивања изнедрена су у необичним околностима и, осим беседа, такорећи, у једном даху. Када се из мог срца на папир претакла прича *Блајослов њрви*, у глуво доба ноћи, моја супруга Нада се запрепасти угледавши ме у сузама:

– Што плачеш, Милоје?

– Умрје ми ђедо – одговорик и ондак дођок себе.

Кад је, у свитање, исписан и *Блајослов друји*, дођох на идеју да ова казивања одштампам у омањем тиражу и подјелим ђеци, унучадма, кумовима, рођацима и пријатељима, крај гробова мојије предака, на десетогодишњем парастосу оцу моме Светолику, Бог да му душу прости, како би његовој големој љубави према прецима нашијем уздарје прињо. О овом науму обавестик своага тадашњег духовника, архимандрита Венијамина Преображењског, уручивши му примерак откуцаног текста.

После Свете Литургије у манастиру Преображење, Недеље три-несте по Духовима, љета Господњег 2005, отац Венијамин ме дарива благословом своим и писмом овим:

„Прочитах ова *Казивања* и веома се пријатно изненадих и одушевих закључивши да 'Грешни' Милоје јесте више обдарен писац поучних књига него пословођа у трговини (Свакако прво одличан домаћин са такође изврсном домаћицом Надом).

Надам се да ће неко јак у вери и поткован књижевним знањем написати предговор овој књизи бившег Грешнога Савла, садашњег искреног покајника Милоја, и мудре му супруге Наде са жељом да истрају на сталном духовном усавршавању и тако до краја овоземаљског живота иду за јединим човекољупцем Христом испред своје деце и свих потомака њихових.

4/17 сепембра 2005.

у м. Преображење

Архим. Венијамин Преображењски”

Умешто предговора
другом издању

Казивања су, Богу хвала, дотакла срца многије. Неко се после читања крсти, неко венча, неко поче постити и светом причешћу приступати, неко обиђе и уреди гробове предака...

Слава Богу за све.

А многи су слали писма, разгледнице, дарове... Преко мале руковети тије порука, аутор Казивања благодари свима који љубави имадијагу.

Драги Милоше, ^{14.8.2006.}
Напомињу
двосмисленост за
твоја Казивања
која су ти држала
духовно здравље
и радост!
Уредник издана,
Јованка Вукотић
Вукотић

Воздигни покое,
Из асиот прамо дојат светла
цркви твој, на нани својом снагом,
ици покојки ошкрв.
Нема нам снага твоја јерга у те,
да се стигну бој кајско и
негајивитице себе материано
и будав Божију славу.
Нема твоје мислисто дуго
поука за диво на бујну
мисленот постојеба

Трешта и Христус сестра
Ана.

Трештах киниу Трешти Милоје
з једном даху и ошадох
заживљена, а из срца ми
боје есе река лубави...
проширише се духовни видници...

Хвала Вам
браће Милоје!
Весна

Прослов трећем издању: Драгуљ духа

*Ко се никада не осврне на своје ђреџке,
никада се неће раговаџи ни својим ђоџомџима.*

Едмунд Берк (1729-1797)

*Заборавиџи своје ђреџке
значи биџи ђоџок без извора, дрво без корена.*

Кинеска изрека

Још су стари народи, у чију се традицију и мудрост столећима с разлогом верује, умовали да се *више мудросџи може наџи у дивљим брдима неџоли код ма којеџ судије*. Томе уче и свете хришћанске књиге, ризнице Божанске премудрости и духовни аманет човечанству, из чијих вечних истина израстају, ево, већ трећа *Казивања* Грешног Милоја – *Боју у славу, ђреџима у часџ, ђоџомџима у аманеџ*.

Из благодатне српске земље, из њене блиставе прошлости и неизвесне будућности Грешни Милоје (1949), син Светолика и Југославе, зналачки тка приче које човека држе у нади и обуздавају у греху, опомињуџи на грешну људску природу и живот пун кушњи које треба издржати на путу у Вечност. Небески надахнут, творац *Казивања* се са Вером, Надом и Љубављу осврће ка преџима Стевановићима, потомџима Стевановим, исписујуџи дирљиву и топлу, а надасве поучну породичну историју из које избија моћна светлост давних времена. Јер овакви драгуљи духа не настају случајно, преко ноџи, већ расту и сазревају зрно по зрно и преносе с колена на колена онима који тек долазе.

Неке од џих џренуџака би да заусџави...

За незаборав.

И за љубав ђонеком од мноџих које је волео.

Заогрнути чистим образом, преџи Милојеви беху вредни, радишни и поштени земљоделџи везани за Бога, дух и веру, са животном филозофијом утемељеном на искуству тегобних сељачких послова и дана – да никада кроз своју капију не унесу ништа туђе, што нису „одзноили“. Ова богонадахнута књига, израсла из завичајних и

предачких корена и чврсто ослоњена на њихова стабла и изданке, описује унутрашњи пут преумљења и духовно узрастање грешног Милоја, нудећи одговоре на вечна питања о човековом путу од Земље ка Небу. На том путу са безброј посртања и усправљања, као неугасло огњиште најдубље мудрости и спасоносна котва у узбурканој реци живота достојанствено стоји Милојево јато – кћери Катарина, Марија и супруга Нада, у чију част својој фирми даје назив „КМН”.

Може бити и: К – *крсї*, М – *молишва*, Н – *небо*. Стога душеполезна *Казивања* о патријархалној, обичајној, традиционално-православној побожности зраче духовним сјајем и животним поукама које уђоше у бројне домове и дотакоше срца многих, те у пажљивом уху одзвањају као својеврсна литургија необичне мисаоне дубине.

За неуморног боготражитеља и казивача Милоја, који међу родбином, кумовима и пријатељима мисионари овим драгоценим породичним Јеванђељем, подигавши себи, својим прецима и потомцима непропадљив храм за Вечност, будућност не може бити изгубљена.

Мр Маријана МАТОВИЋ

*На дан Свећих Козме и Дамјана – Врачеве,
14. новембра леѣа Госїодњеї 2009. у Чачку*

Казивања
Трешног Милоја
Није књига него букет,
Букет цвета од три руке;
Целовесит пред Богом својим
А за своју душу;
Лешојис о својим брестима
Као свата вошћинаца;
Аманет својим потомцима
Као пушкар у нивој
вечни.

2012.

+ Ед. Архемље

Слово поводом
петог издања „Казивања”

Кад је Српска академија наука објавила *Речник Драгачева*, који је исписао, протумачио и примерима из битисања Драгачеваца оживео Милоје Стевановић одбијајући да га потпише, због једног јединог слова које су му додали у двестотак речи, записао сам наш разговор:

– Не хтеде да се потпишеш на своје животно дело које издаје Српска академија наука због неке ситне зачкољице? – упитах га запрепашћен.

– Јок ја. Јербо, не постое ситне и крупне неистине. Постои само истина и неистина. Ово друго су мои преци звали лаж, а онога ко сведочи лажно: лажов.

– Да ниси ти авашас? – упитах га.

– Но шта сам – узврати ми.

Кад је објављено издање *Речника*, са његовим потписом и враћеним словом на изворје, рекох му да ми је жао што сам записао ону прејаку реч (на стр. 848 *Речника Драгачева*², Гуча, 2021).

На то ми он одговори: *Није љрејака, љасенї је. Ти си, вели, само љоїврдїјо оно шїо је љроково Ава Анїоније Велики, љрије више од 'иљаду и шесїо їодина: да ће доћи време кад ће људи љолућейи ља ће їрмачиїи на некоїа ко није излуђо їоворећи: Ти си луд јер ниси ко ми осїали.*

Тако ми је, изгледа, узвратио жалост за срамоту.

Елем, писао сам, као новинар, пре чердесет мање једну годину, о аутору ове књиге кад су га званичници прогласили за *неїријашеља државе и љарїије* зато што је на сабрању србске омладине устврдио оно што се тад није смело рећи, а казао је оно што се, нажалост, касније догодило. Мени тад рече: *Вољо би да су моји друїови у їраву, но ме сїра[х] да нису.*

Писао сам, пре десет више једну годину, када је искључен из цркве својих ђедова и својих унука, јер га је оптужница теретила за два „кривична дела”: што је примио монахе – духовну децу протеранг владике Артемија и што се Богу молио с њима. Тада ми је рекао: *Важније је Боју уїодиїи неї' људма.*

Писао сам пре једну деценију када га је полиција хапсила а суд осудио зато што је бранио зајемчено уставно право на неповредивост стана и слободу вероисповести вазнесењских монахиња у Овчару. Онда ми је рекао: *Власџ је нака каку смо заслужили и њој се ѿреба ѿвиноваџи, али само донде док она не ѿражи оно шџо нам Боџ забрању[џ]е.* И додао: *Шуџњом ѿред неѿравдом се изда[џ]е Боџ.* После неколико година у поступку заштите законитости Врховни касациони суд га је, својом одлуком, рехабилитовао.

Писао сам кад није хтео да потпише свој речник зато што су му казали: „Академија своја издања већ 115 година објављује под својим условима које ми не можемо да мењамо, чак и када се не бисмо принципијелно слагали са њима”. Том приликом ми је рекао: *Од свеџџх људи сам научио да зло насџаје исџо ко и мрак: чим зажмуриш. Ал онај шџо џи је сџворијо очи није крив шџо си иџ џи зџворијо.* И још ми каза да он нема намеру *о[д]сџуџиџи од Исџине, џџ. од воље Божје, да би исџунио вољу људи.*

Писао сам кад је ушао у „ринг” са једним министром српске владе кога је утуком нокаутирао па се овај од тог нокаута није могао опоравити, а тада ми је рекао: *Тачно [џ]е да сила Боџа не моли, ал нам је на уџјешеније џо шџо ни Боџ силу не воли.*

Ево, најзад, прилике да без адреналина, у миру, кажем неку реч о књижевном првенцу Милоја Стевановића, о његовим *Казивањима*, која се нигде не продају сем у његовим ашчиницама, па су, и поред тога, доживела, ево, пето издање.

Ову књигу краси језик древних Драгачеваца који је аутор упио, сачувао и изнео на светлост дана. Она је породила први речник древног Драгачева: *Речи које увиру* – које је из првог издања Стевановићевих *Казивања* напабирчила мр Мирјана Матовић. Тако су *Казивања* семенка из које ће се изродити величанствен *Речник Драџачева* који у потоњем издању на 860 страна ниже око осамнаест хиљада речи са примерима који описују живот Драгачеваца што, заиста, представља прави свезнадар пишевог завичаја.

Чини се да ни верника ни неверника ауторова јавна исповест, у *Казивањима*, не може оставити равнодушним. Ретко ко ће после првих страница ове књиге остати неузбуђен и вероватно ће имати насушну потребу да натера себе на преиспитивање свог живота и да покуша да поправи батаљено, да огради разграђено, да нађе изгубљено, да се ако је забасао на какву странпутицу врати себству. Не мало људи

и жена су се, након прочитања ове књиге, крстили, венчали, почели да славе славу предака, да уређују и посеђују њихове гробове...

Његова исповест и долазак, у свом преумљењу, до тачке да поверује у Творца, је са овом књигом постала јавна тајна, а његов усклик, након ходочашћа светињама широм православног света све до Свете Горе и Свете Земље: *Госїоде Блаїи, їоверово у Тебе јесам; сад више не веруем: сад Те знам!* – навешће многе да размисле о оном виђењу Аве Антонија с почетка овог текста. И да размисле да ли остати у огромној већини самоуверених или пребећи у мањину покајника.

Лично сам се уверио да су три приче о казнама Божјим (в. стр. 43-47) заиста истините и документарно веродостојне. Пред тим истинама човек изгуби дах и почне да се осврће унатраг, да преиспитује кораке које је оставио изасе и да премерава пређашња дела своја.

Приче из Сїевановића џемаїа, Блаїослови и Комендијања исїог Ридова нас враћају исконима. Враћају нас у оновремје кад су велики људи живели у малим кућама, кад је образ био бесцено благо, кад је *здоїовор* био јачи од штамбиља и закона. Уз странице овог поглавља огрејасмо се крај прочевља, бијасмо на мобама, комишањима, у рабаџи-луку, преживесмо оно страшно швабско одбрајање „сто за једнога”, једва избегосмо шибу у „принципу топлог зеца” на Голом Отоку, чусмо оне величанствене благослове и аманете ђедова и очева и, најзад, *комендијасмо до бола у сїомаку* само што не *їоцркасмо од-смија*.

А онда: Писма. Као да је поштар зазвонио на наша врата и доневши нам ђедова писма с Крфа и Авале, с ходочашћа светињама Русије и Украјине – писма која нас нагоне на сећање, која нас прекоревају за заборав и немар, која нам показују да у сваком безизлазу постоји частан излаз.

Затим се порадовасмо уз беседе радованке, чувши звекет чаша с рујевином, којима се наздравља, заиграсмо вито коло, гостисмо се ђаконијама свадбарским и славским... и речима Милојевим што му из срца источише и радовање нам зашећерише.

Потом се обресмо у *шареним селима*, на гробљима, чуваоницама праха предака наших, над одрима усопших, где се аутор *Казивања* опрашташе са онима који се преселише у вечност, где нам се суза тугованка заблиста осветљена зрачком наде, подсећањем да је *земаљско за малена царсїво, а Небеско увјек и довејка*.

Казивања се завршавају с неколико разговора које су истинољупци водили са аутором који се потписа као „грешни”.

Да л' је „грешник” ил „праведник” – препустимо времену, том непоткупљивом судији и онима што ће доћи кад се Милоје Стевановић и ми, његови савременици, измакнемо одавде, кад се испуни она Његошева: *Покољења дела суде – што је чије дају свима.*

Да ли су прогонитељи аутора *Казивања* били у праву или у криву, знаће се једног дана. А можда и пре.

Неки су већ сазнали па нам благовестили:

Тако Предраг Драгић Кијук, књижевник, преводилац, човек који је у Кембрицовом енциклопедијском издању (Cambridge, England) „2.000 интелектуалаца у 21. веку” добио одредницу на уреднички позив, а Интернационални биографски центар (St. Thomas Place, England) прогласио га је 2010. године за једног од 100 слободних мислилаца у свету, творац зборника „Catena mundi”... на једној од својих потоњих трибина, у Крагујевцу, пред свое пресељење у вечност, засведочи да је „Милоје Стевановић велики праведник”.

Др Биљана Ђоровић записа: *Милоје Сџевановић је човек на кога би свако у Србији а и џланејарно јџребало да се ујледа. Њејов живој и дело су свејионик и јујшоказ за излаз из дисјоијске садашњосји свеја који је задесила инјејрална несрећа... Милоје Сџевановић није јџрисјао на обмане, лажи и симулакруме, на мајле исјарења које излазе из вешјичијеј казана у Шексјировом Мајбейу, ма колика и каква била фаусјовска јонуда. Није јодлејао цивилизацијским идеолошким, мајџеријалисјичким и јџехнолошким кулјовима који су јосјали доминанјни јод влашју самој ђавола, који је одлучио да се јокаже свеју. Ујџкос свом несјорном и великом усјеху на јџривредном јољу, никада није јодлејао заводљивосји зла које је до скоро нудило заборав у својим јојџрошачким, јуџрисјичким и јџехнолошким рајевима у којима није било месја за Боја, већ је јјај усјех сјавио у службу божанској закона, у славу своја завичаја, Србије и Срба. Пукојине ејзисјенције, рујјшуре у јџприродним, верским и социјалним свејовима, које су јџоисјекле из зла и које су јосјојале све веће јојоком јџројеклих јола века, нашле су у Сџевановићу, будући да је исконски ујџемељен у јџредачком искусјву и моралу, свој неујџоредивој хроничара, кријичара, јујмача и јџојивника. И, јџприродно је што се јјај ђавоимани будибокснама свеј и јџоредак јонаша(о) јџрема њему дубоко нејџраведно...*

Др Владимир Димитријевић о Милоју Стевановићу закључује: *Случај Милоја Сџевановића је јџарадијмајичан. О њему, ако нишја друјо,*

ї треба размишљаїи. Једної дана ће и он биїи знамење доба у коме смо живели.

Проф. др Љубомир Протић за собом остави сведочанство: Истїорија Срїске їправославне цркве и наша истїорија їоследњих осамстїо їодина је имала, а и данас има, мноїо и їорих и їрешниїх Срба, неїо шїо је Милоје. Чак суїроїно, одликован је највишим їрамаїама їаїријарха Госїодина Павла, одликован їрамаїама владике Сїефана Боце, и да би комедија била до краја завршена, онда је одликован їрамаїама владике Хризосїома Жичкої, који їа је казнио искључењем из крила Срїске їправославне цркве. Дакле, їо овим їрамаїама, ...он је један од најзаслужниїх Срба за развој Срїске їправославне цркве.

Проф. др Зоран Чворовић у тврди да је Милоје Стевановић истїински истїоведник и боїоїражишїељ, о чиїм делима милосрђа сведоче бројне їрамаїе, али и бројна нахрањена усїа кажњава се најїежом казном – екскомуникацијом, којом у истїорији СПЦ није кажњен ни један мирјанин... И још: У време свеоїшїе їљачке и їрабежи народної имања, Милоје се окривљује за милосрђе. Крив је, јер је раздао своје имање монашком збеїу... Крив је, јер їрилаже као боїоїражишїељ, а не као куїац оїрошїаїница. Крив је, јер је оргене и їлакеїе схваїио као їозив на їодвиї и боїоїражење, а не као куїовину месїа међу моћницима ової свеїа. Крив је, јер је са слабима, а не са силнима. Али свачије ће дјело изићи на видјело; јер ће Дан їоказаїи, јер ће се оїњем оїкриїи, и свачије ће се дјело оїњем истїишайїи какво је (1. Кор. 3. 13). Још један їриїовор савесїи уїућујем инквизиїору – оїїужи и мене, јер сам се, у мери своје вере и своїх моћи, шїрудио да радим истїо оно шїо је радио и Милоје Сїевановић.

Проф. др Милан Мићуновић тврди да је: Милоје їрав, а суд крив. Јер је суд себе осудио судећи човека који је їоказао доброїу велику и љубав... Милоје је један свеїшли їример за све нас. Ако будемо моїли да їа їраїимо и мало, биће добро.

И покојни књижевник Момир Лазић иза себе остави сведочење: Случај браїа Милоја је, їо мени, јединсївен случај у нашој Срїској Православној Цркви. У једном времену, када срїски народ, у шїешком времену, шїриї једну од највећих издаја, од Свеїої Саве до данас.... То је часїан човек и шїо шїо је урадио часно је. Он їреба да се їоноси шїиме шїио је їомоїао владици Арїемију, монасима, Србима који су їрошїерани са своје вековне земље. И ако је шїо цена, да збої шїоїа буде избачен из Срїске Православне Цркве, ево ја суїра їрви, за све шакве сївари које ћу урадиїи їрисїајем да будем избачен из Срїске Православне Цркве.

Адвокат Томислав Ерић устврди: *Како ѿо дру҃ачије и схваїиши – када је Грешни Милоје у мно҃обројним и небројеним ѓриме҃рима нахра-нио їладне, оденуо їоле и босе, духовно и маїеријално їодржао бројне невољнике и їроїнанике – неїо схваїиши као суђење самом Јеванђељу и њеїовим заїовесїима – да ко учини оним људима земаљски малима – да је онда ѿако учинио самом Госїоу Хрисїу.*

Др Миодраг Петровић, научни саветник САНУ о Милоју забележи: *Преїреке, које су му у живоїу намеїане, нису у њеїовој души рађале обесхрабрење, још мање малодушносї, неїо су їредсїављале їодсїицај и їодсїрек за нову снаїу, радосї и наду у боље дане, колико за себе, ѿолико и за друїе. Као їо їравилу, свака їреїрека рађала му је неко добро, за које ни час, ни месїо није моїао унаїред да зна. Али, знао је нешїо друїо, а ѿо је – да о їоме одлучује Онај Коме је їодредио све своје живљење.*

У многобројним подршкама аутору ове књиге занимљив је запис књижевника Милосава Славка Пешића у *Повесму о рабу Божјем, їрешном їраведнику, Милоју (Сїевановићу) из Горачића*: *Блаїодаран је їрешни раб Милоје Боїу, чијом Милошћу је їреїеко и моли Му се, да му даде снаїе до краја да исїїрїи сїукач и корбач. Да ли ће му молишва биїи услишена? Творац зна. На камени биљеї који је їосїавио изнад своје вечне куће, укlesa аманеї својим їоїомцима кроз еванїелско слово: „Ово вам заїоведам, да љубишїе једни друїе (Јован, 15,12).”*

Најсрдачније препоручујем ову књигу која има укус побожности и благодарја, добротворја и гостољубља, која одише благочашћем и родољубљем, која подсећа и опомиње, саветује и поучава, разгаљује и засмејава, певуши, ромори и говори језиком завичаја. Оног завичаја који је уїњежђен у дубини срца Милоја Стевановића па одонуд: *милује ђедовом їричком; мирише бабиним закајмаченим руменотаравим колачком; їјевуши їојем славуја, зриком зрикавца, дукаїањем мисирке; свейлуца меком месечином, звезданим небом, їреїшанњем свишца; одзвања кукурикањем їјевчева, блеком сїада, брујањем меденица, їалойом коња; шайће їуцкеїањем бадњака, доїорезањем свеће, ујањем развијорца, блаїородним кайима кише; ‘рани жуљном очевом руком и буди у разасвиї мајчиним їољубом; украшава їлавим јорїованом и мајчином душицом, балученим ћилимом и нецаном завесом, везеним чарайама и јелеком; дарује дуњу и мушмулу, караманку и беросавку; їрије ваїшром*

исїод ламїека и зрном їшеничним у злаїном класу; враћа їесми орачкој и коїачкој, рабаџијској и косачкој, жеїшелачкој и свайшовској; їозивље на мобу, на їрело и їосело, на комишање, у коло око роїоце на којој жмирка карбиїуша, ће јермоникаш расїеже дуїмешару; осїавља у аманей крсну славу, и їрекаду, и молиїву; зове їробовима їредака који се ужељеше свеїлосїи вошїаница, мириса їамјана и Оченаша; зайомаже да се расїрейше їрочевље ћедова; їризива вери їраћедовској.

Дакле, препоручујем и апелујем: чујмо и почујмо вапај овог завичајнољупца:

Озовни се, роде!

Не дај да їи из срца оїму завичај.

Без завичаја смо окрњени.

Недосањани.

Сеїни.

Ако їи из срца ишчуїају завичај искорениће їи веру оїаца ївоијеї.

Оїеће їи душу.

Не дај душу, роде!

Гвозден Оташевић

Напомене уз пето издање

Четврто издање *Казивања* је, по сведочењу Милоја Стевановића, на сопствени предлог, уредио проф. др Драгољуб Петровић, кога аутор књиге изузетно цени и поштује и као човека и као научника. Имајући у њега неограничено поверење, догодило се то да су ауторови аутентични записи из претходна три издања, која садрже речи са једносложним рефлексом јата (ѣ = је) преправљени, без знања аутора, у двосложни (ѣ = ије) што вероватно одговара матерњем дијалекту проф. Петровића, рођеног у племену Куча, па су овом издању те речи враћене изворнику.

Аутор *Казивања* није водио рачуна о дијалектолошким мапама које су изрисоване у кабинетима, није бринуо о томе шта су дијалектолози исписали у својим стручним радовима и докторским дисертацијама, његова *Казивања* су источила из његовог срца и памћења и једино неприкосновено правило ког се придржавао је да сећање на своје јунаке запише онако како су они ваистину говорили.

Једне прилике ће проф. Драгољуб Петровић и сам записати ове речи:

„О Драгачеву ће, може бити, неко лепше певати него Милоје (пада ми на ум, рецимо, Иван Негришорац), али о Радосаву и Светолику, као и о Србима којих више нема, од Грешног Милоја неће нико лепше приповедати” (*Казивања*, четврто издање, Ниш, 2012, стр. 13).

Аутор није замерио проф. Петровићу и др Јелени Капустини што су његових 207 речи (у *Речнику Драгачева*) које је он записао са једносложним рефлексом јата (*је*) заменили двосложним (*ије*), за шта и сам проф. Драгољуб Петровић, вели да је реч о „структурално безначајној појави.” Они су, као људи од књиге, ишли за књигама које су научници писали у кабинетима и за др Петром Ђукановићем, који је докторирао на говору Драгачева, у коме је, додуше, по сведочењу проф. Петровића, провео „читава два месеца”, и сматрали да не смеју „издати” науку. Није, дакле, чудо што су они и академик Реметић, уредник *Дијалектолошког зборника* Србске академије наука и уметности, поверовали више књигама него аутору и ономе што пише у темесућу (тапији) његовог претка Милутина, из 1869; томе како је говорила његова баба Драгиња, или ујак Лисо; како је записао својом руком,

на фотографији дариваној сестри Станојли, 1947. године, његов отац Жарко; како су исписани епитафи на стотинама споменика по драгачевским гробљима; шта су исписали драгачевски писци и песници у преко педесет књига... То што ауторов далеки предак није написао „бијели“, а отац није написао „цвијеће“ – „кривња“ је њихова?! Јер, по тврдњи научника, они су ваљда требали да напишу „бијели“ и „цвијеће“, а кад већ они нису, онда такве „грешке“ научници и САНУ не могу себи допустити, јер они, како видесмо, „своја издања објављују под својим условима које ми не можемо да мењамо, чак и када се не бисмо принципијелно слагали са њима“. То је био разлог због кога Милоје Стевановић није могао ни хтео да потпише *Речник Драгачева* који је објавила САНУ и Институт за српски језик САНУ у *Дијалектолошком зборнику*, па су га, уместо аутора, потписали Драгољуб Петровић и Јелена Капустина који су урадили акцентовање и граматичку обраду Стевановићевог словара на основу ауторових аудио записа.

Драгачевци се не упуштају у то шта у књигама дијалектологије пише, па се тих правила не држе ни кад зборе, ни кад роморе, ни кад ситне књиге пишу.

Аутор каже: *Ийак, йосле укора, оглучио сам да йреисййшам своју „бандоїлавосй“, йа сам йрибавио неке књије које се баве овим ййшанем. У једној од њих, коју йошййсује йрофесор Филолошкої факулйейта у Беоїраду сййоји: „Јекавски изїовор, ййј. једносложни изїовор рефлекса јайа, мноїо је чешћи и йеоїрафски расйросйтрањенији неїо шйїо се йїо обично мисли... Заїїо се не може смайтрайи йоузданом Пеїтровићева їрађа са йшерена јер је он скоро увијек, йод уййицајем свої майшерњеї изїовора, у наведеним йримјерима чуо сйјено, дијеїше (умесйїо: „сјено“, „дјеїше“ – ої. М.С.).*

Проверавајући себе йри изрази *Речника Драгачева* и йриїреми йеїшї издања ове књије, аушор се обрайїио онима који се баве дијалектолоїїјом, који носе докйїорске ййшйуле, и добио њихове йоїлеге на сйорно ййшане (о йїоме деїшальније в. *Речник Драгачева, друїо, дойуњено издање, Гуча, 2021, сйїр. 847-858*).

Неки научењаци су ми на мој уййй огїоворили:

1. „Готово у читавој западној Србији је исти рефлекс дугог јата, а ако не доследно исти, онда барем унеколико сличан. Наравно, ствар је конвенције у бележењу, јер су просто постојале варијанте у транскрипцији онога што чујемо на терену. Просто, то је нешто што се годинама није решило, али се сви слажу да то свакако није типичан двосложни рефлекс.

Веома је добро што сте својим ставом покренули једно озбиљно питање, чиме смо дошли у ситуацију да се коначно и наши еминентни стручњаци – а хвала Богу сви су још живи – ухвате у коштац са овом чињеницом и коначно разреше његову транскрипцију.”

2. „Постоје два типа изговора *ије*... један је двосложни, а други, једносложни и у њему је *и* обично кратко. На њега пажњу обрати само изоштreno ухо, а не пише се управо зато да се не би правио нови слог тамо где га нема...

Како трифтонзи нису прихваћени у српском језику, то би свако бележење *ије* аутоматски означавало два слога, што овде, очигледно, није случај.

А да у Драгачеву има и екавице и јекавице, то се чује на снимцима Ваших информатора. То ми је било чудно, али и Ви сте ми потврдили ту чињеницу.”

3. „Увиђам у чему је ствар: Ви и Ваши информатори све изговарају под једним акцентом, тј. као један слог, а неки дијалектолози, не само професор Драгољуб Петровић, предвајају слог на два дела, тј. праве двосложну артикулацију. У науци о језику је ова појава давно објашњена, али не знам како ће наши србисти реаговати када им сервирамо постојање трифтонга (*ије* под једним акцентом) у српском језику? Све ми се чини да се враћамо на стару причу о вокалном *р*... Добро је што нисте пристали на ултиматум.”

4. „Морам признати да су српски фонолози врло *шврди* када је у питању историја српског језика и да им је јако тешко да прихвате да се српски језик од Вука до данас ипак променио. А видим и да сте Ви ударили о исти зид...

Приметно је, у овом звучном запису који сте ми послали, да информаторка говори мало екавицом, мало јекавицом... То ми је било чудно, али људи тако говоре и ту се нема шта ни додати ни одузети. Питање изговора *је* или (*ије*) је питање психоакустике и перцепције с једне стране, а акустичке анализе са друге.

Наиме, постоји нешто што се зове праг чујности, тј. ако неки глас не траје довољно дуго, ми га не можемо ни перципирати. Али тај глас може утицати на своју околину тако што ће *зашиииийи* глас испред њега у том смислу да га не *обоји* глас који долази иза тог краткога, назовимо га *зашиииичкој* гласа. Елем, ако Ви кажете *лјей*, а не *лијей*, то само значи да сте ви глас *и* скратили до те мере да га не перципирате. Ни ја га не перципирам јер слушам шта Ви говорите, али га србисти

фонолози перципирају јер знају да он мора бити ту негде. То Вам је исто као са чувеним вокалним *p*. И поред аргумената неких озбиљних стручњака да акценат не носи *p* већ вокал који стоји иза њега, биле су муке Танталове то доказати, али је на крају прихваћена чињеница коју је апарат забележио. Реч је о вокалу типа *шва* (врста полувокала средње вредности, као нпр. француско немо *e* или румунски глас који се некад бележио као *и* са циркумфлексом, а сада се бележи као *а* са истим дијакритичким знаком, или бугарски полуглас) који ми нити бележимо (у старим рукописима бележио се као руски меки знак) нити региструјемо, управо зато што смо га избацили из реда фонема и не обраћамо пажњу на њега.

Тамо где нема оног *зашћићничкој и*, обавезно долази до јотовања, па имате речи *ђедо*, *љепота* и слично.

Ако бисте у свом речнику бележили облике са *-ије-*, дали бисте пун тоналитет вокалу *и* којег у Вашем изговору нема.

Ако бисте бележили без *и*, то би разумео сваки лаик, али би фонолози ставили замерку да је то немогуће. Излаз би био у томе да се *и* стави у експонент испред *ј*, или да се у предговору објасни да у групама *лј*, *нј*, *дј* и сл. нема јотовања због постојања кратког *и* које се обичним слушањем не перципира јер не траје довољно дуго и које не дозвољава непосредни контакт претходног сугласника са *ј*."

Овове ваља додати и став Љубице Наранчић, ђака проф. Павла Ивића, која се, на свој начин, читавог живота бави језиком, а која каже:

„Била је школска година 1969/70, нама четврта година студија, проф. Павле Ивић рекао нам је на часу дијалектологије да језик који је осмислио Вук Караџић *није* на *ћерену* не *јоси*ји.

Преда мном је текст Петра Ђукановића: *Говор Драгачева*, Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1995.

На страни 34, поглавље 91, Рефлекси гласа *ћ*, почиње реченицом: 'По замени старога гласа *ћ* драгачевски говор спада у ијекавске говоре херцеговачкога типа у западној Србији. У вези са тим морамо дати неколико напомена:

1. Ниједно испитивано место у Драгачеву нема класичну, вуковску замену *ћ* у дугим слоговима (*-ије*, *-ије*).'

2. У говору Драгачева наилазимо на флукутирајућу ситуацију у вези са континуантима јата у дугим слоговима: *иe*, *ије*, *и^јe*, *и^јe*."

Дакле: изјава у тачки 1. поништава прву, уводну реченицу. Драгачевски говор нема вуковску замену јата. Ипак, при крају

36. стране, аутор каже да је нашао неколико таквих примера, али их не узима у обзир јер су изречени у 'емфатичној ситуацији'. Ове нијансе (у примерима их је више): дифтонг *ие* – са дугоузлазним *е*, или краткосилазним *и*; *ије* – са дугим *е*, а редукованим *ј*; *иј* редуковани испред дугосилазног *е*... све су то транскрипције изговора, непримењиве у пракси. Милоје Стевановић пише *је* зато што смо одбацили слово *ђ*, и не можемо друкчије записати једносложну вредност дугог јата, а та се вредност показује у свим крајевима такозваног источно-херцеговачког дијалекта.

Дубровачка поезија нема *ије*, само: дуго *је*. То је објаснио Милан Решетар, али наши приређивачи Решетара не узимају у обзир. Лички јекавски говор такође нема *ије* као замену за дуго јат, али аутори 'Општесловенског лингвистичког атласа', објављеног на руском, 1988, заобишли су Лику, нашли су само икавски изговор, у местима: Бриње и Трновац (код Госпића).

За почетак, довољно је да послушамо песме извођача: Неду Украден, Здравка Чолића, Арсена Дедића, Мишу Ковача, Џонија Штулића, Масима Савића, Сергеја Ћетковића, Ненада Кнежевића. Чујмо Милоша Бојанића како пјева:

*Босно моја, јабуко у цвјеџу,
шџо ме џусџи да луџам џо свјејџу!*

Питајмо Здравка Чолића: како он то преноси екавштину Бранка Радичевића на јекавски? Питајмо Бору Ђорђевића: како је он писао екавске стихове Жељку Бебеку, који пева јекавски?

Чујмо Јадранку Стојаковић како пева Шантићеву песму:

*Кад на младо џољско цвјеће
Бисер ниже џоноћ нјема
Из џруди ми жеља лјеће
'Шџо џе нема, шџо џе нема?'*

Богдан Поповић је у чувеној својој *Анџолоџији* објавио тридесетак Дучићевих *јекавских* песама. На почетку је песма, без наслова: ево десете строфе:

*Не џиџај никад: звуке наших дана
Хоће ли вјеџри да разнесу шумом,
К'о бјели бехар са џроцвалих џрана,
Ил' цвјеће некад над нашијем хумом;*

Било би честито да нам неко објасни: зашто се Дучић одрекао својих јекавских песама, па још забранио да се оне даље штампају!

Како је то хрватским издавачима јасно да се *ије* пише, али се не чита! Чита се: *је*! Зато су, не сматрајући то за тешкоћу, пренели песме Тина Ујевића, једанаестерац, са екавског на јекавски.

Милоје Стевановић зна свој матерњи говор, драгачевски, и држи се правила: Пиши као што говориш!"

Да ли је игнорисање и негирање постојања једносложног рефлексa јата (Ђ) налог који је дошао из неког диригентског центра, који је и једног горостасног Дучића могао натерати да се одрекне првобитја, или се на стварни изговор народа у појединим крајевима, попут Драгачева, гледа с непотребним презиром – то питање треба да разреше људи који ће спојити науку и етику, а дотле: сведоцима, попут аутора ове књиге оставимо право да пишу као што говоре и да читају како је записано.

Посебна напомена:

У својим записима господин Стевановић сасвим свесно и оправдано користи облике казивања својих предака који нису у складу са нормативним језичким и правописним узусима ововременог србског језика. Дакле, није у питању некаква врста „неписмености”, већ ослањање на аутентични говор драгачевског краја којем аутор дугује сваку врсту синовског поштовања. Језик, као живо и промениво ткиво људског ума и његовог унутарњег развоја ка (ис)казивању сопственог бића, не може бити учаурен у правила (фонетска, графолошка, ортографска, дијалектолошка), ма како она била потребна или преко нужна. Међутим, понекад она више служе педантности и цепидлачењу кабинетских филолога, него што имају неко дубље семантичко оправдање. Језик не служи само тачном преносу информација, већ и настасијевићевском „светачком” зарањању у мајдане памћења искуствених наслага предања сопственог рода. А Милоје Стевановић баш својим „неправилним” казивањем чува једно правилно живљење у пунини, много важније но језичко „договорено општење” по начелима помало саможивог разума. На овај начин он се смерно и смисаоно, заправо праведно људски, поклања свом завичају и богатој језичкој србској отаџбини.

Потребно је навести и то да у језику који Драгачевци данас баштине постоје гласови за које не постоји видљива ћирилична ознака (рецимо код речи као што су *изјелица*, *изјесѿи*, *козји*, *изјуѿра*... – умекшани палатални глас ж – није з, а није ни ж нити жз), па њих аутор предочава двословном графемом з', а код речи сјекира, сједи, сјекирација, исј, посјеци, посјек, подсјетити се... (само са другим гласом – умекшани палатални глас ш – није с, није шс, а ни шћ), то чини једнословном графемом ś (с са додатком надредног дијакритичког знака).

Слободан НИКОЛИЋ

Leo Tрви

ПРЕУМЉЕЊЕ

СУСРЕТ СА СМРЋУ ЈЕ НЕИЗБЕЖАН

У а, грешни Милое, проћердак улудо најбоље године живота свога. Ијако крштен љета Господњег 1949, чинодејством свештеника горачићког Јовише Танасковића, на рукама кума Слободана Иконића, земљоделца из Бањице, залутак у најдубљи мрак духовни. Огрнут застором тужног и ружног, безбожног времена, проведок младост своју по безбожним школама. У многобројним књигама, том збиру људскије мудролија, не знајући, грешан, да е пред Господом лудост оно што е пред људма мудрос, научик преголеме неистине и глупоштиње:

– да су људи еволуцијом постали од мајмуна, Боже ме прости, а јок да су ђеца Божја;

– да е време највећег србског учитеља и просветитеља, време духовног процвата рода мога, време Светог Саве и оца му, Стефана Немање, потоњег Симеона Мироточивог, време „мрачњаштва и заосталости”;

– обилазик маузолеје по Москви и Софији, а не знадок, грешан, за свете мошти светије људи;

– идок на забаве, акције, у позоришта, на скијања, у извиђачке пооде, у феријалне логоре, а не идок, прегрешан, на Свете Литурђије;

– празновак 1. мај, 8. март, 7. јул, 29. новембар, 22. децембар, католичку нову годину, не знајући, најгрешнији од свије, за Ваведење, Благовести, Цвети, Сретење, Преображење, Крстовдан...

Што сам више диплома стицо, што сам више одличније оцена сабиро, што сам више признања и одликовања ређо, што сам на вишим положаима биво – то сам све дубље тоно у духовни мрак, у слепило. Ћорав, код очију. Слјепац, који је дозволијо да га воде слјепци – безбожници, људи без Бога, људи без вере, људи без корена, људи без стра[х]а Божјег, људи без морала...

Не знадок онда за дуовну литературу, нисам тада имао духовног оца, нисам, на моју велику жалос, и срамоту, и греоту, ни знао да постои и шта значи духовни отац. Ни у једној мојој књижурици, а било иг је

на иљаде, не виђек једно једино слово о Исусу Христу, о Пресветој Богородици, о Јовану Крститељу... Нисам ондак знао ни причу ову:

Једном, дође неком светом старцу један благородни младић, који бијаше завршио свое образовање, намеран да ступи на самостални животни пут. Машто е о своим будућим заслугама и наградама, о слави, почастима, богаству и власти, и све му е изгледало лјепо и згодно у тој, наизглед, светлој и срећној будућности. Изгледало му е да е утолико срећнији, што е поседаво сувишак снаге и бијаше спреман да на себе узме и испуни и најтежи задатак. Сав радосан, жури он ка своме духовном оцу, да би ш њим подјелио радос.

А шта старац учини?

На младићеву причу о успешно завршеним студијама, свети старац га упита:

– А после тога?

– После ћу постати научник, прославићу свое име, постаћу чувен и стећи ћу угледан положај у друштву – рече младић одушевљено.

– А после тога? – упита старац.

– После ћу се оженити добром ђевојком и постаћу срећан отац породице.

– А после тога?

– После тога живљећу окружен богасвом и почастима.

Али га старац опет упита:

– А после тога?

– После тога... после тога... рече младић, сад већ замуцкујући, после тога ћу остарити и... умрећу једнога дана.

– А после тога? – још једном упита старац.

Но тада је младић сватио мисао благодатног старца и ћуто е док му се не појавише сузе у очима.

Не треба ли ова кратка прича да сваког од нас наведе на озбиљна размишљања о краткоћи нашег живота, на блиски долазак смрти телесне и на Суд потље смрти.

Благо томе ко се често сећа свое смрти, тај неће лако пасти у грехе, а ијако пане, брзо ће се покајати, јер је опасан страхом Божјим и молитвом.¹ Заиста, благо ономе ко не губи из вида да е смрт тујнак,

1 *Лаж је да йосле смрти нема живоша*, Србска православна заједница, Шид, 1999, стр. 100.

пред вратима. Одшкринимо књигу *Уїледање на Хрисѿа*, најчитанију на свјету после Светог Писма,² па оданле чујмо и почујмо неколко реченица:

О, браће мој, какве би се оїасносѿи и каквої ужаса моїо ослободиѿи, кад би, још од ової часа, ѿочо да живиш у сѿраху Госїодњем и да на смрѿи мислиш!

Ако си кадїој виђо човека да умире, ѿомисли да ћеш и ѿи ѿим ѿуѿом ѿрођи.

Јуѿром мисли да вечери неш дочекаѿи; кад вече дође, не обећавај себе да ћеш јуѿро виђеѿи.

Буди увјек сїреман и живи ѿако да ѿе смрѿи не изненади.

Боље је ѿосѿараѿи се зарана и ѿослаѿи мало добра ѿред собом, но се надаѿи у ѿуђу ѿомоћ.

Ако се ѿи сам не ѿобринеш о себе, ко ће се бавиѿи ѿобом у будућносѿи?

Ко ће ѿе се сећаѿи ѿосле ѿвое смрѿи и ко ће се Боїу молиѿи за ѿебе?

Не надај се у свое ѿријаѿеље, ни у ближње, и не одлажи свое сїасење за доцније, јер ће ѿе људи заборавиѿи брже но ѿїо мислиш.

Човек данас јесѿе, а сїѿра їа нема; а кад їа нема ѿред очима, брзо изиђе и из сїомена.

Чини, чини сад, мој драїи браће, све ѿїо мош, јер не знаш ка-ћеш умрјеѿи, ниѿи ѿїа ће за ѿебе, ѿосле смрѿи, дођи.

Докле имаш времена, скуїљај бесмрѿноїа блаїа.

Начини себе ѿријаѿеље, славеђи Свеїиѿеље и уїледајуђи се на дела њина, да би ѿе, кад осиромашиш, ѿримили у вечну куђу.³

2 У предговору ове књиге Владика Николај каже: *Блаїо онима који чиїају ову књију у данима муке, јер ће нађи уїеху; блаїо онима који је чиїају у данима среће, јер ће се блаїовремено наоружаѿи за дане муке, неизбежне за свакої смрѿної.* (Глас цркве, Ваљево – Уб, 2001, стр. 8)

3 *Уїледање на Хрисѿа*, Глас цркве, Ваљево – Уб, 2001, стр. 52-55.

Како је смрт мога оца почела да ме диже из греховне каљуге

Љета Господњег 1996, 27/14. маја, за мене изненада, упокои се у Господу отац мој Светолик, кога су Жарко звали. Ко гром из ведра неба, овај догађај сузама раскваси мое окорело срце, разби моју шашаву главчину у којој су „боравиле” лудости, маскиране у љуцке мудрости, развија моју гордос у бестрагију, ко што вијор развије пљеву с-гувна. Пуче, ко балон од сапунице, мој надмени, атеистички, марксистички поглед на свјет.

Ма каки поглед? Слјепило! Прогледну слјепца.

Како?

Први пут, напирени уображенко, одликаш, одликовани, снагатор пун јакости и себе, свати истину. И немоћ љуску. И немоћ своју: не могу да помогнем оцу своме. Не могу. Ништа ми не помажу дипломе, одличне оцене, признања многобројна, ордење. Ни ударништва. Ни многобројне функције кое сам до тад имо. Ни снага мишица мојиг...

Све се покида, коно паучина пред олујом.

Непосредно пред смрт, отац ми је причо о смрти. И о прецима нашијем. И о благослову оца његовога, на самртном часу. И благосиља мене и брата мога и чељад нашу.

Опело. Божјим промислом, на опелу десетак свештеника. Већина пјевала у жичком хору. Опело на србском. Величанствено. Достојанствено. Узвишено.

Господе, ево спаса за мене! Ево спаса за мог оца!

Без икаквог знања (раније би, захваљујући „мудростима” из психологије, реко: „инстинктивно”), а сад знам да е то била воља Божја, кренем у манастир да однесем прилог за покој душе оца. Вели мајка: *Ваља се, севай је*. Не знам у кои. Први на кои наиђосмо на путу ка Овчару, беше Ваведење. Мати Февронија се, Богу хвала, затече у порти. Виђела е она да ми (са мношвом је била Нада) не знамо елементарне ствари. Али, изгледа да е осетила искрено покајање срца. Не дозволи нам да одемо, но нас позва у конак. Предивна, благи мелем на љуту рану. Крсти се кад јој причам о оцу:

– Нека му Бог Милостиви подари рајско насеље.

А кад јој, кроз разговор, рекох да се отац мој причестију у Васкршњем посту, устаде, прекрсти се и заблагодари:

– Нек је Слава Богу, спашће се. Нека га Господ прибори онима што су с десне стране Славе Господње.

Господе, ће проћердак волике године? Зар досад не знадок за ова дивна бића која свое животе посветише Богу и роду?

Колко мудрости и љубави у једној старици!

Манастирски мир прекиде силовита тутњава. Неко трчи, главом без обзира. Лупише врата на предворју. Улеће задихана калуђерица Параскева:

– Мати, иде владика.⁴

Ми устаемо, коно опарени, д-идемо.

– Нека, нека, останите. Воли наш владика да разговара с народом.

Кад уиће владика, игуманија нас пре[д]стави. Ми му целивасмо руку и, по његовом благослову, седосмо. Читав сат је владика с нама разговаро о мом оцу и при томе се више пута прекрстио и помолијо за његаову душу.

Како олакшање! Кака срећа, у преголемој туги мојој! Каки топли зрачак радости и наде, у безграничној жалости и безнађу!

Владика нам даде снаге да се усправимо. Његове речи бијагу благи мелем за болну и љуту рану моју.

Са Надом одвозик синовца Радосава у касарну. Да не окасни, кад су га љуцки пуштили на краће осуство. Кумбор код Херцег Новог. Тамо сретик пријатеља. Види он црнину. И, ваљда, тугу моју, голему. Исприча ми случајно (чуј, случајно: опет безбожник провируе из-мене), исприча ми он, Божјом Милошћу, о Острогу, о Светом Василију. Површно. Ни он није знао превише. Ал довољно да ја и Нада, одма, из истиг стопа, кренемо под Острог.

Господе, да л је могуће? (Јопет неверник из мене вири). Преноћисмо на дрвеној клупи горњег, старог конака. Ујутру, на јутарњу. Догоди нам се чудо.⁵ Сиђосмо у доњи манастир, на Литургију.

4 Владика Жички Стефан, Бог да му душу прости, враћо се са освештања темеља цркве у Расној, код Пожеге. Кад су пролазили поред манастира, касније ми је ђакон испричао, владика каже возачу: „Стани.” Овај стане. „Да свратимо код Февроније.” И тако, горе на путу оставе кола и крену низ степенице. Кад иг је виђела монахиња Параскева, потрча да јави игуманији.

5 О том чуду, можда, ако Бог да, неком другом приликом.

Први пут узимам нафору. Ћетик се, кад бијаг мали, баба ме водила у-цркву. Коно кроз маглу, ѿћам се Причешћа. Боже, да ли сам достојан д-узмет нафору? Узек.

Стјеник. Мати Јулијана и мати Калиопа са благодарношћу при-мише наш скромни дар и од срца нам узвратише гостопримљем. Поред Стјеника су мои преци пролазили у виноград наниже у Бањицу, па и ја ш њима, кад бијаг дјете. Отуд сам, ваљда, од овог сусрета са старицама имо жељу да често одлазим у тај манастир, све док се мати Јулијана није упокоила, а мати Калиопа преселила у Ваведење. Ту, у њиној витрини, вићек дванес дебелије књига: *Жићија свейих*. Замолик да погледнем. Утувик: *Издање манасћира св. Ћелије код Ваљева*.

Те недеље смо отишли у Ћелије и купили *Жићија свейих*. И сазнали за оца Јустина. И сазнали за Светог Владику Николаја. Благодарим ти, Господе: почињеш да скидаш крљуш[т] са духовних очију залуталог, блудног сина.

Присетик се како ми је отац причо, давно, да е, једне прилике, баба Драгиња пешке ишла из Горачића у Студеницу на литурђију. Пошла пред-ноћ да би сутрадан осванула у манастиру.

Идемо и ми. Величанствено. По завршеној литургији, разговарамо са једним средовечним калуђером. Сазнадосмо за испосницу Светог Саве, горенак, у планини.

Идемо. Отац Данило нас дочека. Одведе нас у црквицу Светог Ђорђа, па у испосницу. Коцка шећера и чаша воде из Савиног бунара.

До познанства са оцом Данилом нисам сретијо толко скромности и доброте у једном иксану. Потље смо га често походили ш ћецом и нашим радницима. И он је, кад пролази кроз Чачак, поче да свраћа кода-нас. У нашој кући је бивала велика радос кад он остане на конаку. Много нам је помого д-изићемо из таме. Оцу Данилу ћемо, касније, даривати Крс[т] кои смо носили о Васкрсу љета Господњега 1997. у Јерусалиму, од суднице Понтија Пилата до Голготе, и он га је туријо у олтар црквице Светог Ђорђа, у студеничкој Горњој испосници.

У то време имадок срећу да упознам архимандрита Јулијана, игу-мана студеничког. Од њега добик много духовније дарова, а посебно сам научијо да е рад подвиг пред Господом. И многе друге мудрости. Посебну час ми је учинио отац Јулијан, Бог да му душу прости, што ми даде благослов да могу повремено да боравим у Доњој студеничкој испосници. Тако сам, благодарећи његовој доброти, више пута прово по десетак дана у самоћи, посту и молитви. Ови боравци у испосници

су ми припомогли да се обрачунам са-собом и да, успут, сватим колику жртву Богу приносе испосници који године и деценије проводе у том подвигу. Да сватим. И да поштуем. И да се молим за њиг.

Боравећи у Доњој испосници, излазио сам сваког предвечерја до оца Данила, у Горњу испосницу. Тудио сам се да не реметим његов мир. Ти полусатни духовни разговори су ми много помогли. А кад сам први пут, по благослову оца Јулијана, отишо у Доњу испосницу, отац Данило ми је дао кључеве, показао ми ће се шта наоди, како да палим кандила и свјеће... И одма отишо, говорећи:

– Досад си, вероватно, мишљо да е мудрос у говорењу. Надам се да ће ти ова Светиња помоћи да сватиш да е мудрост у шутњи.⁶

Касније ће се, по послушању, отац Данило преселити у манастир Увац, одакле ће започети подвиг обнове манастира Дубрава. И тамо смо га често посећивали. Једне године сам, у Васкршњем посту, у том манастиру провео десетак дана. Ту смо, љета Господњег 2003, уз благослов владике организовали венчање дванаест парова наших сарадника, рођака и пријатеља који живљагу у браковима без црквеног венчања.

Много незаборавних доживљаја имо сам са оцом Данилом. Зајно смо 5. октобра 2000. „пили” сузавац на потоњем комунистичком пиру у Београду. Ја и Нада смо имали час да га возимо и ш њим присуствуемо хиротонисању владике Јована Пурића, ком је отац Данило духовник. Ти тренуци које смо ш њим доживљели под Острогом, на Цетињу и у Подгорици заиста су за незаборавље. Још видим ту скромнос и благи израз његовог лица, кад му се владика Јован, у приступној беседи, обратио рјечима:

– И молим мог духовног оца да ме не остави и да ме не заборави...

Жича. Сретење. Поуке мати Минодоре.⁷ Јовање. Предобра игуманија Екатерина.

6 Временом сам, постепено, откривао дубину ове поуке. Кад за неку годину изађем из духовних пелена и пођем у школу Светог Владике Николаја, тамо ћу у „учионици” VI *Изабраних дела* (Глас Цркве, 1996, стр. 348) наћи овај бисер: *О њири ѡпредмеѣа не жури да ѡговориш: о Боју – док не уѡврдиш веру у Њеѡа, о ѡуђем ѡреху – док се не сеѡиш своѡа, и о суѡрашњем дану – док не сване.*

7 Касније ће моја млађа ћерка Марија неколико пута провести по више дана у манастиру Сретење и од мати Минодоре и њених сестара научити много корисног. Мати Минодора се упокојила у Господу лета Господњег 2005. Бог да јој душу прости!

Благовештење и благи отац Георгије. Добротом оца Георгија сазно сам да се Његова светост патријарх србски Павле замонашију у Благовештењу и да сваког љета долази на одмор у тај манастир. Том приликом он лично служи Свете Литургије и беседи потље Еванђеља. Тако сам имо срећу, час и велику радос да годинама, по десетак дана, свако јутро одлазим у Благовештење и од поглавара Србске православне цркве изобилно сакупљам духовно бисерје.

Илиње. Савиње. Тројице. Кађеница. Лелић. Дајбабе. Ждребаоник. Острво цвјећа. Манасија. Раваница. Прохор Пчињски...

Црна река. Први пут смо присуствовали монашењу, чинодејством Његовог преосвештенства владике Артемија, уз присуство мноштва монаха и верног народа. Бијаше то предиван и величанствен духовни доживљај.

Сопоћани. Градац...

Преображење! Отац Венијамин. Родитељска строгос:

– Не, не. Нећу моћи да вас причестим. Иако се нисте исповедили, из овог разговора видим да живите у греху. У блуду, такорећи. Па ви нисте, пред Господом, приступили Светој Тајни Брака.

Венчасмо се. У Ваведењу. За певницом мати Февронија са сестрама. Каква час!

Опет строги, мудри Венијамин. Види он, има ту поправке, али има још много, много шљама, гордости, корова...

– Ко ти каже, брат Милоје, да е пушење порок? Грех је то. Ђавољи кâд је то. Ђаво ти шапће: шта ће ти тамљан у-кући, узми цигару. Зар заиста мислиш, брат Милоје, да е Бог мого да ти створи очи да гледаш, уши да чуеш, нос да миришеш, а да није мого да ти створи оџачић, да ти дим не иде у очи, но да лепо пуши горе, да е требало да пушиш?

Следећи пут:

– Бацио сам, оче, онај ђавољи кâд!

– Добро је. Само, да не помислиш да си учинио неко велико дело. Само си се ослободио једног зла, једног гада пред Господом. Само напред: Иштите најпрво царство Божје и правду Његову, остало ће вам се придодати.

Света Гора. Хиландар. [У]очи Петровдана, лета Господњег 1996. Троеручица. Симеонова лоза. Савин пирг. Савин бунар. Спонтани разговор са старцом. У причи његовој, одведе ме до Раја. Вечерња. Бдење. Исповес поред Хиландарског олтара, пред-зору. Дрктим.

Боже, да ли сам достојан? Отац Кирил. Прозорљив. Види он мој страх. Ваљда је видео и мое искрено покајање. Води ме кроз исповес. Чита ме ко буквар, такорећи исповеда се он мешто мене. Разреши мое грехе.

Боже Милостиви, слава Ти! Палим велике воштанице. Славске. Пред Троеручицом: једну за чељад, другу за таја, ђеда... Зар волико узвишеног осећања, усхићења, волико радости, волико среће, може да стане у срце човеково?

Манастир Светог Јована Крститеља у Горњем Матијевцу код Ниша. Тујнак упознасмо предивног оца Илију који је седам-осам година, пре доласка вође, прово у Светој Земљи, у Јерусалиму, Витлејему, манастиру Светог Саве Освећеног...

Бог ће уредити да он (који познаје Свету земљу као што ми познаемо своју кућу) буде духовни вођа групи ходочасника, у којој смо имали част да будемо ја и Нада, на ходочашћу по Светој земљи, о Васкрсу лета Господњег 1997, и да нам знањем своим и љубављу својом помогне да рукама нашијем препипамо сваку реч из Еванђеља и посетимо стопе Господње: од витлејемских јасала до Голготе.

Отац Илија више пута бијаше драг гост у нашем дому. Једне године доњо нам је Благодатни огањ из Свете Земље и њиме попалио кандила у нашој кући. Тај огањ смо успели да сачувамо више од шес месеци. Под-крај живота, јопет је неколико година прово у Светој Земљи. Упокојио се у Господу и почива у Црној Реци, а ми, с љубављу, свакодневно уносимо молитве за покој душе његове. Отац Илија ми је много помогао у духовном подизању из греховног блата. И с љубављу чистио прљавштињу моју.

Као вечни дар од оца Илије остаће ми његова поука о томе да човек, радећи, узгредно, треба да се труди и да сабира небеско благо: добротворством, милостињом...

– Ко цркви помаже, Богу позајмљуе, а Бог никоме не остае дужан. И ко под кров прими невољника Господа је примијо; ко сиромашку дотури комад леба, аљинку, чашу воде, посети болесна или заточена учинијо е то једном од мале браће Господње – говорио је.

Из поука оца Илије уселила се у мое срце допуна мое свакодневне молитве кроз коју, поред осталог, молим Сведржитеља да мени и чељади мојој подари мудрости и Духа Светога и да нам помогне да се не погордимо, но да помогнемо дом Његов (Цркву Свету) и потребите (понеког од те мале браће Господње).

Светиње по Румунији. Мошти Свете Петке у Јашију. Монашко село. Шес стотина монахиња на једном месту. Манастир Њамц. Добисмо благослов оца Клеопе. Још бијаше жив, Бог да му душу прости. Изишо е преда-нас са великом сликом Авве Јустина Ћелијског за кога каза да му е бијо велики подстрек и узор.

Православна Русија: Тројице-Сергијева Лавра. Дивјејево – плодови суза и молитве светог Серафима Саровског. Величанствена Канавка: поворка од неколко иљада душа у којој свак по сто педесет пута изговара молитву *Бојородице Дјево*. Оптина пустиња. Светиње Москве и Подмосковља... Величанствен и непрегледан ред пред моштима свете Матроне.

Света земља по други пут: Јерусалим. Витлејем. Витанија. Маслинска гора. Гора Блаженства... Вође је Господ постио и молио се четрдесет дана. Вође је васкрсо Лазара. Вође је пјевац запјево кад је свети Петар заплако. Вође су се сретиле Марија и Јелисавета док су у утробама носиле Господа и Крститеља. Еве, ово су кости витлејемске ђечице коју побии проклети Ирод.

Уиђи, уиђи, војнак се родијо Јован Крститељ. Еве, баш вође је Захарија написао на дашчици *Јован му е име!* И проговори. У тај час одрјеши му се језик.

Вође, ево, вођенаке је свети Јован крстијо Исуса. Загази у Јордан, дубље. Још дубље. Не пропусти прилику. Нек ти ова света вода спере грехе... Погрузи ме отац трипут.

Ево, вође га е Јуда издо целивом. Ево, још из времена оног стое ове маслине. Погледај, кроз распукло стабло оне онамо во може да се провуче. А ово е Бања Витезда. А вође су каменовали архиђакона Стефана. Ово е соба Горњица. Тујнак је била Тајна Вечера...

Уиђите у ову пећину. Стресте прах с-обуће. Вође је Господ реко апостолима: Овако се молте: *Оче наш...* Ајде, сад, да запјевамо: *Оче наш, који си на небесима...* Ајде, сад, да запјевамо на старословенском: *Оче наш, иже јеси...*

Ево, вође је Пилат опро руке. А војнак је Господ пао под крстом. Вође му е Вероника додала убрус. Вође, на овом месту, је помазан Господ. А вође је погребен. Уиђи, слободно, уиђи у Његов гроб. Слободно изли те сузе на ону камену плочу на којој је лежо Господ. Испричај Му све грехе твое.

Господе! Подиже ми се коса на глави... Голгота: вође је побјен крс на ком су Га распели. Слободно, завуци руку у ту рупу.

А вође је преминула, у кући Јована Богослова, Пресвета Богородица. А вође је њен гроб. Уиђи, уиђи. Јопет Тома окасни. И тако, виђеше: успела се Пресвета...

Тавор. Назарет. Кана Галилејска...

Содом и Гомор. Виђи казну Божју за безакоње содомско: ни камен на камену не остаде, ни травка једна...

Манастир Свете Екатарине. Синај. Попек се у цик зоре на гору Ђе Мојсије прими таблице са заповестима Господњим.

А вође је Господ узјашијо магаре, на Цвјети. Погледни: окамењено магаре.

Вође е је... Вође је...

Пази, сутра е Велика Субота. Ако Бог дâ, доживљећемо Свети Огањ. Само, биће гужва. Одосмо у храм Господњи, четрнаест сати раније. Поњесмо Еванђеље и тријес три, плус тријес три воштанице. Да не пропуштимо прилику. Дочекасмо Свети Огањ. Пламеном прво доватик руку, маловерни, па тек ондак косу, браду, очи... Шесет шес свећа гори. Не пече. Не пали трепавице.

Господе Благи! Поверовао у Тебе јесам. Сад више не веруем, Господе: сад Те знам!!!

А вође је наш Свети Сава добијо жезло, Троеручицу и Млекопитателницу.⁸

Прошло е неколко година. Нисмо изостали са Литургије ниједне неђеље, нити празника. У Америци смо, неђељом, путовали миље и миље да дођемо до православног храма. Мало е валило да помислим о себе све најљепше. Као онај фарисеј!

Срећом, не даде Бог. Одем, једном приликом, у Вазнесење. Служи отац Сава. А беседа! Ко да звезде падају. Чини ми се да мене збори:

– Ако добро узаслушаш глас Господњи и успоштуеш заповести Његове, благословиће те Господ и даривати сваким добром. И тебе, и дом твој. Благослов Господњи биће с тобом, на сваком кораку твојем, у све дане живота твојега. И на самртном часу. Али, али... Ако не узаслушаш гласа Господњег и прекршиш заповести Његове и не

8 У манастиру Светог Саве Освећеног упознао сам оца Григорија и у дугом духовном разговору добио предивне поуке које ми до данас стоје дубоко урезане у срцу. Отац Григорије је, иначе, у раном монашком периоду био друг са оцем Венијамином Преображењским. Божјом вољом, обрео се најпре на Светој Гори, а потом у Светој Земљи.

покаеш се пред Њим, тешко тебе! Распалиће се гњев Господњи на тебе! Шинуће те Господ батином својом, од репа до увета, еда би дошо памети, шашавко један, шашави...

И наведе безакоња многа. И препознадок једно безакоње мое кога дотад не бијаг свесан. И задрхтак. И нарасте стра Божји у мене. Богу вала! И оцу Сави, вала!

По завршетку Литургије испред-цркве чекам д-узнем благослов:

– Благослови, оче!

– Који си ти, бре?

Рекох му име и презиме.

Други пут. Беседа још жешћа. Ух, тешко мене!

– Благослови, оче!

– Који си, бре, ти?

Опет му рекох име и презиме.

Трећи пут. Ово е невероватно. Овако је говорио ава Јустин. Слушо сам звучни снимак оригиналне беседе аве Јустина, на Савиндан љета Господњег 1966. Да се најежиш. И отац Сава, кад говори, да се најежиш. Ово е Божји човек. Ко да анђели из њега зборе.

– Благослови, оче!

– Који беше ти?

– Грешни Милоје.

– А, ајде да попијемо каву.

Тако постадок ђак још једног духовника и учитеља, оца Саве Вазнесењског. Имо сам среће да доста времена проведем ш њим. Био је то, за моју душу, нови, прави универзитет. Да, да: *Вазнесењски универзитет*. Чуо сам преко стотину његових беседа. Два-пут сам, о Митровдану, ишао ш њим у његову родну Годачицу. Више пута сам, по неколко сати, прово ш њим у духовним разговорима. Разјаснио ми је бројне дилеме. И привијо многе мелеме на моју, гресима младости израњаваљену душу. Једанпут ме удостојио посетивши моју фирму. Последњи парастос који је одслужио у свом животу бијо е парастос моим прецима, о Митровдану, лета Господњег 2003, у Годачици. Потоњиг дана његове болести Нада и ја смо га више пута посетили. Једно вече је дуго, веома дуго причо са нама. Ћутрадан, увече, каже:

– Не могу више да зборим...

– Желим ти, драги оче, све најбоље од Господа... – прозборик и падок ничице на под његове келије, код ногу његовије.

– Хвала – прошапта тихо, сасвим тихо.

Још неколко пута смо долазили и искали благослов од-њега. Ноћ по његовом упокојењу прово сам у храму Вазнесењском, поред одра његовога, читајући *Псалтир*. Још памтим вазнесењску зору како провируе кроз прозорчиће цркве. Још памтим како ми се та светлост мјеша са ликом оца Саве. Свакодневно узносим молитве Господу за покој његове душе.

За овог дивног духовника и великог подвижника вежу ме предивне успомене. О њима неком другом згодом, ако Бог да, а вође ћу испричати један необичан доживљај: После Литургије, уобичајена трпеза љубави и предивна беседа очева. Кад смо пошли кући, он позва Наду и мене да дођемо на вечерњу. Биће, вели, монашење две сестре. Монашиће иг владика Никанор.

Пред вечерњу, кренемо ка Вазнесењу. Нека од сестара наговори ћецу да се распореде низ шуму, па кад виде црвена кола, да „преко везе” дојаве. Така кола имо је на располагању владика Никанор. Кад смо Нада и ја наишли, ћеца, виђевши наша кола, такође црвена, довикивањем дојаве: „Иде владика!” Одма ударе звона, окупљени народ стане у шпалир, а отац Сава ставио епитрахил и са распаљеном кадјоницом иде к нама. Песма: *Досѣјојно јесѣ...* Излазим из кола. Кад виђе да сам ја, он, кобајаги, заману кадјоницом да ме, тобож, удари, па ће рећи:

– Ти ћеш да возиш кола ко владика. Море ћу ја „фићу” тебе да набавим, бре!

Кад народ виђе да се он осмену, свима лакну и насмијаше се.

Тако сам, милошћу Господњом, срећо многе Божје људе, као што су оци Сава Рачански, Сава Студенички, Јован Вујетиначки, Серафим Годачички, Симеон Рукумијски, Дионисије Липовачки, Јаков из Планинице надомак бугарске границе...

Благодарим, најпрво, Господу Богу на дару Његовом, а потом духовницима моим, што у дому мому дувански дим замјени мирис тамљана и босијока; што бројне књижурине умовања љуцкиг замјенише Еванђеље и светоотачке књиге; што зидове дома моего и фирме мое не „кресе” људске „мудрости”, но иконе, кандила и фотографије предака моије; што са радошћу, ја и чељад моја, дочекуемо неђеље и

празнике, јок по викендицама и хотелима, но по светињама нашијем, на Светим Литургијама; што за трпезом, кад се окупе чељад моја, сви из гласа и из срца запјевају *Оче наш*, у чему предњаче унучад моја.

И још благодарим Господу што почек да радим на исправци живота свога, будући грешан и прегрешан. Јер, празнословик и говорик ружне и непромишљене рјечи, неукусне шале и дошетке, псовке, пјевах безобразне пјесме, сулудо се смијак, лагак пођекад, псовак Бога (Боже опрости!), сунце, љеб, стоку, осуђивак, клеветак, оговарак, гордик се, мрсик и срејдом, петком и у сва четири поста, преједак се, пушик, не идок у-цркву на службе Божје, читак некорисне књижурина, не читак Свето Писмо и светоотачке књиге, бејаг среброљубац, неретко се гневик и љутик на ближње, саучествовак у ћецоубиству, слушах бијоенергетичара, живик блудно и распусно, живик невенчано, правик весеље уз пос, не веровак у Бога и још коекакве гадости и прљавштине учиник, грдан.

И још благодарим Господу Богу што ми подари снаге и љубави да свако суботње јутро посветим прецима своим, одлазећи у манастире и цркве, на Свете Литургије за упокојене, осећајући да се молитве кое уносим за покој душа предака моиг, духовника мојиг, нерођене и некрштене ћеце мое, рођака и познаника мојиг, враћају мене коно уздарје Божје.

ДВА РАЗЛОГА ЗА ОВЕ РЕДОВЕ

Разлог први

Први разлог да напишем ове редове лежи у жељи да помогнем потомцима своим, рођацима и пријатељима да, ако им се, не дај Боже, догоди да, попут мене, залутају и да се сагубе од стада свога и од Чобана свога, ако се ошљигају и заврљају са стазе богопознања, да знаду да постои пут за спасење из безпућа, из бездана, из пропасти духовне!

Пригрли, чедо моје, брате мој, сестро моја, пригрли једину истину и једину правду и једину наду:

Еванђеље! Науку Господњу!

У Еванђељу ћеш, роде мој, наћи одговор на свако питање кое те мучи и притишће!

У Еванђељу ћеш наћи растерећење од свије терета!

У Еванђељу ћеш наћи спас за себе и за дом свој!

И мир за душу своју и за чељад своју.

Ако посумњаш у речи ове што изиђоше из моиг, од греха прља-вије, уста, почуј шта ти довикуе Свети Владика Николај:

Као што су четири реке најајале рајску земљу, тако четири Божанствена Јеванђеља најајају живој људски у овоме веку. Јеванђеље није књија нејо сила, живојворна сила и радосјворна сила што храни и љоји, сила што мрјве васкрсава.⁹

И не окрећи се, роде мој, на оне који ће те ружити, оговарати што си се преумијо или заглупијо. Јер, знај: оно што е пред људма мудрос, пред Господом је лудос! И још знај да су много мудрији и умнији ода-нас, такође, ко и ми, пали у греховно блато. Пали па устали. Ћети се само по понеког од њиг и крени њином стазом покајном:

Савле, тај гонитељ хришћана и фарисеј, преуми се и постаде свети апостол Павле;

⁹ В. преамбулу *Омилија*, књ. 4 и 5, Владика Николај, *Изабрана дела*, Глас Цркве, Ваљево, 1996.

Марија Египћанка, од прелепе грешнице и развратнице, која проведе у разврату седамнес година, постаде Света Марија, после четресосмогодишњег труда и покајања у пуштињи (слави се 1. априла, по старом календару);

Преподобна мученица Евдокија, развратом сабра огромно богатство, па потом постаде покајница, испосница и најзад мученица (слави се 1. марта);

Свети апостол Закхеј, бијаше најпре цариник, грешник и среброљубац (слави се 20. априла);

Света Теодора, од грешнице која учини прељубу, постом, бдењем и покајањем задоби превелику благодат Божју (слави се 11. септембра);

Света Пелагија, употреби своју љепоту на душевну пропас и кроз блуд се обогати, али се покаја, богатство раздјели сиротињи и отпоче велики подвиг поста, молитве и бдења (слави се 8. октобра);

Слично се и света Таиса, од блуднице, покаја и спаси (слави се 8. октобра);

Свети Лонгин бијаше старешина војника који присуствоваше распећу Господа и чуваше стражу на гробу Његовом. Покаја се, поверова и спаси се;

Свети Јаков Посник учини грех блуда и убиства, слично Давиду, па ко велики покајник, заслужи опроштај и милост Божју.

Тако и ти, роде мој!

Устани!

Опери грех свој!

Како?

Постом! Молитвом! Исповешћу! Светим Причешћем! И добрим делима.

И главу горе! Горе, горе: ка Господу!

И знај, сви они који су плували Господа – попљували су лице свое!

И још знај: ако тебе испљују, Христа ради, благо тебе! Јер је велику плату твоју на небесима обећо Господ на Гори Блаженства.

И још знај: кад ти неко каже: *Нема Боја* – послушај Светог Владика Николаја, тог духовног горостаса, кога су скривали ода-нас, кад бејасмо ђаци и студенти безбожнијех школа и факултета:

Поіресно іовориш, іријайшељу, да нема Боја. А іправилно ћеш рећи ако кажеш: немам Боја. Јер їи сам видиш да осїшали људи око їебе

осећају Боја, ња зајо и јоворе: има Боја. Није, дакле, да нема Боја, нејо ја њи немаш.

Појрешно јовориш, као болесник који би рекао: нема здравља у свейу. Он може само рећи, не лажући: немам ја здравља.

Појрешно јовориш, као слејац који би рекао: нема свейлосији у свейу.

Има свейлосији, сав је свей исјуњен свейлошћу, само њи њу не видиш.

Појрешно јовориш, као јросјак који би изусјио: нема злаја у свейу. Има злаја и на земљи и јод земљом, само ја њи немаш.

Појрешно јовориш, као злојвор који би рекао: нема доброје у свейу. Има доброје, само је у шеби нема.

Исио ѡако јојрешно јовориш кад велиш: нема Боја! Јер, оно шјо ѡи немаш, не значи да нико нема. Ко ѡе овласији да јовориш у име целој свейа? Ко ѡи даде јраво да своју болесји јријисујеш свима, и своју немашјину намећеш свима? Признаш ли, јак, и кажеш: немам Боја, онда изјовараш исјину и износиш исјовесји. Јер бивало је и бива изузейних људи који заисја немају Боја. Али Бој њих има, има их до њихова јоследњеј издјисаја. Ако ли и на јоследњем издјисају изјаве да немају Боја, онда и Бој њих више нема...

Зајо ѡе молим, јријашељу мој, ради душе ѡвоје, ради вечној живоија и царсјива, ради суза и рана Хрисјових – молим ѡе, јрејвори ѡвоју јркосну исјовесји у јокајну исјовесји. А оно шјо јосле јоја шреба да чиниш казаће ѡи црква. Пишјај!¹⁰

А ја ћу ти, роде мој, из догађаја чии сам бедок и очевидац бијо, ево, вође, на овом месту, испричати да прс Божји мош угледнути на сваком кораку. Само ако желиш. Ако са иоле мудрости погледнеш око-себе. Испричаћу ти три истинита догађаја која показују оно што се из светоотачких књига знаде: да казна Божја преступника стиже кад-тад. Одма ил доцније. До седмог кољена...

Казна Божја сјијла одма

У време кад сам пристизао у младића, у драгачевском селу Губеревци живљаше срећно са женом и ћецом својом Вук, Бог да му душу прости. Бавио се уобичаеним сеоским пословима, али је имо и вршалицу коју е покрето „аран” мотор.

¹⁰ Лаж је да јосле смрји нема живоија, Србска православна заједница, Шид, 1999, стр. 105.

Елем, шесетије година прошлог вјека, на Светог Илију, вршѐ јадни Вук.

– Мора се – вели. Људи ме салјећу и пожуреју. Ита им се. Може време да промјени. Празнуј кад пане киша, а јок на вако лјепом дану.

Што науми, то и учини. Али, не лези белају: не иде једно зло само. Ђаво наговори човека на још неко рђаво дело. Тако ти Вук, смотри нечије кере како тумара и њуши око цегера у ком беше доњета ужина за вршијоце, узео мено горива, посу кера, вабну га мимо гувна, кресну шибицу и запали га. Будибокснама! Чак се и насмија, Бог да му опрости, како керче јауче и јури наниже, к-поток. Скочило, веселниче, у вир, код Арсенијеве воденице. Али, доцкан. Црче нојнак.

Идућег љета, Бога питај како, точећи гориво, запали се весели Вук. Очевици веле да е, јадник, истом оном путањом трчо, кудије и оно запаљено пашче лањске године. Само што се он, сироме, мука Танталовијег намучијо док се з душом растављо. Чеко, ваљда, Бог, да се покае еда би се спасијо. Још има живије сѓедека, који су кожу своју дали еда би претеко. Међу њима бијаше и мој друг Предраг Раовић, наставник Вукове бјече. Ал, цаба: немаде вајде. Опекотине су биле стравичне. Породица мученикова е жива и здрава. Вала Богу! Казну Божју је исплатио, своим мукама, Вук лично.

Казна Божја сѓиіла у наредном кољену

Неђе тамонаке, [у]очи Другог рата, шумар у драгачевском селу Горачићи бијаше Милован Јоксимовић. Добар домаћин. И, сви кажу, много добар човек. Ваљда е та Краљевина знала да државну шуму најбоље могу да сачувају домаћини који знаду, брате, шта е шума. Онај кои гаи своју шуму зна кое дрво ваља у прореди одсѓећи, а кое, јопет, оставити да стасава за јапију.

Потље су то „другови” побркали, па су домаћине прогласили кулацима, одузели им шуме и њиве, а „другове” поставили на државне положае да они газдују. Тако смо и шуме и њиве и државне положае турили у руке оније кои ће то најбоље знати да батале и упропасте. Али, то е друга ствар.

Елем, дође Милован у авлију, код браће Миленка и Видосава, и нако, човечански, каже им вако:

– Знате, кака е ствар, људи: ви сте ова дрва побѓкли у државној шуми, на том и том месту. Довукли сте то на двоколици, поред

Петрићевине, еве трага, све до вашег дрвљаника. А еве војнак и дрва. Ако коза лаже, рог не лаже. Са-ћу да ви прогледнем кроз-прсте, ал ако то јопет учините, мораћу да вас даднем суду.

И оде Милован. Беше, нако, тијачак. Турио се на оца, веле. Пљунути.

Једва да замаче иза-штале, ова двојица ће осути дрвље и камење на-њега:

– Те, ваки је, те, наки је; мајку му ништачку; доћи ће и-њему црни петак; треба то ушником у чело, кад ти кажем ја; вала баш, добро си казо...

И све тако.

У планини су, у то време, постојале џематске утрине. Горе се, по Ђурђевудне, изгонила стока на испашу, углавном јаловиње и овце. Краве музаре и теглећа грла остајала су доље, у селу. Једнога дана обру се горенак, у планини, Миленко и Видосав. Бијагу у најбољим годинама, нако витки, јаки ко волови. Сила од људи. Могли су сто јада д-учине. Нит си знао да л су јачи, да л су бржи, да л су вичнији, да л су неустрашивии. Никаквог страа нису имали. Јок, брате. Ни Божјег. Бијагу поогладњели. Ваљало би нешто презалогати. Кад, жива згода, ете ти одонуд, од Љепосавина гроба, иде јуница Милована шумара. Домаћинска. Дебела. Шарена.

– Са-ћемо ми да мезнемо – рече Миленко – погледнувши ону шаруљу.

– Вала баш – одобри Видосав.

Увате ти они ону јуницу, вегну око рогова конопчетом кое је висило о стубцу двоколице, уведу е између два буквића, а главу јој прибију тик уз стабло лужњака. Ни да мрдне. Миленко затега конопче, а Видосав секиром фикне добру дусу мяса, од бутке. Риче, сирота, криви се, земља се тресе. Пуштише је. Она на оне три ноге одгега низ-брдо, остављајући крвав траг. Кажу, није стигла до-куће. Пала. Обескрвила, веле.

Пролазиле године. На Милованову јуницу се позаборавило. Ретко ко е још то спомињо. Дочекаше Миленко и Видосав згодну старос. Умрје један, па потље коју годину и-други. Не намучише се бозна колко.

Елем, кад су њини синови доспели у зреле године, већ бијагу ижењени. Један имађаше четворо, а други двоје ћеце. Да не веруеш. Да се чудом начудиш. Некако уома, оба двојица се разболе. Микаилу Миленковом гангрена увати оба двије ноге и оба двије му одсече

докле је ракљас. Све је, сирома, кад му е то зарасло, потуро цак пода-се, веже га узицом изнад кукова, па се, нако, на рукама, пребацуе мено по мено, те оде, вако, неђе ће имаде људи. Било да печу ракију, ил комишају, млате пасуљ, ил раде мај како посо у-месту... Жељан разговора, вели. А Леку Видошљевом, мученику, одсечу једну ногу, исто ко Микаилу, до кука, а другу оставе. Ал она – парализована начисто. Њему ти је било још црње и горе. Она неодсечена му била на сметњи па није мого ни стопе да мрдне без нечије помоћи. Ни споради себе није мого сâм.

Једне прилике ће, код лампека, Микаило, што имадијаше четворо ђеце, пред повише људи рећи:

– Ово зло што снађе мене и мог брат Лека е плата што е зарадише наши очеви кад су се наели мяса од оне Милованове јунице.

Упокоили су се, Бог да им душу прости, оба двојица. Мученици. Данас у том џемату често помињу овај догађај, са узречицом: *Немој, ња се не бој*. Јербо казна Божја може да стигне ома или, не дај Боже, у неком наредном кољену.

Казна Божја сѣиїла у ѡрећем и чейврїом кољену

У истом џемату, ће бејаше малопрђаешње збитије с оном двоицом браће, привенча се у домаћинску кућу, за добру ђевојку Кату, вредан, мудар и радан момак по имену Радомир. И са женом својом изроди четири сина и неколико шћерију. Задруга била највећа. И најбоља у селу. Ако ти треба абација, туј ти је. Ако ти треба тишљер, и он ти је тујна. Ако ти треба рабација, са најбољим и најјачим воловима, туј ћеш га наћи. Најрасније краве, овце, свиње... Ту су ти ћурке, гуске, патке, мисирке... Ту су ти челе. Ту виногради, вотњаци. Свака Божја воћка. И она што нико нема. И смоква. И оскоруша. Туј ти је пушница, д-осушиш шљиве на љесама. Ту ти љебна вруна у којој мош д-испечеш бравче у земљаној пржуљи, за-славу ил мај како годет. Ма, нема шта нема. Од тице млјека. Тако та кућа напредоваше у сваком погледу. Чељад сложна, ђеца здрава, румена. Напредна, штоно кажу, не може љепше да бидне. Све нако како Бог милуе. Ката рано умрје, сунце те гријало.

Елем, с оне стране потока остане удовица. Сирота. Јадна. Имадијаше ђечицу. Нејач. Почне да долази у надницу код Радомира. Попружи јој он. Мено по мено, заборави он, Бог да му душу прости,

да е Господ запрјетио да ће згромити онога који уцвјели удовицу и сироту.¹¹

Уцјени ти он њу, сироту. Ђаволчина га, ваљда, наговоријо. Нака кућа. Наки домаћинлук. Нака љепота. Ал, не вреди: ђаво не оре и не копа. А она, јадница, немадијаше куд: горенак високо, дољенак тврдо. Мора ону неач д-израни док се не здомчају снаге. Пристаде.

Ај све то, шта-би, би. Најпосле кад зађе у године, Радомир се здоговори с преседником суда те спомоћу лажније сведока „доказа“ да је од оне удовице купијо и исплатио јој парцелу у Питомачама. А није, кажу. И доби он ту парцелу. Тако поврати оношто јој је даво. Судом.

Пролазиле године. Дошла старос. Дубока. Умрје Радомир. Нако како доликује домаћину човеку. Од старости. Без некије мука.

Ал да-иш ти црниг јада. Чудо невиђено: обурва се она парцела, да не веруеш очима. Од Јелице до Бјелице, само она. Једна једина. Ај то, десило се. Али, не лези белају. У тој ти се парцели, повише година доцније, преврне са трактором један Радомиров унук. Фала Богу, остане читав. После неку годину исто то се догоди другом унуку, од другог Радомировог сина. И он оста читав.

Таман су старији људи гуцкали: добро е. Добро су прошли. Кад, да виш ти белаја: у једном Радомировом изданку роди се грбаво дјете. У другом, слјепо. У трећем, са душевним болестима. У четвртом, не жене се, нит удају... Господе, смилуј се!

А да ти не причам шта се догодило оном преседнику суда у трећем кољену, далеко било. И с онијем лажним сџдоцима, дабок-сачувај и саклони.

11 „Немојте цвијелити удовице и сироте. Ако ли коју уцвијелиш у чим год и повиче к мени, чућу вику њезину и распалиће се гнев мој и побићу вас мачем, па ће ваше жене бити удовице, а ваша дјеца сироте“ (Владика Николај, *Изабрана дела*, књ. 3, Глас цркве, Ваљево, 1996, стр. 46). У истом делу премудри Владика нас подсећа на премудрост Соломонову: „Не помичи старе међе и не ступај на њиву сирочади. Јер је јак осветник њихов.“

Разлог други

Други разлог да напишем редове ове лежи у жељи да помогнем потомку свомеу, рођаку и пријатељу свомеу у сазнању шта да чине кад дође дан да морају испратити ближњег свога у вечнос. Шта да чине тога дана и наредније дана?

Шта е најважније?¹²

Шта да се ради кад неко умре

Велики је богаташ онај човек који не умре без покајања, него га болес или неки други знак опомене да изврши смотру свога живота кроз покајање, исповјес и Свето Причешће.

Добро дело ми чинимо што, кад нам се неко наш разболи, трчимо за лекара, еда би поправили здравље његово. Али, много е важније мислити о души драге нам особе. Зато без одлагања треба звати свештеника да исповједи и причести болесника. Тиме ћемо тој особи учинити највећу услугу. Већу од свих овоземаљских блага. Јер, све што некое, у овом пролазном свјету, поклонимо, рђа, црв и мољац ће временом нагристи или разбојници и лопови развући. Али оно што учинимо за његово вечно спасење једино е непропадљиво.

Цео наш овоземаљски живот је припрема за онај будући, загробни. Овоземље је тјескобно предсобље за дворац вечности. Вододелница између овог кратког, земаљског, и будућег, вечног живота је смрт. Са даном наше смрти душа наша не умире. Она наставља да живи. Наша смрт је, даклем, рођендан за вечни, загробни живот.

Шта ће бити с нашом душом?

Ку-ће она?

Како ће место заузети?

Од чега то зависи?

Зависи од тога да л живљесмо по заповестима Господњим, да л поштовасмо Закон Божји.

12 Окосница за одговор на ова питања послужиће нам душекорисна књига *Лаж је да љосле смрти нема животиа* у издању Србске православне заједнице, Шид, 1999.

Ако смо грешили, имамо могућнос да се спасемо до потоњег издиханија. До умрлог часа можемо се спасти покајањом, исповјешћу и причешћем. Бројни су примери из Житија светије људи из којиг се то може виђети. Један од такиг бијаше и онај покајани разбојник, распет са Господом на Голготи, који укори разбојника с лјеве стране, јер хуљаше на Богочовека говорећи:

– Ако си Ти Христос, спаси себе и нас!

А други, одговоривши, укораваше га:

– Зар се ти не бојиш Бога, када си и сам осуђен тако? А ми смо праведно осуђени јер примамо по своим дјелима као што смо заслужили, а он никаква зла не учини.

И рече Исусу:

– Сјети ме се, Господе, кад дођеш у Царству Своме.

И рече му Исус:

– Заиста ти кажем, данас ћеш бити са мном у рају.¹³

Ето, дакле, до потоњег часа ми се можемо покајати и спасти. Али кад дође последњи трен, кад дође смрт, кад се душа наша разлучи од тела – ми више ништа не можемо чинити за свое спасење.

Ондак, наш положај (који смо животом, мислима, речима, делима своим заслужили) може поправити само молитва и милостиња наше родбине и нашије пријатеља! И молитве наше Цркве!

Даклем, пожуримо, док је дана живота нашега, да грехе наше очистимо добријем делима, постом, молитвом, Светим Причешћем. Јер, долази ноћ! Долази смрт! Е, кад би мртав мого говорити, узвикно би из свег гласа, из петније жила, да брда јече, да га добро, добро чуемо: *Свршена [j]е моја књиѡа / сад на вама лежи бриѡа / да ми књиѡу ѡѡправиѡе / Милосѡѡ Божју измолиѡе!*

Шта, дакле, да радимо кад неко умре?

Најбоље је посаветовати се са својим духовником и следити његове поуке и савете. Али није наодмет знати најнеопходније:

– најпрво, треба запалити свјећу од чистог воска¹⁴ крај узглавља покојника;

¹³ Јеванђеље по Луки 23, 39-43.

¹⁴ *Свети Некѡтарије Еѡински*: „Свећа (воштана) као производ који произилази од најпробранијих ризница биљног царства, због његовог мириса, његове чистоће и доброте, и финоће његове материје, посматран је од првих хришћана као вредан принос Богу. Приносећи восак, ми приносимо 'од темеља природе ствараоцу

- окадити покојника тамљаном;
- одма обавестити свештеника о смрти;
- покојник се затим купа и облачи у нову одећу (жени, па и ђевојчици се веже марама на главу);
- руке покојника се постављају на груди, еда би и мртво тело, добивши облик крста, подржавало душу;
- ако се сарана врши из куће покојника, опело се свршава у дому његовом;
- ако се покојник носи у-цркву, опело се врши у цркви;
- ако се покојник преноси у капелу, свештеник треба молитвом да га испрати из дома, а чин опела се врши на гробљу;
- сви који су на опелу треба да држе запаљене свјеће, од чистог воска, у руци;
- за сарану (као и за друге молитве за покојнике, парастосе, помене), спрема се кувано жито (кољиво, панаија) и црвено вино;
- вјенци од вештачког цвјећа се не носе на саранама православније хришћана;
- даће треба да бидну прикладне, а ако је време поста, срједа или петка – оне су обавезно посне.

Од момента смрти до четрестог дана, душа покојника, између осталог, пролази кроз митарства. Е, кад бисмо имали духовне уши да чуемо, ми бисмо чули крик покојника: *Авај, ѿмаѿајѿеѿе ако Боѿа знаѿе!*

Зато е најважније да од момента смрти, па до четреснице, вапијемо к Богу за помоћ души нашег покојника. Јер четрестог дана души покојника бива одређено место ће ће она чекати Васкрсење мртвије и Страшни Суд. Али, положај душе покојника може се поправити ако искреним молитвама придобијемо милос Господњу.

творевине'... Мирис (воска) свећа нам преноси мирис цвећа, са кога (восак) скупљен представља обрис (икону) чисте молитве, која се произноси Богу из чистог срца, невиних усана и чистог ума. Чисти пламен свеће јесте символ нашег жарког поклоњења пред Богом, са вером и љубављу према Њему. Ове симболичке тајне (смислове) имају свеће од (пчелињег) воска и само пчелињег, зато су сваке друге свеће (невоштне, парафинске или друге) забрањене (Апостолски 3 Канон). Тако да само восак (свећу) од пчела треба (можемо) приносити Богу и ни једну другу врсту"; *Свѿѿи Аѿѿанасије Велики*: „Када ми приносимо за уснуле восак (свеће) и уље, исто је као да то прихватају и приносе они (уснули, умрли) у Христу, за своје спасење. И када то чините с вером, будите сигурни да то не чините узалуд". (Извор: *Свѿѿи кнез Лазар*, 41/42, Лелић, стр. 112–114).

Како да њомоїнемо умрлом

Умрлом можемо помоћи на више начина:

1. Молитвом, паљењем свећа и кандила можемо помоћи души покојника: или му привремено доносимо олакшање или га чак избављамо из пакла. Зато молитва за упокоеног представља огромну милостињу нашу: то је много више него кад гладном дотуриш кору љеба, него кад умирућем од жеђи пружиш чашу ладне воде, него кад онемо што се смрзава дариваш топлу аљинку...

На питање како се молити за новопрестављеног ближњег, духовник одговара:

– Треба прочитати молитву: *Уѡкој, Госѡде, душу новоїресѡвљеної слуге Твоѡа* (навести име) *и оїросѡи му свако саїрешење вољно и невољно, дванаест пута, са дванаест поклона ујутро (после јутарњије молитви), увече исто тако (после вечерњије молитава), током четрес дана. Може се, такође, читати током четрес дана и Акаѡисѡї за ѡкој душе.*¹⁵

Када су неког духовника питали зашто се понавља молитва, он одговори:

„А зашто стално понављамо дисање, тј. зашто стално дишемо? Дисање је нужно, оно подстиче и одржава наш живот. Зато је потребно да се што чешће молимо јер молитва је дисање наше душе Духом Светим.”¹⁶

Свети Кирило Александри[j]ски саветуе:

„Немој одређи да на гроб умрлог донесеш уља и свеће и запалиш их, призивајући у молитви Христа Бога, јер је то пријатно Богу, и ови су дарови много корисни и плодоносни. Ако је умрли грешан, да га, уз садејство благодати Божје, разрешиш његових прегрешења и изведеш из пакла у светле области раја. А ако је праведан, да ти то послужи за награду.”¹⁷

А Свети Јован Златоусти, тешећи оне који прекомерно плачу и тугују због смрти грешника, збори:

15 Из књиге *Посавешуј ме, оче*, Светигора, Цетиње, 2001, стр. 133.

16 *Исѡо*, стр. 57.

17 *О сѡомињању умрлих*, Манастир Рукумија, 1999, стр. 35.

„Постарајмо се, колико је могуће, да уместо суза и ридања, уместо раскошних гробница, помогнемо умрлима својим молитвама, милостијама и прилозима да бисмо на тај начин и њима и нама испросили од Бога и примили обећана блага.”¹⁸

Дакле, спомињање умрлих доноси двоструку корис:

- прво, оно е спасоносно за душу умрлог;
- друго, оно е спасоносно за душу онијег који те помене чине.

И не сметнимо с ума да е снага искрене молитве огромна! Зато Господ у Еванђељу и каже: *Ишїиїе и даће вам се; ѿражиїе и наћи ћеїе; куцајїе и оївориће вам се.*¹⁹

2. Давањем милостиње за покој душе умрлога много помажемо покојнику. Дела милосрђа су разноврсна:

- давање ствари умрлога (обуће, одеће и другије предмета) као милостиње потребитима;
- давање хране, одеће или новца сиромасима, болесницима, сакатима, слепима...;
- давање прилога у манастире и цркве (у намирницама или новцу), према могућностима добротвора;
- куповање православних књига и њино даривање верницима.

Ова дела милосрђа су нарочито важна до четрес дана, али су за упокојеног душекорисна и потље тога.

Послушајмо, за тренутак, поуку Свете игуманије Атанасије:

„Знајте да милостиње и добротинства убогима, које се у току четрдесет дана чине за душу умрлога, умилоствљавају Бога. Ако су душе умрлих грешне, оне кроз дела милосрђа добијају од Господа опроштај грехова, а ако су праведне, добротинства, за њих учињена, служе на спасење добротинитељима.”²⁰

Еванђеље нас причом о богаташу учи да је за нашу душу погибелно стицати богаство, а не богатити се Богом. Свети Теофан Затворник нам отвара духовне очи и поучава нас:

„Све је богатство од Бога. Уколико га стекнеш, посвети га Богу и проистећи ће свето Богатство. Све вишкове дели са онима који имају потребу. Тако ћеш вратити Богу оно што ти је дао. Ко даје бедноме

18 *Исїо*, стр. 35.

19 Јеванђеље по Матеју 7, 7.

20 *О сїомињању умрлих*, , Манастир Рукумија, 1999, стр. 27.

Богу даје. Онај ко троши богатство истински се богати. Богатећи се добрим делима, он се богати ради Бога, са намером да му угоди; он се богати Богом привлачећи Његов благослов; он се богати од Бога, који вернога у маломе поставља над многим; он се богати код Бога, а не сам за себе будући да себе не сматра господарем, него само приставом и рачуновођом, чија се сва брига састоји у томе да намири све који му долазе са потребама.”²¹

То не значи да не треба радити, стварати, градити, па и стицати богаства. Без богатије не би било милостиње, ктиторства, задужбичарства... Бог је и створио богатог и сиромашног еда би се оба спасли: богаташ милосрђем, а сирома благодарношћу. Али ако нам је богаство циљ, ако оно пријоне за наше срце, онда тешко нама: упадосмо у грех среброљубља! И спремисмо себе паклене муке, тамо ће је јаук и шкргут зуба. Јер бићемо ко онај безумни богаташ из Еванђеља. Ако се, пак, радећи и стварајући Богом богатимо, ако се потрудимо да направимо равнотежу између материјалног и духовног, онда нам материјално богаство може послужити на спасење душе наше и на спасење душа нашије ближњиг. Зато нам Свети Јован Златоуст поручује: *Бої ѿи је дао боїаѿсѿво, с ѿим да би ѿи њиме куїио небо.*

Рече Господ да је тешко богатоме ући у Царство Небеско. Али није реко да е то и немогуће. Многе примере видимо у Светом Писму:

– Аврам је бијо богат, али срце његово е било везано за Бога, а јок за богаство;

– богат је био и праведни Јов, али послушан Богу и у слави и у муци својој;

– богат је био и Воз, али милосрђем своим угоди Богу;

– богати су били бројни угодници Божји, бројни свети цареви и свети краљеви – али нису срцем били везани за богаство свое, већ за Бога.

Није богаство само по себи зло, као што ниједна створена твар Божја није зла, него е зла људска привезаност за богаство, за имање, за ствари; и зле су и погубне страсти и пороци кое богаство омогућуе и изазива: блуд, прождрљивост, пијанство, тврдичлук, разметање собом, самохвалисање, сујета, гордос, презирање и ниподаштавање сиромашније људи, богозаборав и остало. Мало је ониг кои имаду

21 Свети Теофан Затворник, *Мисли за сваки дан*, 2. издање, Манастир Хиландар, Света Гора Атонска, 1997, стр. 165.

снаге да се одупру искушењима богатства и кои могу да господаре својим богатством, а да не постану слуге и робови његови. Пре свега, богаташ тешко може да пости, а без поста нема ни укроћења свога тела, ни смирења, нити праве молитве. Зато Господ и говори да је богаташу тешко уићи у Царство Божје.²²

Зато, дакле, одвајање дела вишкова за спасење душа упокоених предака, рођака, пријатеља, представља добротинство кое дае дво-струку жетву: доноси спасење душама упокоениг и корис и спасење добротинитељу.

3. Помињање упокоених на Светим Литургијама веће је и моћније од свију другије молитава.

Кад су Светог Јована Кронштатског упитали кое је највеће дело на земљи, одговорио је безрезервно:

„На земљи нема већег дела него што је учествовање у Светој Литургији и причешће Светим Тајнама тела и крви Христове.”²³

Најважнији и највећи помен за упокоене је Проскомидија, која се служи на Светој Литургији, јер тада свештеник из просфоре вади частице за упокоене и помиње имена њина пред Богом Живим.

Бројни су примери из светоотачких књига о томе како су и грешници (имајући бар неко добро дело), након одслужених четрес Литургија за покој душе њине, изведени из пакла. Зато е света Јулијана, за покој душа Василија и Евдокије, кад су преминули, током четрес дана давала трпезе за монахе, свештенике, удовице, сирочад и сиромаше, слала милостињу по затворима и заказала служење четрес заупокоених Литургија.

Због тога треба да знадемо: чим нам неко драг умре, најважније од свега е: одма отићи у неки од манастира (или чак у више њиг), те замолити да се име покојника помиње четрес дана! Или дуже! Или, најбоље, трајно! Прилог који ћемо том приликом дати је безначајан.

Јер колко те молитве могу нашем покојнику помоћи, не може се купити благом целог овоземаљског света.

22 Владика Николај, *Изабрана дела у десет књига*, књ. 4, Омилије, Глас цркве, Ваљево, 1996, стр. 262.

23 *Посавешујте ме оче*, Светигора, Цетиње, 2001, стр. 135.

Поред тога, постои древни побожни обичај да се чине парастоси у седми, двадесети,²⁴ четрести дан после смрти, на пола године и на годишњицу.

Будући да се души покојника суди у четрести дан, веома е важно да тај парастос бидне тачно тога дана.

Парастоси и помени могу се чинити на гробу покојника (што е најбоље), а могу и у манастирима и црквама. Поред наведених дана, парастоси и помени се могу чинити, у договору са духовником, и у друге дане, као и после годишњице. Осим тога, Црква је установила опште дане за спомињање преминулих, и то:

- све суботе (осим Лазарева, Велике Суботе и суботе Светле седмице);

- задушнице (прва субота месопусне седмице, субота уочи Тројице, субота уочи Михољдана, субота уочи Митровдана);

- Побусани понедељник (сутрадан по Томиној неђељи).

Кад није парастос, већ сами или са породицом излазимо на гроб покојника, важно е чувати се коекакије измишљотина и сујеверја, већ треба:

- упалити свјећу од воска;²⁵

- помолити се Богу за душу покојника;

- гроб прелити црвеним вином (у облику крста);

- гроб окадити тамљаном.

Молитва може бити из молитвеника, а може бити и из сопственог срца, своим рјечима. На гробу се може прочитати и *Правило Светиої Серафима Саровскої* које чини читање молитава: *Оче наш* и *Бојородице Дјеве* (по три пута) и *Символ Вере* (једанпут).

24 У неким крајевима парастоси се уместо седмог и двадесетог дана чине у трећи и девети дан.

25 Богу се приноси чиста жртва. И најмања свјећа од чистог воска чиста је жртва.

Leo Zruti

БЛАГОСЛОВИ

Свето Писмо Старога Завета учи нас о значају и снази родитељског благослова. Заслужити благослов родитеља својега велики је дар. За тебе и за дом твој. И за чељад твоју.

Зато су се Исав и Јаков борили за благослов Исака, оца својега. Кад Исак рече:

– Ходи сине, целуј ме.

И он приступи и целива га, а Исак га благослови, говорећи:

– Бог ти дао росе небеске и добре земље и пшенице и вина изобилна! Народи ти служили и племена ти се клањала. Проклет бијо који тебе успроклиње, а благословен који тебе благосиља.

И Јаков благослови Јосифа, сина својега, и рече му:

– Ево ја ћу скоро умрјети; али ће Бог бити с вама и одвешће вас у земљу отаца вашије.

И тако и би!

И благослови Јаков синове Јосифове, Манасију и Јефрема, унуке свое, говорећи:

– Бог, коему су свагда угађали оци моји Аврам и Исак, Бог који ме је хранио од како сам посто до данашњег дана, Анђео, који ме је избављо од свакога зла, да благослови ћецу ову и да се по мому имену и по имену отаца моих Аврама и Исака прозову и да се ко рибе намноже на земљи!

И тако и би!

Благослов први

Ђедо Радосав бијаше човек тијачке нарави. За њега говорише да мрава није згазијо. Може бити да је страота Колубарске битке, у којој је тешко рањен, оставила печат на његов живот. У највећем напону снаге суочијо се са смрћу. Смрт на све стране. Рањен у раме и у главу. Један гелер из главе нису му никад ни извадили. Носијо га скоро четрес година и најпотље га одњо у гроб.

Гледајући смрти у-очи, у цвјету младости, разумљо е поуку Господњу: *Нека буду бедра ваша ојасана и свешћилке зајалјене*. Појмијо е да треба бити спреман сваког часа, јер се не зна ка-ће Господ банути. Било д-узме душу, било ради Потоњег Суда. Сватијо е мој ђедо да смрт све решава, да се иза ње своди рачун. Оно што си стеко до смртнога часа, то е твое благо, на сву вечнос. Ако си стеко добро, добро ће ти бити. Ако си стеко зло, то ти је. И још је разумљо да смрт може доћи изненадно. Сад. У ови час. И туј је крај. Ваљда е, споради тога, стражио над-собом целога живота. Ваљда су му бол од рана и истекла крв окалили и оплеменили душу. И доњели му смирење. У свему е умерен бијо. И смирен. И благ. Благ и добар. Ко добар дан.

Умро е порано. Бијаг јаком петогодишњак. Једне прилике чували смо у вотњаку краве и овце, зајно. Био је помало „љут” на Златуљу што воли рогом д-узмане на јагњад. А није му била по вољи ни Сига. То е била овца тамне вуне, али није црна, но, нако, сигава. Она е била коловођа. Барјактар стаду. Кад она ћипи преко врзине, на Бубан, одоше све за-њом. Прави правцати ђаво. И звао е ђедо: *ђаволуша једна*.

Елем, седимо ђедо и ја у вотњаку, а овце и краве пасу. Кроз шљивово грање које се њиаше на ветрићу пробијагу се зраци сунца шарајући по ђедовим дубоким борама и широким брковима кои бијагу пробеарали. Коно кад прве раношљиве запупуљају, па се само по неки цвјетак отвори, тако и његови бркови бијагу прошарани с пођекојом сједом. Он се наслони на лјеви лакат и тако остаде подбочен, а десном руком се маши шајкаче, заврну клемпе и извуче половче. Кад гођ је палио, он је то полако чињо. Са посебним ритуалом. Најчешће је с тајом, кад су зајно, половијо цигару. Или су пушили на безец. Неколко

димова повуче ђедо, па пружи тају. Па тако више пута прометну ту цигару, све док се не сацга и догори до усне. Кад ђедо узме цигару, ја се пружим на леђа, окрећући главу према њему. А он ме благо, али озбиљно погледну, говорећи:

– Благо ђеду, нипошто, ни за живу главу, не смијеш да легнеш на-траву. Не смијеш ни да прислониш леђа уз рипу ил зид. То е много опасно. Тако човек може д-упропасти здравље.

– Па, како ти можеш?

– Па, видиш, ја нисам наслонио ни леђа, ни стомак, ни ребра. Ништа. Само сам се налактијо.

Елем, те године разболи се мој ђедо. Лежаше на кревету. Нако благ. Долазили су рођаци, комшије... На понуде. Са шаком сувије шљива, јабуком, дуњом... Са замотуљком од неколко коцки шећера. С лончетом водњике...

Једнога дана тајо бијаше отишо на орање. Кад превали дан преко подне, ђедо каже мојој мајци:

– Снајка, зовниде ми, дјете, Жарка, да о[д]ма дође кући. Да се поздравимо. Дође вакат да се мрје.

Баба Драгиња ће, нако, ко мено, осорљиво:

– Бога ти, Радосаве, немојде да штрецаш ђецу! Но, кад би се то тако мрјело.

Кад баба замаче послом у мекар, ђедо ће опет:

– Снајка, сад немо да е послушаш. Иди, дјете, доље, испод-штале, па викни Жарка.

Мама оде, бајаги, д-обиће краве. Да се баба не ђети. После, испод штале, зађе доље, аман, до пола вотњака, па ће из свег гласа:

– О, Жаркоооо!

Ко да још чуем, како оно оооо... пролама Љесковац, па се полако, ко у неким таласима, утишава, доље, низ-поток. А онамо, са оне стране потока, било е главно наше имање. Те парцеле смо заеднички звали – Поље. Одок у-Поље. Отишо у-Поље. Ене га у-Пољу. Али, свака парцела у-Пољу е имала свое име. Највећи је био Радашин до. Он ти дође ко огроман губер, тачно упремасе наше куће. Да није од куће низбрдо, па потље, онамо, узбрдо, стиго би човек за трен ока. Зато е, ваљда, и могло лако да се дозове. Мало удесно, ка Крсту, накре-нута ка Језерини, простирала се Раичевина. А доље испод пута, ка кући Радисава Рушчића, Питомаче. Радовина е била с оне стране

Черговишта, нагнута к-Јасењу. До ње ниси мого да дозовеш, па да ти је сир ко кајмак. У Раичевини е била штала. Уз њу, собичак. А изнад собе и штале, трен. Стока се зими држала у-Пољу. Чак и краве музаре. Што би вукли, одонуд, сјено, шашину и сламу. А после, одовуд, ћерали ђубре, онамо, по њивама. Каки то. Имали би волови да поцјепају два кова годишње, само за-ту ствар. Вако е лашње. Претатли се очас. А и зимско е време. Нема се бозна кака друга посла. Тако се ишло ујутро, у подне и увече. Да се стока огледне. Да јој се положи. Да се напои. Док није ископат бунар, стока се сагонила у-поток на поило. И краве су се онамо музле. Жене су морале да пазе кад носе кову с-млјеком, да се не спотакну, па да направе јазук. Нарочито кад је снјег.

– Жаркооо!

Понови моја мајка још гласније. Кад и задњи таласић оног ооо... утихну неђе доље, иза Језерине, ка Трашевића кућама, зачу се:

– Ооој!

– Појтајде, кућиии!

– Дооброоо, добро!

Ћетио се. Сигурно му припануло тешко. Ишчупа заворањ. Откачи саковац и остави га, нако, у бразди. Никад до сад, Боже сачувај, није оставио саковац у бразди. Ма, какој, црној бразди, никад ван сувоте. То е, бре, алатка за поштовање. Она ти ћецу љебом рани. Каки! То се обавезно иверком, добро, с-раоника скине земља. Па са точкова, између паоца, сваки лјечак. И обавезно у сувоту. Ако се догна кући, увуче се у качару. Између оне велике каце, од седамдесет товара и оне, винске. Туј се завуче, прво, плуг. Наопачке. Ручке уз брвна. А порље се, до самог раоника, нагурају колица. Ако има у-Пољу да се оре још ове сезоне, онда се саковац увуче под трен, више-штале.

Поћера волове, у јарму, штали. Трком. Никад до сад није ошино вола, нит га поћеро у кас, кад је уморан. Испаличи иг. Обеси јарам о клин под треном. Повеза иг, на брзе брзине. Баци им виле сјена у-јасле и сјури се у поток. Из потока, навише, ко да га ветар носи. Сав у голој води. Кад је био испод Бурђевине, нако, повише Милићевића стублине, скиде капу. Њоме свуче крупне грашке зноја, низ необријано лице. Кад бану у авлију, мама и баба га шутке дочекаше. Уиђе вришко у-кућу.

– Тата, стиго сам. Како си?

– Вала Богу, сине, да стиже. Дајдер да попијемо по гутљај, оног нашег бањичког, па да се поздрављамо. Дошло време, сине мој, да се мрје.

– Ма каки, тата, немој то да причаш.

– Иди, иди, сине, појтај.

Беспоговорно мој отац узе бокал и аман трчећи оде у-подрум.

– Снајка, потурде ми још један јастук за леђа. Оћу мено да се попридигнем.

Кад тајо уиђе с бокалом вина, први пут сам виђо да и великом човеку могу да точе сузе.

Ко неком ђетету.

Мама, бојажљиво, наточи двије чаше вина. Оне, што се користе за врућу ракију. А некад иг баба користи да од дебело развучена тјеста исече кругове за крофне. Онда све буду једначите и, некако, подједнако румене.

Тајо пружи ђеду чашу, па онда узе ону другу. Ђедо, напо благ, тијачак и блјед, ослоњен на јастуке, у полуседећем положају, пребаци, дрхтаво, чашу у лјеву руку. Прекрсти се, па онда јопет врати чашу у десну руку. Подиже је лагано према тају који стајаше крај његова кревета. Куцнуше се.

– Здрав си, тата!

– Од Бога ти здравље, сине! Е, Жарко, Жарко. Вала ти што си осто да сачуваш огњиште наше. Вала ти што си сила муке виђо да обдржимо кућу нашу. И да чељад нашу изведемо на-пут. И да шћери мое а сестре твое поудаемо напо како приличи и да свакој руо ваљатно спремимо. И још ти вала за труд твој у старости и болести мојој. Нека те Бог Свевишњи награди сваким добром, родом и плодом! Ако будеш у животу и на камену моро радити – дабогда зарадијо!

Попише по гутљај. Ђедо сасвим мено, за један прс. А тајо менко повише.

Дуго е, после, тајо држо ону ђедову неиспјену чашу у прозору.

– Е, ајде сад, да се поздравимо.

Моја мајка, кад смотри тајов заповједајући поглед, приђе и пољуби му руку.

– Бог нек те поживи међу овом ђечицом, на многаја љета.

Ни баба немаде куд, приђе и пољуби му руку.

Вала ти Драгиња за све што учиње за дом овај и за ђецу нашу.

Тајо му пољуби руку и образ. Један, па други.

– Нек си благословен, сине мој! И нека те срећа прати! Кад пошо и кад дошо!

Приведоше и мене. Он ме помилова, одозго, по коси. Не могах да доватим уснама његову руку. И не пољубик је.

– Море, ђедово!

Прињеше и Сава. Ђедо га помилова.

– Снаго, ђедова!

Онда ђедо напреже груди, реко-би да ће да се накашље. Још једном, и ко да се осмену. Загледну се горенак у шубер на штукатору.

Не знам што се баба прекрсти, па му свуче руку преко очију, наниже. И он зажмури.

Не знам ни што тајо и мама нако плачу. Ко да иг је неко изударо. Ма, како. Још горе. Суза им сузу стиже.

Не знам ни што запалише свјећу, а није слава. Није, брате, ни Бадње вече. Ни Божић.

Не знам ни што ону свјећу не турише у чирак, но у лонац с-пшеницом. И што на столицу, иза ђедове главе, а јок на астал, ко што су стално радили.

После баба, чим изиђе у авлију, поче да кука. Наглас.

Не знам, човече, што нолико кука. Кука, горе но Радосија Младомирова кад јој се удавила крава с јабуком.

Ај добро, Радосија кука, крава јој бали, па се претури. Бапну о ледину, нако, ко крушка кад се угнили на грани, па плусне о земљу. Ал шта би баби кад се наша крава, вала Богу, није удавила.

Ете ти, одонуд, лике Анке, и она кука: *Јој, бралеее. Јој, добројшо нашааа...*

Кука Јела. Кука Љепа. За трен ока, пуна авлија народа. Љубе се с тајом и сви плачу. Не знам шта им је.

Ћутра или проѕутра дође поп. А тече Милорад дово неке људе из Брезовица. Осам или девет њиг. Закачили им бошчалуке. Каже, пјевачко друштво.

Знам да е Драган Рудоња, и не знам ко беше још, ишо у капелу Јоровића гробља, за носила. Па знам да су ђеда турили у сандук, па на она носила.

Чудом се чудим: вамо ови кукају – тамо, са попом, они људи што иг је тече дово пјевају. Ал пјевају, бре, јечи цело село: *Свјаџи Боже,*

свјайи крейки, свјайи бесмерйни, йомилуј нас! Па јопет тако, наниже до у-поток, па потље онамо уз Радашин до све до Черговишта.

Потље, кад су ђеда прињели тамо, поред оне гомиле земље, мене су извели с гробља. Каже маја Стојанка, не ваља ђеца да гледају.

Кад сам дошо кући, ђедо више није лежо у кревету. Никад га више нисам виђо.

Дуго, дуго нисам знао куд је отишо.

Благослов други

Проуја преко четири десетљећа, од ђедове саране, кад се [у]очи обетине горачке, окупише сва чељад Жаркова. Свако с-радошћу и еланом обавља посао који ме е пао у исе. Коси се авлија. Кречи штала. Брише се, брезовом метлом, свињска башча. Коље се прасе. Дере се јагње. Чисте се прозори. Каче се попежане фиранге. Мјесе се колачи. Савија се сарма. Ко у кошници.

Кад паде вече, све бијаше затегнуто ко тамбура. Дај Боже сутра лјепа времена. Доћи ће нам гости. Да се попричамо. И погостимо. Нако, човечански. Од-срца. То ти је најљепше у животу човека. Благдани. Радовање. Срцељубље...

Пред вечеру, Жарко, започе своју беседу:

„Тешко е, ђецо, било саставити крај с крајом. И ова влас, ђавоља. И неокоштиња. Али, вала Богу, све је, најпотље, добро испало. Уз Божју помоћ, рад све побеђуе. Рад спашава. Чувајте се нерадније људи. Њине руке ђаво узме под свое. Знаш како е казано: с ким си, наки си. Зато од рђавијег људи бежете докле ве ноге носе и очи воде.

И згодно е што се слажете. Вала Богу. Ништа љепше од слоге нема. Није оно цабе речено: сложна браћа кућу граде, а несложна и ону стару батаљују. И Нада и Гоца се потревиле, вала Богу, меродавне. Реко би су сестре а јок јетрове. Чувајте слогу, ђецо, ко очи у глави. Ђе има слоге, ноће је и благослов Божји. Ноће је радос и напредак и свака љепота. Кад се ђаво увуче у-кућу, далеко било, опучише се кола низ-брдо. Туј нема мира. Туј нема радости. Туј ни љеб није сладак. Тунак ти је и вода грка. Знаш, како се оно каже: бољи ти је залогичак сува љеба с миром, но пуна кућа пецивица са свађом. Ко свађу воли, тај ш ђаволом ортачи. Туј ти се свака несрећа натовари. Потрпи. Опрости. Прогутај. Не враћај зуб за зуб. Знаш како е казано: ко тебе каменом, ти њега љебом. А онај, кад види да ниси узвратио, да си истрпљо, постићеће се. И трудиће се да ти добротом накнади увреду.

Дао вам Бог ову ђечицу. Нек су жива и здрава. Добри су они, вала Богу. Предобри. Пилићи ђедови. Стално иг учте реду и поретку. Нек свикну. И не заклањајте иг од посла. Никоме од рада није ништа валило. Јок.

Ако устреба, покарај. Ни прутућ неће чкодити. Од родитељског прутућа ниједном ђетету није ништа валило. Али прутућ мож душу да спаси из пакла. Зато е и казано да е батина из раја изникла. Не гледајте на ову гологузију, што се мучи ко Јуда. Једва саставља крај с крајом, а ђецу шаљу на море и коекудије. Ко да се мора. Ајде, Бога ти. Треба ђеци учинити, ал мораш д-имаш меру. Мора и они да осете како се динар зноом ствара. Ако не научи да чува динар, ако се за њега не одзної и не помучи, ете ти сутра распикуће. Млад се прут савија и врућо се гвожђе куче. Ако ђеца узму ђем на зуб, потље не вреди вући дизгине. Доцкан ти је ондак викати куку и леле. Зато покарај за времена, да потље не чупаш косу з-главе, далеко било.

Ето ти, ја и Јула смо се борили. Дан-ноћ. Није ласно било створити све ово з-десет ноктију. Није лако било прењети на обрамачи у Чачак преко планине, све што произведеш. И сир, и кајмак, и јаја, и кокошку. И шљиве смо носили. По два цегера на обрамачи, а по корпусу у руци.

Једне године, поћерам вино у Каону, с-воловима. Купијо ми човек повећу количину. Кад сам био у оном потоку, надамак варошице, балдаса ми левак. Ни стопе. Уватила га нека драт. Нем куд. Испаличим га. Вежем за-кола, упајантим дешњака, а ја у јарам мешто левака. Тако до на каонско брдо. До Мујове каване. Крсте се људи. Неки се и смију.

Муке су то. Па, покиснеш. Сто пута. До голе коже. Угазиш у бару кад гураш кола из локве. Кљечка онај жљицавац у кондурама.

Па, кад помислим, беше ти, Драго, мали. Ниси имо годину. Још ниси проодо. Снјег до изнад кољена. Мраз. Пуца церић. Разболиш се ти. Један дан. Други. Трећи. Јок, нема бољитка. Мора да с-иде доктору. У Чачак. Завијемо те у ћилим и преко Кривае. Ја и Јула, на смену. Дадне нам доктор лјекове. Ајд сад, назад. Ма јес, дјете, макања, чини ти се, није тешко. Ал цео дан, преко планине, по оном снјегу. Тежи ти онај ћилим од ђетета. Тако ти је то у животу. Без муке ти се, што но кажу, ни пјесма не испоја. Ал се на муци познају јунаци.

Тако то мора да бидне. За своју кућу и за своју чељад мораш да потуриш леђа. Да запнеш, нако, до рамењаче. Јок д-удараш на-палицу. Брез престанка. Коно мрав. Олјењиш ли се, задрјемаш ли, преспаваш ли, ете ти оскудице и сиромаштиње. Јел, ко ради, наситиће се љеба. А ко дангуби, ко нека вуцибатина, снаћи ће га немаштиња и сиротиња. Зато добро притисни. Запни из петније жила. И утуви: у се и у свое кљусе. Ал мораш да знадеш: све, уз Божју помоћ. Знаш како е реко

онај: ја оћу, и коњ може, ал ако Бог не да, цаба труд. Не мош ни јагње да одгаиш без Божје помоћи. Цаба сијеш ако ти Бог не сачува усев. Цаба си косијо ако ти Бог не сачува сјено. Јадни ђедо Милое и весели тата, они ти у њиву нису уишли док се не прекрсте. Каки! И волове кад кошају. И кад почну да сију. Да ору. Да копају. Исто, на крају: кад посију, или окопају, или пожњу. Или, мај шта да су урадили. Прекрсте се. Заблагодаре Богу.

После наиђе ово погано време. Испоганисмо се, дибидуз. Отровасмо се. Ваљда нам зато и наилази сва ова несрећа. Оће Бог да нас покара, еда би се опаметили колко било. Није цаба казано да без невоље нема богомоље.

Па, пос. Каки да премрсиш срједу и петку или она четири поста. Нипошто! То се, очи Петровдана, косило о сирћету и посном пасуљу. Знао се поредак. И поштово се сваки ред.

И чували су се. Пазили су да не пипну међу. Ух, тога су се бојали коно овца ножа. Ма нису међи шћели да приђу на двије шаке. То ти је проклето, премеђити човеку, далеко било.

И нису шћели туђе. Бож-сачувај! Оно што ниси одзноїо не уноси на имање! Не треба ти то! Једне прилике, бијаг одслужијо војску, ћерамо јадни тата и ја пшеницу из Балуге. Банкут ти се онда сијо. Родијо ко китина. Милина једна. Кад смо били у Русовицама, испаличисмо волове. Да дану. Премети тата да су се снопови од труцкања послегли. Решимо да попритегнемо мотку. Тата одмотава конопац, а ја се окачим о крај мотке, а ногама одупрем о снопове. И још цибнем из све снаге наниже еда би што боље притегли. Кад, доврага, мотка крцну. А он, Бог да му душу прости, каже: их, суд ти твој, пуче. То ти је била једина његова, назови, псовка. Суд ти твој. Суд ти ђетињи. Суд те мазо. Другу псовку није имо. А и њу е изговаро некако благо. Немадијасмо куд. Мора да се осече нова мотка. Рабација не креће у рабацилук без секирчета. Скидосмо ону нашу мотку и тата е одвуче у државну шуму. Ваљда да е остави тачно нође ће ће осећи другу. Реко би човек да врши трампу. Кад смо се примицали штали, онамо у-Пољу, ће је било гувно, он зустави волове.

– Дрјешидер, дјете, мотку.

– Што вође, тата?

– Није, вели, из наше шуме. Морали смо е осећи, да Бог опрости, ал не смијемо да е уносимо на имање.

Одрјешисмо е и остависмо според Станишине међе. Нако, упремасе Живорадљеве трешње. Није шћео туђе, па да би на кози оро. Јок, ни за нокат. Доста ти је оно што ти је Бог дао. Па, ако ти Бог да немање, јопет, вала Му. Човек не смије да бидне незадовољан. Није дабе речено: ни у злу се не покуди, ни у добру не понеси. Потрпи и шути, ако те снађе немање. Ил мај кака друга мука. Даће Бог. Јел, колко гој имаде узбрдица, нолико и низбрдица. Знаш како иде: гобеља у-блато, гобеља из-блата. Е, то мора да знаш. Кад си горе, да се не понесеш, да се не осилиш. Кад си најситији, помисли се на гладног. Кад си најздравији, помисли се на болесна.

Живот ти је, нако, једна велика школа. Не каже се оно дабе младом човеку: да су ми твоје године, а ова памет. Живот човека научи коешта. И то да е дуг рђав друг. Треба се борити. Ради дан и ноћ, само да не упанеш у дуг. То ти је велики терет. Све може да пропане, далеко било. Болешчина да напане стоку. Може олуја и град да прогутају љетину. Може човеку вода, не дај Боже, д-однесе њиву. Може ватра, Бож сачувај, да прогута грађевине. Али дуг, е, он ти не пропада. И кад кућа гори, он побегне кроз оцак. Изгоре тапије, ал ете ти оног човека што му дугуеш. Зато, бежи од дуга што диље, сем не дај Боже. Притегни каиш! Одреци се коечега, ал од дуга бежи! Јербо нису бадава наши стари говорили: ко зајма, бива слуга оном кои позајмљује.

Ако те нужда нагна да мораш зајмити, врати на време. Ма, каки. Бар дан раније но што си обећо. Каки да дозволиш да онај чоек обија твоје прагове за његову имовину.

Ако узајмиш туђу ствар, алатку каку или мај шта, чувај ко очи у глави. С-твојом имовином мош како ош. Ма, и њу чувај. Знаш како е речено: у радише много бише, у штедише још и-више. Али туђу имовину, коју ти је неко поверијо, то чувај ко тапију. Не смијеш да биднеш крвник. То е његов зној. То е његова замука. То е његово имање. То мораш да поштуеш.

Ако даднеш чоеку у зајам, не ударај му камате. Нипошто! То ти је отров! Каки то! Подај, ако мош и имаш, нако, човечански. Није речено, тек нако, да подашна рука бива богатија. Зелењаши су ти људи бездушници. То ти је оно: оће љеба без мотике. Не воли то Бог. Тако стечена имовина не дочекуе унуке и праунуке. Како дошло, нако и отишло. Одње ђаво. Раније су наши стари говорили да добар чоек

оставља нашљедство унуцима и праунуцима, а грешниково имање пређе у руке праведника.

Севап је помоћи човеку кад-гој мош. Ал јопет, мораш да водиш рачуна: не турај образ ни под чије ноге. Не јемчи за туђе дугове и за туђе одлуке. Не дај свој мир и своју слободу за ничије шепртљање. Јел свако треба да се опружи према губеру, а јок да угризне више но што мож да прогуне. Многи су се опекли. Знаш, онај кад тражи јемца, на ране да га привијеш. Реко би му мед и млјеко точе из уста. Потље кад загусти, кад тебе, ко јемца, притисну, он има иљаду оправдања. Или га ниђе нема. А тебе клечка о-врат. Каки то. Помози му нолико колко мош да опростиш. Алали то. Јок више. То није грота. Јел је казано: што е у кући нужно, ни у-цркву се не дае.

И пазте добро: кад ти човек помаже у-надницу, плати му на време. Немо његова плата да преноћи кода-те. Јок. Нипошто. Његов је то зној. Треба њему. Зато е и дошо да ти ради.

И поштуј сиромашка. Грота е наругати му се. И он је Божје створење. Ако се њему ругаш, Створитеља његовог цвјељаш. Не воли Бог поноситог. Ако ћеш да познаш кад ће човек да пропане, гледај га како се сили. Гледај га како се шепури. Како се вали. Како се поноси. Нако, ко усран голуб, д-извинете. Јопет, ако ћеш да посматраш неку кућу која иде на бољитак, виђећеш да е домаћин те куће скроман. Да су му чељад смерна, а јок раскалашна.

И нипошто не скидај с-леђа сиромашна човека. Ако не мош да му помогнеш, немој му ни одмагати. Баксузно е то. Попружи му, ако мош, комад љеба. Аљинку. Мај шта. Ако не мош, подај му лјепу рјеч. Памтите ли покојног Голубана с Љуте Крушке? Пињо су га звали. Па Здравку Плазинску? Бог да им душу прости! Кад гођ су дошли да заишту, весела мама, а потље и Јула, им попруже. Гледам ја, једне прилике, из салаша. Не види Пињо, јадни, мене. Даде му јадна мама ракицу, одломи повећи комад љеба, кришку сира и добро парче сланине. А он, излази из авлије, тури оно у торбу, и крсти се. Па, радосан, нако. Види се, благосиља. То ти је, ко да си дао у-цркву. Бог ти то врати. Ма, каки. Много више.

Ђе поменук малоприје наше старе, Бог да им душу прости, сваки су ред држали. Погледни гробове нашије ђедова. Каки да они не изиђу о Задушницама. Боже сачувај! Да окаде гробове. Да попале свјеђе. Да прелију гробове вином. Да се Богу помоле за покој душа. Да изнесу

најљепши залогај на гроб. За оне Задушнице, онамо пред Васкршњи пос, неприкосновено се чувала најбоља пршута. Леђаница. Ако е година била пооскудна, па си с-јесени имо за посек једно свињче, онда једну леђаницу, ако бане кум ил тако неко, мош да речнеш. Ал ону другу нипошто. Ни за каке паре. Она иде за Задушнице. Да е туриш на гроб. Да почистиш комшије. Сваког ко наиђе поред нашијег гробова. И сиромашка. Не каже се тек нако: најо се ко сироче на Задушнице. Севап ти је то. За покој душа. А [у]очи Задушница, весели тата, нако кад превали подне, баци на раме грабуље, косу, мотику, узме коју свјећицу и на гробље. Да уљуди гробове. Виде то наши стари, озго. Немо да мислиш да не виде! И благосиљају! Без њиног благослова руке су ти везане. То тувте, благо мене. Јел је казано да су унучад круна старом човеку, а слава синовљева су очеви и ђедови. Добро погледните, кое се куће затиру, далеко било. Вићећете оне кое су попуштале да гробови ђедова њинијег утону у бујад и купине. Е, мој брајко! С тим се не игра.

Ђедо Милое е бијо поштен, честит и радан. Весели тата е бијо радан и тијачак. Мрава није згазио. Ја сам се трудио да ником зло не учиним. Трудте се ђецо и даће Бог да вам бидне добро.”

Ћутрадан бејаше ведро. Сунце милуе вотњаке, а благ поветарац љуља гране препуне заметака. Ко у бајци. А Жарко, по његовом обичају, да може срце дишчупа па да га издјели чељада.

Почеше гости да пристижу. Напуни се кућа.

Домаћин подиже добродошлицу. Искaza жељу да се свима који дођоше врати њин труд, на радос и на веселе. И благослови ручак.

И све време, ко за славу, чазбен ко свакад, двори госте и будно пази да случајно пред неким не бидне празна чаша.

„Попи, роде. Накрени, пријатељу. Здрав си, сестрићу! Вала вам што сте дошли. Немо да журите. Немаде ми Пера и Миша. Баш сам се надо и њима. Нису нешто могли. Догодине ће. Даће Бог.”

И све тако док гости не почеше д-одлазе. Један по-едан. А он сваког испраћа до капије. „Млого ти вала. Да дâ Бог, да у здрављу јопет дођеш кода-нас и ми кода-вас... Дајде, снајка, пошаљде ђечици. Дајде, сине, влашу оне наше жујке, човеку. Ваља се. Нако од руке. И од срца. Виђи кака е. Цибри се. Има јој десет љета. Слободно е тури пред кума.

А ти, срећо прадедина, данас си се уплашила од мачка. Само те је мало праћед држо. Нека, нека. Догодине ће она да дође код нас, цело љето. Па ће њу деко да носи код јаге. Код коке. Код гуде. Ко што сам јој мајку носијо. Догодине ћеш, Јано, да порастеш. И ти. И мачак Лазо.”

Последњи, поноћни гости, бијасмо ја и моја чељад. Испрати нас до капије.

„Вала вам, ћецо и што сте дошли и што сте помогли. Па, дођте у суботу. Чекни де, Жико (тако је тепло Марији), да ти деда да парић. Срећан вам пут! Бог вам дао, свако добро. Срећа вам пјевала. Срећа вас испраћала и срећа вас срећала.”

Ћутрадан звони телефон. Скочим. Видим, изгријало сунце.

– Ало.

– Шта то причаш, Гоцо, кумим те Богом? Па, ноћас нас испратијо, до пред капију...

Бог да му душу прости!

Место за благослов трећи

*Једни се хвале колима, друји коњма,
а ми именов Госїода Боїа својеїа.*

(Псалми Давидови 20, 7)

Питање је сад, чељади моја, шта е најважније у животу једнога човека?

Најважније од свега е да човек испуњава Закон Божји. Зато се трудте, благо мене, да одмеравае свое кораке у животима вашијем. Али нека вам аршин не буде умовање ваше или умовање људи, него нека вам мера буде наука Господња. Ако ту науку, то слово Божје, записано у Еванђељу, држите у уму своме и мислите о њој, ако е држите у срцу своме и искрено е волите, ако е држите у вољи својој трудећи се да е испуните, ако е речју својом исповедате кад се укаже прилика за то, онда ћете бити благочестива ћеца Божја. Онда ће Господ ниспослати благослов свој на вас и на домове ваше. Из Еванђеља ћете научити да даете мање ради већег, пролазно ради вечног.

Не чекај невољу

Народ је из вјековног искуства изњедрио измудрицу: *Без невоље нема боїомоље*. Јербо се кроз време разазнало да су у несрећи заповјести Господње блиске човеку, док се у срећи човек удаљава од њиг. Зато су спасоноснија искушења у којима човек тражи и призива Бога, него срећа у којој, најчешће, заборавља Бога.

А ви будте мудри, благо мене, па се држете Бога и Закона Његовог ујвек, не чекајући опомену Божју. Ранте душе свое словом Божјим, ко што сваки дан љебом раните тела своја. Трудте се да сваког дана прочитате бар једну главу из Еванђеља. Јер, та рјеч Божја ће вам помоћи да разазнате шта е добро, а шта зло. А кад то разазнате, ићи ћете правим путем. Тај пут доноси благослов Божји и води у живот вечни. Ко не веруе у рјеч Божју, у Еванђеље, тај пристаје да ко слјепац тумара по тами, да трапара за слјепцима. Јер многе љуске мудрости су прије ил доцније пале у бесмисао. Ко гођ је ишо за лудостима безбожја, запо е у каљугу немоћи, гнева, порока, очаја.

Кад у срцу осејиши сѣра Божји, омудро си

И нека вас не збуњуе то што онај ко у Бога не веруе сматра припростим и zostалим онога што е побожан. Стрпљиво сачекајте и поглајте шта ће најпотље бити. Виђећете да онај ко нема страа Божјег у срцу свом олако склизне у безакоње, у амбис проклетства, уздајући се у свој разум или у човека, не слушајући крик старозаветног пророка: *Проклеј да е онај кои се узда у човека а од Госѣода осѣуја срце њеѣово!* Виђећете како пут безбожников само изгледа лак, лјеп, прав, лагодан, богат. Виђећете како е крај тог пута језив, срамотан и смртоносан.

Горгос – највеће зло

Зато, ђецо моја драга, не тражете славу од људи која најчешће води у провалију гордости. Но иштите славу од Бога. А њу ћете наћи ако идете путем смерности. Горгос је душегубна и мрска Богу. А њу најбоље слама смирење и послушнос према стариима. Зато се борте свим силама да заслужите благослов родитеља своје који ће вас чувати и пратити целог живота. Јер је ужасна и страшна клетва родитељска.

Знате причу о оном младићу што се поносијо (гордио) своим одјелом, док га мудрац не подсети да е прије њега то руно носијо ован. Али је ован био и осто само ован. Стога човека не цени по имању и по положају, него по срцу његову. По добријем делима.

Будѣ милосѣиви

Ако вама Бог подари богаство, не дајте да вам оно пријоне за срце и не поносте се њиме! Не гордите се! Него знајте да вам га је Бог дао из љубави. Не да погинете с богаством, као онај безумни богаташ из еванђељске приче, него да се њиме спасавате. Да чините добра дела. Да будете милосѣиви. Кад сам вам дао тестамент и кључеве од куће и имања да иг даруете онијем дечацима, избеглицама из Далмације, што иг је рат учинијо безкућницима, потајно сам жељо да то утувите и да милосрђу учите оне што ће иза вас доћи. Зато што Господ, на Гори, обећа: *Блажени милосѣиви јербо ће биѣи ѣомиловани.*

Благодат је Бої у вама

Први корак побожности је да чуєте рјеч Божју. Да читате Еванђеље. Али други, још важнији, корак је да се потрудите да живите по Еванђељу. По рјечи Божјој. По Закону Божјем. Добро е, дакле, исповједати веру у Бога рјечима. Али је треба срцем признати, а делима потврђивати. Зато е и казано да е вера без дела мртва. Кад чините добро дело, осетићете благодат Божју. А благодат је милост Божја према човеку. Благодат је Бог у вама. Царство Божје у вама. Зато нас је Господ Еванђељем поучио да најпрво иштемо Царство Божје и правду Његову а да ће нам се остало придодати.

Није свако дрво за свиралу

И добро тувите, благо мене, да су двије најопасније, најдушегубније ствари за човека, ако човек не зна да иг носи. Струја е добра ако знаш ш њом, иначе уби. Ватра е добра ако знаш ш њом, иначе опече. Вода е добра ако умијеш ш њом, иначе удави. Е, тако вам је, ћецо, с влашћу и богаством. Кога снађу те двије ствари, или једна од њиг, томе је нож под гушом.

Ако не умијеш са парама, боље би било да си искривијо руку на ћуприји и просијо. Јер ће те паретине одвући у среброљубље, у грех. Шта ће ти цео свјет да задобијеш ако души наудиш, ако душу своју погубиш и припремиш јој место у тами најкрајњој. Тамо ће је јаук и шкргут зуба. А о власти да ти не причам. Погледните шта се догодило оним јадницима што су здомчали власт, па нису могли да е понесу. Завршили су у јаду и чемеру, уништили свое породице и потомство.

Кад си сий, веруј ѿладноме

Зато, ћецо моја драга, добро пазте. Кад сте најситији, помислите на гладне. И настојте да им припомогнете. Колко-толко. Кад сте најситији, помислите на време оно кад ћете и ви, да не да Бог, бити гладни. Не знаш ти шта се изабрда ваља. Наша кућа е била домаћинска. Ал ја тувим, кад сам био дјете, тешке дане. Немаштињу. Мораш да смочиш. Не знате ви шта е глад. Зато е ваљда и казано: сит гладном не веруе. Радос за мене и мога брата е била кад мајка, Бог

да јој душу прости, оде петком на пијац у Чачак, па нам донесе пола векне сомуна. Па кад нам покојна лика Анка даде колач од бјелог мурузног брашна. То сам ја звао Ликин гледни љеб. Те године ми смо јели ражани и жуту проју. Те године мој отац је истрошио све резерве за ђедово лјечење. Продо сву ракију, вино, стоку. Па за спомен. Никако другачије није шћео, но да га сподигне за четресницу. Тако е, вели, и он свом оцу сподиго спомен до четрес дана. Па за даће... Уочи Никољдана он ти је копо јаз, код Милинка Ђурана, за ракију. Пет дана, за пет кила ракије себице. Треба за славу добра ракија. А Милинко има добру. Ал неће да прода човек. Његова ствар. Оће да да, за одрад. Кило за надницу. Од сунца до сунца. Видиш ти?! Милоев унук, Радосављев син, домаћин човек, мора у-надницу. Добро пазте! Мој отац је говорио: гобеља у-блато, гобеља из-блата. Кад упанете у-блато, главу горе, ка Господу. Главу горе, а леђа потури. И без стида носи немање. И без роптања потрпи. Понеси свој крс. Гладуј, ако те снађе, с благодарношћу. Није срамота немати свое. Срамота е пожељети туђе. Или украсти туђе, не дај Боже.

У добру е лако добар биџи

Исто тако, Бог вам дае здравље не да би се гордили њиме, него да би помагали немоћнима. Зато, обиђи болесног. Припомогни слјепом, сакатом...Прими под кров невољника који је прогнан однекале или је неком несрећом осто без крова над главом.

И разум вам је дар Божји ал сте га добили јок да се силите, нег ради врлине. Зато се трудте да припомогнете човеку у невољи, макар при том жртвовали неко свое добро. Јер невоља свакога може да снађе. Из мога искуства испричаћу вам једно збитије.

Пословали смо са једном изузетно моћном фирмом. Међутим, догоди се да та фирма банкротира, а у том тренутку њен дуг према нама бијаше повелики. Не знајући за муку власника те фирме, ја му пошљем поруку, говорећи да није у реду што он већ дуже време свое обавезе не измируе. А он мене узврати извињењем и објашњењем да то не може д-учини јер је у банкруту, да му е све пропало, да му е банка и кућу узела и да е осто без иђе ичега. Го ко црквени миш. Још каже, да се повуко у осаму, да му е породица очајна, да нема другог излаза сем да изврши самоубиство, о чему каже највише размишља потоњих дана.

Ја му из истих стопа пошљем неколко душекориснијег књига и писмо. Господу Богу милостивом вала, жив је и здрав. Каже да му е моја посланица изазвала сузе и пољуљала безнађе.

Еве, да вам прочитам то писмо:

„Помоз Бог, драги брате!

Почесмо комуникацију поводом овоземаљскије послова, па Божјом милошћу, дођосмо до вреднијег.

Твоја порука ме је подстакла да ти се обратим ко брату у Христу. Стога бих жељо да те подсетим да смо сви ми на овај свјет дошли голи. И са њега ћемо поћи, кад нас Господ зовне, с неколко непотребније крпица, јопет голи. Са собом ама баш ништа не можемо поњети од нашег богаства (кое Господ не рачуна ни у шта), осим дела која имају вреднос пред Господом: да л напоисмо жедна, да л наранисмо гладна, да ли обиђосмо болесна...

У животу човек може да скући и раскући више пута. Зато е и казано да има време кад сабирамо и време кад расипамо. Живот заиста личи на кобрљање точка: гобеља у блато – гобеља из блата.

Праведни Јов је сагубијо све што е имо: огромно богаство и имање, здравље и снагу, седам синова и три шћери. Али није наео ђаволој замци: није пао у очај, јер је очај страшан грех. Благодарно је Богу говорећи: *Госїод даде, Госїод узе, нека је блаїословено име Госїодње*. И Бог му поврати здравље и снагу, умложи му богаство, дарива му поново ђецу.

Драги брате,

Ћети се приповетке *Први ѿиї с оцом на јуїрење*. Ћети се кад је Митар крено да се обеси. И кад га е његова благочестива жена Марица спасла говорећи: *Миїре, браїе, їосїодару мој, шїа си їїо наумијо...*

И још нешто: овај живот је тескобно предворје у ком се спремамо да уиђемо у дворе Оца нашег небескога. Али, кад да уиђемо? Онда кад нас Он позове! И то са страом Божјим и трепетом у срцима своим. А јок дрско. И јок самовољно кад ми оћемо и кад нас ђаво на то наговори. Бог је, а јок ми, одредијо час нашег рођења. Тако и час нашег упокоења. Наши дани су од Бога избројани. Час наше смрти, дакле, није у нашој власти. Зар ми смео самовољно отимати оно што Господу припада, оно што није наше, него Божје?

Ми у животу можемо учинити грешке. Али сваки грех можемо исправити: покајањом, постом, молитвом, исповешћу, причешћем. Много е светитеља који су падали у грехе па су се спасли покајањем своим (неке сам поменуо на страни 41. и 42. мојиг „Казивања” која ти у прилогу, са овим богомудрим књигама, шаљем с љубављу). Чак се и разбојник – онај што бијаше распет на Голготи, с десне стране од Господа, покаја у задњи час. И спаси се. И оде у рај.

Само један грех постоји који се не може исправити нити искајати: то е самоубиство! Само тај грех сигурно води у пропас вечну! У пакао! У муке кое трају у вјеки вјеков! Тамо ће је јаук и шкргут зуба!

Зато, драги мој брате у Христу,

Кад сотона почне да ти дошаптава таку страшну помисо, прекрсти се и тако га оћерај. И заблагодари Богу. Заблагодари Му за огромна богаства која ти је дариво: дао ти је разум (млоги су луди); дао ти је очи и увета (млоги су слјепи и глуви); руке и ноге (млоги су сакати); породицу (млоги су сами); сина твога (млоги су бежђетни или су, несрећним случаем, саранили своју ћецу)...

То што су ти узели кућу и имање неки бездушни лихвари – то су трице и кучине за богаство кое имаш!

Главу горе, брате мој драги! Још ће много радости бити у срцу твоме и у души твојој. Ево, као да те видим радосног на венчању сина твога! Он ће за коју годину да стаса у јунака! Видим те озарена на крштењу унучади твоје! Бог ће ти иг даривати! Видим те поносна како уносиш бадњаке са унуцима својијем! Видим те насмијана како ломиш славске колаче, Богу у славу! Како благосиљаш унукe! Еј, човече: толико радовања и среће је пред-тобом!

Зато не дај да те ђаволчина превари. Он је и Господу нашем, Исусу Христу, понудио превару: Поклони ми се па ћу ти дати све што видиш са ове планине изнад Јерихона.

Ал Господ нас научи: *Штѡ ће ѿи цео свјеѡ да загобијеш, ако души својој наудиш*. Зато: чувај душу своју, брате! Она е твоје највеће богаство! Она је једино непропадљиво благо! Све друго богатство гризу мољци, буше црви, једе рђа, краду лопови! Само е душа вечна!

Нека Господ Милостиви ниспошље благослов свој на тебе и на чељад твоју. Нека ти Господ помогне да заиштеш најпрво Истину (наћи ћеш је у Еванђељу) и Царство Небеско, а остало ће ти се придодати.

Помени ме грешног у молитвама своим. А ја, с Божјом помоћи, ових дана одлазим на поклоничко путовање светињама Русије и молићу се Богу за тебе и чељад твоју.

Надам се да ће ти ове књиге кое ти шаљем показати пут кои из таме води ка топлини светлости Божје која ће разагнати тескобу коју осећаш.

Нека би тако било, да Бог дâ.

А што се твог дуга према мојој фирми тиче: заборави! И ја сам га заборавио и отписо.

С доброжељењем,
Милоје”

Пазѝе да се не осилиѝе

Ако вам, пак, допане да сте уздигнути над људма било да су то радници ваши, или сте уздигнути влашћу, или чашћу каком – добро пазте! Борте се да баш ондак будете ближи Богу јер сте само пословође на имању Његовом. И благајници код касе Његове. Бог вам је на управљање и старање поверио ђецу своју. Пазте да вас ђаво тујнак не превари, па да се осилите. Ћетите се како е Господ на Велики Четвртак прао ноге ученицима своим. Ћетите се речи Господње: *Ко себе узвисуе ѝонизиће се, а ко себе ѝонизуе узвисиће се*. Поглајте око себе: виђећете да су се многи, добивши богаство, влас или час, суновратили у пропас: осилили се, поманитали, укаљали образ свој, ражалостили претке, осрамотили потомке, упропастили породице свое.

С времена на време враћајте се изнова на ону приповетку Јанка Веселиновића – *Чича Тома*. Она ће вам касти како не смијете, ни за живу главу, поступити са радником своим.

Виђели сте, прије неку годину, када смо нашег радника затекли у тешким преступима, у крађи и пијанству, како смо ш њим поступили: опростили смо му. И зактевали од-њега да то више не чини. Не само због нас, него споради Бога. Ради душе свое. Због куће свое. Нисмо ми то учинили по нашој памети, него смо поступили по рјечи Господњој да опраштамо дужницима своим, еда би Бог нама опростијо сагрешења наша.

Од инаѝа нема ѝореѝ занайа

Ако се, пак, деси да вас како бешчасник даде суду, имајте на уму да од ината нема горег заната. Суђење ником добра није доњело. То е велико губљење енергије на споредним колосецима. Имо сам једно такво искушење. Тужио ме је бестидно човек који је поткрадао нашу имовину. Три пута сам му слао замолнице да то не чини подЃетивши га да је по овоземаљским законима требало ја њега да тужим, али да то нисам учинијо, опростивши му. Није вређело. Подњо е чак неколико тужби. Суд је правоснажном пресудом одбијо његову тужбу и доњо пресуду која не каже да е украо него „противправно присвоијо” нашу имовину. Али је то мучење потрајало седам година. Од те напасти сам се бранио између осталог бројним писанијама.

Како изгледају та писма?

Просто. Ево, прочитаћу вам једно од њиг. Да тако испуним обећање кое сам, иначе, дао суду:

„Окружни суд...

Поводом жалбе тужиоца, желим другостепеном суду да укажем на неколко најважнијиг ствари кое су битне за решавање по жалби тужиоца.

Прво, тужилац је противправно присвојио имовину туженог! Кад би се смело говорити еванђељским језиком и језиком нашије предака, таки створ би био лопов. За свега неколко сати противправно је присвојио више него што е у то време била плата једног судије за месец дана. А то бешчашће је чинио данима.

У томе недељу тужилац је уваћен од своиг колега, потом то свое безакоње признао пред пет ђедока и најзад дао писмену изјаву о своме безакоњу.

О том недељу тужиоца Општински суд је доњо пресуду.

Друго, тужилац је у много случаева обмањиво суд говорећи неистине, износећи о истој ствари различите, често потпуно супротне исказе. Кад би се смело говорити јеванђељским језиком и језиком нашије предака, такав иксан би био лажов.

Треће...

Према томе: тужилац погази овоземаљске законе – противправно присвајајући и, на његову жалос, погази Божје законе – крадући (осма заповест Божја).

Тужилац погази овоземаљске законе – обмањујући туженог, а затим и суд. И, на његову жалос, погази Божје законе – лажући (девета заповест Божја).

Ове неспорне чињенице (запечаћене суском пресудом), надам се, довољне су да другостепени суд оконча ово мучење, кое трае преко седам година. Да смо време проведено на суду (тужиоца, туженог, адвоката, ђедока, судија, записничара, поротника, вештака...) у овом и осталим предметима кое је сагубљено због хира човека који чини безакоње, тј. тужиоца, провели радећи неки друштвено-корисан посао – унапредили бисмо друштво и државу. Вако смо испуњавали хирове тужиоца и сагубили време кое је проћердано у неповрат.

Кад би се ми, праву невични, питали (но се не питамо – да ли на срећу или на жалос?), ствар би била кратка и јасна, а изгледала би отприлике вако:

Тужиоче, да ли је истина да си крао? Тужиоче, да ли је истина да си лаго?

Тужиоче, да ли је истина да ниси дошо на посао после крађе у којој си уваћен?

Па, кумим те Богом, шта оћеш још? Зар оћеш да институције друштва бране твое безакоње?

Тужиоче, од Књиге постања, преко свих правних система до данас, онима кои краду и лажу није пружана заштита, нити им је омогућавано да се они још повр свега могу иживљавати над својом жртвом и над судом, арчећи туђе време без милости, без страа од Бога и без стида од људи.

Тужиоче, с обзиром на твоја недела, твој тужбени захтев се одбацуе! Јер суд је институција која штити закон од безакоња, поштене од непоштене, праве од кривије, добротворе од злотвора, истину од лажи. Умешто да тужиш онога из чије руке си јео љеб насушни и при том погазио закон Господњи пожељевши туђе, крадући..., душекорисније би ти било да учиниш три ствари:

прву, да се покаеш и исповедиш Ономе чији закон погази (у коме слови: Не кради);

другу, да се извиниш ономе чију си имовину поткрадо и кога си неде-
лима своим обмањиво и клевето;

трећу, и не греши више!

Часни суде,

После овог искуства оставићу поуку моим сарадницима и потомцима: кад те лопов или лажов оклевета или тужи земаљском суду, одма признај да јеси и ако ниси! Јер то ти је најјефтиније: не губиш време и не губиш мир у души својој. За трпљење твоје добићеш плату од Онога Судије што не испуњава хирове безаконика. Јер, Он све види! И суд је Његов праведан! Јер је казано: *Трпљењем својим сјашавајће душе свое.*"

Ето, можда ће вам овај документ помоћи да наслутите како изгледа суданија, далеко јој лјепа кућа.

Није зла̑ио све ши̑о сија

А ви, благо мене, чувајте у уму свом и у срцу свом сећање на Светога кнез Лазара. Утувиите добро како е он поступио на раскр-
шћу да ли да се опредјели за земаљско или за небеско царство. Такије раскрсница, мањиг или већиг, има сваки човек у свом животу. На свакој тој раскрсници тражите онај тежи, тешњи пут коим се стиже у Царство Божје. У сваком времену човек наилази на искушења. Добро пазте да не брљнете ко маче у варенику. Јер не једе се све што лети, нит је злато све што сија.

Чије није било, чије би̑и неће

У време мога оца и мога ђеда отимали су имања од домаћина. Направили су звано подруштвљавање имовине. Зној генерација сатрло е безумље објесније. Ако, не дај Боже, јопет наиће неко тако време, не тугујте. Не ропћите. Душу чувајте. А имање? Еј, чије било није, чије бити неће. Неки од вас памте овај потоњи рат под називом „Милосрди анђо“. Америка и Европа, удружени са сотоном, поодише својом силом малу

земљу Србаља. Бомбардовање. Морам брзо да доносим одлуке. Прво, радници да подјеле робу из продавница и магацина на равне части и у поноћ да се снађу како знају и умију да то оћерају: то вам је плата за време кое долази. А друго, унучад да се евакуишу у Горачиће, код мога брата. Да оне макаће не слушају бомбе според-куће.

Возимо ћецу у Стевановиће. Причамо да ће ноћас радници робу подјелити и да од сутра наша фирма не постои. За трен ока срушише се сви наши планови. Зато е и казано да човек снуе, а Бог одлучуе.

– Од чега ћемо да живимо, тата? – питаше Марија.

– Од милости, ћери.

– Шта, да просимо?

– Па, нисам баш мислио на ту милостињу, Мајо. Мислио сам на Божју милос. Знаш ти, ћери, слушала си, читала си Еванђеље. Знаш да е Господ реко да се не бринемо за сутра, јер ће се сутра бринуте за се. И да е доста сваком дану зла његова. И знаш ти, да е Господ, говорећи на Гори, реко да не бринемо шта ћемо јести, пити, обући... Него, да иштемо најпрво Царство Божје и правду Његову. А све друго ће нам се придодати. Зна Бог шта нама треба, па ако смо заслужили, даће нам. Ако нисмо, треба да се поправимо. Да заслужимо.

У том разговору стигосмо у Стевановиће. Ђеца остадоше, а ја и Нада се вратисмо у Чачак. Поноћ. Нећемо да свраћамо у продавнице. Завршили су они то: увјек су извршавали моју заповес. Оћерали су досад. Нека им буде благословено и нека им послужи на здравље.

Бомбардовање „Слободе”. Извали нам се шток са вратима од дневне собе. Пршти нешто, ко град, по црепу и прозорима.

Господе, нека буде воља Твоја!

Кад ујутру отиђосмо у фирму, има шта да видимо: они доњели душеке у моју канцеларију. Каже Мица:

– Ми смо синоћ одлучили: ћевојке и жене кое имају малу ћецу – кући, на осуство. Ми, остали, на посо. Кад се уморимо, воће ћемо да спавнемо. Сведно нам, пуца воће, коно што пуца код наше куће. Ми смо ћецу нашу ранили из ове куће. И јопет ћемо да иг ранимо.

Напред! За време рата не затворисмо ниједну радњу. Ни секунда. Ни кад се огласи сирена за ваздушну опаснос.

А моїло е да нас нема

Кад се заврши рат, о Петровудне те године, Саво заклао јагње и зове:
– Да ми дођете, сви, на ручак.

Одемо. Он, баш кад стигосмо, истави јагње. Не шћедосмо да га сечемо, него нако, цело на астал под крушком. Прстима. Никад слађе, кажу ћеца, нисмо ручали.

Подигок чашу. Наздравих брату и, између осталог, рекок:

– Ево, заврши се ова несрећа, голема. А могла е трајати још. Вала Богу, ми смо сви на окупу. Али многе мајке су данас у црним марамама, многе жене удовице. Многа ћеца су сирочад. Бог нас, данас, сабра за ову трпезу љубави, а могло е данас, за овим асталом, олако, да нема мене, и Сава, и Жељка, и Рада...

– Дабоксачувај – прекрсти се моја покојна мајка и ко да се мено помаче с места.

Неко од мое чељади рече:

– Тата, ја морам да иштем опроштај. Кад си говоријо о томе да водимо рачуна како ће бити кад биднемо гладни, мислила сам да претеруеш. Сад стварно сватам шта си говоријо. И сад стварно разумем зашто е деда говорио: *Гобелја у блајо, јобелја из блаја*.

Похлеја сајирие душу

Мое време је подигло ону гобелју из блата о којој је говорио мој отац, Бог да му душу прости. Сад је наишла такозвана транзиција. Приватизација оне, пре педесет-шесет година отете, сад друштвене, имовине. Са том транзицијом наишло е ново искушење: похлепа јуриша и сатире људске душе: за мале паре стичу се огромна материјална богатства. Мене је велики број мојих пословних пријатеља приговорио. Веле, док се паметни намудроваше, будале се науживаше. Само, говораху, глупи моралисти не користе шансу која се пружа једном у вјеку. Каквом вјеку, једном у историји човечанства.

Немој, ња се не бој

Тако, једне прилике су ми, са добрим намерама, дошли преставници власти једне од оближњих општина са руководством предузећа кое треба да се приватизуе. Кажу, ми смо дошли да ти понудимо ову

фирму верујући да ћеш ти да је одржиш, да ће запослени имати посла, пристojне плате...

Реко, ја вам благодарим на части коју ми указасте и на понуди коју ми дадосте, али капитал те фирме је много већи него капитал неколико стотина потомака мог праоца Стевана.

Кажу, нама е битан социјални програм: да фирму не отуђиш толико и толико година, да пет-година не отпуштиш раднике. А кад то прође, твоја е ствар шта ћеш радити са „твојом имовином”.

Реко, ја то не смијем д-урадим.

Кажу, што не би смео. Све је, по закону, чисто ко сунце.

Реко, не сумљам ја да су ваше намере чисте, нити сумљам да ли су оне у складу са овоземаљскијем законом. Него ја не смијем то да урадим од оне двоице. И покажем на оне двије фотографије на зиду иза-мене.

Ко су, кажу, та двоица у шајкачама?

Реко, мој покојни отац Жарко и мој покојни ђедо Радосав, Бог да им душу прости.

Па како не смијеш од њиг, поготово што су покојни?

Реко, они јесу умрли, али је наук њин жив!

Каки наук?

Од њиг сам научио: *Оно шћо ниси одзносио не смијеш д-уносиш на свое имање!* Мој ђедо није шћео мотку из туђе шуме д-унесе на имање. А мој отац није шћео шаку туђе траве да дадне гладним воловима. За ту вабрику, коју ми нудите, знојили су се неки други људи. И тај зној, по закону мојиг отаца, не припада мене. Јок брате.

Каже, али транзиција је нужнос. Ми по закону морамо да извршимо приватизацију.

Што морате чинити чинте. Али без мене: ја не смијем, не желим, и нећу да суделуем у томе.

Не користиш њу невољу

Ово вам рекох да знадете, благо мене, ако јопет наиђе неко тако време, одуприте се. Чувајте душе свое. Памтите да благочестиви преци наши нису шћели куповати имовину која е продавана на добош. У безцење. Нису шћели туђи зној и туђе сузе. Имали су стра Божји у срцима својијем. Имали су мудрос која им је припомогла да виде диље. Јер су знали да е земаљско за малена царство. И да е отето чпроклето.

Не їледај їреко-їрошћа у їуђу авлију

Зато, не гледајте шта други раде. Шта е популарно. Или модерно. Шта се свиђа онима који вам се престављају ко пријатељи. Увјек имајте на уму: нема пријатеља који ће вас спасти, осим Бога, нити има непријатеља који ће вам наудити мимо Божје воље. Јер за Господа није мера спољашњос: ни круна царска, ни просјачки штап, што би реко Свети Владика Николај. Него: вера и добра дела! Јер бивало е и царева кои су угодили Богу и просјака који су Га разгњевили. Бивало е богаташа кои су се вером и добрим делима спасли и сиромаша кои су неверјем, завишћу, злобом, неблагодарношћу пропали. Значи, могуће је првима вође, бити међу првима и горе. Али су многи први војнак, постали последњи горенаке. Сетите се богаташа и убогог Лазара из оне еванђељске приче.

Госїодња е земља

Један мој духовни учитељ, отац Сава, често је говорио: *Докле їог си на земљи, їи си само їос Хрисїов. Заїо буди смеран. И блаїодаран Боїу. Немој да бучеш. На чијој земљи бучеш, бре? Чији ваздук дишеш? Чију воду їијеш? Чији љеб једеш? Чије имање сабираш?*

Враїи Боїу уздарје

Зато, благо мене, сваког дана треба да се трудимо ко да нам је потоњи. Сваког дана треба да доброчињењем и добромисљењем обрадуемо Бога. Да Му принесемо с љубављу макар оне двије лепте удовичине. Јер се и њима може купити Царство Небеско. И утвте: ником није забрањено да се бори, д-уиђе у то Царство.

Тупоуман је онај што се узда у капитал, у себе, у људе, у срећу, у благостање, јер Бог то не рачуна ни у шта и ни за шта. А мудар је онај кои се узда у Бога, у васкрсење и живот бесмртни. Стога мудар чини добра дела, сабирајући оно богаство кое ће поњети са собом у Царство Небеско. Зато благодарте Богу ако вам се неко обрати тражећи материјално или духовно добро. Јер то добро вам је Бог подарио. На дар сте добили, па део тога дара подајте, јер тако уздарје Богу враћате.

Уздарје Богу враћате и помажући дом Његов – светиње наше.

Уздарје Богу враћате и одласком неђељом и празницима у дом молитве, у цркве и манастире наше. Не осврћите се на оне кои не иду

на молитву, изговарајући се да немају времена. Или су на излетима, у лову... Кад пажљиво упоредите људе који не иду у цркву, уздајући се у свој рад или угађајући своим страстима, и оне друге који свој живот уреде тако да време расподеле на рад и молитву, виђећете да су ови други срећнији и задовољнији.

Уздарје Богу враћате и јутром, кад на молитву пред иконе станете у домовима вашијем. И кад уље у кандило доспете и паљењем кандила малу жртву Господу принесете. И кад тамљаном дом свој кадите с молитвом. Тад, кад Господу благодарите што вам дарива нови дан, размислите кое би добро дело могли д-учините тог дана. Да л д-обићете болесног? Да обрадуете потребитог? Да похвалите трудољубивог? Да опростите увреду, неправду?

Уздарје Богу враћате и кад на молитву, пред починак, станете. Ондак се потрудте да сагледате минули дан. Да л изговористе прејаку рјеч? Да л ког попрјеко погледнусте? Да л пожељесте, не дај Боже, туђе? Да л презрјесте кога? Да л се погордисте? Да л се преједосте? Да л за каком женом погледнусте са жељом учинивши тиме прељубу у срцу свом? Ако нађете каки свој грех, покајте се, држећи на уму да се Царство Божје и за један дан може задобити, али и сагубити за сву вечнос.

Заслужиће блајослов предака

И још се потрудте, благо мене, да суботња јутра посветите Господу и упокоеним прецима своим одлазећи на свете Литургије за упокоене.

Дâко би вас чувао и пратио благослов предака вашије. И нађите времена да обићете и уљудите гробља предака својиг. Ту Божју њиву у коју е посијано најдрагоценије семе под капом небеском: прах предака нашијех. Из те њиве ће стасати најславнија, најдивнија и најрадоснија жетва кад Господ поново дође међу-нас да суди живима и мртвима. И позивајте свештенике на гробље, приређујте помене и парастосе за покој душа предака своје. И још у славу и част предака: обнављајте спомене; кадте гробове; палте воштанице и кандила; читајте молитве; даите милостињу; помажите манастире и цркве; приређујте трпезе љубави...

А вама ће се тај труд и та љубав вратити свише, као благослов предака вашије и као благодат Господња. Тако радите и бићете благословени.

Будіте челе

Трудте се да посећуєте светиње наше. То су велике духовне учијонице. Много би ми времена требало да вам испричам свое доживљаје са поклоничкије путовања, од овчарско-кабларских манастира, па преко Острога и Прохора Пчињског, до Јашија у Молдавији, светиња Русије и Грчке, Свете Горе... А о Светој Земљи, ће смо Нада и ја, у два наврата, препипали сваку стопу из Еванђеља, од Витлејемске пећине до Голготе, да вам и не причам. Кад упоредите једно тако путовање са лежањем на пјеску на некој плажи, онда ћете сватити разлику између челе и мушице. А ви, благо мене, бидните челе: идите од цвјета до цвјета, од светиње до светиње, купите дуовни полен и уносите тај благослов у кошнице ваше, у домове ваше. Не гледајте на мушице што хрле брлогу благостања, мислећи да е то уживање смисо и циљ живота.

Крила душе

И пос држете с љубављу, јербо су пос и молитва крила душе наше коима она узлеће ка Царству Небеском. Јер и Господ је постијо, говорећи да се род ђавољи изгони постом и молитвом. Пос су држали свети људи. Пос су држали преци наши. Зато не дозволте да вас преваре вуци у јагњећој кожи наговарајући вас да ублажите пос. Не поведите се за њинијем идолима на Западу. Вићели смо њину радос и њину срећу. Уништили су, зарад црвоточивог богатства, највеће вредности: разбили су породицу, погазили су Закон Божји, унаказили су Свете тајне... Узмите на пример Свету тајну Брака. И поглајте њино ругање Господу: склапају, тамо они, бракове два мушкарца. Или двије жене. То они зову љубав. То проклетство. Ту несрећу. То безбожје равно Содому и Гомору.

Тело ѿвое је сѿан Духа Свеѿоѿа

То што ми рекосте да е вероучитељица, на часу веронауке, у средњој школи рекла да није грота ступати у интимне односе младићу и ђевојци ако је то из љубави, не слушајте. Нити она вере има, нит је она вероучитељица. Она је веромучитељица. Лажни учитељ. Сирота. Несрећница. Робиња таште и лажне мудрости.

А ви, знајте: тело ваше је храм Духа Светога кои је у вама! Прославите, дакле, Бога телом своим! Срце ваше је стан Божји! Чувајте

срца своја! Чувајте и проветравајте тај златни двораци Господњи постом, молитвама, исповешћу, причешћивањем Светим Тајнама... Не дајте ђаволу да се зацари у срцима вашијем.

Да е среће коно што није, вероучитељица би објашњавала ђеци смисо речи „чеднос” и „целомудрје”. И знала би да чеднос значи уклањање од саблазни кое наводе на телесни грех, бежећи од нечистих мисли и жеља, те да е за породичног човека целомудренос основа брачне верности.

Брак је свешћина

И памтите, ђецо моја драга, да је један од најважнијих корака у животима вашијем брак. Та Света Тајна! То гњездо кое свијате са изабраницима срца своје, у коме ћете рађати синове и ћери, еда би се лоза ваша протегла у вјекове.

У своим животима можете промјенити место боравка, занимање, ал избор друга, животног сапутника са коим ћете дјелити радости и туге, добро и зло, постељу и комад љеба – то е најважније.

Брак, та Света Тајна, треба да бидне свѣт! Чист ко сунце. И не смије се прљати нечистотом о којој трабуња та јадна веромучитељица. Њу је ђаволчина узо под свое и она слуша његов глас мешто гласа Апостола Господњег: *Брак нека буде у свему часћан, и њосћелја брачна чистја, а блудницима и ѡрељубницима судиће Бої*. Не зна она за свете људе који уче да су млади дужни да живе у девствености до црквеног венчања.

Брак је Црква у малом

Брак је, дакле, Божја установа. Узвишена ствар. Зато Апостол жену срањуе са Црквом која нема мрље, већ је света и непорочна. Зато брак чувајте ко очи, јер то е доживотна духовна и телесна веза мужа и жене, ради благословеног рађања и хришћанског васпитања ђеце. Породица е мала домаћа Црква која се чува благочешћем супружника, тојес верношћу, чистотом, непорочношћу...

Боїослужиће!

А то благочешће супружника Бог награђује благословеном ђецом. Отац је главни стуб породице. Он је сличан духовном пастиру

који је дужан да осмисли духовни живот породице да би је одржо на окупу. Само тако окупљена породица постае заедничко богослужење у тој малој домаћој Цркви. Зато, ђецо моја драга, не допуштите да вас преваре, да вам разоре ту малу Цркву, ту оазу живота, мира, љубави, радости...

Не дозволте да вам ту Цркву претворе у разбојничку пећину. Потрпте. Помучте се. Понесте крст свој имајући на уму да е брак тјесан пут који води у Царство Божје. На том путу сазревате, трудите се, страдате, посрћете... Ал, не клонте! Устанте кад посрнете! Управте се! Наставте богослужење кое сте започели!

Шћо Бої сасѣави, човек да не расѣавља

Много е примера тог посртања и устајања. Поодавно сам написао писмо мени веома драгом човеку у чијем дому се беше зацарио ђаво, и он и супруга његова, у том кошмару и чемеру, одлуче чврсто да се разведу. Њин син јединац, сад познат и омиљен широм кугле земаљске, тада је био још дјете.

Да вам прочитам то писмо:

„Помоз Бог, драги мој ...

Пребирам данас по бисерима премудрости Соломоновиг. Извук из те ризнице једну прегрш тије бисера и одлучик да ти их пошљем на дар од свег срца.

Реци нам, ђремудри Соломуне, шћа е ѿо разумна жена?

Врсна жена вреди више него бисер. Ослања се на њу срце мужа њезина, и добитка неће недостајати. Чини му добро, свега века своега. Ради рукама своим. Као лађа трговачка из далека доноси рану своју. Устае док је још ноћ. Дае рану ђеци својој. Руку своју отвара сиромашку. И пружа руке убогоне. Зна се муж њезин кад седи са људма. Пази на владање чељади свое, и љеба у лењости не једе. Синови њени подижу се и благосиљају е. И муж њезин вали је. Жена која се боји Господа, она заслужије похвалу. Нека је вале дела њезина.

Знам, ђремудри Соломоне. Мајке наше су нам ѿговорије да жена држи ѿри сѣуба од куће, а човек само један. Да ли ѿо биѿи може?

Послушај сине: Ко је нашао жену – нашао је добро и добио љубав од Господа. Кућа и имање наслеђују се од отаца. А од Господа е разумна жена.

Размишљајући о овим премудростима Соломоновим, утонук у сан. И у сну ко да угледнук тебе, драги мој. И светлос око тебе. И радос голему. А ти бијаше у свечаном одјелу. Предивном. Извезено неким чудним нитима и окићено драгуљима. На бјелој, ко снјег кошуљи, златним жицама извезено: љубав, љубав, љубав.

Безброј пута: Љубав. Па те умилне рјечи направиле шару која се прелива у фигуру која, кад пажљиво загледаш, показује: Дуготрпљење.

Преко кошуље сребрнасти прслук са пурпурним везом који исписује реч: Благос. Преко прслука с-десног рамена ка лјевом боку – лента. Сва у драгуљима који светlucaју у испису: Смирење.

А на раменима, низ леђа, до пета, таман огртач од предивне тканине, на ком су уткане од врха до дна, безброј пута речи: Добротољубље, Милосрђе, Доброта.

А ти, окупан светлошћу, корачаш ко цар и поносно прилазиш постављеној софри. Рашири огртач свој ко кокош кад рашири крила своја, па сабере пилиће к срцу свому.

А чељад твоја као да беху окупљена око свечане трпезе.

Са десне ти стране син твој. У сну га виђех већ одраслог. Са лјеве, твоја верна љуба. Поносна на мужа свога. До сина твога, снаха твоја. Благо ти се поклони, с поштовањем. А ти јој с благим наклоном отпоздрави. А иза ње и жене твое, почеше се тискати унучад твоја.

А теби се напуни срце топлине неке. МиLINE неке. Њежности неке. Па помисли: Господе, Авраму си дао Исака говорећи да ће потомака његовије бити ко морскога пјеска. Сачувај ми, Господе, дар Твој и умножи га, на многаја љета. Па узме, те подиже кристалну чашу вина рујна, говорећи:

Чељади моја вазљубљена, сабра нас милост Божја за ову трпезу љубави. Немам рјечи да искажем благодарнос Богу за дар овај који имадем данас у дому свому.

Не могу ни вама да искажем колико се радује и весели срце мое што се сабрасмо вође у љубави и слози.

И зато што је срећа моја пригушила рјечи моје оћу да вам казуем *Химну љубави* из Еванђеља. И да вас заветуем да е вежете за срца своја. Сада и увјек. Е да би вас благослов мој пратио у све дане живота вашег.

За тренутак наста тајац. А онда ти предивним, свечаним гласом поче славословити: *Ако језике човечје и анђеоске ѿговорим, а љубави немам, онда сам ко звоно кое јечи, или кимвал кои звечи. И ако имам дар ѿророшћива и знам све шћажне и све знање, и ако имам сву веру да и ѿре ѿремешћам, а љубави немам, нишћиа сам.*

И ако раздам све имање свое, и ако ѿредам шћело свое да се сажеже, а љубави немам, нишћиа ми не корисћии.

Љубав дуѿо шћрћии, блаѿишћворна е, љубав не завиди, љубав се не ѿорди, не надима се. Не чини шћиѿо не ѿрисћиѿи, не шћражи свое, не раздражује се, не мисли о злу.

Не радује се нећравди, а радује се исћини. Све сноси, све веруе, свему се нада, све шћрћии. Љубав никад не ѿресћиае...

Осћиае нам вера, нада, љубав, ово шћрое; али од њих највећа е љубав.

И кад то изговори, благослови им ручак. И кад се почесте служити ђаконијама разновразнијем, жена твоја вас миловаше погледом. Усхићена.

Радосна. Срећна. Пресрећна. Погледавши на тебе мудрога, узвишеног, љубављу и благодаћу окићеног, прошапта у себи: Царе мој.

А ти ко да мисо њену чу, подиже јопет чашу вина и запјева, ко у време оно цар Давид.

Запјева, а чељад твоја се дивљаху и слушагу те умилне рјечи Давидове, као да су твое: *Боже мој, љрисвојој оѿкривења Твоја заваек јер су радос срцу моме.*

Приволео сам срце свое да ѿвори наредбе Твое навек, до краја. Укрепи ме ѿ речи Својој и бићу жив, и немој ме осрамоѿиѿи у надању мом. Утврди ме, и сѿаићу се, и размишљаћу о наредбама Твоим без ѿресѿанка. Обараш све кои одсѿуѿају од наредба Твојѿ јер су ѿмисли њине лаж. Учини слуги своје ѿ милосѿи својој и наредбама Своим научи ме.

Погледај ме и смилуј се на ме, као што радиш са онима кои љубе име Твое.

Тврди сѿоје мое у речи Својој и не дај никакоме безакоњу да обвлада мноме. Свеѿлошћу лица Своѿа обасјај слугу Своѿа и научи ме наредбама Твоим.

Смилуј се на нас, Госѿоде, смилуј се на нас, јер смо се довољно насиѿили срамоше.

Довољно се насиѿила душа наша ѿоруе од ѿносиѿиѿх и срамоше од охолих.

А онда лагано устаде, прекрсти се и поче речима Давидовим призивати благослов на дом свој говорећи:

Блаѿо свакоме, кои се бои Госѿода, кои оди ѿуѿовима њеѿовијем. Јер ће јесѿи од ѿрудова руку своје.

Жена је ѿвоја као родна лоза усред дома ѿвоѿа, синови ѿвои као ѿране маслинове око сѿола ѿвоѿа.

Гле, ѿако ће биѿи блаѿословен човек који се бои Госѿода.

А онда погледа на сина свога говорећи: благословиће те Господ и гледаћеш добро у све дане живота свога.

Сине мој, нек ти Бог дâ да видиш синове синова својеѿ. А у очима чељади твое заблисташе сузе радоснице.

Такав ми сан бијаше. А од сна до јаве само нас мудрос дјели.

Ако нам ѿаво отме мудрос и наметне безумље, онда ми, мешто да благодаримо Богу на даровима Његовијем, што нам подари жену, ѿцу, дом наш, љеб насушни, мешто благодарности ми почнемо да бучемо. Ко сумасшедши. И упавши у то зло, не питамо се: На чијој то имовини ми бучемо?

Господња је земља и све што е на њој! Зар не? Све што дише нека слави Господа!

И ми! И ми! Нека Господ ниспошље благослов Свој на тебе и дом твој!

И нека ти даде снаге да испуниш закон Његов: *Што Боѿ сасѿави – човек да не расѿавља.*"

После неколко дана позвао ме је тај драги човек и заблагодарио ми. А ја сам благодаран Богу што је њин брак сачуван, што је једна мала Црква наставила да богослужи поштујући Закон Божји.

Ако ѿи груї ѿосрне – ѿомаїај

Причаће вам, можда, Нада како сам ја у младости и лудости својој посртао, како сам се спотицо. Али она ми је духовном снагом својом и љубављу својом помогла да се усправим. А потом је била велики ослонац у свим мојим предузећима и наумима.

Ко е луд, не буди му груї

Једне прилике, кад Марија бијаше ђевојчурак, укорим је ја што е, спремајући се у шетњу са другарицама, обукла неку покраћу маицу, за шта веле да су те „пупак маице” модерне.

Каже: Па, тата, сви тако носе.

Па, нек носе! Што ти се то тиче? Нек туре рогове, па нек бучу по граду! Ко е луд, не буди му друг! И у Содому и Гомору су сви лудовали. Знаш ти добро да иг Господ не би сатро да е имало бар десет праведника. Сви! Сви! Нека су сви! Ал није праведни Лот, синовац Аврамов. Распитај се је ли твоја мајка тако ишла међу народ? Јесу ли твое бабе тако ишле? Ће вам је достојанство ђевојачко? Јеси ли икад чула ону дивну народну пјесму: *Ој, ђевојко ѿог-брдом, сїучи ѿуце ѿог-їрлом! Да ѿи їрло не-їледам, да ми срце не-їуца.*

Еј, да ти грло не види!

Јок, него слушајте оне беднице што бестидно показују своју голоотињу. Туке! Чеге се паметан стиди, оним се будала поноси! Е, кад би оне знале, јаднице, како ће брзо да дође старос и да их пита ће им прође младос. Не би ишле голе, шашавуље једне. Него би се трудиле да буду верне љубе! Да буду добре и честите мајке! Да сутра буду благочестиве баке. Кад би оне, јаднице, знале како ће да изгледају ти њини срамни силикони само четвртог дана по упокоењу... Ех, кад би знале. Торњале би се из тог јада и чемера моментално. Јесте ли читали Књигу о Рути? О Јестири? Морате знати шта је вреднос!

Јесу ли вреднос ове белосветске сатануше, што се извештачене шепуре голишаве по екранима, по новинчинама, по улицама, не боећи се од Бога и не стидећи се од људи? Или су вреднос – смернос, скромнос, пристојнос, ред и поредак, побожнос?

Сјашавај се ко може

Сви су изгледи да се Марија, тије дана, пожалила својој старијој сестри на оца. Једне вечери бијаг придрјемо у дневној соби. Неко плакање у кујни ме пробуди. Чуем, Маја и Каћа, која је у међувремену дотркала да „спашава“ сестру из канци диктатора, кроз плач разговарају с-мајком. Те, тата нас гуши. Те, не можемо ми мимо остали свјет. Те, треба ли ми да се вратимо сто година уназад? Те, треба ли да се облачимо ко покојна прабаба Зорка? Те ово, те оно. Све жешће и жешће...

Ћетих се очеве реченице о батини изниклој из раја. Ал ипак одлучик да се притаим и да стоички чуем и сагледам мој животопис до-краја.

Те, знамо ми каки је тата бијо, кад је бијо млад. Сад кад је већ деда, сад је нашо да нам држи придики из морала. Ће је био кад смо ми биле мале? Тад су му биле прече омладинске радне акције и од тебе и од нас. Онда му нису сметале његове другарице у мини сукњама и „врућим панталоницама“. Ти, мама, мораш да нам помогнеш! Тата, стварно, није у праву.

Пошћуј оца, море!

Кад се добро исплакаше и изјадаше, онда, чуем, прозбори им мајка. Никад је, за оније тријестак година дотадашњег заедничког живота, нисам чуо да тако гласно говори. Тресе се кућа. Ни она жена, ни налик на њу.

– Слушајте добро шта ћу да вам кажем. Ово ћу вам рећи сад, за сва времена! Никад више! Да утувите за цео живот. У Светом Писму, знате ви то добро, пише: *Пошћуј оца своја, да ти добро буде, и да будеш блајословен*. Јесте ли заборавили да тамо пише: *Чувај зайовесићи оца своја и йривежи иј за срце, јер ће ше оне водићи и чуваћи и ранићи кроз цео живој!* Еј, чуате ли ви!? Имате ли уши!? Поштујде оца, море! Није тамо казано: поштуј оца који је добар. Нити који је наки како ти мислиш да треба да буде. Него: поштуј оца! Чуеш ли, бре! Он је отац ваш! Он је за вас неприкосновен! Да вас чула нисам да једну једину прозборите противу њега! И да није у праву, он је у праву! Јер је отац! То е очево право! То е родитељско право. То е право од Бога дано! То е Божански поредак! Са тим правом се не самоуправља. То право не можете мјењати ви. То право не може мјењати улица. Ни школа. Ни

држава. Очево е право да говори, а ваше да претворите. Да претворите, моментално! Из истије стопа! Ако оћете да заслужите благослов родитељски! Ако то не знате, цаба вам ваше петице и ваше школе! Ако то не знате, узалуд сам проћердала дане и ноћи уз вас. Ништа, онда, нисам урадила. Ако то не знате, ништа не знате!

Настаде мир.

Започе тијачак, трезвен разговор.

Исѿински се сѿашавајѿе

Прерачунавам се: да ли им спутавам слободу? Онда се сетих оне приче:

Волим цвјеће као своју ћецу. Заѿо оглучикх да цвјећу гадем ѿуну слободу. Осѿавик ѿа, у духу новој времена, да слободно расѿе. Кад ѿосле само ѿар месеци доћок у башѿу – ниће цвјећа. Урнисо ѿа коров.

Тако и ви, благо мене. Помогните брачном другу своме. Спашавајте га. Спашавајте на тај начин душе свое. Спашавајте домове свое. Спашавајте ћецу своју...

Ако имаш благочестивог друга уза се, с Божјом помоћу, све ћеш постићи.

Прича о ѿеѿли

Кад смо се узели Нада и ја нисмо имали ништа. Сад смо матори људи, али ми се чини да бисмо јопет могли почети од пегле.

Каке пегле?

Е, то е посебно, мени драго збитије. Кад смо се узели, сва наша имовина стала је у једну омању торбу коју смо на мотоциклу поњели у заеднички живот. После прве брачне ноћи направили смо списак материјалниг добара која су нам нужна: игла и конач; маказице за сечење ноктију, шерпица, тигањ, цезва, чаше, шољице, два тањира, виљушке, кашике, нож, решо и пегла. Кад смо сагледали цене потребитиг и нужније стварчица, вићели смо да до наредног месеца морамо да се одрекнемо једног од два најскупља добра: решоа или пегле. Надини разлози су превагнули: срамота е д-идемо непопеглани. Одлука је доњета: купуемо пеглу. А решо мора да сачека боље време. Тог месеца („меденог“, како га зову) смо од топлых јела имали само пржена јаја. Јер једино она могу да се припреме на преврнутој пегли.

Ништа друго не може да се испржи или проври, јер аутомат искључи пеглу пре тачке кључања.

Ако немаш истинитог друга уза се и ако ти Бог не поможе, не уздај се ни у шта и ни у кога.

Високи заклон

Још да вам рекнем једну поуку коју е мој ђедо мене дариво говорећи: највеће богаство ти је кад се у раду умориш, па мош да туриш песницу под главу и заспиш слатким сном праведника. Јер си испунио закон Божји једући љеб насушни у зноју лица свога. А безбожник и безаконик сна немају: они и од сенке свое призиру. Џаба су им сласти и части, куле и градови, сва богаства овога свјета кад мира немају.

Зато је и казано да онај што се у Бога узда у високом заклону борави. Ко тај заклон нема, ко се не узда у Бога, већ у своју влас, час или богаство, таке на сваком кораку обезбеђуе полиција, телохранитељи... Они су сами себе одљудили, осудили и утамничили. Можда и не знаду, јадници, да су робови у златном кавезу.

Рукама ради, а срцем се моли

А ти се, благо мене, у Бога уздај и запни. Запни свом снагом. Јер рад је подвиг пред Господом, а лењос је грех. Од предака моиг сам научио да се сваки поса започиње молитвом. И да се за сваки успешно завршен посао благодари Богу. Знаш како е казано: *Ако ѿи Госѿод не сазига дом, узалуд се ѿруде зидари и ако ѿи Госѿод не сачува ѿрад, узалуд не сѿавају сѿражари.*

Боѿасѿво е у срцу

Видите да у нашим радњама наши радници поштују здоговор и сваког дана започињу поса паљењем кандила, кађењем тамљаном и молитвом. Сва ова материјална добра која смо стекли су плод Божје Милости. И никад нам богаство није било циљ. Запамтите: право богаство е у срцу.

Иди своим љушом

И нека те не обескрабри ако не успиш у нечему. Јер неуспех нису доживљели само они кои нису покушали. Искушења, невоље, препреке носе боље сутра, ако не ропћеш, ако иг примиш са смирењем и благодарношћу. И кад сви дигну руке и престану да се боре, ти настави! Са вером! И успићеш!

Ћети се да Господ каза: *Ако имаш вере ко зрно јорушичино, и јоре ћеш љремешћайи*. Веруј у таланат који ти је Бог дариво и труди се да га умложиш. Утростручиш. Упетостручиш. Устостручиш. Постави преда-се циљ и упорно иди к-њему. Ако би се на путу ка том циљу почео заустављати да би каменово керове кои лају на тебе – никад неш стићи до циља, што би рекао Достоевски.

И знај: боље је радити па не успити, него се предати лењости.

И још знај: „сутра“ е дан за кои нерадници и лењштиње одлажу посо. А ти ради сад. И никад, никад не остављај за сутра!

Ради ш-љубављу

Све што чиниш – чини ш љубављу. И цвјет кад садиш. И кад га заливаш. И кад производиш било шта, у пољу, у радијоници... И робу кад купуеш и продаеш. Поштуј зној оније који за нас производе, еда би се с поштовањем улазило на имање твое. И поштуј купца свог. Јер кад твој муштерија осети да је добро-дошо, твоју радњу ће доживљети ко свој дом. Они заслужују твоју љубав и твое поштовање. Свакоме од наших стотину и четрес радника сам при запошљавању нагласио да основно правило наше куће гласи: муштерија је краљ! Тај краљ ће нашу пажњу и предусретљивост узвратити своим благословом и доброжељењем.

Ко има увеша да чуе, нек чуе

Много тога би имао да вам речем од онога што сам ишчепркао из Еванђеља, из светоотачких књига, од духовника својије, од предака мојиг и из животног искуства. Ал ви ћете, с Божјом помоћи, сами пронаћи и сазнати много више ако биднете слушали и поштовали Слово Божје. Науку Господњу. Еванђеље.

И добро пазте на еванђељско упозорење да ће изићи многи лажни пророци и превариће многе. Зато се чувајте и бежите од лажније учитеља

кои су или духовни слјепци, па због свог слјепила упропашћују и себе и друге, или су ђавоимани покварењаци који намерно заводе друге на крив пут и у пропас.

И не поводите се олако ни за ким. Јер је проклетство уздати се у човека, а од Господа оступити. Ђетите се праведног Лота: он се није придружио у греху житељима Содома и Гомора. И још се ѡетите како је маса у Јерусалиму, на Велики Петак, подстакнута своим лажнијем вођама, заурлала: *Расѡни ѡа, расѡни!*

Аманеѡ

Зато нам је Свети Владика Николај оставио аманет: *Народ не ѡреба да следеу своим слјейим вођама кад ѡа ови воде ѡѡѡовима лажнијем и удаљују од Боѡа и Божјеѡ Закона.*

Сине мој, не ѡрисѡај

Зато, чељади моја драга, нека вам увек буде на уму поука Соломонова: *Сине мој, ако би ѡе мамили ѡрешници, не ѡрисѡај!*

Ако те нападају лажуђи, ако те клеветају, ако ти отимају, ако те прогоне – не пристај. Да твојим пристанком не оперу безакоње свое.

И не збуњуј се: на родно дрво лети камење. На неродно нико не погледа, ко да се не-ваља.

Али, најпосле, родно дрво остае и наставља доносити род. А неплодно се сасјеца и у огањ баца.

Боље не умљедох, ѡоре није моѡло

Средином прошлог вјека, моја баба Драгиња, сподижуђи надгробни биљеѡ ђеду и себе, заиска да се у камен уклеше: *Ја ѡоживих 63 леѡа, ѡа се сеѡих и оноѡа свеѡа. Још лаѡано душом гишем, а себи за живоѡа сѡомен ѡишем... Дођи ће дан и мом живоѡу крај, ѡа ако заслужим, душа ће у Рај. Кад Боѡ рече, Њеѡово је ѡрече.*

Тако каза моја баба Драгиња.

Ето, ја надживљек и бабу и ђеда, загазик подобро у осму деценију. Живот овај протутња ко дланом о-длан. Кажу да су Адама, кад је прешо деветстоту годину своѡга живота, упитали: Како ти

се, Адаме, учини живот? А он каза: *Ко да сам на једна враџа уишо, а на друџа изишо.*

Како се мени учини живот?

Позајмићу речи једног старог сеоског зидара који, кад су га даривали, захваљујући му на обављеном послу, каза: *Боље нисам умљо, јоре није мојло.*

Дабоїда се у Рају виђели

Ако тражите да у најкраћем искажем своју највећу жељу, најрађе би, са стра[х]ом и трепетом, поновио оно што Нади и мене, благословивши нас, каза блаженопочивши старац Илије Клеопа у румунском манастиру Њамц: *Дабоїда се у Рају виђели!*

Leo Trelli

ПРИЧЕ И КОМЕНДИЈАЊА

НА УВОРУ ДА ТИ КАЖЕМ, РОДЕ

*Д*агуј се, младићу, за младосћи своје, и нека ће весели срце твоје док си млад, и ходи куда ће срце твоје води и куда очи твоје їледају; али знај да ће ће за све њо Бої извесћи на суд... Али, ойомињи се творца својеїа у младосћи својој їрије неїо дођу дани зли и їрисїију їодине [...] јер човјек иде у кућу своју вјечну [...] Прије неїо се їрекине уже сребрно, чаша се златна разбије и расїе се вједро на извору и сломи се њочак на сїуденцу, и враћи се їрах у земљу, како је био, а дух се враћи к Боју, који їа је дао.²⁶

Елем, беше нараштај један на размеђу епоха.

Нараштај који је стасаво уз жижалицу и огњиште над којим су висиле вериге. Крај тог огњишта се преносило предање. Мудрос. Поуке. Са оца на сина. Са ђеда на унуке. Многе лекције су тујнак, уз пуцкетање ватре, научене, па и она најважнија: *Боїа се бој, и зайовјесћи њеїове држи, јер њо је све човјеку. Јер ће свако дјело Бої изнїеїи на суд и сваку ѡајну, била добра или зла.*²⁷

Реко би ти коју о том нараштају који се радово свитању, који се будио по[j]ем пјевчева и славуја, који је пијо воду из студенца, расо испод голубарца и водњику од такиша, који је димио посек над прочевљем, који је носио тежинове кошуље и сукнене чакшире, који је у мочилима киселио конопље, трлио тежину, ткао и бјелио платно, прео и препредо рудицу и балучио ћилиме, који је тесо јапију за винске и ракиске судове, крчио и зиратио комад по комад оранице отимајући је од аврика, који је смочио кад руча, који је о себе носио марду из дућана, који се радово прелима, мобама, комишањима, који је притрчавао да помогне комшији врјећи или вијати, млатити пасуљ или податресати шљиве, газити блато за циглу или испаручити прјсеке [у]очи нове жетве, који је правио кострутне вреће, покровце и бисаге, који је враћо сабјену меру, варово д-остане дужан, који је биљежио на рабош, који је подоштраво прошће и ударо поплет, подизо грађевине границеве ил стржеве ил барем чеклеисо оне што су од ђедова остануле, који је риљо

26 Књига проповједникова 11, 9; 12, 1, 6-7.

27 Исто 12, 13-14.

и сподизо винограде, заламо им заперке, и прско иг плавим каменом, кои је пазио да пласку не довати роса, да орлушина не насрне на пиљеж, кои је ударо клечке и брњушке да свиње не провале у потачкан усев, који је печалбио пођекад надницом а неки-пут ђутурице еда би закопиштио колко било, кои је кубурио и сила муке виђо кад потпети и утањи година, кои је манисо џабалучара и лињака, завалита и локару, а бегенисо очкоперна и устаоца, гледна и меродавна, кои је кућио, пабирчијо и шламијо мимогред, зауварица-е, еда би ратније живљао, кои је стидовао од туђе бруке и уктања, кои ти је тепло да би исказо љубав говорећи *рђицо једна*, кои ти је с душе дариво најљепши залогичак, кои је ћери учио да поштују чељад у новом дому ће ће се, ако Бог да, зародити, па су оне то чиниле обраћајући се тамошњој *ђеци са сеица, милоцвеће, ћешо, бралица, делица...*

Испричо би[x] ти неку о том нараштају кои се чудом чудијо кад је лектрика почела да с-уводи, да се калдрме џаде, да се праве нужници у кућама, да свира радијо, да с-уносе неки бучуци у собе у кое народ гледа ко поманито, реко би нема паметнија посла... Кои се пречудити није мого што се изгустира ралица и саковац, што многи калаисаше образ, што зарасташе у непрођију стазе преко Крива[j]е и Перета, што се крдисаше црношљиве и рануше, што се не чуе ларма ћечкадије, што не бучу бикови по торовима, што не бле[j]е овце по утринама, што се не држи пос[t], што гробља почеше утањати у бујад и немар, што се сагуби стид од људи и стра од Бога...

О том нараштају, са коим увиру вековни обича[j]и, оћу да ти прозборим коју, роде мој. Вође на увору.

Да иг тувиш.

Да им се не сатари траг.

И да о њима причаш онима што ти неће веровати. Или те неће чути. Бог зна.

Можда смо мено узвијонули.

Можда смо заборавили оно што нисмо смели. Ни требали.

Можда смо се поњели ко они у време Но[j]ево.

А може бити да нам је зинула ала ко онима у Вавилону, у време оно.

А почеле су и будалаштиње неке по Њу Орлеансу. Па неки пишљиви егзити. Па ђавоимана Мадона хули сред престонице земље Србаља. Ене ти и у трубачку престоницу почели да увлаче бестиђе. А неки су почели и гробља наша да скрнавe. Ни праху отаца нашије мира не даду. Неки почеше новотарије измишљати и јеретике у олтарe свете

уводити и, заглибивши се у јерес екуменизма, наканише се проћердати веру за вечеру. А онамо, у Браничеву, оргија пир вештица...

Вамо турили за неке вајне вође содомуше и д-извинеш неке педерчине.

Будибогснама.

Ето, реко, да ти прозборим коју.

Да не заборавиш.

Ако имаш времена да ме чуеш, роде. Не да ти тај мобилни...

Не да ти тај враж[ј]и интернет...

Ђе ћеш ме чути кад возиш двеста на сат...

Оћу да ти довикнем ко она мајка што е викала кад су им отимали и у јањичаре одводили ђецу: „Илија, Илија... не заборави...” Ко да е слутила, веселница, да ће они да зајашу песто година.

Ал и то е прошло.

Проћи ће и ово. Чуеш кад ти кажем! Зато, ко велим, да ти довикнем:

Није злато све што сија! Не једе се све што лети!

Чувај се, сине, да те не превари време! Јел све се мјења.

Сад се не носи одјело од тежине и сукна. Сад се не откувава веш у цјећу, нит се носи у-поток на кошуљари да се испира пракљачом. Сад се не пече љеб у црепуљи ни колач на ринглама. Сад се не иде на [х]аџилук пешке, данима. Сад се не пишу писма која се завршавају речма: *Виша јела зелен бор, чекам брзи одговор*. Па ти одговор дође вришко. Јок баш ове и оне, но оне онамо неђеље.

Све се промјенило.

Ал дво[ј]е је остало исто:

Он. Сведржитељ. Отац наш небески. Бог наш. Он је исти.

И пут до Њега.

До Њега се не стиже авијоном. Ни електроником. Тај пут је осто исти.

Њега се држи, роде мој.

Да со не обљутави.

Да не заврљаш.

Да не тумараш по бездану.

Да се не крџумаш по безверју.

Да се не потуцаш по безнађу.

Да се не сторњаш у бешчашће.

У чемер.

У јад.

У немилосрђе.

У празнословље.

У среброљубље.

У бестије...

Да се не сломаташ у бездушје.

Да се не стрмоглавиш у ништаклук.

Да се не одљудиш.

Да не обагриш.

Да ти не оскрнавe светиње.

Да те не преведу жедна преко воде...

Тог пута се држи јербо ћеш тако посадити дрво добро. А оно ће родити род добар. По плодовима тијем ће те познати они који иза тебе дођу.

Елем, на размеђу овом побркаше се аршини части и бешчашћа, вере и безверја. Многи пастири окретоше леђа стаду свому, пуштајући да га вуци распуде.

Ал не остави нас Господ без наде. Помоли се у беспућу овом један свети старац кога прогнаше силни говорећи лажи многе. А на његову стазу, милошћу Божјом, натрапараше нишчи кое презреше силнци, лажући, ружећи и набеђујући иг свакијем злом.

Ако препознаш ту тесну и стрму стазу у сумраку овом, па кренеш мукотрпно њоме, обрадоваће се оци и праоци твои.

Ако је угледнеш, а не смогнеш снаге да се њоме пењеш, помоли се у осами својој за оне који њоме оде.

Ако је, пак, уопште не видиш, пази, роде, да те не преведу жедна преко воде они што се о прва места отимљу.

Они што једно зборе а друго творе.

Они што цједе комарца, а камилу прождиру.

Они што се чине споља праведним, а изнутра су претворице бедне кое безакоња многа чине.

Они што допуњују меру онијег што побише пророке.

Они што се ковањем злије планова у зликовце уврстише и што се творењем тијег планова међ злотворима нађоше...

И не сметни с ума, роде, наук Господњи: *Блажени ѿроїнани ѿравде раги*. Јербо е казано: *Ко ѿј оће ѿбобожно да живи биће ѿњен*.

ПРИЧЕ ИЗ СТЕВАНОВИЋА ЏЕМАТА

Поглед с Черговишта

Кад низ присојну страну Јелице планине наминеш озго з-Годи-дова, наниже, угледнућеш Коренате. Од Корената кад сићеш низ мали Рид, наићи ћеш на затрављену зараван, величине осредње авлије. Она чврсто лебди над Страном, која се окомито стропоштава у поток. Ту зараван зову Башчине. Да ли по башчи, или по баштини, или по баштинки, не зна се баш тачно. Али је неспорно да је тујнак, на Башчинама, свое огњиште распалио Стеван. Он, по предању, неће с тромеђе Црне Горе, Санџака и Ерцеговине, побеже од турскога зулума и потражи мир. Туј се ожени и роди Петра, Радована, Радосава. А Петар роди Милорада, а Милорад роди Вићентија, Сретена, Косту, Јована и Чедомира. А Радован роди Милоша и Николу, а Милош роди Алексу, Мата, Јеротија и Аврама. Стевановића јато се умложи и поче свијати своја гњезда наниже, ка потоку. Тако се вормира Стевановића џемат, углављен у троуглу између планине, Малог и Давидовића потока, који се љубе, доље, ниже Росинога ораса, а из њине љубави рађа се речица Драгачица. Неки зборе да е по њој Драгачево добило име.

У овоме џемату ће се подићи дваестак кућа, ограђениг шљивовим прошћом кое се поплитало врбовим прущћом, одсеченим прије мезграња. Свака авлија имадијаше вајат од граничевих брвана, у ком су младенци добијали свој кутак за стидна миловања и шапутања и мекар, чије су украшене решетке, окренуте к путу, обично биле ишаране у ком се разливало млјеко и готовијо сир. Туј је и салаш, исплетен од ивовог прущћа. Имућније куће су уз-салаш имале трен који је, ослоњен на дрвене стубове, лебђо ко раширено крило, заклањајући волујска кола од кише и сунца. Већина кућа е имала амбар, са прјесецима за пшеницу, раж, зоб и пасуљ. Готово свака авлија је на доњем крају, на граници са башчом, имала још и качару. А испод качаре, пошто е страна, степенасто се спуштала штала у коју се улазило из-башче. Изнад качаре је биво трем под којим се распаљивала ватра под казаном кад се пече ракија, ил под ранијом кад се кува мѣћа за свиње. У башчи

је била кошара за овце, свињац, кокошар и клозет. Иако обавезно ван авлије, клозет и није био много далеко, ако пођеш на време.

Куће су биле полубрвњаре. Она северна половина е била од брвана, с три стране. И имала е двоја врата. На средини те просторије било е прочевље, изнад кога су висиле вериге. А с јесени се, по свињокољу, високо изнад прочевља, кацио посек. Онај четврти зид је био од цигле ил набоја. Кроз врата, начињена на том зиду, улазило се у-собу. Дрвени кревет, преко чије сламњаче се затезао ћилим, астал, шпорет који личи на гараву цокулу и креденац су чинили сав намештај. Дувар и штукатор у соби су се обавезно кречили [у]очи славе и обетине. Под је био поциглан или попартошен.

Компири, роква, шангарепа и јабуке су се ма[х]ом чували у трапу. А купус се киселио у каци која се смештала у избу ил подрум, ће стое и бурад с ракијом.

Ко гођ је бијо батлији, па закопао бунар у авлији, нашао е жицу на шестом ил седмом метру. А вода се цибрила, ко на студенцу. Љети, кад виоглавом или ћермом извадиш кову из бунара, па наспеш воду у стаклени бокал, он у они час замагли.

У Стевановића џемату пос[т] се држао под обавезно. И Петров, кад се косило, о сирћету, младом луку и посном пасуљу.

Над овим присо[ј]ем сунце грије поваздан. А магла дође до Драгачице. На прсте једне руке мош изброити дане у години кад се магла попење до нашије кућа. Први сунчев зрак провири иза Умке и милуе вотњаке до заранка, кад потоне тамо иза Овчара. А онда дуго, дуго држи румену поњаву која полако блједи, док је не савлада месечина.

Лавеж керова, блејање оваца, рика јунади, шкрипа папучице на шинским колима, мирис свеже помуженог млјека, призивају сутон који лагано покрива џемат. Ондак, у свим кућама, почињу чељад да се сабирају око трпеза. Да се Богу помоле. И да узму по залогај љеба испеченог испод црепуље. И по коју кашику топлог смока из земљане ћасе. Па потље, да плакну ноге на басамцима. Ил у шавњу... И џемат тијачко утања у сан. Коно одојче кад га мајка окупа и подои.

Ујутру ће, јопет, сунце да помилуе шљивике с црношљивама, ранушама, пискавцима и маџаркама. Са покојом јабуком будимком, кожаром ил колачаром, по ивици шљивика. И понеком крушком такишом. Или караманком. Ил кантарушом. А кантарушу у-јесен мораш

да завучеш у сјено, што дубље, да се усити, па ондак бидне сочна и слађа од меда..

Ваљда зато што е нагнут к-сунцу, овај џемат има крупне и слатке воћке. А ракија од шљива дође питка. И има добру [а]рому.

А ђеца су, некако, румена. И сва имају дебеле табане, пошто ћерају боса, вамо од Ђурђевдана, па онамо све до Митровдана. То босоногo ђетинство е испуњено раним обавезама. Да се напасе стока. Да се однесе воде косачима. Да се унесе дрва у кућу. Да се нарани пиљеж. Пуште овце. Подбере лишће репе свињама. Да се тркне у задругу за гас. Или со. Али је то ђетинство било испуњено и радостима. И чаврљањем. Играју се тутумиша. Клиса и машке. Пиљака. Прстена. Мушкарчићи су се учили да јашу. Најприје овнове и јарчеве. Док не доспију до коња.

А кад се чељад здомчају снаге, живе животе свое у трудовима. Пођекад и у мукама. У оскудици. Тугују кад град однесе љетину. Кад удари куга у свиње. Кад се удави крава. Ил надуе јунац. Кад наиђе нека сотвора на пиљеж. Кад ветар поизобаљуе рогоце и поломи родне гране. Поваља пшеницу. А ђетелину смота у ковитацац. Кад удари суша. Све изгоре! Па омали ране за чељад. И за стоку. Јопет, кад је година кишна, мешчини, још горе. Све сатрули!

Одње белај свое исе. Шта да му радиш. Наишла рђава година па дошо куси по свое исе. Грдно начисто. Не мож бити грђе.

Нек-иде бестрага. Из ове се коже у-другу не-може.

Не-мош ти да цркнеш назор. Дошло, нако, горе високо, а доље, јопет, па тврдо.

Не-мож да ти бидне све потаман. Знаш како е казано: кад ти отежа, ти нође спушти те предани. Мено. После јопет, Јово, наново. Јел знаш како ти је: чега гој ти бидне много, потље ће да мањка.

Ал потље олује огрије сунце. Па, ја. Док се не смркне, не-мож да ти сване. Тако ти то иде. Борба. Мораш да запнеш. Добро. Д-обдржиш кућу. Д-одгаиш ђецу. Да приновиш како грађевину. Да сподигнеш вотњак. Ил виноград. Да докупиш комад земље. Не-мош да се провучеш кроз живот нако ко лад. Ко нека дандара. Да не оставиш никакoг трага иза-се. Зато мораш да потуриш леђа. Да се наореш и накопиш. Накосиш и напластиш. Насијеш и нажњеш. Накупиш и напечеш. Настружеш и нацјепаш. Навлачиш и нађенеш. Нараниш и натимариш. Натовариш и испаручиш. Нариљаш и навршеш. Натачкаш и поприткаш. Накруниш и намељеш...

И женскиње се изарчи. Знаш како ти је казано: човек држи један стуб од-куће, а жена она три. И оне ти, мученице, од сна откидају. Па се сите најњу и наплјеве. Накрцају и нарендају. Наломкају и потпале. Насоле и накуселе. Наперу и нарибају. Намјесе и накувају. Наваре и насире. Напреду и наплету. Нанецају и навезу. Наткају и накрпе. Набјеле и наштиркају...

Оно, не-мош губаво да збориш. Бидне и лјепије догодовштиња. Кад се радуеш животу. Ку-ћеш љепше, него кад сабереш берићет. Кад напуниш салаш. Таване. Амбар. Кад исповршуеш сјена. Па ти се отели крава. Ил облизни овца. Крмача опраси дванесторо. А квочка изведе пилад, без једног јединог мућка. Виноград понесе добро. А воће дрјема од рода. Па се провеселиш на свадбама. На бабинама. Запјеваш на мобама. На косидбама. На жетвама. На вршајима. Попије се по која мученица о благоданима. Погости се о славама. О обетинама.

И нашале се поћекад. Комендијају. Комендијају неки-пут до суза у очима. До бола у стомаку. Згодно поцркају од-смија. Знаш како е оно казано: весело срце помаже ко лјек.

Нарочито се комендијало на комишањима. Комендијало се и крај лампека. Ал туј ти бидне само мушкариње. Туј омакне и по нека галатна рјеч.

Жене су, јопет, комендијале на прелима. Правило е било да се домаћин и мушкариње посклоне. И ћеца. Да жене остану насамо. Да дадну менко одушка души својој. Ондак оне, веселнице, забораве и порођајне муке. И жуљеве од српа. И модрице на раменима од кошуљаре и обрамаче. И болове испод ложичице кад се струне, пуснице, од терета. То иг пробада док се не опашу. Ал за опасивање мора да ваташ згоду. Не смије свекар да сазна. Ил ћевери. Каки то. Не би кабулила... Да помисле да си крмељуша. Да си метиљава. Да ниси ни за шта. Туј, на прелу, оне оћерају у заборав зулум. Забораве и оно што иг, крвник, ишиба ономад за ниђе ништа. Оплављо е сироту. А није, пуста, скривила ни волицно. Ни за ови нокат. Очију ми мојиг. Горела ко ова лампа. Свекрва јој направила бој. Потље и њој било криво. Ал доцкан. Појо вук магарца. Туј ти оне, кроз смијање и зафрканцију, провире и понеку нежну тајну која се крије иза рекле на туфне. У самосâмијем грудма. И открију понеку пуну жељу. С уздахом. Дâко се и њој срећа осмене...

Ал, јопет, некако е комишање било најподесније. Туј ти је и мушкиње и женскиње. И ћеца. И туј ти свак сваког мож да погледне

у-очи док овај прича. Јербо муруз мош да комишаш нако, напамет. Без гледања. Оно, доправде, деси се пођекад да, кад се засмијеш, муруз одлети фрљоке, па звизне неког у главу. Ал туј нема замерке. Каки. Јел зна се да то није зинат.

Тако ти је комишање једна округла бина. Право правцато позориште. Туј ти се измјешају глумци и гледаоци. Сви су једнаки. Само што е неко вичан да смјешно прича. Ал зато се онај други смије нако рецко. Из само-сâмог срца. Сад ти вако, кад гледаш са стране, не знаш да-л ти је смјешнији онај што прича смјешно, ил онај што се нако смјешно смије...

Главно е да туј нема љутње. Бож-сачувај. И ако се у шали мено нафилуе. И попрећера. Или, чак, измисли. Нико се ни наког не љути. Јок. Причај, брате, и ти. Ко ти брани. Ако умијеш. Ако нумијеш, шта се онда парицаш. Покри се уветима и слушај оне што су вични комендијању. И сми се, брате. Јербо, знаш како е казано: *Весело срце куђељу љреде*. Јел весело срце весели лице. А ко е весела срца, онај је на гозби поваздан.

Док ти је било комендијања, дотле ти је владала љубав и слога у џемату. Сви су се пазили. Ретко ко се на ког замери. А ако и дође до замерке, сви се заузму за измирење. Измире се. Па јопет комендијају.

Једино се од комендијања сустежу старци. Кад иг кувет издадне, постају ћутљивии. Не зборе мложе. Ал кад прозборе, има шта да чуеш. Они ти посматрају живот одунуд. С оне друге стране. А живот ти пролеће очас. Док си дланом о-длан. Вришко. Познаеш по ђеци. Погледни унучад. Стасала, аман, за удају и женидбу. Тако ти је то. Кад човек погледне живот одунуд, с оног краја, он омудра.

Знаш како ти је: младос – лудос. Што на ум, то на друм. Онда мислиш да мош све. И да знаш све. Чудиш се стариима кад ти кљуцају у главу: те ово, те оно.

– Послушај старијег. Није он џабе осјеђо. Прими карање његово. Јер тако ћеш примити мудрос. И постати разуман. А мудрошћу и разумом се кући и утврђуе кућа. Паметан се учи на туђијем грешкама. И на искуству старииг. А шашав не слуша савета очевог. Ни науке мајчине. Мисли да све зна. Па плаћа својом главчином. И леђима. Зато е и казано да се луд руга саветима оца своего. А ко прима укор бива паметан. И још је казано да се праведник учи од куће безбожникове гледајући како она пропада.

– Те, бој се Бога. Поштуј Закона Његовог. Да биднеш благословен. И да дуго поживиш. Јербо ће те Бог сачувати од рђавијег путова. И од рђавијег људи. Није цаба казано: *Бој се Боја и оније шїо се не бое Боја*. Зато ће праведници опстати, а безаконици ће се истрјебити. Јер Бог љуби онога што иде за правдом, а гад му е пут брезбожников. Ништа нема боље него чинити добро за живота своєга. Јел ћеш само то одњети у вечнос, ће ће Бог судити и праведнику и брезбожнику. Зато, од свега што радиш, најважније ти је: Бога се бој! И заповести Његове држи!

– Те, помози ближњему свом. И не инати се ни с ким. Јел од ината нема грђег заната. Не бидни зликовац. Чувај се зла. И ружне рјечи. То навлачи проклетство.

– Те, чувај се разврата. Оно што ти се чини да е мед на уснама туђе жене, оно ти је отров најцрњи. Гори од сичана. То те води у бруку. У срамоту. У беду. У ридање. То ти кућу раскопава. Нека ти је мила жена младости твое. Она што ти је ћецу изродила. Јел ће те она разумљети напошљетку, кад се сагга, ишчили и ископни снага твоја. И не иди међу брезбожнике и пијанице. Међу свађалице и из'елице. Међу безумнике и спаваче. Међу курве. Да не би осирوماшијо. И до просјачког штапа доспљо.

– Те, име је важније но богаство. Највеће богаство мош, вако, шаком да покријеш. А то ти је образ. Кад њега једном испоганиш и укаљаш, све си просо. Не опра га више. Зато е и казано: *Вога све ойере сем црна образа*.

И још старци сетују млађарију: пази добро шта обећаш. Или заветуеш. Оно и да испуниш. Јер во се веже за рокове, а човек за-рјеч.

Тако ти то иде. Свако време има свое бreme. Има време кад говориш и време кад шутиш. Кад дођу сједе, онда ти дође време шутње. Време преслишавања. Дђбро се пресаберу. Да л савете оца и ђеда испунише? Да л науку мајчину примише у срце свое? И почињу да стра[x]ују. Да л се огрешише о-њиг? Јербо е казано да ће се угасити жижак онога ко псова оца. Или мајку своју. Па се упињу да надокнаде пропуштено сетујући млађе. Да се не сагуби рјеч. Поука. Аманет. Еда би од оца остануло сину. Еда би се протегнуло у време. У покољења. Јербо нараштај један одлази, а други долази.

Тако ти је то бивало у Стевановића цемату. Досле. Од Стевана до нашије дана, кољена једанес. И свако од њиг остави свој траг. Кад пођеш траговима њинијем, виђећеш збитија млога. И насмијаћеш се

од-срца. И омудраћеш. Знаш како е казано: *Иди мраву, лењивче, ѿсмаїрај ѿушове њеїове и научи се мудросїи*. А камоли од ђедова. Јер је писано: *Слушај, сине мој, и ѿрими рјечи мое, и умножиће ѿи се їодине у живоїу*. *Учим ѿе ѿуїу мудросїи, водим ѿе сїазама ѿравијем*. *Кад усходиш, неће се сїезаїи корацї ѿвои, и ако ѿїрчиш нећеш се сїїакнуїи*. *Држи се ѿоуке и не ѿушїај, чувај је, јер ѿи је живої*. *Куд їод ѿїћеш, водиће ѿе; кад засїиш, чуваће ѿе; кад се ѿробудиш, разїовараће ѿе*. *Јер је заїовјесї жижак, и наука је виђело, и ѿуї је живоїни оїомена која ѿочава*.²⁸

А онамо, с оне стране потока, на висоравни коју с-двије стране милуе церова шума – Черговиште. Шарено село. Чуваоница блага Божјег. Њива Божја у коју је посијано најдрагоценије семе. Прах отаца и матера нашије.

Колко уздаха се отело над овим гробовима. Колко суза се излило на травицу по овим хумкама. Колко молитви је прошапутано међу овим каменим биљезима. Колко љубави је уклесано у ова шарена слова. У гроздове. У голубове. Колко животописа е исписано по овим каменим књигама. Вође почива ђак са отвореним букваром. Онамо планинка на чијем је спомену крављача и чабрица. Над мајсторовим гробом алатке: раопон, и сврдло, и ђељка. Над кметовим, мастијоница и перо са све штамбиљом и кметовским штапом. Бившем подрумцији турили кључ и чутуру. Виноградару чокот и маказе. Шнајдерки шивећу машину. А војник се не раздваја од пушке и бајонета с којима е стражио на бранику отачества. Ђевојачка љепота уписана у камен и у вечнос. За незаборав. Са јелеком и опанцима. Са изатканим шареним појасом и везеним чарапама.

Из рањених и ојађених срца по каменом спомењу залелекали стихови бола за прерано преминулим младенцима Раденком, Радомиром, Гвозденом, Чедомиром, Николом, Јеленом, Јованом, Стаменком, Персом, Радосијом, Разуменком, Милостивом... Ишаране розете, цветићи, вињаге. Пењу се из траве уз спомење навише.

Ка вр[х]у. А на вру крс. А око крста: ІС ХС НІ КА. Исус Христос. Победник. Васкрситељ. Спаситељ. Туј на вру спомена се зауставља поглед. Застае суза. Јаук се претвара у шепат. Бол се претапа у наду: Није све пропало. Вићећемо се, рано моја. Душо моја. Срећо моја. Радости моја. Љубави моја. Животе мој. Анђеле мој. Вићећемо се јопет. Вићећемо се кад Он, Спаситељ наш, поново дође међу-нас. С трубним

28 Приче Соломонове 4, 10-13; 6, 22-23.

гласом. У сили и слави. Ти ћеш ондак устати, немене мој. И ондај ћемо се зајно ужњети у Царство Оца нашег небеског.

А ја, док још дишем, нећу те заборавити, туго моја. Миловаћу те молитвом својом. Заливаћу гроб твој сузом. И капљом вина црвенога. А навише ка души твојој одашиљаћу мирис тамљана и топли зрачак с воштаница кое ћу приносити за покој и радовање душе твое. И даваћу милостињу. Од-срца. Еда би се Он, Свемилостиви, смиловао души твојој и подарио јој рајско насеље у Царству Своме.

И тако, ти[х]уе Черговиште. Чува семење Божје док не проклија и не донесе род у дан Онај. А ми који одимо још овим присоем, одлазимо на Черговиште. О задушницама. О благоданима. О годишњицама којима биљежимо пресељење душа њиније из ове тјескобе у Царство Небеско.

Да иг помјанемо.

Да се за спасеније њино помолимо.

Помилуј иг, Господе, по великој милости Твојој!

Сос леб, мали!

У време оно, кад Жаре стаса у витко, црномањасто момче, отац му Радосав повери озбиљан задатак: да ћера дрва у Чачак да иг прода и да за оно што пазари узме коекаке марде. Пошто су се дрва сѣкла на планини Јелици, која дјели Стевановића џемат од оне осојне стране што се спушта доље, ка Морави и Чачку, то не би било мудро сагонити дрва вамо, па после, јопет, мучити волове д-извлаче товар навише, да би се, преко планине, сиодило у Чачак. Зато се овај поса обављо на посебан начин. Раном зором, Жаре и његов отац крену навише, у-планину. На кола туре сѣкире, попрјeko тестере, покровце, џаче с-клиновима, влачегом и узицом, кострутну торбу, с неколко струка лука, чанком сира, парчетом сланине и мурузним љебом. И неизбежно бремене сјена за волове. У планини ће они да брсте и пасу, али узпут, кад одмарају, и у Чачку док не наиђе муштерија, грота би било да гладују. Кад се огласе трећи пјевци, у разасвит, они већ замичу ка Извору. До Лозе ће стићи кад се сунце помаља.

Попрјеким тестеретом, кое се вуче у пѣру, обали се буква и искрати на метар, појако. Онда се сѣкирама и клиновима цјепа. До пред ноћ се зготови метар и појаче. Али да би кола била стабилна, док се преко јаруга стигне до Споменова и даље, дрва се ражђену. У неко доба ноћи, код Споменова, отац ће загрлити Жарка, дати му савете – да на време привија винт, да волове одмори, па тек онда напоји, да набаци на њиг покровце док одмарају, да иг не бије ведрина, и да доље, код циганскије кућа, пресложи дрва. Сад су она требала, кад се сиђе у равницу и кад нема опасности од превртања кола, да се сложе у фигуру, да купац може да премери и увери се да е ту метар и појако. Појако, но шта! Нипошто не смије да бидне неачко. Каки то! Иљаду пута е баба Драгиња, Бог да јој душу прости, накричила: каком мером мериш, наком ће ти се мерити. Све кад мериш, мора да бидне – појако. На пијацу, кад продаеш, појако. Ако ракију продаеш или вино, појако. До кочањке. Сир кад мериш, баци потље још једну кришку, да бидне појако. Кајмак, појако. Каки да откинеш од нечиј уста. Бож сачувај! А брашно ако узајмиш, док твоја врећа у воденици због налоге чека на ред, кад враћаш, обавезно сабјену меру да вратиш. Никако друкчије. Извршиш онај суд у коме си позајмио, подобро. Онда на поклопцу, од наћвара, стресеш суд.

Лупиш данцетом, трипут, подобро, да се брашно слегне. Е, тек онда преравнаш оклагијом. Баксузно е то, ђецо, закинути, не дај Боже, на кантару или ма какој мери.

Кад на чачанску калдрму, јутром, почну излазити људи са шеширима, а госпође са зембиљима крену ка бакалницама и пијацу, Жаре ће намештити меденицу на дешњаку, гужвом сјена из бремена отимарити волове, прстима поправити густу, црну, таласасту косу и кренути у парадни од са Цветком и Шароњом. Ајд, Шаре! – повикнуће кад угледне како из авлије излази озбиљан господин са шеширом на глави, еда би скрено пажњу на свој товар.

– Пошто, синовче?

– Пет банки, господине – рећи ће Жаре узбуђеним, дрктавим гласом.

– Ајде, ал у цену улази да ми дрва унесеш, ено тамо, у ону шупу, на дну дворишта.

– Оћу, господине.

Извади господин петобанку, помилова га по таласастој коси и оде низ-улицу. Жаре стовари и уње дрва. Домаћински иг сложи, нако, под конац. Затури поводњик око заворња, седе на-кола и крену ка центру. Ту искоши волове, положну им мено сјена из оног бремена што е прекостало, па оде да тражи кондуре за сестру Ружицу. Баш ону нумеру што му е мајка накричила. Трговац му врати ситниш. Много мало кусура, бре. Дабогда, да може узети парче сомунa и кутлачу моце, што му е тата реко, код Црногорца. Ајд, да види. Уиће у кавану. Кад тамо, румени бркајлија, натуко шешир, доље, ка носу, у друштву човека, ћевли, са накреном шубаром ка десном увету. Једу врућу јагњетину и пију руевину. По оварбаном стакленом бокалу види се да е бањичко ил лозничко. Тачно му варба говори да има тамљанике у њему. Око астала, иза леђа бркајлије и његовог ортака, Цигани ударају у ћемане, гитару и цимбало. Бију, бре, милина једна. Јес да е преуморан, целу ноћ ни трено, јес да е гладан, нако, ко ловачки кер, ал сваки дамар на њему заигра.

– Реци, мали – приђе човек, келнер ли је, газда ли је, Бог ће ти га знати.

– Пошто ти је моца?

Кад рече, види Жаре да за моцу има, ал за сомун, који је замишљо док је ишо од цркве, гучком џадом, ка Црногорцу, и чии мирис га је

опојно мамио кад гој прође поред његовије кола нека госпођа са препуним зембиљом, ни говора.

– Дај ми моцу.

– А лебац?

– Нећу, не треба.

Човек га мало зачудно погледну и доње ћасу вреле моце. Са све кашиком. Жаре плати. Кад конобар ли је, газда ли је, оде ка шанку, он навали на моцу. Нако кашиком. А између двије строфе, баш су Циган пјевали *Ђевојка е ђошла у јору, на воду*, виолиниста, реко би човек да им је капелни, направи корак-два до астала за којим је Жаре срко моцу, па му нако, међу њима, готово шапатом, али строго, рече:

– Сос леб, мали!

Е, мој брајко, помисли Жаре, ко да ја не би *сос леб*. У том тренутку Жаре није ни знао што ли је Циганина брига што он једе моцу без-љеба.

Кад је стиго на Вуковића брдо, зустави волове, па сав у голој води стрча испод врзине. Једва стиже да одрјеши чакшире. Осети болно олакшање. И тек ондак свати што онај добри Циго рече – *сос леб, мали!*

Сто трећи у реду смрти

Катарини је њен деда-Жарко тепло *Милан*. И пошто она ондак бијаше буцмаста и јешна, он јој је још говорио:

– Вала, Милане, да си, благо ђеду, мушко, била би артиљерац.

Једне прилике, бијагу се сви окупили код деде-Жарка. Од некад понеокосне куће, Богу вала, нарасла згодна задруга. Три генерације. Жагор, ко на неком омањем вашеру. Код шпорета, деда-Жарко запођену разговор са Катарином.

– Е, мој Милане, у тој твојој гимназији, знаш, тамо, кад се прође кроз капију, па у оној авлији са високим зидовима, стрпају ти мене Немчине. Бијаг продо дрва и кренем да покупуем соли, гаса и коешта, што су ми накричили. Кад задрча она моторчина с-три точка. Стаде. А онај Немчина: *Алџ! Алџ!* И, како си, грдан, мислим се. Што не причаш ко човек, но се дереш, ко побјешњо. Станем ја. Видим, густо. Са сви страна воде људе. И старије и млађе. И дечаке. Искошим волове. Повежем за руду. Бацим сјенца преда-њиг. А џемпер на коме сам сеђо, пребацим преко јарма. И стрпају ти мене тамо у авлију те твое гимназије, разумеш ти мене. Држаше нас до пред-ноћ.

Наиђе ти, мој Милане, Цоле Веселновић, Бог да му душу прости, и позна Цветка и Шароњу. Види мој џемпер преко јарма. А од људи сазна да су Немци поапсили силни народ. Он ти преко Кривае добанда кући, па дође до мог веселог тате и јадне маме и каже, така и така ствар: Немци су, вели, поапсили силан народ у Чачку. Ја виђо нисам, да л су Жарка уапсили, ал сам виђо волове. Испаличене испред гимназије. Нако мено, ка цркви. Леже и преживају. Ма, познаем ја, бре, Радосаве, твое волове, ко тебе. Шта ме питаш, јесам ли сигуран. Ене ти, виђи, Жарков џемпер, онај што вуче на рујо. Обешен преко јарма. И кострјетна торба виси о ступцу. Нисам ни сан, ни пијан, што вико неки.

Моја јадна мајка викне у кукњаву, ко да сам, Боже ме прости, умро. И све се, веселница, бије у-прса. А имала е јак глас. Ете ти, одонуд, нине Анке. Озго Стојанке. Избише из јаруге Милићевића жене. Те ти настаде голема узбуна, Боже сачувај! Весели тата, кажу, окаменијо се. Нит ромори, нит говори. Само се, веле, с времена на време, прекрсти. Ваљда се, Бог да му душу прости, молијо Богу, да ме спасе.

А оне Немчине, довеле толмача. Рђа нека пљегава. Вели: дато ви је на знање, ако један Немац погине, сто Срба ће бити стрељано. И поче да броји: један, два... Наглас. Однуд, с оне стране. А један чича с шајкачом и сукненом гуњом, гурне мене иза-се, и још ми руком показуе да се измакнем вамо. Е, људи људски, добра нека човека. Нит сам му род, нит помози Бог. А он, ко да сам му најрођенији.

Онај баксушчина ћера... деведесет седам, деведесет осам, деведесет девет, сто! Још двоица, па ја. Каже: ви, излазте!

Тако ти нас десет-петнес испуште одонуд. Аман, што није мрак. Почо сутон да вата. Избијем ти ја, Милане, из те твое гимназије. Шароња лежи и прежива. Цветко стои. Све исправно. Торба о ступцу. Џемпер на јарму. Укошим волове па закупим гучким путем. Навише, ка Ратку Пилићару. Тек кад сам стиго изнад Вереца, осетим глад. Узмем да се мено презалогајим. Беше осто краичак мурузнице и залогичак сирца, тек колко да се заложим колко било. Кад сам намино с Дјелова, ко да чуем кукњаву. А брже, а брже... Уставим, јопет, волове, кад сам избио из Забоја на Коренате и помолио се, вамо, на Манојлов Рид. Јес, брате, кукњава, и готова ствар. Бацио неко кашику, помислик. Јопет застанем. Ма, оно кука моја весела мама. Земља се тресе.

У том часу нана зове за астал. Да се вечера. Тако затрпаше причу о гимназији Милановој.

Али Милан је, повише пута, чула од деде ту причу. Како е био сто трећи у реду смрти.

Може бити да ће је једног дана, ако Бог да, она својим унучадма препричавати. Да е туве. Да е не сатари време. Но да остане траг. У сећању. У покољењима...

Како е Стаљин сагубио ауторитет у Стевановића џемату

[У]очи Сремског фронта Жарка закачи мобилизација и он се обре у званој народноослободилачкој војсци. Ту га упишу у СКОЈ. Касније бидне прекомандован на Бањицу, ће су руски официри (Београд је већ био слободан) припремали параду за ослобођење кое се примицало. Руска војска иг је снабдила добром раном, новом одјелом, обућом, наоружањом... Парада. Жаре гази строеви корак испред Маршалове трибине. И угледнувши одушевљене, широке народне масе, дође до убеђења да долази ново, праведно време. Кад је демобилисан, упреже се срцем у обнову и изградњу земље. Најпоштеније. Нако, до рамењаче, што се каже. Земља зове свое соколове. Акције: Лектрична централа у Овчару, па пруга Шамац–Сараево... И којекудије. Ударник из Стевановића џемата свим срцем изгара за боље сутра. И почиње да веруе у светлу будућнос. Учлањавају га у КПЈ.

Другови из комитета ће му замерити што одби задатак д-иде у град. У вабрику. Добар је, веле, ал конзервативан. Не може да се ослободи сељачког менталитета. Брат Милош му још понеачак. Сестре пристигле за удају. Отац и мајка гронули... И то му е неко оправдање. Сељачки сој. Не с[х]ваћа то, бре, да е преча индустријализација и лектрификација земље од његове куће. Не види то диље од носа. Ма, то ти је приватна своина. Ма, све то треба стрпати у колкозе и совкозе, мајку му сељачку, па ће онда да види шта е коза, вунен брав.

Јопет га послаше на акцију. Двоструки ударник. Мало се загладише односи. Веле, има у њему ситносопственичке крви, ал ипак је добар. Што јес јес. Не прође много, ожени се Јулом. Кулачком ћерком. То му бидне други минус: код волико другарица, он нашо кулачку ћерку.

Идуће, '48. године, стиже *Резолуција Информбироа*. Позив на партиски састанак долази са напоменом која е црвеним плајвазом подвучена: *долазак неизосћаван!* У Стевановића џемату бејагу њиг седморица чланови партије. Најстарији међу њима, и по годинама и по партијском стажу, беше Бранко Радојков. У Малом Потоку, код Росиног ораса, обру се сва седморица. Сад ће, поред Јагодине

воденице, Станковића кући, у којој ондак бијаше школа, ће се одржати састанак.

Пошто још има времена, поседаше на трупце. И запођенуше разговор. Неко беше начуо да Тито и ови наши оће да се замера са Стаљином и Русима.

– Шта велиш ти, Жарко? – упита Драган Богданов, сматрајући да ће он то најбоље знати, јербо су га често на кружоцима покваљивали као врло доброг.

Осим тога, знао је Драган да је Жарко марширо испред Маршала, да је био са руским официрима, па ко вели, ко ће знати, ако он неће.

– Слушајте, људи – одсечно ће Жарко. – Ми смо на кружоцима учили о руским колхозима и совхозима. О руској револуцији. О томе да Руса није било, ни социјализма не би било. Сем тога, били смо, брате, и голи и боси. И ушљиви, ако оћеш, нако, баш, да ви поштено и браски речем. Тако е, брате, било, док не дођоше руски камијони. Руски војници. Руски официри. Руска комора. Они нас љуцки нара-нише. И мяса смо јели. Чак и по чашу вина за ручак добијали после гажења строева корака. Па ганц ново одјело, обућу, упртаче, опасаче, оружје... Њини официри су нас учили строеви корак. Онај из кука. Кад звекнемо, пуца калдрма. Ђевају варнице испод блокеја на цокулама. Помлатили би нас Немци на Срему ко мишеве, да Руси не дођоше. Ја сам ти, бре, озго, низ Булевар Револуције, почињо пјесму, цела кара ми басовала: *Друже Сѣаљо, бриада ѿе ѿиѿа, Ти си нашеѿ ишколово Тиѿа...* Еј, бре, људи, земља се тресе. Ми, пред Титом, пјевамо да је Стаљин његов учитељ. А он нам маше. И смјешка се. Народ баца цвјеће на нас. Сузе у очима. И нама и њима. Нема таке среће, докле-ш ићи, преко бјела свјета. И шта би сад? Сад, одјампут, не ваља Стаљин. Није него. Шијо му га Ђуро! Па како, јуче ваља, данас јок? Туј нису чиста посла! Нешто тујнак не штима и готова ствар.

– Знате кака е ствар, људи – рећи ће Бранко, пошто се мало накашља. – И ја мислим, да Руса није било, ништа ми не би урадили. Зар са браћом да се свадимо. То би нас, бре, одвело у бестрагију.

– Тако е – подржа га Станиша и скочи с трупца. Испрси се, нако, ко маче на џигарицу. – Право каже човек.

– Јес, тако! – заграјаше остали. И Момир и Добросав и Млађо Жуња.

Још мено прозборише и заузеше једногласан став: Бранко ће, као најстарији међу-нама, ако бидну тражили да се изјаснимо, рећи да

смо нас седморица расправљали и заузели став да су Руси и Стаљин искусни. Да они непогрешиво воде милионске народне масе од девесто-седамнесте, па вамо. Да ми подржавамо друга Стаљина и Русе. Сукоб са Стаљином и Русима био би исто ко кад би се ћеца посвађала с-оцом.

Одсекоше и готова ствар. Заковано, ко ћупријашом мертеком кад прокуеш брвно у стржеву греду па га подврнеш одоздор. Иду да кажу шта им је на срцу. Па куд пукло, да пукло.

Ударише путањом, низ-поток, па преко багрењака избише Станковића авлији. Долазе чланови из Рушчића, са Шљивања, из Драгачице... Сви, некако, ко збуњени и ћутљиви. Очекуе се долазак другова из Комитета.

Ете иг, стижу. Џипом. Четворица. Међу њима и Гвозден Узун, члан Комитета. Дobar друг Жарков. Ишли су на неке кружоке зајно, по задатку. Навише у Вучковицу и Дубац. Кад је Узун долазијо на терен Горачића, увјек је ручо код Жарка. А једном, кад се указа неки кијамет, и преноћијо. У гостинској соби. Дочекан, нако, ко кум.

–Ајмо, другови, у учионицу – вели секретар.

На самим басамцима, Узун пружи руку Жарку, па знајући да он креше, што на ум, то на друм, стисну га јако, муну га, кришом, лактом у ребра и прошапта:

– Пази, не излјећи се, лети глава!

– Ух, ух... Шта сад да радим – помисли Жарко.

Сад ће да поседају и састанак ће да почне. Брзо крену ка Бранку кои само што није сео. Очепа га, крвнички. Колко е тежак. И шапну одсечно, севнувши очима ко муњом:

– Врчи!

Бранко баци поглед испод оније његови густе веђа што су се надњеле ко облак над светлим очима. Види он да Жарко пламти, ко да си му запалио образе. Зна Бранко да га Жарко не би нако крвнички очепио без-везе. И знаде добро да он није шепртља. И још зна да е Узун добар његов друг. А преметио је да су се некако необично руковали малочас, на басамцима. Мора да ту нема шале, јер ако је Жарко реко „врчи“, он, који је у стању да погине, а да рјеч не погази, онда – да се врчи. Нема друге. Али, шта да ради за ону петорицу кои не знаду о чем се ради.

Секретар отвара састанак и дае реч друговима из комитета. Онај високи комитетлија, са навише зализаном косом, устаде и објасни

да су Информбиро и друг Стаљин доњели срамну Резолуцију којом нападају највећег сина нашије народа и народности. Тог генија који је знао обноћ да сруши ћуприју на Неретви и направи нову. И спаси рањене другове. Нашег команданта. Нашег маршала, за кога су животе положили најбољи синови и ћери наше домовине. И тако, све редом. Помену и Ива Лолу. И Сава Ковачевића. И Марију Бурсаћ.

Чита се Резолуција.

Тајац. Катастрофа. Ово е, бре, да не веруеш своим уветима. Секретар отвара дискусију. Мук.

– Мораћу да прозивам. Свак појединачно мора да се изјасни. Не може јаре и паре. Не може неко да биде комуниста, а да ћути кад је судбина партије и земље у питању.

Ух, Бої їи їомоїо, їрозваће некої од наши, помисли Жарко. Баци поглед ка Бранковој клупи. Бранко намрачијо веће. Нако, ко олуја од Овчара кад удари. Ал увати поглед. Сковча.

– Еве, ја ћу.

– Рјеч има друг Бранко.

– Ми, комунисти из Стевановића џемата, нас седморица, начули смо о овоме и разговарали смо. Данас, вође, чусмо и ову, како се зове...

– Резолуција – добаци секретар.

– Јес, јес. То чусмо. Па, ми знамо, другови, да е Русија и отац и мајка социјализма. Ми знамо да е Русија колјевка комунизма. Ми знамо да су наша КП и друг Тито подигли устанак четреспрве, зато што е Хитлер напо браску нам Русију. И генијалног вођу свеског пролетеријата, друга Стаљина. Ми знамо да су нам Руси притекли у помоћ да ослободимо нашу земљу. Ми знамо да није било Руса, ниђе нас не би било. Шака јада. Зато ми високо ценимо и Русију и большевичку партију. И великог вођу, друга Стаљина! И били би у стању да све даднемо за њиг! Па и живот, ако устреба...

Узун се узврћо, погледа у Жарка збуњено. Ко вели, одоше ови у бестрагију. Поблјећо човек. Позелењо.

И Жарку стао дах. Срце бије, ко бубањ Станише Зимоње на комишању, кад удара. Упрска Бранко, и готова ствар! Начисто. Ко ћуран мотку. Не мож бити грђе. Онај високи комитетлија, онај зализани, ко да се радуе. Ко да му цури вода на уста. Једва чека да дође до изражаја његова чврстина и да покаже своју оданост другу Титу и Партии. Да самеље ове глупе гегуле. Стоку сељачку. Ситносопственички елеменат.

Класни непријатељ је то, море, који се инфилтриро у редове наше авангарде. То ће да иступи револуционарну оштрицу. То ће да при-вија винт точку прогреса. Зато партиске редове треба очистити од тог шљама. Их, ако их кокне седморицу. Оде у ЦК! Ни мање, ни више.

Та зебња, та напетос, која трајаше неколко тренутака, ко да трајаше читаву вечнос.

Бранко се ко загрцну, па се накашља. Јампут. Па још јампут. Па настави:

– Али...

Јопет осети у грлу неки гребеж. Нако, ко да си му свуко ренде низ-гушу. Па се јопет накашља.

– Али – настави Бранко – откад је друг Стаљин написао ову... како да кажем... ову ђавољу... ово писмо, брате... Откад је то написао, он ти је начисто сагубио [ау]торитет. И то јок само кода-нас седморице! Него у целом Стевановића џемату!

Прође ми четресница, помисли Жарко, и лакну му. Ко да примети да се Узунове очи осменуше. Али, у трену се уплаши да неко од оне петорице не поплуе Бранка, брзо устаде и узвикну:

– Тако е!

Све би добро, само се пакост виђела на лицу оног зализаног.

Тако Стевановића џемат, и старо и младо – иначе, никад чули за Стаљина – срозаше његов ауторитет.

Кад се прочу језа Голог отока, Жарко и његови другови сватише коју доброту им учини Узун. Кад је пошло време и кад комунисти из Стевановића џемата почеше, један по један, да напуштају Партију, осоколише се шерети, па ће поред лампека извијати шале:

– Да не би Стевановића џемата и Бранка Радојковог, историја би промјенила ток. Тујнак ти је Стаљин наебо ко жути мрав по-киши. Он ти је, пред Бранком, пао на испиту. Дибидуз. И туј му се срозо [ау]торитет.

– Пи ту шљивовицу – одману Бранко – и немој д-едеш оно што се не-јде.

– Јок, ти ће ми забраниш!

Није много година прошло, поче отрежњење. Један по-едан комуниста из Стевановића џемата поче да узмиче. Шаптали су по

кошењима. По копањима. Ма, глај си посла. Ово ти је – сјаши Курта да узјаше Мурта. Само што ти је, на прилику, Мурта још црњи и гори од Курте. Ма, батаљуј ћорава посла. Баци белаја. Они су, бре, за време Турака узимали деветак и десетак. Ови, бре, оћ душу д-узму.

Бејаше такозвани откуп пољопривредних производа, питање опстанка револуције. Главно питање борбе за слободу, демократију, срећну будућност најшири народније маса. Мора се извршити „хисторијски“ корак ка светлој будућности, која е на хоризонту. Откупом се мора обезбедити рана за настајући пролетаријат. Откуп је, зато, задатак број један за комунисте на селу.

Ма јок, бре, каки црни откуп, каки бакрачи. То ти је отимачина једна. Ајдучија једна. Брука једна. Брука и срамота. Срамота и грота.

Позив за партиски састанак. Дневни ред: откуп. Напомена: састанку ће присуствовати друг секретар Комитета.

После уводног излагања друга секретара, подјелише се задаци: толко жита. Толко масти. Толко свиња, живе ваге. Толко вуне. Толко и толко овога и онога. Све то, до тад и тад.

Разно.

– Има ли ко шта, под разно? Нема! Фала другу секретару Комитета што је нашо време да дође.

– Ја би нешто реко!

– Реч има друг Жарко.

– Знате како е ствар, људи. Знам ја да овај откуп мора да се спроведе. Ал, морамо, бре, то некако човечански да радимо. Није, бре, поштено да председник општине зида нолику кућу, а Цолу Веселновићу, коме ћеца умиру од туберкулозе, нема бре шта да једу, разрезо мас коју нема. Сланину коју нема. Вуну коју нема. Жито кое нема. Ишо Цоле да га моли. Пишто, бре, човек, ко црв. Јок! Нема милости. Реко му, нако, бездушно: купи, ако немаш. Предати мораш што ти је разрезано како знаш, ил оде у апс. Аман, бре, људи, како да купи, кад нема ни цвоње. А нема шта да прода. Нема, сем црно иза-нокта...

Секретар Комитета мудро објасни Жарку и друговима да револуција није појединачна, него општа ствар. Револуција, вели, доноси срећу и благостање за широке народне масе. Она нас, каже, води у друштво у коме ће свако давати према своим могућностима, а добијати све што му е потребито. То друштво е, каже, на хоризонту. Његово брзо остварење кочи реакција. То-јес класни непријатељ. А

реакцију ти, каже, чини буржоаски елемент. Па кулачки елемент. Па ситносопственички елемент. Па онда, за црне јаде, интелигенција. Сем оног малог дела, вели, поштене интелигенције, све друго су ти кочничари. Па онда, попови и калуђери. То ти је затуцано, каже, не види диље од носа. Како да изградиш ново друштво са онима који ни с религијом нису рашчистили. Ето, вели, са том реакцијом, са тим класним непријатољом, наша Партија мора да се обрачуна до краја. А ви, другови, мора да се уздигнете изнад уског, ситносопственичког интереса. И да гледате општи, то-јес шири друштвени интерес. Морате имати на уму да е интерес државе пречи од интереса поединца.

Виђе Жарко да друг секретар згодно стаде на страну преседника. Виђе да Цолу мора да бидну важнији држава и партија од оне његове ђеце. Двое саранио, сироме. Покосила иг туберкулоза. Кад то виђе, плану ко ватром опечен. Маши се новчаника. Ама, само се звао новчаник. Није то новаца ни виђело одавно. Ко да се не ваља. Извади партиску књижицу. Прецјепи је на пола. Баци је на астал, пред секретара. И изиђе. Коно опарен. Не окрете се. Реко би се не ваља.

После су му тражили длаку у јајцету. Претресали таване, амбар, качару... еда би нашли, да није прикријо буре ракије. Или ђак пасуља. Разрезивали су му порез, прирез, трошарину, коларину и коешта, нако до балчака. А деонице на кулуку, обавезно најгоре. Или ће има пањева, или у неку подбарну смоничину. Ђе треба дупло, каки дупло, тродупло више камена. А камен, то ти је да пукну леђа. Има да га извадиш из мајдана. Да га натовариш. Да га превучеш. Одоше кола. Оде ков на воловима. Ко те пита. Што-но кажу, ко пита жабу кад се мочило затрпава. Онда, кад си земљане радове урадијо и они то примили, туцаш тај камен мацолом, слажеш га у фигуру. Нако, дуж деонице. Да прегледну је л кубик, на метар дужни. Ко да купују, бре. Вели, вође још двоја-троја кола. После калдрмиш. Споља крупне. Ђенар мора да бидне јак. Унутра, мацолом разбјене. Да се сложи, ко тамбура. Добро, ајд, треба нам пут. Што јес, јес. Ал, бре, да те вако душмански ћера... Да си му сеиз, човечније би с тобом поступи.

После Жарка, један по-едан комуниста из Стевановића ђемата је, тактички, напушто авангарду. Није то, брате, за сељака човека. Ма јок, бре. То ти је за лигоње. За оне што нису потегалци. Што ударају на-палицу. И мораш само низ длаку. Не-мош, брате, да биднеш свој. Не-мош да речеш оно што ти је на срцу. Ене ти, она четворица ишли

на саслушање зато што су запјевали: *Друже Тишо и Јованка, родила нам шалијанка; вама жишо, нама слама, немам више ѿосла с вама...*

Па шта е то увредљиво, забога? Већа му е рачуница била, кад је сијо човек онај старински банкут. Нако просто. Ко што му е отац радијо. Него сад та сампастора, талијанка, што га ђаво надари, да посије преко те њине коперације. Ма како, није му ни слама остала. Попили људи. Запјевали. Нако, ћевли. Запјевали, бре, у њином имању. О њином трошку. Она рђа слушо иза врзине. Жбир један погани. Отишо, кер, те иг оцинкарио. Е, јадна ти је и партија и држава која се наслања на доушнике. Така држава ти мора пропасти. Кад-тад. Ће може да опстане нешто што на ништаклуку расте. То су ти, бре, људи без образа. Без срца. Без душе. Ма, како људи. Није то човека ни виђело. Нељуди, бре. Не зна се ко е већа рђа. Да л они што цинкаре ил они што иг на то туткају, ко керове? Да пријаве комшију. Рођака. Пу! Пашчад им нису равна. Ни једнима, ни другима. Пуко би чоек. Дође ти, бре, да им каш: ваки сте, наки сте, никаки сте. Нечовештвом, бре, смрдите. Рђом ћете, бре, капљати, док вам је кољена.

Ал, шта ћеш. Дошо њин земан. Ћавоља управа. Горнак високо, дољенаке тврдо. Имаш ову ћечицу. Нејач. Стисни зубе. Шути и трпи. Знаш како е казано трпњом спасавај душу. Ма, најгоре ти је, бре, што ни ћецу не смијеш да учиш да говоре нако како јес. Оће, бре, да иг сможде. Ништаклук неки завладо. Оће да ти саћерају веру у чутуру, па то ти је.

Потље много година, кад се син Жарков сукобијо са владајућим једноумљом и кад бијаше проглашен за непријатеља државе и партије, он ће га, очински, тешити. И извидати му рањену душу говорећи:

„Ијако си им реко! Нисам шћео да те реметим кад си пошо ш њима. Свако време има свое бreme. Али одавно ја знам да су то јајцаре. Вала Богу, да си се разишо ш њима.

Само, неће ти бити ласно. Ни лјек. Знам ја њиг. Стра ме да те пашчад не уапсе. Силни људи су поапшени зато што су имали свое ја, од четресосме, па вамо. А да ти о четресосмој не причам.

Ал слушај дјете: и апс је за људе. Ниси укро. Ниси ото. Ниси премеђио. Ћевно си им, па шта! Ијако си! И тачно си им реко! Ништа севио ниси. Јок, брате! Ни за длаку.

Проћи ће и они. Изићи ће и њима уврстак. Изамљеће њино. Ничија до зоре није горела.

Свако чудо за три дана. Глај се посла, дјете, немо да се секираш. Доћи ће време кад ће свачије дело изићи на виђело.

Сад си виђо колко пријатеља имаш. Сад си виђо њино другарство. Каки другови. Каки бакрачи. У се и у свое кљусе. Само Бог и твоја породица су с тобом, кад дође мука и невоља. Е, мој сине. У добру е ласно добар бити. Окрени ти лис, благо тају. Никад није доцкан. Доста си ринто за њиг. Оставио си младос по акцијама, путовима, пругама, водоводима...

Ни за чиим носилима не треба пјевати. Јок, брате! Њима си добар само док навраћаш воду на њину воденицу. Док ринташ за њиг, тапшу те по раменима. Каче ти ордење. Значке. Дају признања. За[х]валнице.

Кад иг мено очепиш, не виде те, ко усмрђо сир. Ма, каки! Да може, крви би ти се то напило. Брезбожници су то. Бездушници,

Знаш како е казано: *Док ѿе маме шећером ѿе ране а кад ѿе намаме и љеб ѿи забране*. Чуо си шта каза онај ништак за тебе: *Шѿейѿнији у Драїачеву није ѿосѿојо од раѿа ѿа вамо. Неѿријаѿељ*, вели. Видиш ти?! Сто јада ће да ти накалеми. Да те сатре. Само да им се додвори. Улизица. Подгузна мушица му није равна. Да сачува и учврсти пишљиву фотељу. Беда бедна. Несрећа несретна. Јадо ојађени. Мисли, веселничак, да се тако једе љеб. Да се тако кући кућа. Да се тако гае ћеца. Е, мој брајко. Не знају они, јадници, како суде, да ће им се нако судити. Не знају они, јадници, како мере, да ће им се нако мерити.

Баци ћорава посла! Нису цабе наши стари говорили: проклет е онај кои веруе човеку. Само Богу веруј! Све друго ти је од данас до-ђутра.

Дао ти Бог ову ћечицу. Кућеш љепше! И шташ више. Њиг изведи на-пут. Научи иг да раде. Да буду карактерни. Унуке да дочекаш. И праунуке, да ти дадне Бог. Куће да им правиш, имања да им купуеш. Да ствараш од њиг домаћине људе, к што су наши стари били. Ете ти акције. Ете ти државе. Ете ти партије. Куш бољу.

И Бога да им уведеш у куће њине. Већи орден ти не треба.

Јок вала!

Љеба ми и соли."

Поноћни одмор на Бабљаку

Неко из поврзице Стеванове купи повеће имање у Балузи, крај Мораве. То е била житница. Како га бациш, никне. Па се осече, милина поглати. Све по два муруза на једном струку. На пођеком и три. А тикве по њиви букну, коно из воде. Ако бациш пасуљ, нако по житу кад никне, роди не мож бити љепше. А земља, моравска, лакорадна. Ко мекиње. Јес мука, толика даљина, преко планине. Кад пешке идеш, с мотиком на рамену, некако и ђене-ђене. Ал кад с воловима кренеш да поореш или да товариш берићет, е то ти је од заранка до-сутра до-неко доба дана.

Тако неко од предака нашије, купи повеће имање и у Бањици. Испод манастира Стјеник, кад наминеш с Крста, наниже, ка бањичкој задрузи. Она коса испод пута што се простире до наспрам куће Николе Јелесијевића, па наниже. Безмало до упремасе гробља. И тујнак сподиже виноград.

Временом су се та имања дјелила међу синовима. Радосав и Сретен наследише у Бањици по дваестак ари винограда. На ивици њиније винограда бејаше подрум. Брвнара од лужњаковиг, тесаније брвана. С-шаке дебела. И појаче. Покривена ћерамидом. Тај подрум је користио цео џемат. Мого си унутра, на шпорету, да подгријеш или зготовиш јело. Зато се лоза, кад се орезуе виноград, везивала у снопове и чувала испод стрее. Да се скува пасуљ. А с јесени, кад дође бербa, може д-удари и слана. Онда добро дође да се чељад мено грашну. Да предану. Да презалогae. Па и да дрјемну, мено, ако се имадне кад.

У винограде се, најчешће, ишло у ревени. Обично по један чифт волова поћера алат и марду за цео џемат. У подруму се занођјевало. Из винограда се не излази кући док се посо не обави. Јер ко ће ићи горе, од Стјеника, на Перет, ка Лози. Па се онда спуштати низ Иверје, поред Савине воде, па вамо, преко Капиног дола, на Коренате и наниже, низ Ридове. Па сутра, Јово наново. Ма јок, бре. То ти је већа дара но мера. Него логну ватрицу закувају мено брашанца што су поњели от-куће, баце оно прјесно тјесто на плотну, добију врео колач, слаћи од шећера. Уз то кришка сира, главица лука. Сркну по гутљај мученице. Ако е ладњикаво, баце покровац на сламу, која е увек бивала у ћошку. Покрију се гуњом и милина једна. Куш љепше!

Ма, кад цео дан радиш, мош да заспиш и на дрљачи, само да су јој зубци окренути наниже.

Кад грожђе почне да зрије, бивало е да младићи, кад се враћају са комишања или забава, сврате у Стевановића винограде, па иг поприлично осекну. Зато ће њима, сваким начином, комшија Никола јавнути: *Така и шака сивар. У чейвршак вече, код шоја и шоја, комишање. Ваљало би да неко бане. За сваки случај.*

И ондак се здоговаре да неко из џемата сиђе, да чува винограде. Ал га старији посаветују: *Лојни, дјейше, вайру џовише џогрума. Нек џушкара. Да знаду да неко има. Боље, но да чекаш. Јер шша ћеш ши да учиниш ако уиђе њи десей, одјамйуи.*

Једне прилике бидне заказано, три-четири вечери узастопце, комишање код разних домаћина на тој и суседној коси. Пане ред на Ратка Пјевца да сиђе и остане до краја нећеље. Сиђе Ратко. Но, обездувани. А пара нема. Ни цвоње. Шта ће? Он ти се здоговори са трговцом, доље, у задрузи, да му сваки дан донесе по цегер грожђа, а овај њему да дадне пакло „Драве“. Пошто е имао пик на Сретена, Ратко одлучи да у његовом винограду бере грожђе. Данас у једном јарку. Ћутра у-другом. И тако, да се не премети. А бритву е имо оштру, па га зареже, до саме гице. Смотри то Никола са прозора доње собе. Оног што гледа вамо, на наше винограде. па ће то у петак, кад види Сретена у Чачку, на пијацу, да му рече: така и така ствар. Бецну се Сретен. Не би му право. Ни-лјек.

Кад је Сретен ишо под Ридове послом, сврати до Милинка, оца Ратковог. Иште му жишку, да запуши. Бајаги, није поњо труд и чакмак. Милинко ижње жишку у машицама. Запуше они и запођену разговор о коечему. Кад су испушили, понуди Милинко да се попије по себица. Нећка се Сретен. Баксем жури.

– Ма, бре, зар ти у мојој авлији да не попијеш ракију, кумим те Богом?

– Ајд, кад си навро.

Накрену из вићије.

– Ух! Дообра!

– Није лоћикава.

– Колко си ћеро од лампека?

– Могу ти рећи, аман, пуна постава. Два прста, непуна. А ишћерало десетку. Било ово љето сунчано. Пуна е шећера била, не мож бити љепше.

– Вала ти, Милинко. Но, знаш шта, бешале. Умал заборавик да ти речем. Ал д-остане, нако, међу нама. Никако друкчије.

– Забога, Сретене, о чем причаш? Ако велиш да е ствар поверљива, то ти је ко закопано.

– И немо да замериш што чу ти ово казти..

– Ма јок, бре.

– Знаш прошле неђеље, кад твој Ратко оде да чува винограде, од оне гологузије, доље...

– Ја.

– Знаш, бре, да ми је неколко цегера грожђа набро и одњо у задругу те трамплаво за дуван?

– Немо да причаш?

– Јес, живота ми мога. Ове ми цигаре. Ал, молим те, д-остане међу-нама ко што се здоговорисмо.

И разиђу се они. Нако, љуцки, штоно се каже.

Кад је увече Ратко с овцама стиго из планине, Милинко га дочека иза куће. Ноће, код дрвљаника. Љући од шарана. Није преметијо Крстомира с оне стране тора. Ђе је сутон, ваљда. Па ће грмачити на Ратка:

– Је ли ти, ајвану један, срам те било од гузице, кад образа немаш! Што си Сретену крао грожђе, ономад, у Бањици и продаво у задрузи?

– Ко, бре?

– Ти, бре, ништачино једна, ништачка! Кућу да ми осрамотиш! Образ да ми укаљаш! Багро једна!

– Ко ти то каже?

– Сретен, бре! Сазно човек. Поганштињо једна! Погана!

– Лаже, срам га било! Да га било срам! Нит сам крао, нит сам продаво, овога ми дрвљаника! Нисам му узо више од три цегера и то дао за цигаре. Каки ја продаво Сретеново грожђе!

Чуе то Крстомир и тако се ствар офира. Комендијало се, потље, како Ратко Пјевац није укро, но узо. И није продо, но трампијо.

Елем, те јесени стиже бербa. Родило грожђе на-љепоту. Слађе од меда. Доватила га мено и слана. Па се лјепи за-прсте. Ко да си уватио за смолу.

Из свију Стевановића кућа кое су имале винограде у Бањици, са повише чифта волова сишла чељад. И старо и младо. На бербу. Прије зоре се кренуло. Кад се иде у виноград, кола нису под теретом, па се иде попрјеко. Низ Перет. На Стјеник. Бију меденице. Жагор. И пјесма ђевојачка. Милина једна! Код манастира се огласише трећи пјевци. У рано јутро посо креће. Сви на крају винограда оставе кола. У канате простру мушеме. Да од клечања не исцури шира. После се, кад грожђе кроз муљач пропуштиш, шира из мушеме изручи у-кацу. Канате са наставцима. И обадва затвора, предњи и задњи се туре и учврсте закачкама, а за сваки случај, закачке се вегну, жицом ил узицом. Да не издају ноћас и направе зијан. Берба, с пуним еланом. Сем ћеце, нико не дангуби да руча. Мора да се обере за-дана. Иначе, остасмо да ноћимо. Каки, да волове бије ведрина. У смирај дана, готово. Ако неко још није достоверио задњи јарак, сви притрче да му припомогну. Онда обреде по мученицу. Па да се једе. Нако, љуцки.

Онда, план иде вако: старији народ, жене и ђеца пешке, навише на Стјеник. Очас они препарлају преко планине. Ма каки, много е два сата.

А рабације с воловима, низбрдо, ка бањичкој задрузи, па наниже поред јежевачке цркве. Па онда, узбрдо, навише преко Рајца, на Торлак. Потље, доље, низ плазинску косу, ка цогољским кућама. Е, то ти је лако испричати. С воловима ти то, брајко мој, потрае од заранка до уранка. И још тамо, охо-хо. Одскочи сунце, сутрадан, конопац и јаче.

Бију меденице уз Рајац. Волови знојави. Бале под теретом. С времена на време колона се зуставља. Да волови дану. И да мокре. Па јопет, ногу пред ногу. На Бабљаку чесма и корито. Ух, жедни су ко никад. Ал каки, не смијеш да иг напоиш док се не одморе. Ни за живу главу. Попривијаше винтове. За сваки случај, потурише по рипу под задњи точак. Испаличише волове. Месечина, ко дан. Глуво доба ноћи. Доље, под пут, дрјемају рогоце отаве.

– Јој, људи, да Бог-опрости, грота е не дати овим мучњацима мено отаве. Виђи само кака е! Ко душа!

– Ајде, ал под-пазу. По малко. И до земље, да не будемо нељуди.

Одоше. Свак на по једну рогоцу. На неку по двоица. Нако, по мено, под пазу. Чупају поштено. Одоздо, до земље. Јок горе, да закисне чоеку, ако залуњи. Излазе на пут. Спуштају, с љубављу, пред волове. А они, веселници, да се подаве.

– Жаре, шта ти то радиш?

– Ништа, ништа, чича.

– Што мучиш ту стоку са том шашинчином, код ваке отаве? Очима да е једеш. Само сама дуњица. Миром мирише.

– Нека, нека, чича. Поњо ја њима сноп шашине за ноћас. Из Питомача. Пробро из оне купе, до јасена. Зелена ко окрјек. Воле они то.

– Ма, не будали, бре, саћу ја да им донесем.

– Јок, јок, чича! Нипошто! Вала ти, ко да си доњо.

Годинама се после причало како Жарко не шћаше д-узме шаку траве за волове. Неће, вели, туђе. Неће, па да га сечеш на комаде. Неће, па да ти је од-смрти лјек.

Причало, с поштовањем.

Батина из раја изишла

*Ко жали ѿруѣ, мрзи на сина својеѣа;
а ко ѣа љуби, оѣомиње ѣа за времена.*

(Приче Соломонове 13, 24)

Нисам ти ја, кад бејаг дечкић, ни знао ону пету Заповес Божју:
*Пошѣуј оца својеѣа и маѣер своју, да ѣи добро буде и да дуѣо ѣоживиш
на земљи.*

Ма јок. Чак ми се свиђало, кад сам чуо како мој друг Цвето зове своју мајку – кева, а оца – ћале. Још ми се свиђало што е он, сербез, мого да каже:

– Кево, дај ми оне широке панталоне, оћу њи данас д-обучем.

А она му донесе, они час.

Бијасмо узели у четрнесту. Почели да се лицкамо. Да ћерамо фризурицу на разделењак. Цвето е имао чак и чичково уље, па кад намаже косу, сјакти се на сунцу, ко брунирана. Ма, напредни људи, бре. Ујаци му били дрматори. Један ујак му погино ко партизан. Имо споменицу. Посмртно. Сви његови се позапошљавали. Живе како сами оћеју. Ко бубрег у лоју штоно се каже.

А ми... Ма, каки ми. Бежи, бре! Мој тајо поцјепа партиску књижицу. Ете ти, сад, удри пањеве на деоници, у Марковића потоку, на кулуку. Метар преко пања. Изломи држалице на будаку, на крампу... Ђекиру иступи. Мора да носи на клепање. Побјељела му кошуља од соли колко е знојав. Све, нако, на таласе. А ујко мог друга Цвета, Наум, џипом дошо, па стао више мог таја. Вреди му машна више него тајове Питомаче. На машини шнала. Ђакти ко сунце. Позлаћена. А мој тајо, све нешто: немој ово – немој оно, грота ово – грота оно, срамота ово – срамота оно...

Ма, иди, бре. А мој друг Цвето носи дуз-панталоне сваки дан у-школу. Има чичково уље. Има ципеле, човек. Виндјакну, плаву, а преко груди, страном, тегетна трака широка коно кајаса од дизгина.

Једном, кад смо се враћали из-школе, у Јевремском потоку, баш нође у Тотрковој ливади, зовне Цвето мене и Микоју, тамо, иза врзине. Да нам нешто покаже. Ми тамо. Он се окрену опрезно. Кад виђе да ђевојчице (оне могу да бидну тужибабе) измакоше, он извади из џепа кутију. Ћакти, нако, ко огледалце.

– Шта ти је то?

– Табакера.

Е, нисам љепшу ствар виђо у животу.

– А за шта ти је то?

– За цигарете.

И отвори је. Оно унутра, исто, брате, ко „Драва“. То наши зову цигаре. И држе то у оној артијаној паклици, у малом џепу од гуње. Да се не згњече кад нешто раде. Или изваде из паклице, па туре по неки комад за клемпе од шајкаче. Пале иг на жишку, кад су близу куће, да не дангубе с-чакмаком. Шибицу су ретко кад употребљавали. Јазук је трошити зрно тек тако.

Тако раде они, нако, прости људи. Ма, да виш ти, како то раде отмени људи. Извади Цвето из другог џепа нешто дупло мање од табакере. Каки дупло, петодупло мање – сија исто ко табакера. Нако, коно да е од злата. Знаш шта ти је злато? Ако си виђо онога из општине, што га возе у џипу. Није Цветов ујко, но онај, с оним великим џипом. Е, он, кад се насмене, засјакти му зуб. Е, то ти је златан зуб. То ти је злато.

– Шта ти је то?

– Упаљач.

На бочној страни шаркица, ко саливена. Подигнеш, оно се отвори, нако ко, на прилику, поклопац на наћвару. Рецкас точкић. Фикнеш га палцом наниже, оно плане ватра, човече. Да не веруеш. Ни шибице. Ни луча. Ни чакмака и труда. Само га фикнеш, оно плане, они час. И гори, све док му ти не вратиш онај поклопчић.

– Узми – пружи Цвето отворену табакеру мене и Микои.

– Ма, каки! Убио би ме тајо!

– Ко шиша таја – каже ми Цвето и пружи Микои.

Он узе. Запалише. Микоја се зацену од кашља. Оће да цркне и готова ствар. Зацрвењо се ко да се удавијо са кошчином. Исто коно оно, једне године, кад се Драгутин, о Мратиндану, удавијо код Богдана, на-слави, с печењом. Једва га спасли. Тако и Микоја: очи му

пуне суза. Кашље, чини ти се, оће црјева да поврати. А Цвето се смије. Црче од-смија.

– Јеси, бре, Микоја, глуп ко точак. Виђи, бре, како то иде.

Повуче. Жар на вру цигаре се усија. Удану дубоко. Па га онда фуљну. Избаци облачић. А усред облачића колут. Нако ко неки прстен.

Те ноћи, размишљај ја. Како смо, бре, глупи. Изјутра мораш да пораниш. Да напасеш краве. Да трчећи јуриш у-школу. Једном сам моро да водим волове и да учим пјесмицу *Осѣајѣ овеје*. Ма, добри су они. Иду скоро сами. Треба да иг водиш само због овраћаја, тамонаке кад дош на-крај бразде. И после да пазиш, кад се започиње уз-вратине. А кад увате бразду, ништа. Само држиш ланац. Нако, вормираш. Набијем ти ја ланац на лјеву руку, до лакта, па придржавам и другу корицу књиге. Кад само држиш десном, онда ти ветар ћарлија, па заврне лис. Вако држиш књигу, сербез, с-обадвије. Сад иде оно: *Горки су ѿмо залојаји хлеба, їде своја нема и їде браћа...*

Кад дешњак ману главом, ка десном боку. Ваљда га ујо обад. Тако ти он мене цибне, ко ништа. Љоснем ти ја у бразду. Колко сам дугачак. Са све читанком. Остадок сав никаки. Прљав. Прљаве панталоне. Прљава читанка.

И то ти је неки живот. Мој друг Цвето, бре, нит има волове. Нит плуг. Нит оре. Нит копа. Отац му платежник. И мајка. И ујаци. Сви одреда.

Једног јутра, беше, нако, подкрај зиме, можда март, прошаро снјег. Мало га има, мало га нема. Коно да си поређо нека острвца. А предзору бијаше зацинцо мраз. По снјегу се уватила површица. А тамо ће нема снјега, смрзло оно чапорје. Ко да газиш по оштром камењу.

Тајо седи на треношци и круни мурузе. Спрема да носи у Драгутинову воденицу. Баци он џак на леђа, ко ништа. Једном је одњо у врећи сто три кила. Крстили се људи. После, кад се враћо, било е мено лакше, јербо е Драгутин узо ујам. Тако, круни он жито у ону стару, плаву ванглу, што се прошупљила. Ма јок, не може више ни да се калаише. Прощупљила се на неколко места. Ваља за жито. У оне рупице на данцету увучеш крпице. Тако иг заптијеш. За жито жива згода. Подесна за круњење. Дошла широка горе, ретко кое зрно звркне на-страну.

А мама сѣла за машину да заштопа Мицину сукњицу. Поцјепала синоћ. Пред саму ноћ. Нако, кад се вато сутон. Кад су се возили на

лигурама, вели тета Руја. Нема у чим јутрос у-школу, па Руја претрчала преко потока, да јој снајка то, очас, уштопа. Љепше ће да бидне но на руке. И мање се премешуе.

А ја сам ти носио у школу, горе, вунени, сигави џемпер. То ти је вуна помјешана од бјелиг и црниг оваца па кад се она опере, однесе се у дрндару, те уреди па тако помјешана бидне сива. После жене то, на прелима, преду. Туре куђељу на преслицу. Опљуну она три прста што вучу жицу и преду. После, ако ћеш да ти бидне дебље, препредаш на дружлицу, по двије струке. А доље, шајкане панталоне. Уске. Оне, скијашке. Заковчаш она три дугмића. Навучеш преко пете потпетнике. Тако панталоне не-могу да ти се извучу из-чарапа. Обуеш вунене чарапе. Црне. Па кондуре. Провучеш каиш кроз брњицу. Подобро затегнеш. Заковчаш и шибај. Опште не знам, бре, како смо прекостали. Ако пада киша, ти си у џемперу. Није ти онда било амрела. Ретко ко е имо. Ни некијег пелерина. Ма, каки! Ни целофан није постојо. Покиснеш до голе коже. Кад уиђемо у учионицу, Перо, служитељ, наложи вруну. Иста коно бубњара. Само дупло, каки дупло, тродупло већа. Ми ти се шћућуримо око оне вруне, а оно, са џемпера, пуши. Ко магла кад се диже ш-њиве кад, после кишице, прогријава сунце.

А дрва маом букова. То су ти она што су догонили наши очеви. Сви су морали да догнају по кола. Ако је некога уватила зима, он догна на соницама. Једне године, кад смо били у нижим разредима, Радованов тата никако да отараси дуг. Стално учитељ:

– Реци-де, Радоване, тати да догна дрва.

Јок, не догони он. Види учитељ, поомалило дрва. Оће да запне. Не може д-исегне до-пролећа. Врати ти он, једно јутро, Радована кући.

– Иди, кажи тати да доћера дрва!

Оде Радован. Кад је био трећи ил четврти час – пјевање: *Друже Тишо, љубичице љава, џи се бориш за народна љава...*

Чука неко у врата.

– Напред!

Улази Радован, тужан. Ко да му е све полипсало.

– Шта ти је рекао тата, Радоване?

– Молим ве, учитељу, реко ти тата д-едеш г...

Елем, тог јутра, кад је тајо крунио жито, ја ти решим д-обучем дуз-панталоне. Имо ја једне, сашила ми мама од њене ђевојачке аљине. Она ти је била најбоља снајдерка у селу. Учила занат код Добриле

Љубишине. А имала е много добру шиваћу машину. „Афрана” се звала. Латиницом. Купио јој ђедо, ганц нову, уз руво, кад се удала. Јес био љут, дуго, што се удала за комунисту. Ал, кад се ражљутијо, узо јој. Вели, твое пашче мож да те уједе за само сâмо срце. Ал шта ћеш, твое е. Крв није вода. Е, она ти ону њену дебелу аљину, нако што бојом личи на ону пиргаву кокошку, распарала. Па ми сашила панталоне. Само преврнула. Лице унутра, а преврт напоље. Да не позна стрина Крстина, но да мисли да е ново. Те панталоне су биле намењите кад пођемо неђе на свадбу ил на сабор.

Оне бијагу погужване. Нашо иг ја у шивоњеру. Нису пеглане од Мале Госпоине. Ал, шта има везе, љепше су, јопет, но оне сељачке, шајкане.

Почнем ја д-облачим. Само закорачио у десну ногувицу и затежем ногувицу од гаћа наниже. Имо ја дугачке. Јегерове. Каже мама:

– Оставде те панталоне. Није то за сваки дан. И још изгужване. И још мраз напољу.

Јок, ћерам ја. Само што нисам почео и лјеву ногувицу да навлачим. Јопет се окрете мама. Сад већ љутито:

– Чуеш ли ти шта ја говорим?! Остави те панталоне!

– Нећу!

Мислим се, оћу и ја једном да биднем човек. Каке вајде имам од тога да биднем смеран. Трт, Персо. Сад ће неко да ми каже вала. Батали ти то. Како Цвето може.

Лелееее! Пуче вангла о партос. Пљусну оно жито по целој кујни.

– Јел се мајци каже нећу?! Срам те било! – цикну тајо и љут ко рис устае с треношке.

Видим ја: густо! Није ме изударо два-три пута, али кад те ишиба, то ти је да памтиш док си жив. Ма каки, још диље. Видим ја, грдно начисто! Стресем ти ја ону ногувицу, па за кваку. Здимим напоље. Ко да ми је сврака попила мозак. Ко да нисам био у винклу, бре. Од њега да побегнем! Бежим ја у свињску башчу. Ђече табане оно чагорје. Прескачем, преко вратница, у вотњак. Тајо пролама вратнице, кондуром.

– Стани! – проломи, ко свети Илија Громовник кад загрми.

Укопам се. Е, колко ти је корака до куће било, толико сам ти ја каиша, онај ужи, војнички, кожни, примио, од пета до увета. Више од десет дана у-школи нисам мого да ѡднем, задњица ми се, д-извинеш,

бијаше потприштила од оног каиша. Све сам чучо, вако наслоњен на руке, да другови не премете моју бруку.

А тајо љут. Данима ми име не узима у уста. Ко да се не ваља. Само сам се једном, уноћ, правео да спавам, кад је он уишо у-собу. Он приђе и поче да ме милуе, по коси и образу. Дуго, дуго... И тијо шапће:

– Микане мој.

Још памтим како му е рука топла, а жуљеви чврсти, рапави. Ко да ми мелемом прекри оне пруге од каиша.

Ујутру, исто ко јуче. Строго. Ни лук јео, ни лук мирисо. Ко да ништа није било.

После неколко дана, кад смо одлучивали теле у кочаг, некако нам се сретише погледи. Мени лину сузе. Заценом се од плача. А он ме пригрли.

– Микане мој! Не смијеш да биднеш ништак, благо тају. Мораш да биднеш добар човек. Нико наш, бре, није био ништак. Ред мора да се зна. Свуђ. Бог је заповиђо да свако поштуе оца свог и мајку своју еда би дуго и сретно поживљо на земљи. И у штали се зна ред. Еве ти, сад да попуштамо сву стоку, па да отворимо врата, зна се ред. Прво излази рогоња. Па јуне, најзад. Ако оно крене преко реда, рогоња ће да га набуши, очас. Да га научи памети. Ред мора да постои свуђе. А камоли у-кући. У-кући ће нема реда, нема среће. Ту ђаволи коло воде. Ту ђаво и врше и ујам узима. Туј ти је пропала ствар. Начисто. Тујнак се не зна ни ко пије, ни ко плаћа. Од те куће нема ништа. То ти је ништачка, голанферска кућа. Каки то. Не дај, Боже. Не смије да се потпушти. Да се потпети. Нипошто. Кућа мора да се обдржи. Преврнули би нам се ђедови у гробовима. Они су сила муке виђели да створе ово што ми имадемо. То мора да се поштуе.

Тако сам утувио за сва времена двије ствари: Да се мајци не каже нећу! И да мора да постои ред, бре!

Ако погазиш ред, оде у ништаке. И у голанфере. И превртоше ти се ђедови у гробовима, ако не опчуваш кућу и кућиште.

Једино ме копка шта значи оно што једном тајо и мама, мишљећи да сам заспо, разговарају па он каже:

– Није цаба казано да е батина из раја изишла.

А она:

– Право каш. Наши стари су говорили да онај ко жали прут мрзи сина свога, а ко га воли кара га док не-бидне доцкан.

КОМЕНДИЈАЊА ИСПОД РИДОВА

Погазијо адет

Бијаше ведар, ранојесењи дан. Живко силазијаше озго од Лозе, наниже преко Иверја, ка Дубовима. Пун радости бијаше што му е шумар дао прореду на обравнитом месту. Баш како пасуе. Може са запрегом да се приђе олајле. Бије се с памећу кога би зовно да му поможе сећи. Ваља поитати за љепоте. Сад му е вакат. Ништа горе нема но кад ударе кише, кад се спуште магле или кад осњежи а на дрвљанику нема дрва.

Кад од Манојлове куће наљеже вамо изнад Милићевића виноградине, смотри Крстомира ће седи под дудом. Падеше му на ум коекака збитија кад су њи двоица момковали. Зајно ишли по саборима. А нису манисали ни вашере. Јок. Ретко који су пропуштали. Вамо од Тодорице у Љубићу, па све онамо до Митровудне у Пожеги. Погледну шта се купуе, шта се продае, колко се цени коешта, а пошто се, потље, дадне. Детаљно осмотре шта нуде тишљери, дунђери, абације, терзије, пинтори, земљоделци... Шта има од грнчарије. Нагледају се антерија, ферменова, гуња, долама и другије цока. Загледну сапове, брусаре, боланце, киланца, раније, вучије, ступе, тучкове, буце, чутуре, чанкове, рабоше, јармове, ждрепчанике, бакраче, тестије, бисаге, покровце, прапорце, меденице, узде, седла, заворњеве, чезе, таљиге, каруце... Погледну и цигански еспап: вериге, синџире, конопце, плекове... Завире у алатке: сврдла, раопоне, рендиће, кесере, лопаре, машице, круњаче, муљаче, менгеле, наковње... Обићу марвени реон: телад, прасад, јарад, јагњад, волове, коње, магарад, музаре. Али и јаловуше. Да виде како се владају цене. Знаш како е: сви ће у џемату да иг запиткују кад се врну. Мораш да знаш и како се креће жито, раж, зоб. Па разна семена. Ваздан коешта. И нипошто не пропуште да сврате под-шатру. Да виде како је ашчија мезелук зготовио. Највољели су да се мено презалогое. Посебно су бегенисали свадбарски купус из земљаног лонца кои се крчка покрај шатре. За обилазак вашера ни рђаво време није могло лако да им увати вурсат.

Богами се поодужи то њино момковање. Пресамитило тридес. Аман, наминула четреста. Онда се Живко ожени. Доби и ђечицу. Вала Богу. А Крстомир остаде да момкуе усамо.

Кад Живко наиђе упремасе Крстомирових вратница, јавну се.

– О, Крлее!

– Ој! Ој! О, Жиле, ти ли си, роде? Ајд вамо.

– Право да ти кам, Крле, итам. И то много. Мено сам поодоцнио з-дрвима. Идок горе у-планину те утаначик са шумаром прореду. Па би рад бијо да то отарасим вришко. Док је ове љепоте. Примиче се зима.

– Ама, Жиле, полако брате. Није те очепила Жутуља. Зар ти да прођеш поред мое куће, нако ко поред турског гробља. Лјепијег смо ми дана протурили зајно. И згодније залогичака појли. А богами и залили добром капљицом...

Нећка се Живко, ал немадијаше куд. Сврати. Нако од атера. Ижљубише се.

– Ајд у кућу, Жиле, да попијемо по-едну. Ко земајле, срећније дана.

– Ма јок. Ја сам ти, Крле, одкад ми се родијо овај други синчић, одуставијо ракију. Не окушам, реко би се не ваља. Знаш како е. Треба ту неач изгурати док се не домогну снаге.

Крле га просто угура у-кућу.

– Побогу, Живко, ђе нађе сад да баталиш пиће? Ем си ме оставио да сâм тучем по саборима ко мушица по празној ђупари, ем сад нећеш са мном да попијеш. А преко дваес година се нисмо раздвајали. Него имам лјепу љуту. Дваес гради. Ко гром. Да дрмнемо по једну, па куд пукло да пукло.

– Нећу, Крле, стварно ти кам.

– Имам лјепу себицу. Да бацим лонче на шпорет па да попијемо по-едну врућу?

– Ма каки. Нећу па да ти је од-смрти лјек.

– Имам добро вино. Знаш оно мое? Бањичко. Мушко.

– Рекок ти да сам одуставијо свако пиће. Не могу.

– Бре, Живко, зар сам ја доживљо да се ти у мојој кући ништа не послужиш? Ко да е ово кућа Ђорђа Вране, кумим те Богом једнијем.

– Ама, фала ти, ко брату. Ко да сам се послужијо. Ал рјеч је рјеч. Зареко сам се да нећу ни ракију ни вино д-окусим ни овићка и готова ствар.

– Чекнидер мено – вели Крстомир и изиђе из собе.

Не прође млоге, ете ти га иде. И носи карлицу с млјеком. Пуну пунцијату. Одозго се уватио кајмак. Ко поњава. Љушка се. Бапну ону карлицу на астал. Пљуцну оно млјеко. Просу се за килско лонче. Можда и појаче.

– Е, слушај, Живко! Преко дваес година смо се дружили ко браћа. Дјелили добро и зло. Бекријали поћекад. Никад се споречкали нисмо. Нисмо један другом казали ни црне су ти очи у глави. А сад си ме ујо за само сâмо срце. Погазио си адет, бре! Е, кад неш ракију ни меку ни љуту, ни вино, пи онда ово млјеко.

Комендијали су потље, крај лампека, како е Крстомир нагно Живка да попије пуну карлицу млјека зато што е погазио адет. Реко му, баксем, док не попијеш, нема ти врдања одавле, па да би се за гркљане ватали.

А да л га е нагно да појде и кајмак, не зна се баш тачно.

Живко е стиго да зготови и наваше дрва те јесени, за љепоте.

Богме стиго и д-одгаи синове. Здомчаше му се снаге оба двоица.

Крстомир се није женио. Осто особењак. Потље остари. Умрје, веселник, у туђој кући. Пришља мчијо се код Разе кад јој је Микаило умро.

Знаш како е казано: *Млад делија, сѿар сирома.*

Име оца

Бану, некако у сутон, Микаило лампеку, код Сретена. У стоећем одјелу. Беше се искупило повише људи. Нако, каки је и ред у ово доба године. Стока намирена. Ваља мено ш-људма прозборити. Царкају ватру и пијуцкају. Доље под казан, кроз решетке, испада пепо и жар. Бацили компира и запрели. Месечар. Кад се испече, па кад га распо-лутиш, дошо сав брашњав. Од меда слађи. Прсте да појдеш. И пасуе уз ракицу. Коно, казти, закрпа на врећу.

– Микаило, мора да си бијо неђе на-терену. Ваздан те није било на евиденцији у џемату.

– Ма ћути, молим те. Ништа ме немо питати. А и да ме питаш, ништа ти нећу казти. Цео дан издангубик због туђијег будалаштиња.

– Какијег будалаштиња?

– Ма само сâме бљувотине. Зав[е]о ме онај онамо што е изударо оног иксана, за сѣдока. Код судије за зијане. Д-идем ја да расправљам њине глупоштиње. Ал шта ћеш, уватило ти вурсат. Ако не одеш, пошљу ти потље милицију. Још већа брука. Не би кабулио шта-ош да ћеца виде како ме милицајци спроводе. Те ти одем ја, разумеш ти мене, у-Гучу. Пораним добро. Ко велим, да не окасим. И сад тамо, у код-нику, чекаш прозивку. Вала сам се наслушо коекакијег јада. Не би ти бијо судија ни за каке паре. То ти само нако изгледа господски посо. Да виш ти јада, шта тамо има да чуеш и да видиш. Да не веруеш очима. И уветима. Па свађе. Чудом да се начудиш. Каки кад цака вође Милена. Или онамо, с оне стране потока, Цвета Јеремина. То није ништа. Оне, жене, цакају отмено. А тамо! Ко Цигани. Још горе. Па грмаче једно на друго. Згодно се поривају нође.

– Ма немо да причаш? Нође у коднику?

– У коднику црно и бјело. Ма да виш ти унутра, код судије. Кад гракну, ко чавке. Не мож судија да им нада џевапа. Не манишу ни да галате. Згодно се настидовак од туђе срамоте.

– Па ја. Паметни тамо ни не иду, д-извинеш, Микаило.

– Ти то нако, мене, у шали па привали. Ал за црне јаде ти је било кад она што чука, тамо на машину, прозва човека. Он дошо, нако, личит. Способан. Мено просјед. Ново сукнено одјело. Гуња и панталоне. Шајкача чојана. Уиђе он. Вамо шапћу. Каже, овај ти је рођени брат судије. И то

старији. Каже, мангупи наговорили шумара да поднесе пријаву зато што е осеко лужњак у врзини. Његова врзина, између његове њиве и ливаде ће му пасу овце, ал по њином, то ти дође безправна сеча. У твом имању. Буди Бог с нама. Ајд да осечеш у туђем. То не иде. Ајд да одсечеш у државном. То, без шумаровог чекића, не смијеш. Ал ти осечеш твој лужњак. Твојом секиром. На твом имању. О твом трошку. Твојом руком! И он ти каже – безправно. Мора, вели, и за то да правиш молбу. Д-уплатиш таксу и дијурину за шумарову дангубу. Виђи ти белаја, како ти уватило вурсат. Кад ти шумар ишчекича, јаком ондак мош да сечеш. Еј, да питам ја њиг, шта ћу да радим ја у мом имању. Они да ми воде рачуна о мојој шуми? Ма не би кабулио човек...

– Ја. И шта бидне?

– Настане у коднику тајац. Чуеш мушицу како зуи. А отуд, из концеларије, се сад чуе свака рјеч.

– Кажи, вели судија, да се унесе у записник, име, име оца и презиме. Тајац. Ко да су сагубили аваз.

Судија понови: мора, вели, у записник да се унесу генералије. Мораш, каже, да кажеш име, име оца и презиме.

– Је л ти то мене, Милутине, питаш за име? И за име нашег оца, тако ти Бога?

На то ће судија:

– Таки је вође ред. Он важи за све, без изузетка. Ми вође не разговарамо приватно, но службено. И скини ту капу. Уишо си у државну установу. Видиш, каже, горе слику преседника државе? И одговарај на постављено питање.

– Слушај, бре, Милутине! Под један, капу да скинем нећу. Јел нисам уишо у-цркву. И тај твој преседник није аранђел Микаило. Ја славим Аранђела, а јок тог твог. И Аранђелу скидам капу. Овом твом, јок ја. А под два: То што ме питаш како се зовем ја! И како се презивам ја, разумеш ти мене! И како се зове мој и твој отац! То морам да ти кажем отворено. Без ич увијања: немој, д-извине ова ћевојка, д-едеш г...!

Разјари се сад судија. Каже оној, жена ли је, ћевојка ли је, оној што чука на машину, да тури записник за ону моменталну казну, не могу да се сетим како они то зову. Згодно чусмо, како фркну она машина. Увуче она ту артију на којој је све унапред оштампано. Само дотури рјеч, двије и готова ствар. Казна ко врата. Судија диктира: Овоме органу, по позиву, у предмету том и том, приступи окривљени... У поступку

утврђивања идентитета именована странка се недолично понашала пред овим државним органом, због чега јој се изриче мандатна казна у износу од пет иљада динара. Чу се, фркну јопет она машина. Извуче, ваљда, она ђевојка ону артију и каже оном човеку:

– Молим, потпишите вође.

– Оћу, дјете.

– Ви треба да платите казну од пет иљада. Ако вам је лакше, вели, могу ја да уплатим, да се ви не мучите.

– Иџ, вешта ли је. Зна она да е то судиин брат.

– Вала ти, дјете. Еве ти пет иљада – каже онај човек.

– Сад се поново увлачи она прва артија. Туј ти ја не издржак. Приђем вратима и кроз кључаницу вирим. Видим све. Ко вас што гледам. Судија шета по судници. Поцрвењо ко вински чеп. Она ђевојка љеди за асталом. На асталу машина. У машини артија. Оптужени стоји напремасе оног астала. Судија сад застаде. Окрену се ка оптуженом и гласно каже: име, име оца, и презиме?

Гледам ја. Онај човек подиже гуњу отпозади и из задњег ђепа од панталона извади новчаник. Домаћински. Кожни. На склапање. Прави буђелар. Рашири га и нешто прстима цара. Не видим баш тачно. Окрете се ка судији и збори вако. Од рјечи до рјечи. Не помако се с овог места. Ове ми ракије. Каже:

– Слушај, да ти речем једну ствар. Да ти, вели, не би јопет мучио ово дјете да мјења и да ђаба арчи ту артију, ја вође имам још четрес пет иљада динара. Јуче сам продо јуницу. Кад четрес пет подјелиш, каже, са оније твојиг пет иљада, колика ти је та казна, то ти дође девет. Е, вели, вака ти је ствар: оно што те почастик малоприје једи још девет пута, а ја ти име мог и твог оца нећу рећи, па да си још толики. Па да си началник ђенерал штаба, а јадно ти што си судилица за прекршае, ј... те ко те турио тујнак, д-извине ово дјете!

Око лампека се разлјеже смијанција. Знаш како се смије мушкариње кад мено довати мученице? Поцркаше од смија.

Неко прозбори: Није ђаба казано: Подај Циганчету влас, па ће да видиш шта ће те снађе.

Што више знаш, више не знаш

Поноћ. Козо кафеџија, паљењем и гашењем сијалице, опомиње проређене госте да е вајронт. У ћошку иза вруне, клати се за асталом Мијодраг. На десној страни доње усне догорјева му „Морава” без филтера са све пуором. Испија ко зна коју. Полако. Натенане. Не узрујава се он што Козо опомиње да је вакат да се иде. Јок.

Мијодраг је био познат по свом Врџу. Коњ крупан. Јак. Прелјепог калупа. Дуге гриве. И нараван, дошо. Мијодрагов верни друг. Сатима је стрпљиво чеко свога господара пред каванама *Три бајрена*, код *Црнојорца*, код *Слава Драјићевића*, код *Рајка Пилићара* и коеђе. А Мијодраг, ан увати за дизгине, он креће. Ретко е кад мано бичом изнад њега. Ако рекне: *Врањо!* – он моментално почиње да каса. Вољо га Мијодраг много. И опчуво га од терета. Није га претоваријо пешес пута. Док је био млађи, свиро е у армонику. Дугметару. Ђекад усамо, а ђекад у дуету са Петронијом Петровићом. Оженио се са Миланком Богдановом. А кад се женио његов шурак Драган, он ти је ко чауш изводио комендије. Поцркали смо му од смија. И пјевца је напијо с љутом ракијом. Па га турио на астал међу тањире. А пјевац иде и све се заводи. Оће д-упадне у ћасу са супом.

Мијодраг је био, нако црномањаст човек, добре душе. Ко љеб. Није био нека прзница. Нити свађалица. Јок. Меридаван скроз наскроз. Штоно кажу на ране да га привијеш.

Једне прилике, кад сам био ђак ужичке учитељске школе, организуе наш професор за нас школу скијања на Златибору. За ту школу биле су потребне скијашке ципеле или дубоке цокуле, са чврстим лубовима, кое могу да држе везове од скија. Немавши таку обућу, упитам Мијодрага, који је имао добре баканџе, да ли би он мени дао на зајам те његове баканџе. За ту и ту ствар.

– Иџ, синовац, каже, ко цигару дувана.

Елем, после неколко година, те ноћи кад је Мијодраг загино код Коза кафеџије, ја сам се задржао код своје колега. У то време сам учитељово у Горачићима. Пошавши кући, видим пред каваном неколко људи. Међу њима и Мијодраг. Кад назвах добро вече, он се затетура и само што се не скљока. Ја га придржим и почнем разговор са оним људима о томе шта да радимо ш њим. Запањик се њиним

немилосрђем. Просто не могу да веруем да така суровос постои. Нисам ни знао у каком окружењу живим. А до јуче сам за њи смео да јемчим да су часни, поштени и добри људи. Каки људи. Нељуди.

– Нек се смрзне, кад не зна колко му е доста. Натравило се дибидуз.

– Право каш, нек цркне кад не мож д-издржи.

– Ја одок кући, шта ме брига за Мијодрага, није ми он женин брат.

Реко, људи, ми морамо човека да одведемо кући. Па зар да га оставимо на овом мразу?

– Ете ти, па га води!

– Ниси, ваљда, повиланијо?

– Како да га поведеш кад видиш да стопе не може. Летвосо се начисто.

– Једино да тражимо Чвикта болничара, да видимо да л има носила. Па да га носимо у гробље. Директ.

– Ил' кад би имо неки шашав, па да га тури на кркаче. Видиш да е пао ко домина. Не може се овизати до Ђурђевдана.

– Теже ти је носити једног пијаног но двојицу трјезније. Пресамити се то. Не знаш куш. Ни глодати, ни продати.

И један по један почеше д-одлазе. За који тренутак остасмо само Мијодраг и ја. Чудом се чудим да ме и мој ујко Козо остави на цједиљу. Угаси светло у кавани и нестале.

Човече, шта да радим? До Мијодрагове куће преко три километра. Можда и четири. Да га оставим, смрзао би се сигурно. Ђетих се како е мој отац једне прилике одњо пијаног Благоја Поповића из Маквине до његове куће. Преварила га команда. Напио се. И пао. Лежи у блату. Не може стопе. Натовари га мој весели отац на леђа и правац навише уз Јасење, његовој кући. Ја и Саво идемо за-њима. Спушти га на кревет. Благосиљала га Младена. До неба. А и Благое после, кад га срети, ижљуби се ш њим. Ко да му е рођени брат. А бијаше крупна људескара. Имо е товар и појаче. Па ми паде на ум како ми је Мијодраг од-рјечи дао баканце, пре неку годину, кад сам био учитељац. Нема друге. Напртим га на леђа и кренем.

Снјег изнад кољена. Мраз. Пуца церић. Пртина уска. Кад омакнеш с оне пртине, акнеш у-снјег. Чини ти се као да си у амбис упо. Кад смо били у потоку, испод апсане, омаче ми нога с пртине и панем. Он одозго на мене. Тежак ко туч. Ко црна земља. Мука сам се намучио док сам га поново натоваријо на леђа. Зној избија, иако е мраз. Дакћем ко

зец кад га заокупе пашчад. Од паре која избија из уста уватише ми се леденице на већама и по коси.

На Школском брду, с лјеве стране пута, у врзини, брјес[т]. Загазим у циоц, окренем леђа оном дрвету и уз њега притиснем Мијодрага. Да се издишем. А он само што е жив. Нит ромори, нит говори.

Напред! Из Јевремског потока ка Бурђовским кућама дошо умрли час.

Јопет га прислоним уз-дрво. Зовем га. Он једва дае знаке живота: Ааа – јекне и замукне.

Боже сачувај, мислим се, куд ћу ако ми човек умре? Ко би ми веровао да га нисам оставијо? Напред!

Следећа пауза Јоксимовина. Па Терзића поток. Па Марковића поток. Из Марковића потока до Царевића брда изарчио сам потоње атоме снаге. Почек да сажаљевам Мијодрага. Шта ће он веселничак да ради сам? Сад, кад ја умрем? А готово е. Доћерало цара до дувара. Догоро луч до ноктију. Боле груди. Боле ноге. Боле руке. Све ме боли. Сваки грам.

Боже, како сам испо брзоплет! Па што не узек кључ од школе? Мого сам човека да однесем у школу која је на неколко десетина метара од каване. Могоа сам да га турим на струњачу у фискултурној учијоници. Да наложим ватру. Да останем с човеком у топлим. А јок да скапам ноћас по овом мразу. И ја. И он.

Игра ми хоризонт пред очима. Ко да видим призор из Кочићеве приповетке *Кроз међаву*. Мислим се, ето и мене. Сад ћу да се придружим Рељи. И Вују. Готово е.

Пред очима ми се указа слика мое саране. Сарањују ме повише ђеда Радосава. А тамо према шуми, иза гроба Милинка Пјевца, сарањују Мијодрага. Пино неко тамо, па не издржа. Ваљда да ублажи бол. Да олакша душу, себе и другима, каже: Е, Милое, Милое, што, вели, уби и себе и веселог Мијодрага? Да га ниси поњо по оном мразу, били би живи оба двоица.

Стресок се. Прибрак снагу. Запек их петније жила. Упртик га поново. Догурасмо до Језерине. Да станем? Јок! Стегох зубе. Још! Још! Осећам како ми мраз дере увета. Ех, кад би могло само мало да турим шаку. Да ублажим тај бол. Ал не могу. Ако га само мено попуштим, он се скљока. А онда ти ето мука Танталовије да га поново дигнеш. Издржи, говорим себе. Гребе ми капке лед што виси с веђа. Не вреди.

Трпи како знаш. А низ леђа, осећам, врео поток. Сав сам у голој води. У пљени.

Живојинова капија. Да га спуштим ту, па д-идем да зовем Миланку да ми помогне? Ма, јок. Ће да препадам жену ноћас. Куд све, ајд издржи још мено како знаш и умијеш.

Скрећем с пута у Мијодрагово имање. Прислонику га уз-прошће. Вала Богу. Још је остало триестак, четрес метара. Усписмо. Само да данем. Запјева Младомиров пјевац. Па Мићин. Па Живојинов...

Одгурну ме Мијодраг и пође сам ка кући. Не могу да веруем. Идем за њим. Еј, вала Ти Боже. Добро му е. Опавизо се, изгледа. Пратим га. Уиће у кућу. Чуем Миланкин глас.

Изиђок на-пут. Како олакшање! Кака радос! Загрјевам шакама скочањена увета. Скидам полако леденице с веђа и косе...

Ћутрадан, после часова, приђе ми Поне послужитељ и вели:

– Поручио ти Козо да свратиш нешто до њега. Вели да е много важно.

Свратик. У кавани седи Мијодраг, цело оно немилосрдно друштво од-синоћ, неколко моиг колега и Жико, директор школе. Кад ја уиђок, настаде тајац. Некако чудан израз лица имадијагу. Ништа не сватам о-чем се ради.

– Добар дан, људи.

– Добар дан – одговорише у хору.

Ујко Козо ми намешта столицу уз вруну, преко пута Мијодрага. Њему, јопет, на десном крајичку доње усне, догорјева „Морава“. На длаку до усне. Тај део усне му дошо браонкас. Печен. Он ти је цигару теро док је не сацга до самосамог краја. До балчака, што се каже. Ове цигаре са филтером није бегенисо. Јок. Погледну у мене и нако, са полуотвореним устима, са све оним опушком прилјељеним за на усну, прозбори:

– Слушај, синовац! Синоћ сам те пробо, разумеш ти мене шта кажем ја тебе. И знаш шта ћу да ти речем: опште ниси рђав човек!

Загрмље цела кавана од-смија. Заценули се.

А мене се тек сад упали витиљ. Па они су, синоћ, сви знали да ме Мијодраг турио на пробу. Да види каки сам човек. Сад ми би јасно

да су се они синоћ правили бездушни. У ствари, Миодраг није бијо пијан. Но, нако, пино. Бијо само мено ђевли.

Све остало е било ко-бајаги. После Микаило Главоња говорио:

– Кажу да е онај Милое био одличан ђак. Нешто ми је ту сумљиво. Код мене, Кића и овије други, он ти је потораво. Предлажем, вели, да вормирамо комисију, на челу са Вулом Терзићом и Бранком Милетићом, да преиспита ту његову учитељску диплому.

– Нема ништа – додауе Станоје С[у]руџија – без ове наше сељачке школе. Ове њине школетине имају опасну валинку.

– Научно е доказано – додае Срећко Ђопо – да што више знаш, више не знаш. Еве, како ти то дође. Ако е на пример ова коцкица вође на Козовом чаршову твое знање, ово око ње ти је незнање. Значи, твое незнање ти је два, четири, шес, осам самтиметара. Ако е, рецимо, Милоево знање цео овај Козов чаршов, кои је осамдесет са осамдесет, онда ти његово незнање дође осамдесет, сто шесет, двеста четрес, триста дваес самтиметара. Е, па сад ти виђи у којој предности смо ми што нисмо ишли у школе. Зато ти је лако преварити Милоја. Превари ти мене. Превари Каргана, да те он носи четири километара. Мено сутра.

*

Знаш како е казано: *Ко ће која ако неће своја своја.*

Ни ексер ти не ваља

Бијаше Милинко Пјевац у пуној снази. Ђеце, фала Богу, пуна кућа. Добросав и Момир већ стасали у младиће. Ратко још позелен. Шћери се згодно зађевојчиле. Кућа полубрвњара. Бадње вече. Добросав и Момир уносе бадњак. Дока баца жито из сита. Бадњак спуштише на прочевље. На онај затесани део Дока тури по мено соли, шећера и меда. Чељад прилазе, крсте се, целивају бадњаке, лизну ону со, шећер и мед. На сламу се поставља вечера. Све је ко земајле. Само су нешто Добросав и Момир повучени. Ко да се не радују нако ко што е бивало ђекад.

Прође Божић. Василијевдан. Савиндан.

Добросав и Момир се почесто, с вечери, изгубе. Мисли Милинко, момачка посла. Шта ћеш. Младос је младос. Тек се после офирало да су они ишли на те кружоке што иг је организовала она гологузија тамонаке у Раковића штали. Тек ондак Милинко сковча шта им би, те једва присташе оне зиме д-унесу бадњак. А раније су то вољели више но ишта. Једва су чекали да им пане у исе.

Кад би тамо, у лето, наиђе партизанска дивизија Пека Дапчевића, горенак, планином. И несталоше Добросав и Момир. Слизали се ш-њима на Годинову и отишли.

Кад се заврши рат, вратише се они. Вала Богу, здрави и читави. Ал шта ћеш да радиш. Вамо, потље рата, Ратко и Велибор Манојлов нађу неку муницију и почну око ње да чпељају. И настрадају оба дво-ица. Ратко остаде без руке и без једног ока. А Велибор осто валичан у ногу. Не мош ти од судбине побећи. Што вико Сретен: *Нема смртии без суђена дана*. Те и то. Ови били у борбама и ништа им није наудило. Овај настрада пред кућним прагом.

Е, сад су ти Добросав и Момир имали посебан углед. Скоевци. Дошло ново време. Што јес, јес.

Милинку се то ништа није свиђало. Ни то што нако причају о краљу. О поповима. О предратним домаћинима. Није му се свиђало што ти сад главну рјеч воде ништаци. И гологузијани. Ђе може д-у-правља важнијем пословима онај што једне једине врлике на башчу своју није турио. Ни вотњак одгаио. Ни ваљаног брава. Ајде, батали ћорава посла, не мож то д-изиђе на добро. Од-шта пало, поштапало.

Није му се свиђала ни та комунистичка партија. Ни то што будале са тим сељачким радним задругама. Ће мож бити једна земља, више господара. Ни тај откуп, крвави. Ни кулук. Ни то величање неког Јосипа. Тамо, неће из Кумровца. Ко да немамо нашијег људи. Јок, но да блејимо за неким одонуд из ... материне. Вамо кад се коси, копа или нешто ради, он мено пецне. Уједе, нако, непретно.

– Виш ти, како крвници душмански разрезају откуп...

Још није доствоерио, преѕече га Добросав: ти ћеш, вели да ми каш о откупу. Не разумјеш ти, бре, ново време. Ми треба да изградимо земљу. Да градимо вабрике. Нећемо ми, ко ви цео вјек да копамо и оремо с воловима.

Ајде, де. Ћерај. Ал, јопет, не може д-издржи па ће другом згодом рећи:

– Овај ваш Тито, титрала му глава, гори е од Турчина. Натутко ове керове, те ћерају овај весели народ на кулук. Ко да су им душмани, бре.

Момир га смери.

– Бре, тата, како не сваћаш? Па нећемо ми, ко што сте ви, цео вјек гурати шинска кола по локвама. Ми оћемо да направимо путове. Да возимо тракторе. Камијоне. Аутобусом ћемо д-идемо у Чачак. А јок ко ти. Преко Криваје. Пешке.

Јопет Милинко пришуће. Притрпи некако. Па кад попрође кои дан, он царне. Мено. Нако испотија. Не мож д-издржи. Тишти га. Попуцају му трпила. Види да су ћеца повантрзала. Ко да иг није он родијо. Полећели за онијем ништацима реко би носе крушац у задњици.

Поћекад им сложи на камару коешта.

Кад је прећерала дара меру, једне прилике Добросав и Момир одрже њему вакелу:

– Слушај ти, тата. Ти си човек реакција. Ти си контраш. Ти си кочничар овог напредног друштва. Ми смо решили да се нако љуцки зговоримо. Немо више д-уједаш. И да нас срозаваш. Иначе ћемо да те пријавимо УДБ-и. И да им испричамо шта си све говоријо за друга Тита. За Кардеља. За Партију. Све ћемо да им кажемо како си их плуво и потцењиво. И како си величо краља. И Дражу. И друге издајнике. Виђо си како су прошли они што су окренули леђа Титу и подржали Стаљина. Све иг је одњела мутна Марица. Заглавили на Голи оток. Немо после да каш да те нисмо упозорили. Имаш ти паметнија посла. Јок да се петљаш тамо ће ти није место!

Ућуто се Милинко. Окрето, обрто па сам са собом збори:

– Ђе-ш ти сили надати џевапа. Младос лудос. То једно. А друго, јопет, на млађима свјет остае. Кад је отишло јуне, нек иде и уже. Не мош ти да з-уставиш поманито поток. Одње он, кад наиђе, и кућу и кућиште. Спашавај се ко може. Ма, није ми што би ме апсило. И вако сам уапшен. Само о мом трошку. Јок о њином. Но куд би брука моја? Стрпали га синови у апс! И шта ми вреди све, ако се са ђецом свадим? Џаба ми и краљ. И Дража. Нек иде до-ђавола. И та њина Партија. И тај Тито. Дај да се окреће лис.

*

И тако, ћутијаше Милинко. Победу одњеше нове снаге. И ново време. Одуставио да им бидне опозиција. Нек ћерају. Виђеће најпотље. Доћиће им једног дана из-дупета у-главу. Ако им не бидне доцкан.

*

Попрошло време. Све се сриктало. Нико никог више не џара.

Једне прилике, ударају летву око авлије. Милинко, Добросав и Момир. Огорели диреке. Багренове. Побили под конац. Заковали појасове. Три реда. Ко тамбура. Почеше прикивати летву. Под чап. На-љепоту. Кад се измакнеш, па погледнеш произдаље, ко слика. Скрозира те милина. Дошло, нако, личито. Домаћински.

Јопет се Милинку искриви ексер. Трећи узастопце. Кадар га звизно фрљоке зинат, па му се, баксем, омаче:

– Јој, Тито, мајку ти... ништачку! Ни ексер ти не ваља!

*

Ако и нагнаш да ућуте, камење ће да прозбори. Сад или потље. Јербо е казано: *Што е баби мило, оно јој се и снило...*

Мачак бомбаш

– О, Младомире!

– Ој, ој!

– Вамодер.

Изиђе Младомир из-штале.

– О, Станиша, ти ли си? Ајд у авлију, роде.

Види Младомир да се Станиша наједијо. Ко да е пијо сичана. Љући од шарана. Пролјеће му кроз-главу шта би могло да бидне. Да нису ђеца направила неку неваљалштину? Да није стока уишла човеку у усеv па направила зијан? Неки белај јесте. Како гој окренеш, није згодно замерити се ш-човеком. Било коим. А камоли са првим комшијом. А и вамилија смо. Не иде то. Крв није вода.

Да га мено одобровољи, да му спушти притисак, вешто ће Младомир:

– Ајд у авлију, Цане мој добри и предобри, кад си ми, вала Богу, бано. И добро ми дошо. Ајде, да за јуначко упитам те здравље. И да попијемо по-едну добри и поштени мој Цане.

Шљону Станиша, нако, ко уштипак. Попуштише му жиле на врату. Варба му, на лицу, сиђе у нормалу. Скида Младомир гужву са вратница и отвара иг.

– Како си ми Цане, делијо моја? Како е брат Манојло? Нисам га виђо од прекључе.

– Добро смо. Вала на питању. Него...

– Ајде да седнемо, да накренемо по једну, кад си ми на радост наишо. Баш се и мене припило, а мрзи ме сам. О, Радосија! Дотурде по ракију. Имамо госта.

Ижње Радосија покињу и чаше. Наточи Младомир, па подиже чашу.

– Здрав да си ми, Цане делијо и дико наша! И поносу наш!

– Од Бога ти здравље.

Искретоше. Искусан је Младомир човек. И умије ш-људма. Заговара да се Станиша што више смекша. Знаш како ти је. Много е лашње ш-човеком расправити мај како проблем нако натенане, но у јарости. Споради тога е и казано: *Сунце да не зађе у њеву вашему.*

Кад обредише по трећу, реши Младомир да види у чем је ствар.

– Реци ми, роде мој, да л ја могу шта да ти поможем.

– Знаш како е ствар, Младомире. Ја знам да си ти добар човек. Никад ми ниси ништа нажао учињо. Кадгођ сам наишо примио си ме нако човечански. Ко и-сад. Ал морам да ти кам једну ствар. Па љутио се, не љутио. Јел је догоро луч до ноктију да не мож диље да се трпи.

– Шта да се љутим, Бог ти помого? На тебе ја да се љутим? Забога, Цане. Таман посо. Само ти реци.

– Знаш, онај твој мачак је неваљо много.

– Што, да ти није долазио код мачке? Па није сад вебруар.

– Ма јок, како мачке. Горе од-тога. Други пут сам га уватио на тавану. Навадио се на сланину.

– Забога, Станиша, што ниси убијо скота?

– Па не би шћео да се замеравамо.

– Каки да се замеравамо. Слободно уби. Ако га ја видим прије тебе, доњећу ти га, ове ми ракије. А ти му пресуди.

И тако они попише још по-едну и разиђоше се. Нако човечански.

Кад је било предвече, прикиваше Младомир неке баскије повише качаре, кад иза ћерта, протеже се мачак.

– Мац!

Приђе мачак. Помилова га Младомир. Узе га под пазу и крену право Станишиној кући. Жао му, ал рјеч је рјеч. Манојло седи пред-зградом на клупици и пуши.

– Машане, помоз Бог!

– Бог ти помого, Младомире.

– Ће ти је Станиша?

– Замаче неђе наниже у-вотњак.

Кад Станиша чу жагор, поврати се.

– Ево, Цане, мог разбојника. И твог душманина. Ко што обећак, ево извршик депортовање. И предаем ти га на суд и пресуду. Твоја пресуда ће бити коначна. Ја улагати жалбу нећу. А ти настој да му пресудиш да и он не-мож да се жали.

Сад попише Станишину ракицу. И Манојло ш њима. Кад обредише једну, другу, трећу, каже Станиша:

– Слушај, имам један шедит. Осто ми од кулука, кад смо минирали камен. И спорогорући витиљ. Шта мислиш да мачка вежемо за-шљиву, а динамит за мачка? Тако дође лакше. Не могу да г-убијем руком.

– Еве тебе, Цане, зликовца, па ти ради што е тебе драго. Ништа мене немо питати.

Узе Станиша мачка. Узе узицу, шедит, витиљ и шибицу и оде у вотњак. Тамо ти он то све уреди по занату: веже мачка за шљиву. Ону што се крдисала. И нако јој изашо уврстак. Па потље другом узицом веже шедит за мачка. Витиљ по пропису припали и побегне вамо у авлију, код Младомира и Манојла. Нису вратнице за њим стигле да се притворе, прозвижда мачак. Са све шедитом на леђима. За њим танак траг дима од витиља. Ко метак пролеће кроз Станишину авлију и стушти се путем, ка Младомировој кући.

Закука Младомир.

Баци чашу и појури за мачком. Ал мачак измако. Ни куршум га стиго не би.

Кад је мачак улећо у авлију јурне ка кући. Срећом неком, праг од полубрвњаре повисок бијаше и баш у тренутку кад је мачак бијо испред прага, витиљ догори и шедит есплодира. Скљока се Радосија крај шпорета ко свјећа. Од страсти. Ђеца се парлаисала. Дуле се умокрио од дерта. Од детонације сручила се ћерамида с куће. За два котобања. Каки два. Има за три пуна. Кадар и појаче.

Богу вала, сем мачка, сви су остали живи и здрави.

Да е мачак само једну секунду раније стиго, па прескочијо праг, ова прича не би била смјешна. Ни лјек. Ником не би пало на ум да комендија.

*

Знаш како е казано: *Ни у јори зло не јовори.*

Комишање

Златни јесењи зраци обасули пожућеле њиве по којима су се испрјечали мурузи, па од тежине свое побрљили наниже потамњеле свилене браде. Набрекли мурузи, од љепоте и милине неке, поцјепали свое аљине иза чијих дроњака провирују жута, крупна зрна.

Трчкарам за тајом, а он гази средином њиве у Радашином долу, у небоплавој кошуљи која пресеца зраке што су полегли одонуд, од Овчара, па иза његовије рамена милују класје кое на благом поветарцу плеше и пјевуши неком тијом, ситом, топлим аријом. А тајо, мало-мало, па рукама рашири ону пукотину на шаши, те се одонуд испрси, без стида, голишав, крупан клип са сабјеним низовима жуторумених ћердана. Ниће једног ћелетка. Прекрсти се. Чук како радосно кликну: *Вала ѿи, Боже, на ѿвом дару!* Одломи један. Па још један.

– Узми, сине, понеси кући. Заврни шашу навише, па завежи. Направи висуљке. Обеси иг о ћерт. Нек се види љепота Божја.

Кад смо увече сели за трпезу, он, пун радости, вели:

– Ћјутра, с Божјом помоћу, беремо жито. Договорио сам се мало-прије са Чилом, Млаћом, Јеротијом, Драганом, Ћубом да то отарасимо. А сјутра вече, ако Бог да, комишање. Сви ће да се искупе. Па ћемо да им вратимо, нако, човечански кад они бидну брали и комишали.

Саво и ја добисмо задатак да сазовемо комишијоце. Он ће од Бубана, преко Такиша до Брјеста да обнародуе ујутру да е код нас увече комишање. А ја вамо овај део џемата, поред Гишине куће, све онамо док не тучиш до Радојковог Рида. Редом, од авлије до авлије. Нипошто не смијеш да сметнеш, па да неког искобиш. Каки то. Да дође до замерке, далеко било.

Ћутрадан, кад је сунце накренуло к-Овчару, онамо, низ Радашин до, шкрипе папучице на шинским колима, на којима су попривијани винтови. А точкови, посуљкујући, глачају ону суву смоницу ко да си затего неке извиксане кајасе нис-пут, све доље до у-рјеку. Јопет, вамо навише, ка нашим кућама, чуеш меденице. И чуеш како крцкају канате под теретом, љубећи се са набреклим ступцима.

Бануше у авлију, један по један чифт. Не зна се ко е више натоваријо. Пуне пунцијате канате с наставцима. А Млаћо Радомиров,

повр наставака, поређо по муруз дупке: доња половина уз наставак, а горња штрчи навише к-небу. Па све то попунијо. Извршијо.

Пола авлије нагомилаше. Кад бациш око на гомилу, скрозира те нека милина. Тајо точи рабацијама и беријоцима ракију. А они, један по-едан, прекрсте се, па наискап. Кад дође ред на Ђубу, који беше још млад, безмало голобрад, накрену мено, па се ко стресе. Уједе га Драган Рудоња: *Кус ѿјевац – ѿиле довјека!*

У кујни, жене помажу мами пржити уштипке. С времена на време, заигра фиранга на прозору. Провирују да виде колика е гомила. Цене, нако од сента, д-има више но што може у-салаш да стане. Сви се радују комишању. Таки ти је наш иксан. Воли да комендија. А на комишању ти је комендијање главни посо. Туј ти онај исприча догодовштињу, смјешну, која е стварно била. А било е и оније кои мено нафилују. Ал тако испричају да и сами мисле да е жива, живцијата истина. Јопет, има и онијег што тучу, нако, што би рекла нана Славка, ко ован у криву шљиву. Вамо, јопет, понеко слаже, да неког пецне, нако изокола, што вико неки. Неће баш да иментуе о ком се ради, ал вамо га ошајдари да не мож бити горе. Само што му слику није турио. Снаоди се како ко умије. Пођеко увико да комендија, па му приличи. Ко умије њему двије. А вамо понеко незграпно ргне, па му стоји коно пилету сиса. Боље би му кока пјевала да е шућо.

Тако ти то иде на комишању. Комендијање одвајкад. Кажу, откад је свињче искривило реп, на комишању ти се комендијало. Јел знаш како е: не мош ти да копаш, косиш, жњеш, ил мај шта да радиш, ће има да се запне, па да комендијаш. Кад комишаш, ем седиш, ем су сви тујнак поред тебе, ем мош да га поглаш у-очи, ем не иташ. А лакорадно, није нилјек тешко. Онда сваки час ракица. Оно до правде, мож да се комендија и на прелу. Ал јопет, туј ти је само женскариње. Није то то.

Пада сутон. Намино месец изнад Ивовца. Звјезде уцаклиле. Пуни се авлија. Засео народ око гомиле. Комишају с еланом. На рогици виси вењер. Више летње кујне, узицом, везан за рог други вењер. Ђеда Сретенов. Ђевојке из џемата послужују. Нако све редно. Шећер, вода. „Дивка” кава. Ракија себица. Мено касније долази врућа. Запржена с кукача. Чим омакне једна, двије, ете ти комендије.

Јеловник

Милорад оприча како ономад умало није набушио Крстину на виле. Вели, попо се ја, доље у тору, на-подину да збацим сјена кравама. А она викнула озго от-куће:

– О, Милораде, оћу ли ону погачу од прекључе да бацим у-сплачине свињама, ил д-удробим па да ти укувам попару?

– А ја ти ћипим с оне подине, па грмачим навише, разумеш ти мене, с-онијем вилама. Да ти покажем ја двије науке. Прво и прво, нисам шашав да носим пшеницу у Драгутинову воденицу. Нако о себе. Да њему даднем ујам, да додам квасац, па да дам крмачи. Ако крмачи треба љеба, даш јој у зрну, а јок у погачи. То једно. А друго, шта се дереш, бре! Зар мора Милена Урошева, с оне стране јаруге, да зна да ја и крмача имамо исти јеловник?! Ал бидне ти Крстина вешта, те побегне у качару, па се одонуд зарингла, док мене попрође љутина. Тако се спасе. Иначе направик рушвајз, овог ми муруза.

Поцркаше од-смија. А Крстина каже:

– Нисам се заринглала, очију ми мојиг. Само сам се, нако, мено посклонила.

– Па јабогме – упаде неко. – Није џаба казано: *сїрїљен, сїашен*.

Јазук

– Испричајдер, Мићо, како е било прољетос код доктора у Гучи – џарну га маја Стојанка.

А он ману жуљевитом шаком низ лице. Види се импонуе му што га пажљиво мотре и слушају, па ће тобож назор.

– Ма, ајде богати, шта има да причам, туне.

– Дела, дела Мићо.

– Одем ти ја код доктора. Видим, нешто ми ко кљуца, вође за уветом. Коно ћетлић кад удара у кору од сувог багрена да нађе каку бубицу. А доктор Ставрић вели: *Заврнде рукав*. Заврнем ја. Веза он неки повој око мое руке. А вамо држи неко клувченце. Дошло, нако, ко кокошје јајце. Само црно. Стеже он оно, касти, клувче и како он оно притиска и пушта, вамо ми згодно онај повој затеже око руке. Турио слушалице. Све, нако, по пропису. Што јес, јес. Не могу да говорим губаво. Види се да зна знање. Ућута се доктор. Ондак поче

да се попушта она стега. Ману главом и преписа ми лјекове. Вели. *Ово да њијеш јанџуџ. Ово, два-џуџ. И тако то. И немо д-егеш слано и масно. Узек ти ја онај рецопис. Ш-њим идеш сад, вамо, код Радише апотекара, кад пош тамо к Чаповој кавани. Кад сам, аман, шћео да уватим за кваку и да се поздравим, нако учтиво, дође ми нешто да му рекнем. Слушај, докџоре: Ја сам јесенас закло џри вејра, разумјеш џи мене. У кући имам брезобразан народ. Брезобразно џо ко џлисџе. Нико кавурму д-окуси неће. Ко да се не ваља. Ни овићка. Сем ја. Сви оће удо. Ил џршуџицу, а кавурми манишу. Имам још џри волике шерџе. Најравим ја, вако, круџ са рукама, да се џрсџи само мено доваџе. Ја ћу, реко, ове лјекове да куйим. Ал џи џо окусиџи нећу ко да се не ваља док кавурму не џојдем. Јер ако ја џо не џојдем, џо ће д-уваџе врућине. Јазук да џројане.*

Опет смијање. Али најгласније се смије Илија Живорадљев. Он кад се засмије, чуе се доље, до Царевића. Чудо једно. Сад не знаш да л се смију што е Мићо смјешно испричо, ил се смију Илији што се нако смјешно смије.

Утиша се смијање, а Марија Младомирова започе: *Моме Милу кућа до џланине, црне су му очи ко џрњине...*

Подуватише да прате Љубина и Милостива, Љепа и Ланче, Каја и Радојла. Милина једна. Коса на глави да ти се дигне како е то згодно чути.

Таман оне достоверише, загрмље мушки глас: *Сини оком, џарава џевојко...* Сад грунуше басови. Онда јопет онај што почиње: *Сини оком, да џалим цијару...* Наново грунуше басови. Чини ти се, трепери Бубан. Дабогда да се не чуе до Љуте крушке. Ондак иде: *Цијар мали, неће да ујали...* Сад басови још јаче ударише. Ал овај што почиње не да се. Не могу да га затрпају, никако.

Јасикове сџубе

– Очију ти, бралица, испричајде оно како е делица уватио чичу кад му е поплашијо јасику – џарну стрина Пера Млађова.

– Пластили ти, љетос, Жарко и Саво, онамо у Раичевини. Наиђе чича и запођену ш њима разговор. Беше при дну покиње, остало нако за једно три прста себице. Можда менкиц и појаче. Пружише чичи. Он накрену и, пошто се поздрави, оде наниже низ Питомаче.

– Виђе ли ти, Саво, да он кад некрену покињу смери нашу јасику?

– Виђок – вели Саво.

Ћутра дођу да пограбе и површе рогоџе. Има шта да виде. Нема јасике. Знају тачно ће је. Ал ће смијеш ти да набедиш човека, кад ниси виђо очима. Прибаве тестеренце. Ручно. Од Миће Радисављевог. Осечу круг од пања нако с прста дебљине. Можда мено дебље. Тако исто и круг од овршка. Пред-вече наиђу поред чичине куће. Жарко зовне на глас:

– О, чича!

Ништа. Зови јопет. Јок, нема нико.

– Ид-де Саво, еве ти чапова, ал добро поведи рачуна. Немо душу д-огрешимо. Добро сумирај и осмотри.

Оде Саво. Кад је добро ствар испито, ете ти га, враћа се.

– Јес, ене је нође више качаре.

– Сигуран си да е наша?

– Но шта. Иљаду посто. Кад ти кажем, бре, тајо. Еве ти овај чвор, пола вође на чапу, пола тамо. У длаку. Ко јајце јајцету. А гледај ову дангу на овршку. Тамо пресликана.

– Слушај, немо о овоме да си зуцно једну једину. Он ће да е отера код Ратка Руж[и]чића на бансек да раструже. Туј ћемо да га кеџимо. Кад бидне кишовина, он ће да намонтира стубе.

Чича е бијо басташан. Изврти он сврдлом рупе, ођеља и тури багремове пречаге и кад начини стубе, прислони иг уз салаш, с оне стране до џаде. Знаду људи да њему баста да начини стубе, рогуље, грабуље. Затреба им. Наиђу. Виде. Сврате и купе. Не зацјепи он то мложе. Ма јок. Има ти он душу, ко мајка. Ал воли да фикне јасику за стубе, брестић за срчаницу, јасеничак за рогуље... Ма и није то неки јазук, кад поглаш. Пола ти његови алаткица он испоклања коеком. Не може докон кад окиша. Ил зими. Но тако, шурка мимогред. И канати се по мено. Зауварица е. За дуван. Ил узме ћеџи болбоне.

Елем пред-ноћ Саво доби задатак да скокне на стругару до Ратка. Оде он и вели Ратку, така и така ствар. Каже, молио те тајо да нам јавнеш кад тај и тај, иментуе он ко, донесе да раструже јасику.

– Ођу. Како неђу.

– Ал, никако друкчије.

– Не бој се, кад ти ка[же]м.

Не прође два-три дана, наоблачи се и паде киша. Шиље Ратко абер по ђацима: *Оно е завршено њо здојовору.*

Мотре сваки дан, кад пролазе, кад ће да се појаве стубе уз-салаш. Не прође пешес дана, ене иг. Ко саливене. Седам метара. Кадар и појако.

– О, домаћине!

Нико се не јавља. Они узму оне стубе. Туре на-кола и оћерају кући. Стоваре код дрвљаника. Тик според пута. Прислоне уза-шљиву. И пре-жају кад ће чича да бане, озго из планине, с воловима. Бије меденица од Брјеста. Јес он. Спreme литрицу с ракијом, да е наточена. А они, на дрвљаник. Баксем цјепају дрва.

– Помоз Бог!

– Бог ти помого, чича! Јеси л се сморијо? Данас би жега.

– Вала, Жаре, јесам. Док повезак снопове, док жђенук крстине...

– Да л би пасовала по једна?

– Иџ, како не би, Бог ти помого.

– Ид-де, Саво.

Дотрка Саво за трен ока. Па се наслони на оне стубе леђима. И оданле му пружи.

– Накрени, ћедо.

– Здрав си, благо ћеду!

– Од Бога-ти здравље!

Он накрену литрицу у слас. Како се литрица празнила, а он више искрето главу назад, смотри стубе до у вр[х] шљиве. Застаде му гутљај. Насмену се. Па накрете јопет. Начињо се да не види.

– Вала ви! Повратисте ми душу. Срећа ви пјевала.

– Нема на чим. Вала и тебе, чича. Много ти вала.

– Јабогме. Право ка[же]ш.

Ошину дешњака и крену. Није било љутње ни с-једне стране. Никад о том нису прозборили. Једне једине. Ко да се неваља.

После, на јесен, Ратко офира ствар кад су вадили компир код Обрена и Милије. Комендијали су и викали: *Ко ће коме, ако неће свој своме.*

Тан за буџ

– А знате ли како је Јулин отац, Жарко Раковић, купијо јајца, од Мила Марковића, ко е су шњеле његове кокоши?

– Јок. Како?

– Дође ти код Јулиног оца, нако неће око првоокопа, у дућан, његов зет Миле.

– Шураче, дадни ми пакло дувана. Ал нисам при парама. Платићу ти, кад наљегнем, идући пут.

– Слушај Миле – вели му Жарко – јесмо ми наши. Ајде ти доље у кућу, да попијемо. Појдемо. Запушимо и сваку згону коју имамо, ми ћемо да те учасимо. Ал вође се ради посо. Дућан је то. Видиш, згодно пише. Погледни на дувар: *Час свакоме, вересија никоме*. Знаш како, није мене нико поклонио ову робу. Ја сам моро то поштено да платим. А ти знаш да ја откупљуем пасуљ, јајца и коешта. Ако немаш паре, имаш робу. Па да урадимо трампу. Тан за буп.

Тепаше мало Миле, а беше и потврд на уветима:

– Топро, топро (добро, добро).

И оде.

Кад је био иза Жаркове штале, чуе на калкану какоћу кокошке. Стубе прислоњене. Он навише уза-стубе, кад има шта да види. На све стране гњезда. Јајци ко дрва. Домаћинска кућа. И не откупљају по неколко дана. Сиће он и под треном, више зградице, смотри котарицу. Попење се, јопет, накупи пуну пунцијату оније јајци. И остане да лешкари на слами. Нолико дуго, колко би му требало, отприлике, да оде до у Марковиће и да се врене назад. Ондак сиће с оном котарицом, па у дућан.

– Еве, доњо сам јајца. Да трампимо. Што реко ти: тан за буп.

– Добро, добро, Миле. Молим те, немо да замериш.

– Ма јок, бре, шта да замерим. Твоја роба, твој дућан. Шта има туј да се замерава, побогу.

Преброји Жарко.

– За ово, мош да добијеш девет пакли „Драве” и двије шибице.

– Ма јок, бре. Дај ти мене једно пакло и једну машину. Нећу кући. Оће то да ми се издроџа по џеповима.

– Добро, Миле, еве ти, а ја ћу ти вође записати да имаш још осам пакли и шибицу.

Тури Миле оно пакло и шибицу у џеп, па ће рећи, с врата:

– Ма јок, бре. Преџврљај то, кад ти ка[же]м. И пуши, ко свое.

Тек кад су жене сутрадан отишле да откупе јајца, офира се ствар. Веле, е кад је њега мого да надмудри, знај да е паметнији од челе.

Вољело се двоје млади

Вели Драгослава Микајлова Душанки Милосављевој:

– Очију ти, Душанка, колко ти оно лежа кад ишчевиљи ногу?

– Ћути, црна друго, не помињи мое лежање и мое муке. Шта ми, пустој, поради Иџо неваљали. Каки црни Иџо. Илијетина, бре.

А с оне стране гомиле прозбори Илија:

– Шта сам ти ја крив побогу, Дуло? Нисам ти ја сломио ногу. Ти си ногу скрала, чак доље на дну Тилове башче, а ја сам бијо горенак, код Такиша.

– Вако е било, овога ми крста. Искупиле ти се ми жене код Стојане Ђорђево, те зиме. На прело. Мешчини да ниједна није изостала из џемата. Чак и с оне стране потока дошла Ракина Љубишина и Раза Микаилова.

Посеђесмо нако и попричасмо, згодно. Нека преде. Нека препреда. Нека плете. Љубинка неца, Јула везе. Послужише нас Стојана и покојна Мица, Бог да јој душу прости. Нако, све редно. Одоше Ђорђе и Милија у зградицу. Да полјежу. Остасмо саме, ми, жене и ђевојке. Туј ти је била пјесма, на љепоту. Чини ми се, најљепша би она што поче Бисенија Јеротијева: *Нисам знала јорела ко свјећа / Да е љубав од јефџике већа.*

Па онда поче завитлавање. Све једна мимо другу. Исмијасмо се, Боже ме прости, ко пред неке јаде. Е, није било таке смијанције, не памтим. Најгоре смо се смијале Стојанци Миломировој кад је испричала за Олгу Обрадову и репушину. Каже, није дао њен отац, кад су били ђеца, да мрсе срједом и петком. И у време поста. Нипошто. Још им реко, све то види Бого озго. А она једне прилике, кад је пошла да пушти овце, улети у мекар и из чабра извади кришку сира. Кријући. Бијо петак. Кад је поодмакла од куће, она појми да изеде ону кришку. Ал не смије. Јопет је принесе устима, јок. Не смије. И мајка е, вели, говорила да ће за неваљалук да кара Бого. И тако, вамо гладна. А вамо, јопет па, не смије да зубне. Док се, каже, не досети. Откине репушину. Знаш колики је лис од репушине. Ко амрел. Она ти тури више главе ону репушину. Да е не види Бого. Те тако појде ону кришку сира.

Кад су, вамо, запјевали други пјевци, почнемо да се разилазимо. Онамо одоше Драгослава и Даница и оне двије с оне стране потока. Ми остале кренемо вамо, ка Такишама. Таман да се изпоздрављамо с онима што иду навише, кад нође испод Радомировог винограда нешто заломата у врзини. Врано. А режи, да те строба увати. Пуца грање испод оног чуда. А ми ти, пусте, ко козе. Не снаодимо се у оном

бунили. Која трк вамо ка Милинковом церу, која преко врзине, доље низ Витомирову башчу.

Срце сишло у пете. Претурамо се једна преко друге. Погубисмо вретена. Преслице. Рукораде. Све одње ђаво. Ја ти, пуста, била турила у нец мое игле и онај џемперчић што сам Микошу узводила рамфлу. Каки те црни нец нашо. Да ми је д-извучем живу главу ноћас. Џаба ти и нец и све. Толко сам се била успрозорила.

Таман почнемо мено да се овизавамо, кад се проломи озго. Е, ако се није чуло до Дубца, дабогда цркла. Запомаже неко. Из петнијег жила, запо. Тако може да се запне само кад је питање бити ил не-бити.

– *И јооој!*

Прецркосмо начисто. Парлаисасмо се. Одјекуе поток. Самосама ложичица ме забоље, од страсти. А оно јопет проломи:

– *Јагуиуи!*

Ја реко: удави оно чудо неког и готова ствар. Па ти, пуста, нагарим бежати низбрдо. И скљокам ти се у јендек. Како се скрнџумак, згодно чук – крцну нога. Не осећам да е моја. Ни да мрднем. Куку мене, мила моја мајко, осташе ми ђеца сиротиња. Ко ће иг пустој школовати. Оно јопет:

– *Јагуиуи!*

Побегоше, ове што су са мношћом биле, доље ка Цвелој воденици. Е, мош мислити како ми је тек сад било. Поново закука:

– *Јагуиуи!*

Е, сад сам већ претрњела. Дошо умрли час и готова ствар. Што ти је, туј ти је. Све ми, пустој, на очи ђеца излазе. Ку[д] ће они брезмене. Сад још гласније одјекну:

– *Вољело се двоје млади'!*

Ово пашчиште, овај нестни Илија. Поче да се смије. Знаш како се он смије. Доправде, не могу губаво да речем, кад су му ове казале да не могу ни стопе, сишо доље те ме, аман, одњо до куће. Нако браски. Ал ђаба ти је то, кад ми узе по живота. Што вико онај: *Одње ђаво шалу.*

Ђефчина

Јес. Јес. Ђаво ти је овај наш Ицо. Не мож он миран нилјек. Ђе гој дође, он направи комендију ил неку зебанцију.

– Испричајдер, Ицо, очију ти твојиг, како си прољетос на Морави посматро оног господина што пеца рибу.

Илија се попримаче гомили, па ће, тобож нако назор:

– Ма одем ти ја у Балугу, прољетос. Кад је био првоокоп, знаш. Завршим посо. Нако, јаком беше накренуло сунце. Има до мрака ихихи. Могу комотно за дана д-избандам вамо навише до маћанске стублине. Кад сам пришо Морави, видим човек, нако мојије година, седи на-обали. Пеца рибу. Спущтим ја мотику с рамена и поздравим га нако човечански: *Помоз Бої*. Он ме скрозира, нако, испод оне заглађене фризура и промрмља нако мрзовољно: *Здраво*. Мислим се ја, јадна ти је та твоја фризура и штруцкани брчићи. И сандале и згодна кошуља, кад н-умијеш да ка[же]ш *Бої ѿи ѿмоїо*.

Станем ја и посматрам. Цимну он онај штап, разумеш ти мене. Ништа. Ћорак. Намота он онај вијоглав. Дошо нако ко на бунару. Само војицни. Нема шта да видиш. Шака јада. У конзерви држи неке глисте. Натакари он једну глисту на ону кукицу, па заману онијем штапом и јопет стао па блене тамо у воду. Јопет цимну. Јопет ништа. Он, Јово наново. Видим ја, дошло му криво што ја посматрам како он нема појма.

– Шта е, геџо, шта буљиш?

– Не буљим, но гл[ед]ам.

– Шта гледаш?

– Глам, реко, ту твоју узицу, како е танка.

– Није ово узица, сељачино, него струна.

– Ја, ја. Глам ја да л ће та твоја струна да састави два сома. Једног на обали, с оним у-рјеци.

То му рекнем и здимим низ врбак. Јес, брате. Шта ти мене, тујнак, геџо! Црко е од муке. Баш ми је била, нако, ћефчина. Што? Неће ми доћи на обетину.

Ако сам сељак, нисам брав. Па је л тако, молим те? Што да му кулизим.

Па ја, чу се женски глас. Зато е и казано: *Во вока лиже да ѿа воко ѿолиже*.

О севају и кавалјеру

– Како-но беше, Славка, кад је Рашо Кићов бегенисо оног иксана?

– Беше згодно. О Малој Госпоини сабор код-цркве. Бијагу јабуке у порти зреле. Рашо бацијо око на ону ђевојку одонуд из Плазина. Шћео би некако да јој приђе, ал стид га спопо. Шта ће, како ће, реши он да

се повери мом Десимиру. Туј ти се Десимир осевапи. Наговори га да повоза коло, а он ће му ону ђевојку зовнути д-игра до коловође. Таки је адет одувјек бијо. Тај се позив не одбија јер би то било увредљиво.

Повоза Рашо коло са повише мушкариња. Почеше се ватати у коло ђевојке и жене. Дође и она ђевојка до Раша. Армоникаши ћерали још мено повозито, па ондак окрену *моравац*. Па *ужичко* и нако све редно. Сад кад се коло заврши ред је да се момци препоставе ђевојкама. Ма знају они једно о другом све, ал ред је ред. И тако ти се Рашо препостави оној ђевојци. И она њему. Е сад је згода да се запођене разговор. Ал њему се завезо језик. Ни да бекне. Зарумењо се, нако, ко вински чеп. Зној му удара низ чело, руке му влажне... Зини, земљо, да пропа-нем. Прилика е само така, ал не вреди, не може да прозбори и готова ствар. Осто без аваза, па то ти је. Срећом неком пане јабука с гране тик пред њи[х]-двое.

– Паде јабука – прозбори Рашо.

– Паде – вели она.

И јопет мук. Почне Раденко Марковић да воза друго коло. Знаш како он игра – ко чигра. Мало даље скотрља се још једна јабука. Будимка.

– Јопет паде јабука – вели Рашо.

– Јопет, каже она.

Попрође мено, а Рашо ће рећи:

– Разговору никад краја, него ајмо ми у коло.

Тако ти се они сити наразговараше. Нећу губаво да зборим, после Рашо испо кавалџер. Кад је сретијо Десимира у Чачку, на пијацу, водијо га на печење.

– Ко би реко да Рашо може да бидне кавалџер. Ја сам мишљо да е он ко Видосав.

– Што ко Видосав? Шта му вали? Он је човек чуваран. Сваки динар чува ко гуја нокте.

– Јес он чуваран, то е тачно, ал мора свак да самеле код Ћоса пођекад. Тако и Видосав. Оде он код Пера на бабине. Ал одоцнијо. Бијо на вашеру. Продо волове. Не шћадијаше он да руча на вашеру. Знао да ће на чешамбу. Кад стиже, попије неколико ракија, презало-гаји се и моментално пређе на вино. Увати га згодно. Бију трубачи. Виду заигра срце. Добро продо волове, па ко вели: *Никад нисам дао свирачима ни жуџу банку. Море, ћу да им дагнем неки динар. Не живи се иљаду ѿгодина*. Зовне он трубаче. Капелни им беше Десимир Перишић. Ређају се вамо Андрија, Влаисав, Тикомир, Кеко и редом до Станише

бубњара. Пао мрак. Попалили лампе и вењере. Ударише штрументи, да ти се дигне коса на глави. Увати Видосав новчаник и извади пару, опљуну је и залјепи Десимиру на чело. Кад за који трен Десимир узе ону пару, пресави је на неколко делова и тури у мали џеп од панталона, клече пред Видосава и удари из петније жила. Чини ти се да ће трубу д-исправи и готова ствар. Клекнуше и остали трубачи, сем Станише бубњара. Видосав подиже руке увис и врисну из све снаге. Дабогда да се није чуло до Брежђа. Не би му то доста, но се попе на клупу. Па јопет врисну. Колко га гуша носи. Поустају трубачи, па упере трубе навише ка Видосављевим уветима. Ћерали тако позадуго. Искупио се народ око Видосава. С чуђењем га скрозирају. А он са подигнутим рукама и раширеним прстима витла. Нако по такту. Кад је било ама пред зору, каже он свирачима:

– Људи, алал ви вера. Задовољили сте ме само тако.

– Вала и тебе, газда Видосаве – узврати Десимир.

Кад је Видосав стига кући, беше згодно почело да се раздањава. Он да остави новчаник у вијоку од креденца, па ко вели, дај за сваки случај д-изброим паре. Има шта да види. Највеће новчанице нема. Она што вреди по вола. Ћети се. Севио ноћас, те дао Десимиру. Моментално крене у Перишиће. Што гођ је брже мого.

– О, Десимире – једва прозбори. Беше му се згодно одузо аваз. Десимир се помоли у кратком вешу.

– Виде, откуд ти, брате?

– Слушај Десимире, јесте ми свирали, ноћас, немам рјечи...

– Ама, Виде, ти си то платио. И то поштено. Домаћински.

– Знаш како е ствар. Ја сам севио. Дао сам ти ону новчаницу што вреди по вола. Ти мораш да ми је вратиш. А ја тебе еве ову што сам намјенио да ти даднем.

– Е, Виде, од тог ти посла нема ништа. Нит гуди, нит гудало вади. То ти је прокњижено код Ћимине куће.

– Како прокњижено, брате?

– Па на тој раскрсници ми трубачи се растаемо и дјелимо зараду. На равне части. Зато велим да е прокњижено. Нема ти те оловке која може то књижење д-исправи. Тујнак нема сторно. Јок.

– Одвајкад ти је бивало да тврд плаћа – додаде неко.

Привиђеније

Гомила са окомишаним мурузима нараста, а шашине, коју комишиоци гурају иза-се, ко планина. Њу смо морали ми, ђеца, д-одгрћемо, да комишијоци не дангубе.

Послужише уштипке. Миром миришу. Ко душа.

– Како-но беше, Млађо, кад је Саву узјо ђаво неки.

А Млађо Жуња привуче трonoшку ка гомили, па ће прозборити:

– Е, то ти је жива живцијата истина. Беше Сава, нако, четрес пешес година. Крупна људескара. Још, бијаше бјесан. Нако, ко Манојлов јарац. Он ти је тесо камен. Имо шаку ко воденички лопар. А кад стегне песницу, ко осредњи маљ. Мого е ш њом бика д-обали из једног ударца. Ко мушицу. Споречка ти се он, једне прилике, с Обрадом. Оним одонуд, с оне стране Ружчића потока. Обрад био помлађи доста. Па га ујо нешто. Шине га Сава шамаром. Пред повише људи. Умало му очи нису искочиле. Није смијо да му врати. Каки. Мого е Сава да га појде за фруштук. Нако, са све дроњама. И то без соли.

Ал смишљо Обрад како да му врати мило за драго. Кад је попрошло време, смотри Обрад, једну ноћ, кад је пролазијо кроз наш џемат, пече лампек код Сретена, у-башчи. Ђеде људи око лампека. Разговарају и пијуцкају. Ватра испод казана пламти, тако да е Обрад из помрчине мого да назре ликове. А по гласу премећуе да е Сава ђевли. Заврзуе мено језиком кад прича. Чучо Обрад за прошћом, позадуго. Види, пије Сава и диље. Сад он конта: од Гишине шећерлије наниже нема нико д-иде, сем Сава. Туј ће да га чекне. Да му шане нешто. Нако, ко врана пилету. Да му врати жалос за срамоту. Не мож љепше да бидне. Шећерлија, готово, метар у пању. Могу иза ње да се заклоне двоица. Олајле. А турила се, нако на-обали, изнад саме путање. Обала скоро до појаса. Чека Обрад, ко мачак кад прежа миша. Ђуче ћукавац. Пооблачно. Порђаво се види. На раскрсници испод Миленине куће жагор. Разилазе се. Чуе се Сава како трапће. Заврзује с-оним његовим џиновским кондурама. Аутњаци. Правили се од стариг камионскије гума. То правио Милан Сатара. Зато смо иг звали „сатараћи”. Кад је Сава пролазијо испод шећерлије, бије Обраду срце. Оћ д-изломи ребра. Заскочи га. Ногама се закопча изнад Савиније кукова. Стеже коно менгелама. А горе, увати за косу и увета, нако, ко кљештима. Испод гуше, десном руком за лјево уво, а лјевом однуд за десно. Крвнички. Попритего, подлактицом, гркљан. Јес Сава крупна људескара, ал га

увати нека драт. Дркти ко прут. Згодно прецрко. Не смеде ни да проба да се искобеља од оне сотворе. Ко нађавола, вечерас, неко исприча о неком привиђенију у Давидовића потоку. Баксушчина. Кад оће, оно оће. Сви слушали ту причу о привиђенију и шућели. Само Сава потревио да бидне дрвени [а]двокат. Каже, како привиђање, како бакрачи. То ти, вели, привиђају само кукавиченде. Плашљиви ко зечеви. Они ти, од страсти, у мраку од рипе виде мечку. Што реко онај, од комарца начине магарца. Немају они срца за мали нокат. Кукавиченде. Ко неке женетине.

Сава би сад, код Веселиновића вратница, д-окрене на-лјево ка кући. Не даде оно чудо. Заокрете му главу и нагна га у Цолову ливаду. Скрз до у-Мали поток. Сава би, поред потока, наниже ка Росином орасу. Јок. Не да оно чудественије. Окрете му главу удесно. Наћера га да загази у поток. Па уз обалу. У Руж[и]чића барџе. Тамо, ка Обреновој кући. Лакну Сави, иако е у голој води, што од страсти, што од терета и бола, јер рачуна сад ће Руж[и]чића кућама, па дако то привиђеније нестане. Кад оћеш, сави му главу сад, оно чудо, налево круг. Оће врат да му ишчевиљи и готова ствар. И тако, неколко пута, навише до по Цолове ливаде, па јопет натраг, преко потока, у Руж[и]чића барџе. Кад запјеваше пјевци, бијагу на дну Драгутиновог винограда. Туј ти оно чудественије сјаше, а Саву рину, низ удут, наниже. Груну га у леђа, коно најраснији ован кад те тресне из залета.

Није се знало да л се брже отрјезнио, да л је брже дојурију кући. Паде ко проштац. Сав у плъени. Три дана није устајо ис кревета. Саливали му страовицу. Згодно се бију уванцо. Од страсти.

Тек кад је Сава остарију, обневиђо и није мого без штапа д-иде за овцама, тек ти је онда Обрад офиро ствар. Тријес једну годину није зуцно. Реко би се не ваља. Ником живом. Сви су били убеђени да е то био неки вампир. Или нека друга сотвора.

– Па ја – настави неко: *Лија, лија, ња долија.*

– Јабогме – чу се други глас: *Немој, ња се не бој.*

Блајодарење у разасвиј

И тако се настављала прича по прича. Па се профилуе с пјесмом. Рабациском ил косачком. Жетелачком ил копачком.

Последњи мурузи се прибраше. Поче разлаз. По групама. Чуе се кикотање, тамо иза Такиша. Комендија Илија Живорадљев. Запјеваше

трећи пјевци. Оздо, из Орнице, започе неко, изгледа Перо Сибин: *Јеси ли се наљућила, Зоро, што ти нисам долазио скоро.*

Зарумењеше се небеса над Умком. Свиће.

У разасвит тајо замаче у славску собу. Видим га кроз ошкринута врата.

Стао пред иконе.

Нешто им шапће.

И крсти се.

Лео Четврти

ПИСМА

Писмо унуку с Крфа

Сине мој,

Са доцњом од неколко дана, отворик мејл. Видим твоје поздравље и питања.

Најпрво, од-Бога ти здравље.

А друго, не замери деди за доцњу. Ја не завируем у компјутер сваки дан, а поготово кад путуем. У мое време нису се писала ова електронска писма, но она шакописна: напишеш писмо на табаку артије, па га туриш у коверат, олижеш и залјепиш маркицу, убациш га у поштанско сандуче, и оно путуе, путуе. Па ти на-њега дође одговор на исти начин. Тако да одговор не бане ове, ни оне, но тек оне онамо нећеље. Тако смо се дописивали ја и твоја бака кад бијасмо млади. Долазак поштара бивао је празник, јер он је доносијо писмо а ш њим и радос.

Елем, из Солуна, ће осим поёете моштима светог Димитрија Солунског, чијег мира се намирисасмо и овог пута, обиђосмо србско гробље на Зејтинлику. Деда Ђорђе, о коме сам ти причо, још је крепак и ватрено говори стихове Војислава Илића Млађег који су уклесани у камен и уткани у епопеју солунскије витезова.

После Метеора стигосмо на Крф. Данас смо виђели три србске светиње.

Најпрво одосмо на острво Видо, ће се помолисмо, запалисмо свјеће и уписасмо у књигу молитвене жеље за покој душа србских великомученика. Испловисмо потом над „Плаву гробницу” у коју спуштисмо сузе и цвјеће. Стихови, које преко озвучења на броду срцем прочита Драган Вукић, поново уздахом проломише наше груди:

*Сїојїе, їалије царске! Сїуїајїе крме моћне! Газиїе шїхїм ходом! /
Оїело їордо држим у доба језе ноћне / Над овом свейом водом / Ту на дну,
їде шкољке сан уморан хваїа / И на мрїве алїе шїресейница їада / Лежи
їробље храбрїх, лежи браїї до браїа / Промейїеји наде, айосїоли јада...*

Кад још за коју годину стасаш, дођи, сине мој, да се поклониш онима који рад нас оставише свое кости, свое наде и свое снове у „Плавој гробници”. А онда наговарај браћу и сестре, како стасавају, да те следе. Да се тако оживотворе рјечи митрополита Димитрија који на Виду после опела каза: „Острво Видо постаће за будуће наше срећније нараштаје српски Јерусалим, збориште захвалних потомака.”

Биднидте захвални потомци.

Друго светилиште кое обиђосмо је Гувија, ће се са савезничких бродова искрцаше живи лешеве србски те 1916. године Господње, кои гладни пређоше ледом и снјегом оковану голготу албанских врлети.

Треба да знаш, синко, и да, кад се испуни време, причаш своим потомцима да е на вапијуће писмо регента Александра руски цар Николај Други Романов поставио ултиматум савезницима да уколико се „српска војска одмах не избави из Албаније, Русија раскида савез с Антантом и склапа сепаратни мир с Немачком”. Да тога не би, ко зна колко би голгота ђедова наших још трајала и колко би мртвије још прогутала албанска помрчина.

И треће светилиште кое данас обиђосмо јесте Агиос Матеос, ће је био логор Дринске дивизије. На тамошњем крстоликом спомену стое стихови бола и љубави према отачеству: *На хумкама у џуђини / Неће српско цвеће нићи / Поручиће нашој деци: / Нећемо им никад сџићи / Поздравиће домовину / Пољубиће родну људу / Сјомен борбе за Слободу / Нека ове хумке буду.*

И туде смо ја и бака угледали једно другом сузе у очима. Али, сине мој, ту, на овом светилишту, се може научити једна од највећих лекција од чобана Јаниса Јанулиса, који даде своју њиву за гробље србских војника и који је никад више не поора да не би оскрнавио прах и кости србскиг витезова. Неки благочестиви Срби му, много година доцније, направише бисту, у знак благодарности, која е постављена у порти локалне цркве коју смо посетили. Даклем, чобан Јанис је дао и није више оро своју њиву из пијетета према светињи гробова. Зато, кад чуеш да неки преучени чине гроболомље, и на праху Србаља праве одмаралишта и гостопримнице за белосветске пробисвјете, кашће ти се зашто Господ за ученике свое не изабра преучене, него просте рибаре, царинике, који чисто срце имадијагу. Јер, Господ је знао оно што ће Апостол касније казати: *Говорећи да су мудри, љолуђеше.*

Ето, тако ја и твоја бака проведосмо дан радујући се и тугујући истовремено.

А сад да се вратим твојем писму, боље речено твоим питањима.

Кажеш, био си на породичном слављу код друга и да ти је било непријатно кад те отац тог тог друга и још неке чике питаше: *Ойкуд калуђери на имању твојога деде? Шта они тамо траже? Зар њима није место у манастиру? Да ли је твој деда нормалан кад поред толико унукади кое има раздасе свое имање, ње неким Далмајинцима, ње неким калуђерима?* И још велиш, рекоше да ти је деда тврдоглав човек и да није послушо владику и његовог помоћника кои су тражили да откаже гостопримство тим калуђерима.

Ова питања се у ствари своде на једно. А одговор на свако питање дат је, сине, у дубоком корењу народног живота и у јеванђељским дубинама. Треба иг само одонуд ишчепкати и турити пред онога ко иште истину. Може, синко, како народ измудри из вјековног искуства, *да наћера орла зла јодина да зиме међу кокошкама*. Могу, дакле, зла времена да донесу зле, похлепне, славољубиве, властољубиве, ђавоимане људе, људе без стра[х]а Божјег. Таки људи могу у своје безумљу, у своје духовном слепилу да се осиле и да оћерају друге људе с-њиније огњишта, с-њиније дужности у патњу, у избеглиштво. Чиме? Лудилом своим. Безумљем своим. Властољубљем своим. Силом која им је у једном трептају времена припала. Или су је, пак, сами приграбили. Кад једног дана, синко, доћеш на Крф, кад обићеш ова три светилишта наша, кашће ти се само.

Ту е далеко од огњишта, силом објесниг, боравијо митрополит Димитрије, потоњи патријар србски. Исто ко што се, у свое време, нашо у Сентандреи патријар Арсеније Чарнојевић. Елем, војнак, на Крфу, је умешто на свом двору, боравио краљ Петар Први и син му регент Александар. У овој муци краљ није заборавио ону српску мајку Макрену Спасо[ј]јевић која га мољаше да преда вунене чарапе њеном јединцу Маринку. Краљ обећа, ал не стиже. Претече га смрт Маринкова. Не стиже ни да врати чарапе Макрени, јер га претече и њена смрт. Али им сподиге спомен у селу Словци, на ком уклеса своју љубав према малој браћи у Христу.

Вође је, сине, боравило преко сто педесет иљада Србаља и са њима војеведе Радомир Путник, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Степа Степановић. Вође, у изгнанству, беше преседник Владе Никола Пашић и сви министри. Вође бијагу скоро сви посланици србски, осим оних стариг и болесниг. Вође је био и мајор Драгутин Гавриловић кои при одбрани Београда 1915. ускликну: *Војници, јунаци! Врховна команда је избрисала наш љук из бројној сѣања... Зајмо најред у славу!* Имадијасмо задовољство да се баш вође упознамо са породицом

Гавриловић – блиским рођацима овог легендарног мајора. Вође је уз родољубе бијо Станислав Бинички, музичар, аутор *Марша на Дрину*, затим творац *Плаве пробнице* Милутин Бојић, па пјесник Јован Дучић, сликар Коста Миличевић, комедијограф Бранислав Нушић, коме син погине на Колубари, у оној истој бици у којој је твој чукунђед Радосав рањен. Вође су били Владислав Петковић Дис, академик Слободан Јовановић, Свети Јустин Поповић (као студент богословије), др Војислав Суботић. Вође је бијо и ондашњи студент медицине др Драгомир Аћимовић, чију смо кућу у Ломиној имали час да купимо од његових благочестивих ћерки, сада већ старица, Амалије и Драгане.

Вође се, из чежње за родном грудом, изнедрила тугорадованка: *Тамо далеко, далеко од мора / ђамо е село мое, ђамо е Србија*. Вође су, заиста, *живоће дали заедно оцац и син*. Вође су били многи знаменити Срби због силе и силника. Јер сила Бога не моли. Али ни војнак србски сељак није заборавио србске светиње: њиву, кукуруз, волове. Јер он је знао да се љеб насушни, по закону Божјем, једе у зноју лица. И зато е благочестив Србин светиње носио у срцу свом и иза седам гора и иза сињег мора. Кад дођеш вође, једног дана, сазнаћеш за писмо војника написано о Ђурђевудне 1916, у ком вели: *Здраво сам и добро, кое и вама желим. Јесће ли ђосијали кукуруз? Јесу ли волови омршали?*

Ето, можда ће ти ово збитије, из житија рода нашега, помоћи да разабереш и зашто су монаси напустили светињу, манастир и дошли код-нас. Они су проћерани од силе и силника. Од оније, како би рекла твоја покојна прабаба Јула, којима е зинула ала. Коима су слава и власт ударили у-главу, кои су сатарили стра од Бога и стид од људи. Од оније којима се тупило да су изнад Закона.

А нама Бог учини милос да не личимо на силне, но да се угледнемо на чобана Јаниса. Испричај ову причу о чобанину Јанису твоим друговима, а они ће своим очевима. Испричај им и ону јеванђељску причу о Милостивом Самарјанину, а време ће ти касти да ни међу људима на земљи, а веруем ни горе на небу, нико неће памтити силнике који су нашег краља, митрополита, владу, посланике, народ, војнике, ђецу нагнали у муке, у сузе, у патње, у егзил, у смрт. Нико на земљи, а веруем ни на небу, не памти силнике који су до смрти испребијали оног несрећника на путу између Јерусалима и Јерихона. Али ће чобан Јанис и Милостиви Самарјанин бити упамћени на земљи док је вјека и свјета. И уписани у Књигу вечног живота. Зато се труди, благо деди, да никад не биднеш силник, прогонитељ, упропаститељ. Да нико због тебе не пушти сузу, но се труди да биднеш милостив ко Милостиви

Самарјанин, ко чобан Јанис. И не сметни с ума да ће прогонитељи, силници, упропаститељи душа људскије имати привремено части, власти, сребреника. Али ће најпосле због тога отићи, по оној Господњој, тамо ће је јаук и шкргут зуба, ако се не покају. Јер се том чашћу, том влашћу, тим сребреницима не купуе Царство Небеско, него *крвна њива*, ко што се купи она од Јудиниг сребреника.

Зато са страом у срцу, и с поштовањем, целивај руке оним Божјим људима што су сад у невољи. Јер, даће Бог, да дочекаш дан кад ће проћи сила објесније и кад ће многи сватити да ови честити људи не издадоше веру своју ни за шта и нипошто. И ако им одузму чинове, и ако ти забране да им љубиш руке, ти онда љуби стопе њине. Тако ћеш дати цару цареву а Богу Божје.

А што се критика које се на твог деду односе тиче – главу горе, соколе мој! Јер је казано: *Већма се ѿреба Боју ѿкораваѿи неѿо људма*. Наш циљ треба да буде да угодимо Богу и закону Његову, а не људма и судовима њинијем. Јер Господ каза: *Кад жедна најоисѿе – мене најоисѿе; кад ѿладна наранисѿе – мене наранисѿе; кад наја ођенусѿе – мене ођенусѿе; кад заѿочена ил болесна обиђосѿе – мене обиђосѿе...* И још каза: *Сѿранаѿ бејах и ѿримисѿе ме*. Монаси нису побегли из светиња и од светих моштију због врућијег колача, већ због оније што су се осилили. Због оније што им је зинула ала.

А у одговору на питање да ли је твој деда нормалан што поред својије унука имање раздае Далматинцима, монасима, кажи им: Деда каже: *Даем Божје ђеци Божјој*. И још им кажи да баш зато што имам вас, унукe које ми Бог даде, зато и даем јербо тиме уздарје Господу приносим.

Запазио си да сам вам, у мојим *Казивањима*, кроз уста Владике Николаја, оставијо аманет: *Народ не ѿреба да следуе своим слејим вођама, кад ѿа ови воде ѿуѿовима лажним и удаљују од Боја и Божјеј закона*.

Кад погледаш икону Светог Ђорђа, појми да ће и алама доћи судњи час.

Јер, *ничија до зоре није ѿорела*.

Поздрави бата и сестре, тату, маму, теча и тетку.

Све вас воле, што би мала Миона рекла, до неба, ваши

деда Милоје и бака Нада

Крф, 13. септембра 2010. године Господње

Писмо унучадима, с Авале

Рођени моји,

Најпрво, од-Бога вам здравље и свако добро. Раду[ј]ем се што сте пребродили ову редњу. И вође, у Београду, многе је закачила. Кажу да е то неки ратоборан вирус.

Питате ме шта радим. И кажете да је сека плакала после часа веронауке. И да вам је тешко што вам другови показују бројне новине у којима пише да е ваш деда оптужен и да ће га ишћерати из-Цркве.

Најпрво, да вам одговорим на питање. Радим пуном паром и, с Божјом помоћу, послови одмичу чак и брже но што е планирано. Увече до касно у ноћ радим на новој књизи „Сине мој, не пристај” која би, ако Бог да, требало да се оштампа до Васкрса. Почаствован сам да ће ми рецензент бити горостасни мислилац Предраг Драгић – Кијук а уредник благочастиви професор Љубомир Љуба Протић.

Жао ми је што се сека насекирала на часу веронауке и што е рјечи вероучитељице примила к срцу. Није она тиме, што е рекла, шћела да се радуе што ће ваш деда бити искључен из-Цркве. Зна она, чим је вероучитељица, да се Господ не радуе ако неко отргне јагње из стада, него, ако се јагње чак и изгуби, иде да га тражи и нашавши га обрадуе се радошћу великом, товари га на плећа Своја и носи у тор Свој.

Чак и да е вероучитељица шћела да науди секи, опростимо јој, као што у молитви Господњој то говоримо.

А што се новина, кое говоре да е ваш деда оптужен и да ће га искључити из Цркве, тиче – то не смије да вас чини тужним. Радујте се, благо деку, сваком јутру. Радујте се сваком цвркуту тица. Радујте се и благодарите Богу за све. Благодарите и за то што се вашем деди догађа, јер и то је или милост, или допуштење, или заслужена казна Божја. А да ли је милост, допуштење или казна, време ће вам одгонетнути. Осим тога, све што је од Бога примимо са благодарношћу.

Кад сте у Месопусну недељу били на Литургији, чули сте Еванђеље о Страшном Суду. Добро га утвте, благо деди. Оно ће вам помоћи да одагнете тегобу коју осећате. Јер примивши монахе, ја и ваша бака нисмо ником неправду учинили, већ смо Еванђеље преточили у наш живот. Ми смо, надам се, Богу нашем угодили. А то е много важније но да смо угађали људма.

А то што сам се духовно ородио са Божјим и светим старцем – владиком Артемијом, за мене је велика и незаслужена час, а састрадавање ш Њим ми преставља радост велику. И једно и друго доживљавам ко Милос Божју.

Баш данас сам, управо, послао мој *Одговор Црквеном Суду* не гаећи илузију да ће тај *Одговор* имати утицаја на пресуду. То е папир којим испуник дужнос по оној *Боју Божје а цару царево*, јер овије дана истиче рок који је прописан.

Међутим, данас, после подне урадио сам један много љепши и много важнији поса од поменутог *Одговора*. Данас сам стекао три нова пријатеља: Олгу, која је Јанина исписница (средњошколка), Матеју, који је Јанков врсник и Драга који је Јованова класа. Ево, шаљем вам фотографију са њима. Фотографисали смо се у њином стану. Они живе у једном селу испод Авале кое је удаљеније од села Зуце, о коме сам вам причо и о коме сам писо у књизи „Родословље Стеваново”.

Бог ми је учинио милос да за ове анђелчиће сазнам кроз разговор са једним богољубивим књижевником, који ми откри искушења кроз која они и њина мајка пролазе. И сазнавши то, отиђок да им дотурим благу реч и... Живе као подстанари у једној недовршеној викендици у селу Ковина.

Силом прилика, а ви знате да сила Бога не моли, они су остали без [х]ранитеља, јер су им оца утамничили.

Зашто?

Зато што е наишло невреме. Олуја у којој се побркаше аршини. У којој се испреметаше вредности. У којој се не разазнае и не разликуе час од бешчашћа, љубав од мржње, доброта од злобе, правда од неправде, вера од невере.

У овом смутном (не)времену оца ово троје мојих малих пријатеља стрпаше у апс. А у апс се сагоне они кои крше љуцке законе. Они кое људи окриве. Тако је њин отац „крив”. „Кривица” његова е у томе што није бијо у „тренду”, што е конзервативан, што е бијо против „параде поноса”. „Парада поноса” е, по људским законима, похвала пред мудрошћу људском. *То шћо је љред људима мудросћ, љред Госћодом лудосћ* не мења ствар у срцима заблуђелиг кои немају страа Божјег.

„Парада поноса” је ругање Закону Божјем, а угађање људма и ђаволу. Они кои су апсили нису при себи имали Закон Божји, већ онај други – љуцки.

О том збитију можда неком другом приликом. Молим се Богу да ви и, сутра, ђеца ваша, и ђеца ђеце ваше, док вам је кољена, не учествујете у таким „парадама” бруке и срама.

Елем, одлазећи од ове ђечице, бришући сузе које ми навирагу, ко да угледнук кроз стабла шуме поред кое се возик, оне двије саране – два раба Божја. Првој су присуствовали званичници, а другој силан народ, али без званичника. Прво е била бака – мајка једног званичника, а друго храбри ратник, српски див-јунак, мајор Михаило Катанић, добитник бројније одликовања.

Те догађаје је Нушић описо у пјесми „Два раба” која се завршава ироничним наравоученијем: *Српска децо шћо множићи знаће / Из овоја йоуку имаће: / У Србији йриликe су йшаке / Бабе славе, йрезиру јунаке / Зайо и ви не мучйе се цабе / Српска децо, йосйанийе бабе.*

Не знам шта би данас, да е жив, реко Нушић пред збитијем овим да ругаче Закону Божјем, мушке и женске содомите, удостоише гошћењем и журком усред престонице Србаља, чувајући иг, ко очи у глави, чувари реда одњиани на крилима србски[х] мајки. Новине нас обавештавају да е учеснике ове параде срама чувало око пет [х]иљада полицајаца. Чак иг развозише кућама о трошку народне државе, како, ваљда, приличи подобнима презира и гађења.

З-друге стране, пак, оне кои, попут Јована Крститеља у време оно, викагу: *Покаййе се, јер се йприближи Царсйво Небеско!*, стрпаше у апс са безаконцима разних боја. Међу њима и тату ова три моја нова другара.

Помолте се, рођени моји, за ову невину ђечицу, еда би им Бог помого да преживе ову зиму.

Помолте се да иг огрије Милос Господња.

Помолте се да се распали запретена љубав оладњелије срца, еда би се њин тата вратио јату своме.

Да иг пригрли.

Да им даде љеба насушног.

Да им набави оловку и цртанку.

А из Нушићеве пјесме извуцте поуку о судовима људскијем. Важни људи су учинили час баки, Бог да јој душу прости!

Народ је указао час мајору Катанићу, Бог да му душу прости!

Ѕедок догађаја, Бранислав Нушић, виђе и у пјесми каза, потом, оно што виђе. Важни људи казивача стрпаше у апс не зато што е измислио

баку и мајора, него зато што рече оно што виђе. Нушић је двје-године робио због тог казивања. И тако се догоди по оној народној: *Ко истину људи, људалом ѿа ѿо ѿрсѿима бију.*

Ипак, ко данас зна за тужиоца, за судију и за апсације Нушићеве?

А ко данас не зна за Нушића? Њега памте његове књиге. Њега туви Крф. Њега памти Колубара на којој му погибе син јединац, за крс и отачество, у истој оној бици ће је тешко рањен мој ђедо, а ваш чукунђед Радосав. Сумњам да данас у земљи Србаља има неки град кои нема улицу Нушићеву.

И зато, рођени мои, не бојте се судова људскије. Но се бојте Суда Божјега. Казано е да је *ѿочейѿак мудросѿи сѿѿра Божји.*

И зато, одагнајте тегобу коју осећате због тога што се прича и пише да ће деду ишћерати из-Цркве. Радујте се, јер то није могуће! То могу да учине неки „важни” људи само на арти[j]и. Што би рекла мала Миона: ко-бајаги. А стварно, заиста, заиста вам кажем: не могу! Јок!

Јер, Црква Христова је у срцу вашег деде.

Црква Христова је у праху нашије ђедова и прађедова који уми-рагу са надом у васкрсење и у живот вечни.

Црква је у вашим татама и мамама.

Црква је у вама. Ко ће вашег деду одатле ишћерати?

Црква је наша слава и наша прекада.

Црква је дом наш.

Црква су иконе и кандила наша.

Глава Цркве наше је Сотворитељ и Господ наш.

Црква су Сабори Светих и Богоносних Отаца нашије.

Црква су Апостоли, Исповедници, Мученици свети и народ Божји.

Црква је Мајка наша.

Не одбацуе добра мајка ћецу своју. Јер мајка и кад кара и кажњава ћецу своју, не мрзи, него иг љуби.

А кад мајка укори и казни чедо свое – то не умањује љубав чеда према мајци.

Бивало е од постања Цркве људи гордих, непослушних. Кад иг је Мајка Црква покарала, они су се покајали и исправљали или отпадали и одлазили на неко време, ко онај блудни син. А неки, који се потурчише или покатоличише, отпадоше заувјек. Таки одроди су најчешће доцније, кроз историју, наносили зло својој браћи по крви и бившој вери.

Бивало е у Цркви „важних” кои су у гордости и властољубљу умишљали да су они Црква, па су Цркву покушали обешчастити, претварајући је у срество за прогон неистомишљеника. Тако је од наше Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве отпала католичка јерес, а из ње се искотило иљаде секти које породеше милионе људских патњи, укључујући инквизицију и ломаче. Ту католичку јерес неки, *који од нас изиђоше, али не бише од нас* (1. Јн. 2, 19), у безумљу своме називају „сестринска црква”, а највећег архијеретика, папу, зову „свети отац”. Тај „свети отац” је благосиљо клање рода нашега и НДХ која е једина на бјелом свјету имала концлогор за ђецу. Србску, наравно, таку као што сте ви и ваши вршњаци.

Тај њин, тамо њима, „свети отац”, са двоицом бездушника, је туријо свој потпис на онај тројни тајни споразум од 11 тачки, у ком пише да *ѡреба ѡѡшално унишѡиѡи ѡравославље*.

Једноме од тије „свети отаца” одасла писмо наш блаженочивши патријар Павле – онај што су шћели да га лустрирају они што ће судити вашем деди. У том писму патријар Павле му каза да је он (папа) *одѡворан за сваку дечију сузу, за ѡорушене домове, за оѡеѡ деѡињсѡво деци, за изѡубљене родиѡеље, за избеѡлице...*

И да знате ваш деда тим „важним” људима није поверово, па е зајно са баком учествово на молитвеном сабрању пред Патријаршијом да властољубиви не би сменили нашег патријара Павла.

И још да знадете да они, који ће да суде вашем деди, не верују у Једну, Свету, Саборну и Апостолску Цркву. Они, тамо они, и далеко им лјепа кућа, верују у „сестринске цркве”.

И још да знадете да они кои ће доњти коначну пресуду вашем деди носе папине напрсне крстове и папино прстење, ругајући се Закону Господњем који каже да се не могу служити два господара.

И још да знадете да дедине судије више не крију да су екуменисти. Они то казаше сами за себе. Очигледно нису били на часу кад је њин учитељ, Свети Јустин Ћелиски, учијо да је *екуменизам јерес. Свејерес!* Па зато и не знаду да су се утопили у јерес у коју би и нас да суноврате, што им не дао Бог.

Тражим од вас да се не секирате. И да не тугуете. Радујте се!

Јер вашег деду не могу одвојити од Цркве Христове никакве артије. Ни штамбили. Јер ваш деда веруе у Једну, Свету, Саборну и Апостолску Цркву у којој не станују његови прогонитељи.

Радуйте се, јер страдањем за Истину саучествуемо у страдању Господа нашег Исуса Христа кога су, по безаконем суду првосвештеника, оптужили, уапсили, шибили, плували, понижавали и распели. Умешто да свој народ уче да од Христа не оступа, јер без Христа свуђ је пропас и пакао, дедине судије пале свеђе по јеврејским синагогама и тако не саучествују у страдању Христовом, већ се придружују духовним потомцима судија и ругача Његових.

Радуйте се, јер страдајући за Истину, Свети Апостол Павле каза да нам *кроз многе невоље ваља ући у Царство Небеско и да ће сви који оће љубовно да живе у Христѹ Исусу бићи љубљени*. Обратите пажњу: јок понеко, него: сви!

Радуйте се, јер вас она народна учи да нема васкрсења без смрти, нити Васкрса без Великог Петка.

Кад прођете Београдом градом виђећете да е полициских кућица све мање. Међутим, однедавно е така кућица никла пред србском Патријаршијом у којој има и оније кои носе папине крстове и папино прстење и оније кои су се расрбили. Чак и формално нису у Србској Цркви – избрисали су реч србска с митрополије црногорске, с цетињске богословије и са свију светиња, а у исто време би шћели да владају том, србском, црквом.

Покушавајући да одгонетнем откуд полицајска кућица уз зграду патријаршије, нађок одговор код Премудрог Соломона који каза: *Безбожници се и сенке свое љлаше*.

И још да знадете, и полицајце кои иг чувају породиле су србске мајке, попут Јевросиме, а одранили српски очеви, попут Старог Вујадина, и они знаду кога „чувају“ по дужности.

Ал доћи ће дан, рођени мои, кад оне што Свете Каноне и Устав окачише *мачку о реи*, и оне што нас понижавају пузећи пред папом, народ неће уважавати, неће ићи на њине службе, неће узимати благослов од њиг, јер ће тај богољубиви народ препознати издају њину и превару њину.

Они још мало могу варати народ. Ал Бога не-могу преварити. Доћи ће дан кад ће се испунити она Соломонова: *Чеја се безбожник љлаши, оно ће ја снаћи; а шћа љраведници желе даће им Бої*.

Главу горе, соколови и соколице дедине! Горе! Горе! Ка Господу!

У Њега се уздајте! Јер само они који се у Њега уздају у високом заклону стое.

И не заборавите да се помолите за Олгу, за Матеју и Драга.

А што се судија мојије тиче, добро утувите шта ћу вам рећи: дедине судије не смијете мржљети, већ се молте за њиг. То и ја радим. Ми нећемо саучествовати у њиним безакоњима, нити ћемо се мирити с њиним гажењем Светоотачког Предања, али ми не смијемо, ни за живу главу, да имамо рђаве помисли према њима. Нек иду својим путем. Ми за њима нећемо! Јербо нас тако уче Свети Оци: *Народ не треба да следује својим слејим вођама кад ја ови воде ђушевима лажним и удаљују од Боја и Божјеј Закона* (Св. Вл. Николај).

Господ се, страдајући, молио: *Ојроси им, Оче, јер не знају шта раде.*

И ми треба да чинимо тако.

Кад доспите, завирите у *Молишве на језеру* Светог Владике Николаја. Тамо ћете виђети како нас Свети Владика учи да благо-сиљамо непријатеље свое, јер су они наши сурови пријатељи.

Док нас пријатељи везују за земљу, непријатељи нас дрјеше од земље и гурају Господу у наруче;

Непријатељи су наши ловци који нас утерују у склониште, у заклон Господњи, у ком чувамо душу своју;

Они умешто нас исповједају грехе наше пред светом и тако чисте душу нашу;

Они нас шибају и муче да се не бисмо предали сластима и частима;

Они нас руже да не бисмо ласкали себе;

Они нас пљују помажући нам да се не погордимо;

Они нас зову лудацима да се не правимо мудри;

Они нас исмијавају да се не правимо моћним;

Они нас гурају међ последње кад бисмо се полакомили да будемо међу првијем;

Они нас стукају кад тежимо богатству и подстичу да раширимо десницу своју и да чинимо милосрђе;

Они нас буде да не паднемо у дремљеж и лењос;

Они нас зову „дозлабога срамним пропалицама”, чиме нас нагоне да тежимо врлинама;

Они нам руше спокојан живот изгонећи нас на ветрометину ће се кали и челичи воља и вера наша...

И још нас учи Свети Владика, да што е више непријатеља нашије, то е наше бекство у заклон Господњи бесповратније; то се нада у људе

кида; то се смирење лјепи за душу нашу; то се сарањују гордос и гњев наш; то се ослобађамо варљивог живота и сабирамо благо за вечнос.

Зато, кад се молите за мене, деду вашег, помолите се и за судије мое. Нек би им Бог дао да се врате са пута злога.

Воли вас ваш деко, и волеће вас увек, и биће с вама у Једној, Светој, Саборној, Апостолској и Светосавској Цркви, во вјеки вјеков, без обзира шта ће судије моје досудити.

Наумио сам да на насловној корици књиге *Сине мој, не ѿрисѡј* буде слика једног српског сликара на којој је исписан староставни текст који се завршава речима: *У мојој души је мир и свейлосѡ. У њој је Хрисѡс. И моје срце ѿева: Алилуја.*

Нека и ваша срца пјевају: Алилуја! Слава Теби, Боже!

Љуби вас и грли свим срцем, ваш деда Милое

Одаслаѡ са Авале, 5. аѡрила 2011. љеѡа Госѡдњеѡ

ПИСМО ИЗ РАЈА – унучадима са ходочашћа –

Рођени моји,

Данас, или боље касти, од поноћи до уранка, учини ми се да бејах у рају. Тамо, коно да за тренутак сретик ваше вршњаке Алексеја, Олгу, Татјану, Марију и Анастасију. И њине родитеље. У свом дневнику сам покушао сачувати делић тог неописивог збитија, па вам га шаљем уз поздравље и жељу да вас шесторо једног дана, кад се коме даде прилика, дођете да се напоите овим рајским пићем којим се ваш деда окрепи у дан овај:

Јекатеринбург, под звезданим небом, у ноћи између 16. и 17. јула, љета Господњег 2018. А око њега бескрај брезовиг и боровијег шума Урала, на вечној стражи: чувају међу Европе и Азије. Ови чудесни стражари распоређени у снажан кордон, од негдашњег Ипатијевог дома до Гањине јаме, читав вјек у своим њедрима скривају тајну о томе како су се вође сретили земља са своим бедним застићем, пролазним зловремјем и безумном похлепом и небо, у свом сјају и величини вечног мира и непролазне славе.

Вође је на ноћашњу ноћ, пре равно стотину година, јудинско безумље свело руског Цара Николаја II Романова, царицу Александрџу, сина им, царевића Алексеја и кћери Олгу, Татјану, Марију и Анастасију, у подрум Ипатијевог дома и зверско-сатански просуло њину невинџу крв. А онда су зликовци покушали да сакрију трагове злочина бацивши и спаливши њина тела у Гањину јаму – напуштен рудник, удаљену преко дваес километара, дубоко у шуми и помрчини.

Али, злотвори не знадијагу да е казано: *Нема нишџа џајно шџо неће биџи јавно, ниџи скривено шџо се неће дознаџи и на виђело изиђи.* Тајна злочина у оној страшној јулској ноћи пробиће се до правдољубивиг и побожниг душа, па ће Ипатијев дом постати место ходочашћа кое походи народ приносеђи молитве и воштанице, упркос суровој большевичкој канџији. Да би замрачили светлост воштаница, да би одагнаџи снагу молитве, да би склониџи жуљ свое посрнуџе савести, обездушени и поманитали крвоџице ће, у свом бесомџју, порушити до земље тај дом, не слутеђи да тиме ударају стамене темеле вечне славе, на којима ће ниђи величанствен Храм на крви и да ће тако пропутиџи стазу и љадама ходочасника.

Ево ме у овој ноћи, на дан свете стогодишњице, у непрегледној колони побожног народа, која одсечним кораком маршује крсним ходом путем коим су убице, под окриљем помрчине, превозиле измасакрирана тела Свете царске породице.

Нада мноме звездано небо чии одсјај видим у влажним очима неброеног народа.

Бат корака у ритму мелодије која се, читавије пет сати, ори из грла иљада и иљада ходочасника: *Госїоде, Исусе Хрисїе, сине Божїи, ѿмилиуј нас!*

Ношен на крилима многољудне молитвене пјесме помјешане са ујањем борова и шуморним шапатом бреза, не осећам седамдесетљеће натоварено на моја плећа. Корак ми лак. Ноге неуморне. Грло гласно. Громогласно. Никад гласније.

Пет сати, без предаха, без застанка, безброј пута, из све снаге: *Госїоде, Исусе Хрисїе, сине Божїи, ѿмилиуј нас!*

Из непреброивијег грла убраћенијех дјевочки и бабушки, дичнијех баћушки тај дивни молитвени пој! Песма и суза. Ал то нису сузе тугованке, но радованке. Запођенуле су се на заупокојеној Литургији, испред Храма на крви и квасе нам образе дуж пута до Гањине јаме.

Ни грло нам не одаје тугу, но радос. Васкрслу радос.

Ко да видим Цара.

И Царицу.

И Царевића.

И све четири кнегиње.

Али не видим иг искрвављене, измасакриране, посуте бензином и запаљене огњем земним, но иг видим у светлости рајској, у слави божанској, са ореолима, са анђеоским осмјесима. Осећам миомирис кои наликуе оним бјелим криновима кое Царица вољаше, а кои су, ево и данас, распукли свое цвјетове по ободу Гањине јаме.

И ко да видим у тами најкрајњој, онамо ће је јаук и шкргут зуба, оне кои су убили царску породицу. Опрости им, Боже, јер не знадијагу шта раде. Нису знали да себе убијају, а Цара и Његову породицу воздижу и прослављају.

У свитање око мене распевана, ведро, бодра лица. Песма све гласнија и гласнија. Пролама се изнад гора. Досеже до небеса. Чини ми се да се мјеша с појањем анђеоских хорова. У мислима престадох да се молим за Романове, но се почек молити њима:

Свети царе Николаје, моли Бога за нас.

Ти си, угодниче Божји, у Велики рат ушао за Србаља спас.

У томе рату сагуби круну, државу, породицу, главу и све што имде.

Сагуби земно и трулежно, ал задоби Царство Небеско кое Ти Бог даде.

Моли се, Свече Божји, за малаксали србски род

Еда би се од грехова и поробљивача спасли, нека би дао Бог.

Да се отргнемо из канџи онијег што мешају светлос и таму.

Што истину трампе за лаж, правду за неправду, час за срамоту и помаму...

Ето, драга моја унучади, овим крсним ходом бијасмо ради да учинимо скромно уздарје Светом Цару Мученику и његовој породици за љубав према србском роду коју показа уишавши у рат за наше Отачаство. То е била наша мала жртва прињета с љубављу Светитељу кои је, у време оно, поставио ултиматум савезницима ради избављења србске војске са обале Албаније, након страшне голготе, о чему вам, пре десетак година, пратик писмо са Крфа.

Учини ми се, у овој ноћи, како се измрише небо и земља.

Виђевши ово невиђено славље, осетио сам понос што је Србија најавила васкрснуће Русије и прослављење Свете царске породице, о чему сведочанство за далека нека покољења остави протојереј Андреј Ткачов у тексту *О њоследњем цару*, говорећи: *Пре нас су свейсѡсѣй цара сѡзнали и ѣризнали Срби. Први храм у часѣй Николаја и ѣпородице у Охриду је саѣрадио свейѣи Николај Срѣски. Можда је ѣѡ заѣѡ шѣѡ Срби најбоље знају: може се и изѣубиѣи, али ѣобедиѣи. Изѣубиѣи – и исѣовремено ѣобедиѣи. Код њих је цар Лазар, који је ѣао на Косовом ѣољу, назван великомучеником, а свейлосѣй изѣубљене Косовске биѣке је ѣола миленијума обасјавала народу ѣуѣ ка слободи. Ако дух није сломљен, значи да си ѣобедио. Нашеѣ цара Николаја неки ѣакође називају великомучеником.*

Мешчини да се Свети цар, вођен Духом Светим, припремао за Царство Небеско, по промислу Бога живога. Јербо, за његове владавине у Русији је сподигнуто преко десет иљада храмова и више од седам стотина и педесет манастира.

Зато се и ви, рођени моји, помолите Рускоме Цару чији спомен имадемо усред Београда, тамо ће, у време оно, бијаше амбасада Царевине Русије, и то је, да знадете, први спомен подигнут у његову

час ван Русије. Дако нам Свети цар уздари молитвом својом, пред престолом Творца, за напаћени род наш.

Млоги сѹтрадан поновише подвиг, упутивши се на крсни ход од Алапајевска до места страдања царичине сестре, свете Јелисавете. А у катакомби ће бијагу склоњена тела свете Јелисавете, Варваре и других страдалника, духовник нашег поклоничког путовања преѕече славски колач и освети жито кое су припремили оснивачи библиотеке, при Епархији рашко-призренској у егзилу, која носи име Свете Јелисавете.

А прије но што доћосмо у Јекатеринбург, обићосмо многе светиње васкрсавајуће Русије.

Зашто васкрсавајуће Русије, питаћете.

Кад бијаг студент, прије пола вјека, у ондашњем Совјетском Савезу, вићех на обали реке Москве комплекс базена за купање подигнут на месту порушеног храма.

Сад, са овим сједим власима и теретом животнијег шиба, кое седам десетљећа носим, на том истом месту угледнук како се с небом љубе златне куполе и крстови храма Христа Спаса, највеће православне цркве на свјету.

У време оно, на Црвеном Тргу бејаху редови обезбоженије људи што сатима стајагу пред маузолејом упропастителја Царске Русије, Лењина, а сад сусретик безброј раба Божјих у порти Покровског манастира како са цвјећом у рукама и сузом у оку молитвено прилазе да се поклоне и целивају мошти Свете матушке Матроне Московске.

Кад обићете светиње Русије, ћецо моја, сватићете што е немачки поета Рилке, прије више од стотину година, изустио да се свака земља на свјету граничи са неком другом државом, а да се једино Русија граничи с Богом.

И појмићете што е, пре више од сто година, Свети Јован Кронштатски устврдио да је Русија подножје престола Господњега.

И кашће вам се споради чега е, прије сто година, извршен голготски злочин над Божјим помазаником, еда би крвљу његовом и његове породице почело сапирање грехова руског народа, као што је крв Господња опрала грехе палогa свјета.

А може бити да ћете разазнати и смисао пророчке поруке старца Псковско-елазаревског манастира великом кнезу Василију Ивановичу: *Сва хришћанска царсѣва окончаше се, и сабраше се у једно царсѣво јосѣодара нашеї, ѿ књиѣма ѣророчким, ѿј. у руско царсѣво: јер два Рима*

ѿагоше, ѿрећи сѿоји, а чейврѿої неће ни биѿи. И поруку која одзвања из Грчке још од 16. века: Од оної часа у коме је Рим ѿао у јерес (папизма), а друѿи Рим ѿокорили безбожни Турци, велико царсѿво (Русија) је Трећи Рим и хришћани се у њему сабирају.

Праћени благословом Божјег угодника, владике Артемија, (чији прогонитељи, такође не знадијагу да себе приправљају таму нај-крајњу, а њему плету вјенац славе) обишли смо парче раја на земљи и доживљели рајске радости.

Дваесетак дана подвижничког путовања, уз молитву, беседе и појање побожница, не осетисмо терет десетак иљада километара вожње и ноћи несна. Напротив. Почајевска Лавра и њено духовно благо опремило нас је духовним крилима на којима смо полећели Свето-троицком скиту, гробу светог Амфилохија, Голосејевској пуштињи, Оптинским старцима и древним источницима, у којима се погрузисмо.

Осетисмо, потом, ону божанствену Муромску љубав светог Петра и Февроније, чији дан се у Русији слави као дан породице, љубави и верности. Њин земни живот, а и мошти у заедничком кивоту, снажно сведоче ту Богом благословену исконску везу и, у исти мах, подстичу гађење на одвратне богоругачке содомске параде бруке и срама кое ђавољи синови потурају роду нашему.

Та дивна љубав Петра и Февроније даде нам снаге да не осетимо тегобу путовања, па смо у Дивјево, моштима светог Серафима Саровског, приступили устрепталијег срца. Након хода светом канавком ђе смо, предвођени игуманијом и монахињама, у мору ходочасника, сви ужњели по стотину и педесет молитви Царици Небеској, приступили смо обиласку светиње, а монахиња Ирина и сестра Пелагија упознаше нас са настанком и растом ове свете обитељи коју свакодневно посети петнаестак иљада верника. Кад смо им на растанку (као сада већ увежбан хор) отпјевали ... *Пуѿ нам је исѿи до Царсѿва Небескої / Вера у Хрисѿа и Оца Јединої / Русија баљшаја, велика, свейѿаја, ѿлавейна / Моја љубимаја, носи ѿе у срцу Србија / Земља славјанскаја и ѿравославнаја* – низ њихова и наша лица су потекли поточићи суза. Те сузе су, замјенивши рјечи, остале да вјекују у нашим срцима. На Серафимовом источнику имадијасмо осећај да смо, након трократног погружења, очистили и тело и срце и зацелили гресима рањене душе. На обали тог источника прослависмо крсну славу наше сапутнице, на радос поклоника кои су у великом броју дошли ради погружења, дивећи се србском обичају резања славског колача.

Посебно радовање доживљесмо у селу Никитино, на Уралу, у Курганској области, ће смо са браћом и сестрама из Русије присуствовали величанственој Литургији, у катакомбном манастиру Ваведења Пресвете Богородице, Епархије рашко-призренске у егзилу, после кое су нам домаћини приредили трпезу љубави, на којој смо осетили сву братску љубав и топлину срца наше браће православне и учврстили веру да се тајни споразум трију зликовца, папе, председника САД и канцелара Немачке, о тоталном уништењу православља, неће остварити. Јер, никад мржња није победила љубав, нит је лаж надвладала истину.

У предивном Казању поклонисмо се прослављеној чудотворној икони Богородичиној, Петропавловском и Благовештењском храму и, надахнути духом светиња, запутисмо се ка Москви. У Сергије-троицкој лаври добисмо нову снагу коју потом умножисмо код моштију Свете Матроне и у храму Свете Марије и Марте, ће је Богу и потребитима, у време оно, служила царичина сестра Света Јелисавета.

Цркве Христа Спаса и Блаженог Василија су за вјеки вјеков учврстиле нашу веру да е Богу све могуће. И да је свака сила за времена!

Кијево-печерска лавра беше круна нашег поклоничког путовања. Целивање моштију Божјих угодника у Горњој и Доњој пећини, обиљазак храмова и поглед на Дњепар бијагу, опет и опет, венчали небо са земљом. Јер, ваистину, ту осетисмо да *вера наша бојоносна на земљу Боја своди, а на небо нас узводи* – како вели она дивна духовна пјесма.

Из Кијева смо, због гужве у саобраћају, излазили неколко сати, кое смо украсили незаборавним сечењем славског колача поводом имендана наше смерне сапутнице, монахиње Веронике из подјеличког катакомбног манастира Светог Николе, у чију час смо припремили несвакидашњу трпезу љубави. Појањем *Мнојаја љеџа*, надгорњасмо буку велеграда, а оно помицање аутобуса, кое је личило на ход пужа, претворисмо у лет ка небесима.

На овом ходочашћу још једном смо се уверили у истинитост пророчанства Јереминог, да ће *дворци безбожника ојушћеџи, а колибе љраведничке љроцвеџаџи*. Спремамо се за повратак родној грудии, пуни љубави, вере и наде. Имадијасмо осећај као да нас милују руке светаца чије стазе походисмо. И ко да чујемо звон љубвеобилнијег рјечи Светог Серафима Саровског: *Христос воскрес, радосџи моја!*

Циљ сваког ходочашћа, драга моја унучади, јес и биће боготражитељство, упознавање светитеља који су својијем животима угодили Богу и тако постали путоказ нашег смирења, покајања, преображења и спасења.

Они – Божји угодници – опомињу нас да нам се ваља пробудити и усправити док је дана, еда нас не би части и сласти овоземља повукле наниже, у четвороножје.

Отићи у васкрсавајућу Русију, угледати те небројене златноглаве куполе и звонике, васкрсле из рушевина и пепела минулог зловремја, чути тај зов васкрслије звона значи чути опомену да е вакат, што би реко Солжењицин, *йосвейиши време и мисли вечности*.

Праскозорје васкрсења Русије отвара наду и утврђуе веру да човек снуе, а Бог одлучуе. И да ће сатански ватикански снови о тоталном уништењу православља испарити пред силом Сведржитеља као прамичак магле пред излазећим Сунцем. И да ће ваистину бити блажени прогнани правде ради. И да се Истина не може саранити, а ако би се то и збило, она ће, још сјајнија, васкрснути.

Отићи у васкрсавајућу Русију значи прославити стогодишњицу победе оне руске бабушке која е пољубила крст што држаше епископ-обновљенац, која е, потом, узевши нафору из његове руке плунула исту због кварења вере.

Отићи у васкрсавајућу Русију значи упознати светитеље руских катакомби у којима е сачувано семе православља упркос издаји ондашњег Синода који се слизо с бољшевичким безбожницима.

Отићи у васкрсавајућу Русију значи уверити се да е народ, ваистину, чувар вере и да сви они који се с народом судише, парницу сагубише.

Отићи у васкрсавајућу Русију значи разумљети што је народни пјесник изједначио сан и јаву: *Ойвори срце, ѿа ћеш моћи / Видеји, к'о шћо види геће / Над сћейом Руском, у шихој ноћи / Хорове анђела како леће*.

Поздравите ваше тате и маме, а нарочито баку која ми је на овом ходочашћу много недостајала, јер сам на оваквим путешествијима навико да видим сузе побожнице које извиру из њених топлих зелених очију.

Воли вас ваш деда Милое

Leo Teti

БЕСЕДЕ

Свему има време

Свему има време...

Има време кад се рађа и време кад се умире;

Време кад се сади и време кад се чуја њосађено;

Време кад се убија и време кад се исцељује;

Време кад се разваљује и време кад се њради;

Време њлачу и време смеху;

Време ригању, и време њѡрању;

Време кад се размеће камење и време кад се скуѡља камење;

Време кад се ѡрли и време кад се осѡавља ѡрљење;

Време кад се ѡече и време кад се ѡуби,

Време кад се чува и време кад се баца;

Време кад се цеѡа и време кад се шије;

Време кад се ѡуѡи, и време кад се ѡовори;

Време кад се ѡуби и време кад се мрзи;

Време раѡу и време миру.

(Књига проповедникова 3, 1-8)

Елем, у овом чеперку времена кои ми је, Милошћу Господњом, додељен, било е времена за плакање и времена за смијање, времена за туговање и времена за радовање.

Неке од тије тренутака би бијо рад да з[а]уоставим.

Да иг дотурим да пресамите преко међе датог ми чеперка на овоземљу, еда би остао траг туге и траг радовања.

За незаборав.

И за ѡубав понеком од многих које сам вољо.

Прегрш[т] тије тренутака дару[ј]ем теби, драги читаоче, преко ѡуѡованки и радованки.

ДАБОГДА СЕ У РАЈУ ВИЂЕЛИ: БЕСЕДЕ ТУГОВАНКЕ

Само твоју љубав не може ништа замјенити

Драги тајо,

Прије десетак дана побише се, над нашом кућом, два врана гаврана. И сину муња. И удари гром! Најавише ову тугованку.

Невероватно е да те нема више, Роде мој. На Младог Николу, заштитника дома мога, са дивљењем слушасмо твоју здравицу. И приче из живота твојега. У потоњије неколико дана обиђе све парцеле. И радова се резултату твог и Савовога зноја.

И јопет, у неђељу, прекључе, на нашу обетину, дочека госте. И подиже здравицу. И испрати нас, све до последњег, до испред капије.

И порани јуче, ранораниоче наш, и намири живину и стоку. И поћера овце на пашњак.

И издаде те твоје верно и јуначко срце. Не издржа до Ридова. Стаде и пуче у Дубовима.

Ко да се, за тренутак, скупише све твоје путање и згомилаше трудодани;

ко да се састави Бањица са Перетом, а Капин До са Балугом;

ко да се окамени чокот и замуче муљач;

ко да се скрши раношљива и затули лампек;

ко да се одвои гобелја од паоца и умукосе прапорци на зекану;

ко да се поцјепа врећа и стаде камен воденички;

ко да пуче чабреник и расточи се каца граничева;

ко да замуче стадо и утихну рика стоке;

ко да пјевци занемише, и трава полеже, и коса зарђа, и спаде сап са српа.

Како е могуће, у једном трену, да стане сав твој живот, да зарасту стазе преко Кривае и Умке, преко Бабљака и Дјелова?

Волове си склањао од ведрине; пласке од росе; млађе од терета; унуке од нашије прекора; њиву од корова; коњске копите од иловаче; са дешњаком вуко у пајанту, да левак не балдише...

Све си заклањо своим несебичним срцем.

Био си мој најдражи противник и најбољи учитељ. Увјек сам се пито: откуд толико доброте у срцу једног човека?

За тебе је Владе био Перо, Каћа – Милан, Раде – Рашо, Ивана – Мишо, Марија – Жико, Јана – Циганчица.

Хвала ти, добри мој оче, за сву твоју доброту;

хвала ти, за дарове срца твога;

хвала ти за она миловања, ноћу, кад си верово да смо заспали (у дан то ниси чињо, плашећи се, ваљда, да нас не размазиш), а Саво и ја смо ти два-три пута подвалили, правећи се да спавамо, и чекали твоја миловања и и нежна шапутања;

хвала ти за речи мудре;

хвала ти за несебичност на сваком кораку;

хвала ти за ону бициклу „Херкулес“ што нам подари и за онај транзистор „Орфеј“ да нам, како си говорио, одшкринеш прозор у-свјет, с оне стране Годидова.

Драги тајо,

Кад ме унуци буду питали шта је било твое занимање, рећи ћу им: рад је био деково занимање!

Деко је бијо воћар и виноградар, сточар и дрвосеча, косач и везијоц, рабација и пјевач, фрулаш и повртар, казанџија и чобанин.

Деко је бијо једно велико срце!

Тугуемо, оче мој, што одлазиш из овога дома, кога си саградио зноом, жуљевима и срцем своим.

Тугуемо што смо изгубили оца над очевима, ђеда над ђедовима.

Тешимо се што си имао смрт како си жељо.

Радуемо се што овај дом одише твоим духом.

Радуемо се што си нас научио да е живот – рад и рад – живот.

Радуемо се што ће се твои унуци поносити тобом и што ће иг твој живот гонити да живе животе свое на раду и поштењу засноване, на семенкама које си ти дубоко посијо у наше душе.

Јопет ће, тајо, роде, у нашем Бубану, на овом присоју, запуцкетати лампеци, биће комишања и прела, слава и обетина, свадби и весеља. Живот ће тећи диље.

Јопет ћемо радо долазити гњезду у коме си нас одгаио.

Само је једно нестало, заувјек: само тебе, пред капијом, бити неће, да нас дочекуеш и испраћаш, пуна срца. Само твоју љубав не може ништа замјенити.

Јер, у твојој љубави је, некако, помјешана топла рјеч; и мирис божитњачета и димљене пршуте порумењеле на буковим ћепаницама; и пуцкетање бадњака; и дим с-кукача, кад си запржаво врућу ракију; и твое приче о нашим прецима; и зној коња у касу; и рика бикова; и скакутање јагањаца; и пјесма пјевчева...

Да ли ћемо умљети унуцима нашијем испричати какав им је прађед био? Да л' ћемо моћи њима дочарати тебе, као што си ти нама доводио за софру, у своим причама, ђеда Радосава и прађеда Милоја?

Одлазиш заувјек из овога дома, оче наш вољени. Одлазиш у земљу, из кое јесмо, на одмор заслужени, да тамо сачекаш Дан онај.

Одмори се неуморни, тајо мој. А ми ћемо памтити твое откосе и бразде, рогоџе и подине, салаше и прјесеке.

Памтићемо како се зноем кућа кући.

Памтићемо твое победе, којима си гњездо ово свијо и људе, од нас, искиво.

Ми ћемо ти подићи спомен. Али он ће бити прескроман за спомен који си ти саградијо у нашијем домовима и у нашим срцима.

Почињо си пјесму копачку и косачку, рабаџиску и свадбарску. Памтим кад те пратило седамнес басова и кад се угасијо вењер на рогоџи од силине гласова вашијег.

Зато те данас са молитвеном пјесмом, са овим предивним хором свештеника, желимо испратити на вечни починак.

Оставио си ми аманет, драги тајо, да те из ове авлије испратим говором. Толико, о теби, може да се каже. А мени се рјечи окамениле и отежале.

Ко на инат!

У ствари, рјечи нам данас нису ни потребне, јер све што имам да ти кажем, на растанку, у свое име и у име јата твојега, стае у три-рјечи:

Тајо, волимо те!

*Изјоворено 28/15. маја, љеџа Госїодњеї 1996,
у Горачићима, на оїелу оцу Свейшолуку – Жарку*

Господ даде, Господ узе

Драга браћо и сестре,

Ко досад није поверово у Бога, ево прилике да то учини, у овом трену и на овом месту: поред гроба чеда нашег и сестре наше у Христу – Јадранке.

Млого е разлога да то учинимо, од коиг ми се три чине најважнија: Прво, пред нама је рака која ће примити тело наше Јаце.

Да ли је могуће да та младос, која је пре четири године тријумфално јуришала међу кошевима, сада сконча у праху таковачком?

На шта нас то опомиње ово чедо са којим се данас раста[j]емо?

Опомиње нас, браћо и сестре, да се у овој кући од смонице, на имању два са један, завршавају: сви успеси; све славе и почести; све функције и положаји; све титуле и сва звања; сва богатства и сва имања.

Опомиње нас да свако од нас (неко, ето, у двадесет првој, неко у педесетој, неко у седамдесетој, тек понеко у осамдесетој или деведесетој, али без изузетка, свако од нас) одлази у прах из кога јесмо.

Сви ћемо завршити на имању два са један метар.

И нећемо поњети са собом ни знање ни звање, ни сласти ни части, ни дворце ни аутомобиле. Ништа од тога. С нама иду само дела наша која учинисмо док у телу бејасмо.

А кад дође дан Суда, кад нас Господ буде раздјелио на десну и на лјеву страну своју – знајмо да је само један аршин за све нас: да л наранисмо гладног; да л напоисмо жедног; да л ођенусмо нагог; да л обиђосмо болесног; да л посетисмо затвореника; да ли невољника под кров примисмо.

Јер ако неком од браће наше добро учинисмо – Господу угодисмо.

А како не знамо дана, ни часа, када ћемо напуштити овај свјет, то нам Јаца наша драга, покрај гроба свога, држи тренинг живота и виче, ко некад Јован Крститељ: *Покајте се, јер се љриближи Царство Небеско!*

И још нас, Јадранка наша, учи данас: не гледајте колко година имате (јер се, ето, овај свјет може напуштити у дваес првој), него

пожурте у загрљај Господу, а Он ће вам се обрадовати ко Пастир добри кад нађе изгубљено јагње.

Други разлог, који нас Богу зове данас, јесте истина ова:

Јадранка наша роди се и угледа љепоту овога свјета на црвено слово, на празник Светог Василија Великог. И би предобро дјете. И би понос родитеља своје. И би врстан спортиста. И би убоити радник. И би...

И у седамнестој години својој, у Васкршњем посту – пости и причести се. И на Светог Пророка Јеремију, у тој истој седамнестој години својој, паде у кому. И од онда, не устаде више.

И јопет, прекључе, на црвено слово, на други дан Божића, на дан кад се слави Сабор Пресвете Богородице, Јаца наша предаде душу своју Господу.

Драга сестро Јело, драги зете Војо, ево утехе вама, у болу вашем, ево зрака радости, свима нама, на овој тугованки.

Из Светоотачких књига научио сам и ове двије ствари:

прво, упокоеноме не можемо помоћи очајањем већ само молитвом;

друго, избављена је од митарстава само она душа коју Господ удостои да се пуном вољом покае и причести у смртни час или јој, пак, час хришћанске смрти падне у недељни дан.

Јадранка наша причести се, Богу вала, на неколико дана пре пада свога (а после тога, није ни могла згрешити) и предаде душу своју у наручје Богородици, на дан њезина празника.

Нека би Господ бијо милостив, па душу Јадранке наше, молитвама Пресвете Богородице, примијо у Рајско Насеље Царства Својега!

И трећи разлог који нас данас, драга браћо и сестре, Богу зове, јесте прича ова:

У предвечерје прекјучерашњег дана дознах, ваистину, тужну вест: да нас је Јаца напустила заувјек; да е оставила младалачке радости; да е оставила свое снове и наде; да е оставила свое другарице; да е оставила неисписане странице своиг дневника и споменара; да е оставила ђевојачке тајне; да е оставила спорске подвиге; да е оставила брата, сестру, родитеље, све.

Шта да радим? Да одма идем у Милановац? Не, ипак ћу најпрво у-планину. У манастир. На молитву. И упутим се јуче, пре зоре, Старцу. Приложик воштаницу у Свети Олтар, за покој душе Јадранкине. И бдех на јутрењу, па на Светој Литургији. И замолик Старца-духовника да се моли за Јадранку. И обећа ми. И још ми рече:

– Кад би људи знали, чедо, судове Господње, благодарили би Господу увјек кад иг снађе невоља или жалос. Јер и највеће искушење може бити спасоносно. Сетимо се праведног Јова, кад сав у ранама, после губитка свог богатства и десеторо ђеце, узвикну: *Госїод gage* – *Госїод узе, нека је блаїословено име Госїодње*. И Бог спаси Јова, и дарова му радости многе.

Иза мене остаде манастир, остаде Старац са бројаницама, а ја почек друговати са снежном планином и јутарњим цвркутом тица.

И као да ми планина даде снагу да се подигнем, да погледнем мено диље и да видим спасење.

О људи, о браћо, даће Бог да се Јадранка спасла: сачували су њу Свети Василије Велики и Свети Пророк Јеремија и Пресвета Мајка Божја. Спасио је њу онај Васкршњи пос и Свето Причешће.

Нека је благословено Име Господње!

Али то није све!

Спасавају се сви који су Јацу вољели и којима е она у срцу била. Јер обиђоше болесног – једног од оне мале браће Господње. Па, то је једно брвно на ћуприји преко ког се прелази на десну страну од Господа!

Али, ни то није све!

У групи оније кои се спасавају, као да виђек два велика подвижника, два мученика, два великомученика: Воја и Јелу.

Боже, само си им Ти мого дати толику снагу! Толику љубав. Борише се, ова два хероја, равно 1366 дана и 1366 ноћи. Да је Јаца издржала до Јереминдана – равно четири године. За ових 1366 дана Јела није легла у свој кревет. Њен живот је бијо борба између болнице и куће. Њен живот бијаше своеврсно распеће. Ордење којим људи, једни другима, ките груди за заслуге, блједа су сенка за ордење кое себе припремише Јела и Воја пред Господом. Нека би Бог дао да то небеско благо сачувају до краја живота своага.

Драга Јацо,

Чедо наше, сестро наша у Христу: одмори се од мука, срећо наша и рано наша; одмори мајку твоју од несна, роде наш; одмори оца свога од незнађа, туго наша.

Јер има наде! Јер те Мајка Божја пригрли у часу кад се душа твоја разлучи од тела твоага. Нека ти Богомати наша буде помоћница и надежда спасења твоага.

Требало је, чедо наше, дарове за свадбу да ти спремамо. Али не стигосмо. Умешто свадбених дарова, уносимо из срца нашије молитву:

Упокој, Господе, са праведницима, душу рабе Твое Јадранке и усели је у Царство Твое, у дворове Твое, тамо ће нема жалости, тамо ће нема болести, тамо ће нема уздисања, тамо ће је живот вечни!

Нека те анђели чувају, рано наша! Нека ти Бог душу прости!

*Изговорено 10. Јануара /28. децембра, љеџа Госїодњеї 2001/2000.
на їробљу у Горњем Милановцу, на оїелу девојци Јадранки Коїривици*

Љубов дан нећељни

Браћо и сестре,

У праскозорје недеље, упокоио се у Господу добри, поштени, срдачни, човекољубиви, праведни, покајани, побожни комшија наш и брат наш у Христу – Љубиша Ђогатовић.

Ево, окупи нас, на овом тужном сабору, предобро срце његово. Сабра нас доброта његова на ову тугованку, да пуштимо сузу, што одлази заувек ода-нас, у прах из кога јесмо и из кога нас сазда Господ, преко праоца нашега Адама.

Посматро сам још млакушно, поблеђело лице Љубово, гледо сам тај поток суза његовог верног, пожртвованог и нераздвојног друга – његове Милице; чуо сам тај крик сунца Љубовога – његове ћерке Мирјане; и као да назрек смешак на лицу његовом. Блаженство неко.

Госпode, вала Ти! Он одлази срећан: из загрљаја својих најдражих, који су га обасипали бригом, нежношћу, пожртвовањем, у загрљај покојне мајке и сестара, са којима је, у суботу, на Задушнице, накратко разговаро.

Посматрајући тај приказ пресељења Љубовог од нас ка Господу, као да у трену угледнук колјевку у којој, у Будожелји, пре 67 љета, плачем објави свој долазак на свјет, добри Љубо наш.

И ко да, за трен, сагледак његово босоногo ђетињство, његове игре са братом и сестрама, кое прерано прекиде смрт оца њинога, па ће сиротан Љубо рано почети да брине за љеб насушни.

И кад стаса у косача, отисну се са обронака Клековице, трбуом за круом. Накратко у Врбас, па у „Слободу” чачанску.

Радишнос и упорнос су му дали снаге да уз рад заврши, најпре, преостала четири разреда осмољетке, а потом средњу школу, те тако трудом својим прокрчи пут до комерцијалисте.

И у трену вићек како благочестиво, с љубављу, жуљевима и знојем, у слози и љубави са Милицом сагради дом свој, одгаи Миру своју, а Милутина вољаше као рођеног сина.

И дочека радости многе и, пун среће, прими дарове Господње – унучад своју.

Тргод се. Зора свиће. Кренук у-планину. У манастир. На молитву.

Прињек олтару Светоме воштаницу и дадок духовнику свитак са именом Љубишиним, за четрес Светих Литургија, за покој душе његове.

Осетих радост у срцу кад на Светој Литургији чук молитву за новопрестављеног раба Божјег Љубишу.

По свршетку Свете Литургије, узевши благослов, поћок из манастира.

Први сунчеви зраци миловагу, са поветарцом, позлаћено опадајуће лишће.

И ја опет, као у трену, угледнук ново пролеће и поновно пупуљање лишћа. Помислих: и зрно пшенично (из кога се панаија кува) у-земљу се баца, сатрули, да би васкрсло кроз клицу, у новом класу.

Тако и Љубо наш умрје, да би васкрсо у Дан онај. И почеше да ми навиру слике из Еванђеља:

ко да угледак Марту и Марију како плачу и тугују за Лазаром. И Господ васкрсе Лазара;

и као да виђек васкрсење сина наинске удовице и васкрсење ћери Јаирове;

и као да виђек зору над Голготом и дан Васкрсења Господњег.

Обузе ме, поново, радос нека. Јер, из светоотачких књига научио сам да упокоенима не можемо помоћи очајањем већ само молитвом и да е избављена од митарства она душа којој час хришћанске смрти падне у дан нећељни, јер свака е нећеља празник Васкрсења Господњег.

Ето наде наше! Ето разлога да поред сузе тугованке кане и суза наде – јер, верујем да се Љубо наш, с Божјом помоћу, спасе!

А нада наша заснива се пре свега, на Милости Господњој, на молитвама нашим, које данас, зајно са свештеницима нашим, Господу вазносимо, на добрим делима, кое Љубо наш чињаше за време живота својега, нарочито на Љубовом огромном преокрету, јер спозна Бога у потоњим годинама живота свога: чито је побожне књиге; постијо је; причешћивао се; приступио Светој Тајни Брака – те надокнадио пропуштено и на дару Божјем да се Љубо наш исповједи и причести Светим Тајнама на неколко дана пред смртни час.

Драга наша Бако, ожалошћена децо и родбино Љубова,

Нека вам на утеху буде дар Божји, да Љубова болест би кратка, без претераног бола.

Нека вам на утеху буде крај живота његовога који проведе у миру и покајању.

Нека вам на утеху буде што сте провели уз њега последње дане и што сте му испунили све жеље.

Нека вам на утеху буде дар Божји да се душа његова раздвоји од тела у дан недељни.

Нека вам на утеху буде благослов који вам Љубо остави у последњим сатима живота свога.

Нека Господ благослови и поживи остатак његов.

Драги Љубо,

драги коне мој, драги брате у Христу, голема е Милос Господња: покајаном разбојнику подари Рај и награди у изобиљу раднике у винограду Његовом који дођоше у задњи час.

Хвала Господу јер у теби нађе плодну њиву, у којој се прими семе Његово, јер у теби разграна зрно горушичино, јер ти дарива таланат и поможе ти да га умложиш.

Хвала Господу што те с радошћу прими, као пастир добри кад нађе изгубљено јагње, па га на плећима Своим понесе у тор Свој.

И најзад, драги Љубо, хвала теби на доброти твојој, на љубави твојој, на благим рјечима твоим, на свему што си чинијо и учинијо за оне кое си вољо и који су тебе вољели.

За доброту твоју, из срца нашије уносимо молитву: упокој, Господе, са праведницима, душу раба Твогга Љубише и усели га у Царство Твое, тамо ће нема жалости, тамо ће нема болести, тамо ће нема уздисања, тамо ће је живот вечни!

Бог да му душу прости!

*Изјоворено 13. Октобра /30. септембра, љета Господњеј 2004,
на Чачанском јробљу, на ојелу Љубиши Ђојашовићу*

Са усана твоиґ свјетлила е свјетлост свјету

Драги оче Саво,

драги духовниче наш, драги учитељу наш, драги родитељу наш, ми, духовна чеда Твоја, окуписмо се данас око гроба Твоєга, да зајно са часним оцима и сестрама монахињама вазнесемо молитву Господу, да Ти данас, на дан четреснице, отвори Рајска врата Царства Свога, пред која си Ти, одавно већ, још док си одио овом земљом вазнесењском, делима своим, заслугама своим, мисијом својом, стиго.

Хвала Ти, оче Саво!

Хвала Ти за доброту Твоју!

Хвала Ти за поуке Твое!

Хвала Ти за предивне беседе Твое!

Хвала Ти за науку Твоју коју си почупо из најдубљег корења живота и из еванђељскије дубина и нама е несебично даривао кроз беседе Твое, на Литургијама, на трпезама љубави...

Са усана Твојих, часни Оче, кроз беседе Твое, свјетљела е свјетлост свјету – наука Господња!

Ко имадијаше уши да чуе, ваистину, чуо је!

Нека би Бог Милостиви дао да поуке Твое жуборе у срцима нашијем док дишемо.

Нека би Бог дао да нам оне буду духовно руководство за понашања наша и за дела наша.

Нека би Бог дао да те поуке из срца нашијех преточимо у срца ђеце наше и унука нашијех, е да би Господ (и Ти ш Њим, драги Оче) живљо са нама и у нама, у вјеки вјеков.

Ми, духовна чеда Твоја, духовни сирочићи Твои, стално смо од Тебе нешто искали, често нешто молили и свагда, добротом Твојом, то добијали.

Па ево, и данас, из срца духовне ђеце Твое, почуј вапај наш, часни Оче: Моли Господа Бога нашега да нас одржи на стази Богопознања којом си нас Ти, руком Твојом, поукама Твоим и делима Твоим, водио!

Нека Ти је вечна слава и хвала, оче Саво!

Нека Ти Бог душу прости!

*Изјоворено у манастиру Вазнесење, 2004. године Господње,
на четрдесетодневном јарасиосу оцу Сави Вазнесењском*

Не тугуј, селе моја

Драга Мицо,

Сабра нас, на ову голему тугованку, велика доброта твоја. Сабрасмо се да испратимо тело твое у прах из кога јесмо и из кога нас створи Сведржитељ наш, преко праоца нашег Адама.

Тугуемо данас, драга наша Мицо,
јер мајка твоја сагуби најпрво чедо свое;
јер не дочека женидбе синова своје, Ивана и Саше, кое си толико прижељкивала;

јер не дочека унучад своју о којој си толико сањала;
јер Дуле оста без предоброг друга свога;
јер старице твоје, које си окупила у дому своме, остадоше без доброте твое и без добротвора свога;
јер колектив твој остаде без најбољег од нас;
јер сви ми изгубисмо доброту над добротама;
јер не чуемо више твој бодри глас, речи утехе, речи охрабрења, речи љубави, којима си зрачила око себе, којима си дизала морал, вољу, наду, веру, слогу...

Тугуемо ми и сузе лијемо јер одлазиш из ове долине плача.
Јер кад ће мајка заплакати, ако не кад изгуби чедо свое?
Кад ће ћеца заплакати ако не кад изгубе родитеља свога?
Кад ће човек заплакати ако не кад изгуби друга свога, пријатеља свога, колегу свога...

И Господ је заплако за Лазаром кад је угледа сузе сестара његовије, Марије и Марте;

И Господу се скотрљала суза кад је виђо наинску удовицу како тугуе за јединцом своим;

И Пресвета Богородица је заплакала за распетим Сином своим на Голготи.

Није чудо што ми, грешни, данас плачемо и тугуемо!

Али ми, као хришћани, не плачемо и не тугуемо ко људи без наде!

Јер, знамо ми, надамо се ми, веруемо ми да си се ти, драга Мицо, само преселила из ове долине суза у наручје Милосрдном Господу.

Тугуемо, ваистину, што одлазиш у гроб тамни и мрачни, баш ко што зрно пшенично одлази с јесени кад га у бразду бацимо.

Али коно што зрно пшенично сатрули, па из њега клица израсте и оно васкрсне у новоме класу, тако ћемо и ми васкрснути у Дан онај, кад Господ поново дође међу нас. А кад Господ дође, у Дан Страшнога Суда, поделиће нас на своју десну и лјеву страну: на оне који одлазе у радос вечну, у Рајска насеља Господња и на оне који одлазе у таму најкрајњу – тамо ће је јаук и шкргут зуба.

Знамо ми Законе Господње, знамо ми аршине његове, зато и веруемо да тело Твое одлази у блато из коега јесмо, да тамо сачека васкрсење мртвије и живот будућег вјека (као што зрно пшенично чека клицу своју), а да душа твоја племенита одлази у вечну радос Царства Небескога.

Веруемо и вазносимо молитве Господу за спасење душе твое јер гладнога си, селе, наранила, жеднога си напоила, нагога си ођенула, болеснога походила, сиромашка потпомагала, засталога охрабрила, палого подигла, неутешеног утешила, уморнога одмјенила, претовареног растеретила, тужнога орадостила, остарелог укрјепила.

Зна Господ! Види Господ! Чуе Господ сва дела наша и сваку рјеч нашу. Отуда, ето утехе мајци твојој, ето утехе синовима твоим, сестрама твоим, мужу твоме, браћи, кумовима, колегама, пријатељима...

Јер знамо ми да смо ћеца Божја; знамо ми да Отац наш Небески брине о спасењу душа нашије; знамо ми да си ти, драга Мицо, поштовала Законе Господње. Отуда се и надамо у Милост Господњу и у спасење душе твое. Утеха наша и нада наша лежи још у твојој хришћанској кончини: до пред почетак овога Божићног поста радила си са еланом и пожртвовањом; само е твоја другарица Рада наслутила болес твоју; тридесетак дана си копњела и гасила се ко воштаница што догорјева у Славу Господњу.

За то време, о, радости наше, ти се исповеди и причести; и монаси наше Свете Горе прочиташе седам Еванђеља над главом твојом, пред Олтаром Преображењским, и за ових месечак дана још се три пута причести у болесничкој постељи Телом и Крвљу Спаситеља нашега, а последњи пут приступи Светој Чаши у неђељу, тридес прву по

Духовима, у нећељу Светије Отаца, непун дан пре но што предаде душу своју у руке Господње.

Господе, ко да чуем пој небеса: *Радујџе се и веселиџе се, љраведници јер је велика љлајџа ваша на небесима!*

Тужни саборе,

Од момента када се Мица наша разбољела, па до последњег дана њезинога, готово сваки дан сам одлазијо да е посетим. Од првог дана знао сам да, нажалост, умире. Једно време сам то сазнање таијо.

Али несаломив дух Мицин изазивао је дивљење свих! Запрепашћење!

Лекари су ми говорили да у својој вишедеценијској пракси нису сретили таког пацијента, таког умирућег оптимисту.

Гледајући Мицу, ту воштаницу, како догорјева, сетик се једног Светог Оца кои, сазнавши да му је сестра на умору, а у немогућности да е посети, посла јој опроштајно писмо са Свете Горе, у коме, отприлике, рече ово:

Драја сесџро,

Радуем се шџо одлазиш у зајрљај љредака нашије. Радуем се шџо си живљела блајочесџиво, љо законима Госџодњим. Веруем да ће душа џвоја оџићи у Рај. Не џуџуј, сесџро драја, збој расџанка са нама. Јер за који дан, еџо нас к џеби!

Заиста, заиста, само за који дан. Јер зар јуче не бејасмо босонога ђеца? Зар, за трен ока, ђетиње локнице не замјенише сједе власи наше? Зар, за трен ока, неће доћи дан када ћемо сви ми, један по један, Богу на истину?

И зато у мојим ушима одјекују поуке мога духовника: Пожуримо, драга браћо и сестре, док је још дан живота нашега. Јер само док је дан живота нашега можемо чути вапај и крик Јована Крститеља који са обала Јордана, ево, дваес вјекова одјекуе: *Покајџе се, јер се љриближи Царсџво Небеско!*

Само док је дан живота нашега можемо чути поуку Господњу – да се греси наши изгоне постом и молитвом!

Само док је дан живота нашега можемо чути Еванђеље – ту науку Господњу!

Јер Господ нам даде на дар Еванђеље и још нам рече: *Заисџа, заисџа вам кажем, ко има уши да чуе – нека чуе!*

Кад се Мица наша упокојила у Господу, гледао сам сузе оних који је воле. И слушао јецање и нарицање. И чух један искрен крик: „Па, што баш она?”

Не знамо ми судове Господње, браћо и сестре. Зна Бог што баш она.

Можда зато да нас смрт њена поучи и спасе. Да нам буде опомена. Да нас подсети да се сваког секунда крати дан живота нашега. И да се примиче ноћ. Да се греси наши само за-дана могу очистити постом и молитвом. И добрим делима.

А можда и зато што је она трудовима својим, добротој својом, големом жртвом својом, зарадила уживања вечна у Царству Небеском.

А можда и зато да нас, као најбоља од нас, раширених руку и пуног срца дочекује у Царству Небеском кад на нас дође ред.

Хвала ти, драга Мицо, за сву доброту твоју, којом си нас обасипала док бејаше дана живота твојега;

Хвала ти за сву љубав коју си нам даривала;

Хвала ти за све жртве које си подњела;

Хвала ти што си нас примером учила како се поштују стари и болесни;

Хвала ти за сваку срједу (а срједом је била твој слободан дан у „КМН”-у) коју си безрезервно и несебично даривала својој усамљеној мајци Ружици у родним Горачићима и своим примером држала свима најморалнију лекцију из морала;

Хвала ти... хвала ти... за све ти, до неба, хвала!

Теби хвала, драга Мицо, на свему што си чинила и учинила за нас!

А Богу Свемилостивом хвала и слава што нам те дарива и што смо те имали као бакљу правичности, љубави, снаге, воље, праведна наша, предобра наша, снаго наша, душо наша, љубави наша!

Догоревала си, а говорила: Напред! Нема плакања!

И зато, драга ћецо, Иване и Саша: досањајте мајчине снове!

А она ће вам, ако Бог да, из Рајских насеља слати благослов свој. На вас и на дом ваш.

Напред соколови!

Услишите аманет мајке ваше!

Ишарајте фасаду дома вашег коју она започе!

И направите врт у дворишту вашем како га је она замислила! И напуните га ћецом вашом, тако вам Бог помого!

И досањајте снове предобре мајке ваше!
Благочестива браћо и сестре,
Ћетимо се доброте Мицине, ћетимо се дарова срца њезинога и
дајмо уздарје доброти њеној. Завапимо из дубине срца нашије молитву
Господу Богу нашему:

Господе Милостиви, упокој са праведницима душу слушкиње
Твое Мице и усели је у Рајска насеља Твоја: тамо ће нема жалости,
тамо ће нема болести, тамо ће нема уздисања, тамо ће је живот вечни!

Бог да ти душу прости, селе моја!

*Изјоворено на Чачанском јробљу,
5. јануара/23. децембра, лејша Госїодњеї 2005/2004.
на оїелу рођаки и сарадници Мици Ловрић, рођ. Ружичић*

На увору једног покољења

У посмртној стихири Светог Владике Николаја стое, веће од Годидова и чвршће од Врањаче, рјечи ове кое штрче у вјекове. Рјечи које би, да имамо духовне уши, чули сад и од наше Рује:

Свршена је моја књиѡа / сад на вама лежи бриѡа / да ми књиѡу ѿѡравиѡе / Хрисѡа Боѡа измолиѡе / да ми ѿросѡи ѡрехе вољне / ѡрехе вољне и невољне...

И тако редом...

Јуче, на Велики Четвртак, склопи се књига мое драге тетке Ружице и ми се сабрасмо, данас, да се Господу Богу помолимо, да поправимо књигу њезину, еда би јој Господ Свемилостиви опростио сагрешења њена и подаријо покој души њеној у Царству Своем.

Али данас се није завршила само Руина књига. Данас се затворила још једна велика књига, књига једне епохе, књига једне генерације.

Јер Руја наша би десето дјете мога ђеда Радосава и бабе Драгиње. Ево, данас, потоње чедо њино одлази Богу на истину, одлази да се придружи родитељима своим, браћи и сестрама.

Одлази душа Рује наше из ове долине суза у боље и љепше краеве: тамо ће нема жалости, болести, тамо ће је радост вечна.

А тело њезино одлази у гроб тамни да тамо сачека васкрсење мртвије и живот будућега вјека.

Одлази, данас, Руја наша из ове долине уздисаја и суза у којој се накопила и насија, наплјеви и најње, напра и нариба, намјеси и накува, навари и насири, напреде и наплете, напати и наплака.

И док на Велики Понедјоник, у београдској болници „Свети Сава“, гледак потоњу страницу Рујине књиге, док гледак тај беспомоћни поглед очију кое се гасе, док гледак њену задњу битку у овозему, ко да, у једном трену, угледнук минуло време кое утања у прошлос, кое увире у вечнос. Ко да угледак:

како се умири мотовило и заустави цјевљаник;
како замуче трлица и зарђаше гребене;
како занемље разбој и изарумише се брдила;

како пресвисну преслица и укочи се вретено;
како отпаде кукаљ са екловке и попушти рам од неца;
како се искриви плетећа игла и прекиде жица на фркет;
како окраћа губер и поблјеђе шара на ћилимачи;
како се распори сламњача и развија слама зобана;
како пуче каиш на нанули и отпаде пуце на јелеку;
како оћелавише кићанке од рудице и откиде се повраз на торбици;
како се разгазише опанци и окрза перо на марами;
како се ишчупа уво на котобању и опучи се котарица;
како испаде ногар из треношке и ужиљиви се данце на наћвару;
како напрште карлица и затури се чанак;
како се пројолпази обрамача и умори кошуљара;
како се постиђе пракљача и просу цјеђ из шавња;
како се расуши парјоница, а ћаса и тестија се окрњише;
како нестаде пекмеза из ћупа земљаног и колача од маџарки
испеченије на црепу;
како се измрви прјесни колач на ринглама и просу се водњика
и исцури расо испод голубарца;
како усахну мирис дуња са шивоњера и поплјесни слатко од
шумскије јагода;
како потамњеше брвна и попушти клин и спаде сито;
како се деморалиса срп и затупи садаљка;
како се расклима сиралица и расуши чабрица;
како се отрје бронза са сулундара и посрну оџак на брвнари;
како се умори ђерам и прошупљи кова бунарска;
како побеже чела из трмке и поспадаше засонице на тору;
како се скрши прескакало и спаде поплет с прошћа;
како препуче ушник на мотици и зарђа секира на дрвљанику;
како умуче меденица и излиза се шина на колима волујским;
како се истули лампа и зачади вењер у помрчини;
како ни машице више не пркосе жишци;
како попуштише обручови на каци лужњаковој и како кљокну
цокла на качари;
како се огњиште запепели, а вериге сатарише врјесло на бакрачу;
како утихну пјесма ђевојачка, жетелачка, копачка и косачка и
рабаџиска;
како нестаде моба и комишања, прела и поседа;

како оладње љубав међу комшијама;
како се ѿоїази ѿос(ѿ) и ѿоруши мос(ѿ), шѿо је к небу водио, док је
народ ѿосѿијо;

како изблјеђше слова на споменовима и почеше утањати у бујад,
жедна вина, жељна мириса тамљана и светлости воштаница;
како нас гледају ђедови и прађедови са небеса и, ронећи сузе
пред Престолом Творца, вапију: Опрости им, Господе, јер не знају
шта раде!

Трже ме звоно трамваја који у[х]вати залет одоздо, ка Славији,
и ја се пренук из времена кое остаде иза Рује.

И поново се вратик њеном одлазећем погледу.

Драга Рујо,

Не издржа твое срце ово време што се неправедно натоварило
на твоја неачка плећа.

Не издржа твое срце вишегодишње самовање.

Не издржа твое срце рану голему, већу од раке у коју спуштисмо
Мицу уочи Божића. И ево, крвари та рана, до јуче. И зацели. Престаше
да точе сузе твое јер оде у радост Господа и у загрљај најстаријег
чеда свога.

Данас је, у нашим срцима, помешана чаша жучи са чашом меда.
Тугуемо ми, што се на неко време раста[j]емо с тобом, драга Рујо.

Али, истовремено, осећамо и зрачак радости који рађа нада наша
и вера наша:

Знамо ми, надамо се ми, веру[j]емо ми, да те Мица твоја, да те
мајка твоја, чекају с љубављу.

И још знамо ми, драга Рујо, да си ти тежак живот имала; да си
млоге муке подњела; да си рјеку суза излила; да си голему жртву
дала гаећи твое тиће: Мицу, Зору и Цану.

И зато што то знамо, имамо разлог да се данас, на овој тугованки
утешимо, јер смо утувили Беседу на гори коју нам Господ одасла,
говорећи:

Блаіо онима који ѿлачу, јер ће се уѿешиѿи;

Блаіо онима који су ѿладни и жедни ѿравде, јер ће се насиѿиѿи;

Блаіо онима који су милосѿиви, јер ће биѿи ѿмиловани;

Блаіо онима који чистіо срце имаду, јер ће Боіа виђеѿи.

Господе Свемилоствиви,

Знамо ми да ће небо и земља проћи, а да рјечи Твое неће проћи, у вјеки вјеков! Зато Ти се молимо: услиши молитву нашу и прими душу рабе Твое Ружице у Рајска насеља Твоја.

Ево нас, драга Рујо, на крају твог овоземаљскога пута, на рођендану твог вечног живота.

Ево нас на увору једне генерације, са којом постају оскудни вековни обичаји.

Ваљда су, зато, оскудне и мое рјечи:

Опрости, драга моја Рујо, што те уцвјелило време кое се натоварило на твоја крхка леђа.

Вала ти за све дарове срца твојега и за сву доброту твоју.

Поздрави нам, драга Рујо, Мицу – ту рану твоју и рану нашу и поздрави нам све претке наше и рођаке наше.

И не тугуј за нама јер ћемо сви ми, који с љубављу и поштовањем дођосмо данас да те пратимо у вечнос, сви ми ћемо, полако, једно по-едно, за-тобом, у дворе Сведржитеља нашега, у Царство Створитеља нашега, у радост Оца Нашег Небеског, који нас сотвори, из праха, у који ти данас одлазиш.

Бог да ти душу прости!

*Изговорено на Велики Пејшак, љеџа Господњеї 2005.
у Горачићима, на ојелу џејки Ружици Ружичић, рођ. Сїевановић*

Уздарје старини Љубомиру

Затараби се, данас, још једна авлија у нашем завичају. Одлази данас из ове долине уздисаја још један старац. Одлази добри, праведни, неуморни, Љубомир Плазина.

Одлази тело његово у прах из кога јесмо и из кога нас сотвори Господ, преко праоца нашега Адама. Одлази тело његово у смоницу губеревачку коју је он деценијама преврто и иж ње живот вадијо еда би изранијо чељад своју, док се не докопаше снаге, док у људе не стасаше. Одлази тело његово у глинену постељу да тамо сачека једну велику зору, једно велико свитање, да сачека васкрсење мртвије и живот будућега вјека.

Ми се окуписмо, данас, браћо и сестре, да с поштовањем испратимо тело старине Љубомира у вечни дом и да се Господу Богу помолимо за покој душе његове, еда би му Господ опростио сагрешења његова и подарио души његовој рајско насеље у Царству Свому.

Када ми је јуче моја мајка јавила да се упокојио у Господу њен ујко Љубомир, као да у једном трену сагледак време које остаде за-њим.

Угледнук румено, преплануло лице старине Љубомира како са своим добрим и верним другом – Браном одгаја свое јато: Слободанку, Милену, Алексија и Добрилу.

Угледак утабане стазе кроз пашњаке и шљивике којима са грајом јуре ђаци у препуна школска дворишта.

Угледак бјела стада како запасају, до корјена, рудине, навише, ка Торлаку.

Угледак побјене рогоце на Вису, о обетини, и на њима карбитуше испод коиг свирачи растежу далапе, а око њиг се вије вито коло крш-није момакаа и чедних ђевојака.

Угледак мобе и комишања, косаче и рабаџије, преље и везиље, пластијоце и жетеоце...

И, одједном, ту прелјепу слику заклони таман облак. Наиђе невреме у ком се сагубисмо. Наиђе мрак у ком оглувљесмо.

Не чуемо, авај, да ли звона звоне! Не разазнаемо што ли звона звоне? Не знадемо за ким звона звоне!

Испразнише се цркве наше.

Испразнише се душе наше.

Поспадаше засонице са торова нашије.

Утрјеше се стада наша.

Крдисаше се вотњаци наши.

Осили се аврик на ораницама нашијем.

Запепелише се огњишта наша.

Опушћеше школе наше.

Зарастоше, у немар, гробови ђедова нашије.

О, Господе, има ли наде за нас?

Има ли нам спаса, Господе?

И ко да свише зачук глас: Има наде, безбожнице! Има спаса! Свети рекох. И кад ти рекох, повиках још: *Ко има уши да чуе, нека чуе!* А речи Мое стое записане у Еванђељу.

Ваистину, браћо и сестре, има наде!

Кад људи огрезаше у грех, попусти Господ потоп. Ал не потопи праведнога Ноја. И преко једног праведника спаси род људски.

Кад упропастише, у греху, душе свое житељи Содоме и Гомора – згроми Господ Содом и Гомор, ал не згроми праведнога Лота.

Има, дакле, наде за нас.

Још има наде, само нам мало фали: да се уватимо руке Господње која родитељски бдије над нама. Само да разазнамо зашто звона звоне. Само да се окупимо у дому Оца нашег небеског и запјевамо: алилуја! Само да на светим Литургијама пажљиво послушамо Еванђеље. И почнемо живљети по њему. И бићемо спасени. Јер Богу е све могуће.

Драги ђеде Љубомире,

Тугуе данас јато твоје јер одлазиш заувек из дома овога. Али се и поноси данас, јато твоје, јер трагови твои добрим делима остају забиљежени. Доброта твоја, поштење твоје и радишност твоја преселила се у срца ђеце твоје. Из доброг корена добар је род родијо. По добрима твоим, као часан човек и добар домаћин, бићеш у сећању нашему.

Сви који дођоше данас да принесу воштаницу и молитву за покој душе твоје, враћају, у ствари, уздарје доброты твојој. Некоме си даривао јабуку, неком чашу ракије, неком лјепу рјеч...

А ја сам дошо да ти заблагодарим на укору који си ми упутијо давно, кад бејаш у највећој снази и најбољим годинама. Изгрдио си ме, сасо ми у лице оштре рјечи прекора због једне мое животне, непромишљене одлуке. Из поштовања према твоим годинама нисам ти противрјечијо. А силно сам то жељо. Тога дана и наредне ноћи, у мислима своим, обрачунавао сам се с тобом. На мојој страни су били бројни филозофи, академици, носиоци модерних погледа...

Пред зору, кад су трећи пјевци запјевали, снага твоих једноставних, али правичних и оштриг рјечи, поломила е моју гордос. Признао сам пред собом да си бијо у праву. То е бијо темељ на коме сам промјенио своју одлуку. И свој живот.

Зато сам пожељо да ти данас, на растанку, на овој тугованки, од срца заблагодарим на твоме укору.

Нека би Господ био милостив, па подарио спасење души твојој.
Бог да ти душу прости!

*Изговорено у Губеревцима,
5. априла / 23. марта љеџа Госјодњеї 2006,
на ојелу Љубомиру Плазинућу*

Потоњи смјешак Миланов

Ево нас, данас, у овом честитоме дому у коме је некад двадесет и четворо чељади, попут најбољег челињег друштва, живљело живот у раду и благочашћу.

Ова стара кућа сведочи снагу и величину ове породице која се, захваљујући милости Господњој, разројила широм земље српске и по васцјелом свјету.

Милан Први Достанић роди Филипа, а Филип са Новком роди дванес ћерију и сина Милана Другог.

А Милан Други поживље часно осамдесет и пет љета. И за тијех осамдесет и-пет љета мрава не згази.

Ником зло не учини. Нит помисли. Корачајући пажљиво овоземаљским сокацима није сметно с ума да е земаљско за малена царство, а небеско увјек и до вјека.

Овај часан и честит човек, од кога се данас привремено растаемо, испраћајући га с поштовањем и љубављу у вечнос, овај честити старина се за овије осамдесет и пет љета наора и накопа, накоси и напласти, насија и најње, насади и напабирчи, накупи и напече, наструга и нацепка, накоша и навуче, навлачи и нађену, наоштри, напобија и поплете, наломка и наложи, нарани и натимари, напасе и наупреза, натовари и испаручи, нариља и назалама, наврје и навија, наплјеви и наподбира, натачка и напритка, накомиша и накруни, намље и разроји, накрца и наренда, назалива и напраши, насоли и накисели.

Овај часни човек беше земљоделац: воћар и ратар, чобанин и рабација, казанција и подрумџија, челар, сточар и виноградар.

Овај часни човек бијаше вилозоф и песник. Пред њим си морао да знаш: Да ли је јачи морал или срества? Како да штедиш, а кавалер да биднеш?

Овај часни човек пажљиво иђаше овом долином суза и уздисаја, обилазећи мрава да му не науди.

Овај часан човек погледаше у небо. И размишљаше о Царству Небескоме.

Овај часан човек загази у осамдесет шесто љето и уочи Видова дана стеже руку ћери својој Биљани. И благослови је. Нако ко што то учини, у време оно, Исак. Нако како то учини Јаков, благосиљајући Јосифа, сина свога, и унуке свое Манасију и Јефрема.

Овај часан човек дође до Видовдана. И у подне овог видовданског дана утиша дах свој. Застаде. Као да ослушну молитве које се из светиња србскије воздизагу небу на парастосима нашем светом Цару кои даде главу за крст часни и отачество, говорећи: *Земаљско је за малена царсѣво, а небеско ујвек и довјека.*

Чим намину подне, овај се часан човек осврте из-се. Још једном одмери. И угледну праведну прошлос. У 12 и четврт погледну навише. И угледну светлу будућнос.

Осмену се и оде. Оде тијо у радост Господа. За њим је остала успомена.

Ово присоје, овај зелени брјег имо је два Божја јагњета: Мила и Босу. И Боса је насмијана отишла у вечнос. Упокојила се прије десет година у дан неђељни. А из светоотачких књига знадемо колика е благодат Господња кад се раб Божији упокои у неђељу.

Да није обичај да на сарани тугуемо због растанка са покојником, ја би ову беседу започео ускликом: Радујмо се и веселимо се данас, јер Господ овом праведнику учини голему милост.

Има ли кога међу нама, браћо и сестре, ко не би пожељо да дочека осамдесет шесто љето; да дочека од срца свога унуке и праунуке; да се ни са ким не замери; да поболи неколико дана кое му Господ подари да се још једаред, при чистој свести и здравом разуму, преиспита, да одмери дела своја; да благослови ћецу своју; да погледне навише, ко у време оно, архиђакон Стефан; да се насмјеши и да отпутуе: да се пресели у Царство Небеско.

Због осећања радости ја просто нисам у стању да потпуно испуним жељу покојникове породице која ме је замолила: да вама, браћо и сестре, заблагодарим на љубави вашој и на жртви вашој коју сте прињели дошавши данас на ову молитву, на ову свечаност, на ово опело; и да се опростим од овог часног и честитог старине у име јата његова.

Овај диван човек на Видовдан оста загледан у небо. Неколко дана прије тога показа сину своме Раду књигу коју је написа својом десницом, за далека нека покољења.

Кад ми Раде прексиноћ, крај очева одра, даде ту књигу, завирик и занемљек.

Сватик да су мое рјечи преоскудне, блједе, неачке, пред рјечима овог добрице, овог добрише, овог доброљуба, овог доброделатеља, овог добротворитеља. Ја морам да ућутим. И да вам само кажем: чујте и почујте, браћо и сестре!

Ово вам на потоњој страници свое књиге, својом руком и из свог срца, говори Милан Други Достанић, син Филипов:

„Драга родбино, комшије и пријатељи, хвала вам свима који не жалисте

те дангубе своје,

и дођосте да испратите мртво тело моје.

Овог дана зазвониће та црквена звона

и пратиће душу моју до вечног покоја.

Ја одлазим тамо одакле се никад вратит нећу

зато имам своје да ми пале свећу.

И док свеће на мом гробу горе

они ће по обичају Богу да се моле.

Крај гроба ће да стану и споменик да прочитају

и видеће шта на њему пише

јер они знаду да мене нема више.

Ја остављам куће и авлије

и остављам све своје комшије.

Ја остављам шуме и воћњаке

и остављам све своје сокаке,

коима сам пролазио

кад сам кући својој долазио.

Ја остављам сву своју родбину

сина Рада и ћерку Биљану

и њихову целу фамилију.

Ја одлазим тамо где су сви моји предаци

ја одлазим у загрљај мојој драгој мајци.

Она мене сад познати неће

јер сам без ње остао мален као росно цвеће.

Замолићу старог баба:
ајде ти ме сад мајци покажи
да ме она у том табору не тражи.
Тамо ће ме дочекати сва родбина моја
а најприје драга Боса моја.
Она ће ми руке раширити
за родбину нашу упитати.
Понајвише за цветове наше неубране
сина Рада и ћерке Биљане.
Ја ћу њојзи све по реду казивати
а она ће моје речи сузом заливати.
Тако ћемо тамо време проводити...”

Ето, браћо и сестре, чули сте ову опроштајницу једног праведника.

Нека би му Господ Бог Милостиви подарио рајско насеље у Царству
Својему, а остатку његовome сваког добра, еда би га памтили, еда би
га спомињали и за његово спасење Господу молитве вазносили.

Бог да му душу прости!

*Турица, 30/17. јуна 2007. године Госїодње,
на оїелу Милану Друїом Досїанићу*

Забогда се у Рају виђели

Изгубљени бијасмо и нађосмо се.

Веруем: обрадово се Пастир наш. Сотворитељ и Сведржитељ наш. Јер Он и дође да спасе изгубљено.

Баћо мој,

У непознању Закона Господњег, проћердасмо младос своју.

И бијасмо као врјес онај у пуштињи.

Али милошћу Сведидећег ко да однекуд чусмо вапај пророка Јеремије: *Проклей да е онај који се узда у човека, а од Госѿода одсѿуѿа срце њеѿово.*

Застадосмо.

Ослушнусмо још мало.

И чусмо га боље: *Блаѿо човеку коме је Госѿод узданица!*

Зауостависмо се у вреви, у тутњави, у жагору ове бестрагије што се модеран живот зове. Прибрасмо се. И зачусмо како се одонуд, са обала Јордана, пролама крик Крститељев: *Покајѿе се, јер се ѿприближи Царсѿво Небеско!*

И би нам дано да одемо код Аве Јустина, код Владике Николаја, Василију под Острог, светом Цару у Раваницу, на Хиландар, у светиње мале Србске Свете горе...

Осећајући жегу и спарину дѧна, овијег потоњи година, потражик те срцем своим. И душом својом. И угледак те: снажног, обоженог, покајањем и исповешћу умивеног, светим даровима причешћеног. Угледах те ко дрво оно усађено крај воде што е низ-поток пуштило жиле свое, кое не осећа кад дође припека, него му се лис зелени, и кое поче рађати род добар.

Вала ти, друже мој добри, на доброты твојој.

Вала ти што нам том добротом поможе да понесемо бремена своја.

Вала ти на миру кои си носијо у срцу своему и кои си ширио међу-нама.

Вала ти на дуготрпљењу твоме и благи твојој којој си показа да може друкчије да се живи у времену овом које је побркало аршине части и бешчасћа, љубави и мржње, скромности и похлепе.

Вала ти на несебичности твојој – јер док куцаше љубеће срце твоје, ти си дјелио таланте своје који су нам долазили ко мелем на рану: некеме си дариво књигу; некеме лјепу рјеч; некеме охрабрење и похвалу; некеме утеху и наду; некеме кожу своју да би му живот спасавао.

Вала ти, предобри мој друже, што си сагга и изарчио срце своје у добротољубљу и човекољубљу.

Стало је, уочи Преображења, да куца срце твоје вође, међу-нама. Постало му тјесно.

Морало е да се преобрази!

Морало е, окићено богољубљем и верољубљем, да се пресели из ове долине тјескобе и уздисаја у пределе блаженства. Тамо ће је радост вечна!

Вала доброты срца твојега.

Вала ти, Рале наш, за све што си чинио и учинио за-нас.

А ми? Ми дођосмо да запалимо воштанице. Да се свјетли свјетлост свјету. И да ти освјетлимо пут! Пут ка рају, ако Бог да!

И да ти ударје вазнесемо! А ударје наше јесте молитва наша:

Господе, Ти знаш срце његово добротољубиво и човекољубиво, богољубиво и верољубиво!

Господе, Ти знаш доброту његову и милосрђе његово!

Господе, Ти знаш сузе покајања његове!

Господе Свемилостиви, прими душу Предрагову у рајска насеља Твоја!

Тугују данас, драги Рале, сви они које си вољо и који тебе вољеше. Тугује данас породично јато твоје. Ал не тугуемо ми ко људи који немају наде. Јер знадемо ми да ти јеси. И да ћеш бити вавјек.

А док се поново не сретимо у Дан онај, остаћеш утиснут у срца наша.

И у молитве наше.

Драга Нато, драга Тања, драги Саша,

Нека вам се данас, по Преображењу, суза ваша тугованка преобрази у сузу благодарну. Носећи у срцима вашијем мужа и родитеља вашег, благодарите Богу што сте га имали.

Њега.

Драгог.

Предрагог.

Предрага.

И ушушкајте у срца унука његовијех Јована, Богдана и Марије добротољубље ђедово. Еда би вас благослов његов пратијо и чуво у све дане живота вашег.

Рале, наш драги,

Не тугуј за нама, друже мој, и, у Христу, роде мој. За кои дан, ете нас, један по-едан, горе к тебе. Телом у прах из кога јесмо и из кога нас сотвори Сведржитељ преко праоца нашега Адама. А душом горе ка Дародавцу нашем, да се врати Ономе од кога јесте. Да тамо другујемо. У једној љубави. У једној нади. У нади васкрсења. У нади вечнога живота. Да зајно сачекамо Дан онај. Да сачекамо васкрсење мртвије. И живот будућег вјека.

Дабогда се у Рају виђели!

Бог да ти душу прости, друже мој драги.

*Изјоворено на Чачанском јробљу,
20/7. авјусџа 2007. јодине Госјодње,
на ојелу новинару Предграју Раовићу*

Крс баке Милице

Прекључе је из наше мале и тескобне улице одшетала тијо и нечујно, баш нако како е и живљела, једна предивна старица. Нестала је у бескрају. У вечности. Преселила се у Царство Небеско. Звали смо е просто и топло: бака. Наша драга бака. Милица.

Прије илду шесто педесет и једне године, на прекључерашњи дан, на дан бакиног уснућа, над Голготом у Јерусалиму, простирући се до изнад Горе маслинске, појавио се Часни крс светлији од сунца и краснији од најлепше дуге. Виђевши то знамење, многи неверници обратише се вери Христовој, а многи јеретици-аријани оставише јерес и вратише се православљу.

Да ли се, браћо и сестре, ова старица случајно баш на прекључерашњи дан преселила у вечнос?

Имала е 77 пролећа. Имала е радости и туга. Имала е лјепу рјеч. Имала е љубав велику.

Проујало је очас њених 77 љета. Њеном смрћу оверена је још једном непобитна истина. И опомена. Опомена свима нама: живот овоземаљски је, ваистину, кратак. Прекратак. Али траг овоземаљског живота може бити дуг. Добротом својом и љубављу својом, наша драга бака Милица оставила је траг у нама и међу нама. У срцима нашијем. Да трае. Да памтимо доброту њезину. Да е спомињемо у молитвама нашијем. Да воштанице и тамљан приносимо за покој душе њезине. И за покој душе Љуба њезиног ком је дарове поњела спремајући се за овај пут без повратка.

Драги Милутине, драга Миро,

Нека вама и чељадима вашијем на утеху бидне истина ова: већ неколко година мајка ваша се спрема за овај трен растанка. За трен упокоења. За овај рођендан вечнога живота. Походила е светиње многе. Приносила воштанице и молитве. Постила и прилазила с љубављу и страхом Божјим Светој Чаши. Пре неки дан посетила је дом мој и чељад моју. И рекла нам је да *чека ѿзив озіо*.

Нека вам на утеху буде и тајна ова коју може да посведочи више сведока: сањала е Часни крс како се простире до неба. И како се она уз њега пење.

Нека би јој Господ Свемиловичи подарио рајско насеље у царству своме. Јер она је рај сазидала у срцу своме боравећи међу-нама. Гладнога е наранила. Жеднога е напоила. Тужнога е утешила. Болеснога походила. Гробовима упокоениг итала је с љубављу и молитвом. Добротом својом призивала је благослов Господњи на ћецу своју, на унучад своју, на праунучад своју. Нека се благослов њезин протегне у вјеки вјеков. На кољена која иза ње остадоше. И која ће доћи с Божјом помоћу на крилима молитве њезине.

Драга наша бако,

Вала ти за топлину рјечи твојиг!

Вала ти за радос коју си несебично ширила око себе!

Вала ти за љубав којом си љубила ближње свое!

Вала ти за доброту доброга срца твојега, предобра добрице наша!

Нека ти анђели осветле пут ка царству Оца нашег небеског!

Бог да ти душу прости!

*Изјоворено на Чачанском гробљу,
22/9. маја 2008. године Госјодње,
на ојелу Милицы Ђојашовић*

З богом, мајко моја

Драга мајко,

Састадосмо се да те отпратимо из овог присоја на коме си трудодане свое провела градећи, са оцем нашим, ово гњездо у коме ставаше јато твое. Са одра твога у потоњи дан овоземаљског живота благодарила си Господу Богу што ти подари четворо унучади и десеторо праунучади.

На Спасовдан овога љета Господњег окупи нас милос Божја за трпезом љубави у дому моме. Остаће за далека нека покољења, једна дивна породична фотографија на којој си ти у средини, а са твое десне и лјеве стране једанес моиг и једанес Савовиг чељади.

Данас се селиш, драга наша Нано, из овог присоја, онамо у осоје, да се придружиш праху отаца и матера нашије. Да тамо ш-њима сачекаш васкрсење мртвије и живот будућега вјека. А ми ћемо с љубављу и уздахом приносити воштанице и молитве наше, кадити тамљаном и заливати вином црвенијем гробове ваше, док и нас Господ не позове к-вама.

И чуваћемо туге ваше: кад град сатре љетину; кад ветар поломи родне гране, поизобаљује рогоце, поваља пшеницу, а ђетелину смота у ковитлац; кад нека сотвора удари у пиљеж; кад се удави крава с јабуком или јунац надуе од ђетелине док су се ђеца замаријала; кад удари суша, чини се све изгоре, па омали ране за стоку и за чељад; јопет, кад ударе кише, чини се још горе – све сатрули.

Чуваћемо и причаћемо нашијем унуцима радовања ваша: кад роди берићет; кад плусне пролећна киша; кад задремају родне гране под теретом; кад се препуне салаши и амбари, па се напуне тавани; кад се пођену, уврше и полемезају сјена у тору; кад се овршу стогови; кад се облизни овца, а крмача опраси дванаесторо; кад се дае алвалук што се отелила Златуља; кад квочка излеже пилиће без једног јединог мућка; кад се запјева пјесма жетелачка и копачка; кад се заори смјех на моби, ил на прелу, ил на комишању; кад се погости о благоданима, на бабинама; кад запуцкета бадњак на огњишту; кад се ломи василица...

Тувићемо мирис компирића у плеку испод порумењелог пиленцета. И мирис ушטיפака. И оне твоје вреле гибанице. Осећаћемо топлину гаравог колача испеченог на ринглама, премазаног твојим скорупом.

Памтићемо миловања жуљне руке твоје, драга мајко!

И чућемо глас твој: О, сине, пожуре, благо мајци, да напасеш краве!

И чућемо поуке твоје: *Шћо је брзо оно је и кусо, ћецо; Одшћа љало љошћаљало; Зло рађење љошово суђење; Не може врана г-исћили љолуба, но врана врину, а љолуб љолуба; Врана врину очи не вади; Ни у злу се не љокуди, ни у добру не љонеси...*

Мајко моја!

Памтим оне граорасте панталонице што си их сашила од твоје ђевојачке сукње с преврта, да се не сете жене из цемата, но да мисле да су од новог. Још памтим твоја миловања кое даљина прекиде кад ме пикљава и голобрада тајо одведе преко Годидова, те отиђок за књигом, у бјели свјет, напуштавши ово топло огњиште кое је одисало твојом топлим жуљном руком, твојом топлим срцадом, твојом топлим погачом...

Ономад си, док сам у болници бдио крај твог одра, довршила твоје миловање, гладећи ми сада изборано чело твојом изнемоглом руком, чију снагу је испила пракљача и кошуљара, оклагџа и ренде, крављача и сиралица, разбој и цјевљаник, преслица и мотавило, мочило и трлица, куђеља и екловка, срп и садаљка, мотика и рогуље...

Хвала ти, мајко, за све непроспаване ноћи кое си пробдела наднама. И опрости нам ако нисмо разумљели твоје страхове за нас.

И поздрави нам, мајко, таја нашег. И кажи му да држимо аманет његов, трудећи се да не потпуштимо и да у зноју лица своје стварамо љеб насушни и њиме одгајамо и ранимо ћецу нашу и унуре наше.

И поздрави нам ђеда Радосава и кажи му да се благослов његов спустио на мене и Сава и на домове наше.

И поздрави нам прађеда Милоја Првог и кажи му да негуемо правдољубивост његову коју је он посијо у душе наше.

И поздрави нам чукунђедове наше Вићентија и Сретена Првог. И кажи им да чувамо ону свету њиву на Черговишту ће је посијано најдрагоценије семе – прах предака нашије. И кажи им да смо им благодарни што нам оставише ону камену књигу, оно предивно спомење са кога разазнаемо корене наше.

Поздрави нам наврнѣда Милорада Првог и кажи му да са унуцима нашим и дањ-данас уносимо бадњаке у домове наше.

Поздрави нам аскурђела Петра и кажи му да смо сачували крсну славу коју нам је он од предака прењо и оставио.

Поздрави нам курђела Стевана од кога се изњедрише и расијаше Стевановићи. И кажи му да смо победили време кое му бијаше сатарило траг.

И кажи му да смо, милошћу Господњом, пронашли гроб његов и да смо из земље усправили ка небу надгробни биљег његов на коме пише да пострада од безаконика 1789. године. И кажи му да се клањамо праху његовоме. И да унуцима нашијем приповједамо подвиг његов, јер он не шће дати веру за вечеру. И кажи му да је од њега до унука нашије кољена десет. И да ћемо унуцима у аманет оставити предање отаца и праотаца нашије.

Збогом, мајко моја!

Уздамо се у милост Господњу, еда би ти Он, Свемилостиви, подарио рајско насеље у Царству Свому.

Бог да ти душу прости!

*Изјоворено на ојелу мајци Јуїослави – Јули,
у авлији родне куће у Горачићима,
24/11. јуна 2009. године Госїодње*

СКИЦА ЗА ПОРТРЕТ ЉУБОМИРА ПРОТИЋА

Вјечнаја памјат рабу Божјем
и брату нашем у Христу – Љубомиру!

Љ у б о м и р.

Само име каже да то беше човек који љубљаше мир и слогу, ширећи међу људма добру вољу.

Он је био аршин коим можемо мерити докле смо досегли у тежњи да сачувамо аманете ђедова нашије, да сачувамо предање светије отаца, да сачувамо образ.

Љубо није био само академски витлаш – витлаш је, у мом Драгачеву, хрст који је надвисио околиш – он је био морална громада.

За њега би се ваистину могло рећи и да беше образован у оном Свето-Николајевском смислу те речи: образован – јер имадијаше образ.

То његово богаство, кое ево овако под једну шаку стае, било е бесцено благо кое он не шћадијаше дати ни по коју цену: а ја лично знам и могу да седочим да му е нуђена повисока цена еда би попустио или подпустио.

Но нешће!

Тај Љубов образ ме је заиста, као магнет, вуко да што чешће будем у друштву његовом па ми је представљало велико задовољство, велику радос и велику час да ш њим прозборим коеђе коекад о коечему.

П р о т и ћ.

Трагајући за коренима те Љубове честитости и његова благочашћа открик чудо невиђено: у потоњих безмало четири столећа, невероватно али истинито, његови преци су били проте иљаду година. Нисам направио лапсус јер се догађало да ђед, син и унук истовремено служе Богу и роду.

Дакле, његови преци бејаху пастири добри кои су чували свето-отачко предање и дизали олтаре Богу у славу. Бејаху проте. И зато су Протићи.

Љубо бијаше човек кои се борио против новотарија у богослужбеном поретку и управо ту треба тражити његову вољу за благочашћем и

за правоживљем. Он је био, између осталог, и уредник једне мое књиге која носи наслов *Саїрешења у србској ѱравославној цркви* (Ниш, 2014).

У свом ходу овоземљем, Љубо је мислио на оноземље. Мислио је на Царство Небеско.

Он се придржавао оног слова коим почиње Псалмопојац свој пој: *Блаїо човеку кои не иде на веће безбожничко, и на ѱуїу їрешничком не сїои, и у друшїву неваљалијех људи не седи.*

Ево, и данас, из сусрета са овим бројним благочастивим људима, видимо ко е чинио Љубово друштво.

У Љубовим ушима као да је жуборио онај глас пророка Јеремије: *Да је ѱроклей човек који се узда у човека ... а од Госїода одсїуїа срце њеїово.* И као да је непрестано ослушкиво тај крик Светог Јована Крститеља, који се пролама из јорданске пустиње, од оновремја до данашњих дана: *Покаїше се, јер се ѱриближи Царсїво Небеско!*

Покушао је људма да довикне ону пророчку реч: *Враїїше се са ѱуїа злоїа, ѱїравиїше ѱуїеве своје и дела своја!*

Љубо је добро знао да ништа не доњесмо на овај свјет и да ништа не можемо ни одњети кад пођемо пред Праведног Судију.

Зато се борио добрим подвигом вере, хватајући се за живот вечни, не уздајући се у пролазно, него у Бога живог, јер је знао да само онај *ко се у Госїода узда у високом заклону сїои.*

Богатећи се Богом и добрим делима Љубо је за живота себи спремао попутнину за будућност, еда би задобио живот вечни.

У дневној соби Љубовог скромног дома на Карабурми угледак његов предиван портрет који је нарисован срцем и оловком Велимира Каравелића кога данас упознадок, а који говори о Љубу више него што може исказати рјеч.

Кад би покушо да направим скицу за Љубов портрет, први потези мое писаљке би означили да он беше:

Доброжелатељ и Доброделатељ;

Радиша и Добриша;

Скромниша и Мудриша;

Трезвењачина и Поштењачина;

Гостољуб и Човекољуб;

Верољуб и Богољуб;

Истинољуб и Правдољуб;

Учитељ, Утешитељ и Ревнитељ;

Побожник, Благодарник и Упорник;
Истрајник, Непристрасник и Достојник.

За главне црте lika његова недостае ми ваљан плајваз, јер су мое рјечи преоскудне да опишу тог Људину, тог Другарчину, тог Добричину, тог Поштењачину.

Немам, дакле, рјечи да достоверим скицу за портрет вашег и мог кротког, тихог, мирног, благог, драгог Доброљуба, Љубољуба, Љубомира, Љуба нашега.

Као вишедеценијски члан Епархијског савета (Београдско-карловачке епархије), Љубо је био велики пријатељ нашег блаженопочившег патријарха Павла. Приликом једне посете његовом дому, он ми је подарио једну фотографију и ја сам је, ево, за ову прилику умножио. Она се налази пред свима вама. Тада сам у овој фотографији угледао да се он са патријархом Павлом упутио ка Царству Небеском.

Љубо је потоњих година свога живота подржао једног праведника, на правди Бога прогнаног богоносца, са којим се здружио, што је овековечено у књизи *Тајна гегине фиоке* (Ниш, 2015).

Имо сам незаслужену част да другујем са Љубом Протићем са којим ме упознао покојни Кијук (Предраг Драгић) и ми смо се овенчали у једној мојој књизи *Сине мој, не ђрисѣј* (Чачак, 2011) којој је Кијук био рецензент а Љубо уредник.

Много пута смо Љубо и ја разговарали о духовном тренутку нашег зловремја. Један од тих наших разговора договорно смо обавили пред камером. На позадини фотографије коју вам даривак од срца, налази се линк на емисију под насловом *Грешни Милоје и ђроф. гр Љубомир Проѣић* (<https://www.youtube.com/watch?v=6FKQHWX1SMs>) из кое ћете виђети једну другу страну Љубовога lika, његову духовну страну ђе ћете открити једну велику тајну (о богоиздаји).

Због доброте Љубове, ево да исповедим пред вама: свакога јутра, пре него што кренем на посао, пред светим иконама заиста од срца узносим молитве за покој Љубомирове душе. Нека би му Господ свемилостиви подарио рајско насеље у Царству Своем, пред чије двери је он – ја сам дубоко уверен – стигао за живота, добротом својом, делима својим, љубављу својом, смиреношћу својом, човекољубљем својим.

Бог да му душу прости!

*Изјоворено у Београду, 25/12 . јануара 2020,
на конференцији „Реч о Љуби”*

Над гробом Владимира Влада Чакаревића

Нек је благословен пут којим данас иде душа брата нашега у Христу Владимира.

Видим сузе у очима његовог јата, његове супруге, деце и пријатеља. Није чудо. И Господу се, у време оно, скотрљала суза за Лазаром – Маријиним и Мартиним братом.

Плакали су родитељи наши на растанцима кад смо у војнике одлазили и за ћерима својем кад су се удавале.

Али, не плачимо ми данас, браћо и сестре, ко људи који немају наде. Јер ми хришћани знадемо, да се – јуче умревши – родио брат наш Владе за живот вечни. Зато се нашим Светим Оцима и Матерама дан њинога упокојења слави, јер је то рођендан вечнога житељства њинога.

Данашњи растанак са Владом нашим јесте привремен, јер сви ћемо ми кроз ту капију смрти, неко пре, неко доцније, уићи у радос Оца нашег Небеског.

Свакоме од нас, браћо и сестре, на крштењу Господ је дариво кључ од Раја и позво нас у радост вечну, на ону гозбу царевога сина, тамо ће нема бола, уздисаја и туге, ће је радос вечна.

Неки се замаријају, заиграју у сластима, частима, у властољубљу и среброљубу, па у тим пролазним задовољствима и игранкама сатаре онај кључ од Раја који добише на Светој тајни крштења.

И таквима молитве наше Свете светосавске цркве и молитве ближњег могу умилоствити Господа да им опрости грехе вољне и невољне, учињене речју, помислима и делима и да им откључа рајска врата.

Сабрасмо се данас на ову тугованку, еда би умолили Свемилоствитог Сотворитеља нашега да душу Владову прими у рајска насеља Своја а да чељадима његовијем (супрузи, деци, деци деце његове и праунучету) подари здравља, радости и свакога добра, еда би се Богу молили за спасеније домаћина свога, еда би га помињали у вјекове.

Драги брате Владе,

Кад год смо се срели или чули, прозборисмо по коју о прецима нашијем, о њинијем трудовима по овим драгачевским пропланцима, о њинијем радостима и тугама. Ти одлазиш да им се придружиш крај

топлог огњишта Оца нашег, Сведржитеља, Творца свега видљивог и невидљивог.

А ми?

Ми остајемо да корачамо још који дан по овоземљу, па ћемо се један по-едан придруживати тебе и онима што испред нас бијагу.

Јер народ наш је ко трава: Њега не чине само живи што по земљи [х]оде, него и они што пређе бијагу: усопши преци наши.

Коно што њиву не чини једна љетина – тако ни народ не чини један нараштај.

Ливаду не чини један откос, нит је може уништити једна косидба.

Народ ниче у таласима и пада у откосима смрти као трава, али јопет прораста и буја у новим нараштајима, како вели *Завештање Немањино*.

Откос нашег покољења је дошо на-ред и ми се полако пресељавамо у гробља.

Зато су наша гробља, ове камене авлије нашије предака, чуваонице највећег блага: чуваонице праха отаца и мајки нашије, праха који ће васкрснути у Дан онај кад Господ поново, са трубним гласом, сиђе међу-нас.

Док се људи не укаљаше греховима, живљагу дуже: тако праотац наш Адам поживи 930 љета и кад га на самрти упита анђео: *Адаме, како ти се учини живој?* – он каза: *Ко да сам на једна враћа уишо, а на друја изишо.*

Наших 70, а ко је крепкији 80 година – како вели *Псалтир* – опомињу нас да е боравак наш вође, на земљи, прекрatak.

Зато су блажени кои на овом кратком путу шаљу себе попутнину за живот вечни чинећи добра дела, трудећи се да гладна наране, жедна напое, болна и заточена посите, невољника под кров приме, еда би иг Господ препозно и турио с десне стране славе Свое.

Ја се надам и молим се Свемилостивом Богу да тебе, брате наш у Христу Владимире, благодарећи доброту срца твога уврсти у оне кои стој с десне стране славе Његове.

Драги Владе,

Нек ти је срећан и благословен пут у вечнос!

Бог да ти душу прости!

*Изјоворено 26/13. децембра 2020. у Коштражи
над гробом Владимира Чакаревића*

Благо Теби, праведни и свети Старче

Збогом предобри, драги и свети наш Владико. Збогом, оче наш вољени!

Ваистину: Добар рат ратова, трку сврши и веру одржа.

Нек је благословен пут коим ита душа Твоја у сретање свом светом духовном оцу Јустину Ћелиском, коме си, један једини, осто веран до потоњег издиханија и у сретање свом светом духовном сину Харитону, новомученику косовскоме, кога захрани љебом са девет кора, начињеним на њиви Господњој.

Почетком 2010. дође ми до руке Твоја белешка у којој, уз остало, пише:

Гонићељи моји моју ме лишиши ејискојској шрона, чак и ејискојској чина, моју ме пројласиши болесним, сенилним, чак и лудим... моју учиниши многа безакоња... све ћу поднећи, с помоћу Бога. Ипак не моју ме наћераши у зајрљај њаје, ни у наручје екуменисћа...

Неколко месеци касније, приликом нашег првог сусрета у манастиру Шишатовац, у време оно кад су Ти прогонитељи забранили да служиш Службу Божју, ти рече: *Не чудимо се томе, јер је казано да ће свако ко оће њобожно да живи у Христју – бићи њоњен.*

Благо Теби, Свети Владико, што те на правди Бога гонише од Грачанице до Божје куће. Гонише, ал не покорише!

Благо Теби што Те разбраћа у Цркви осудише – без суда и суђења – ни за шта;

Благо Теби што Те братоубице десет година ћераше преко државних судова и не нађе се ниједан једини трунић оправдања за њине клевете и лажи;

Благо Теби што Те братоубице и оцеубице са шиптарском полицијом и силом окупаторском избацише са Косова у коме си обновио србско монаштво и напунио тамошње светиње монасима. А те светиње, до Твог доласка у Црну Реку, по сведочењу блаженопочившег патријарха Павла, беху опушћеле. Твојим братоубицама се омаче да та сведочанства патријарха Павла несмотрено обелодане у књизи: *Извешћаји са расјешој Косова;*

Благо Теби што даде све за Христа а Христа ни за шта;

Благо Теби јер Те надкрили благодатни покров са Горе Блаженства на којој Спаситељ изговори: *Блажени ѿроїнани ѿравде ради јер је њино Царсїво Небеско!*

Благо Теби, Свети Владико, благо Теби!

А благо и нама што имадијасмо срећу да с Тобом састрадавамо на Твом голготском путу.

Ми знамо, драги наш Авво, да таквима, као што си Ти, припада Царство Небеско!

Зато: чуј и почуј прозбу нашу: моли Христа Бога за нас, за Твоја духовна чада, да опстанемо, да се обдржимо на светоотачком путу, да нас не поплаве екуменистички таласи у којима се, авај, подавише многи.

Опрости нам, оче наш и Владико, због суза на овом привременом расстанку с Тобом. Опрости. Знам да су нам сузе у овом трену непотребне.

Знам да треба да се радуемо, јер си се на дан Светог Аранђела родио за живот вечни.

Треба да се радујемо јер иза-Те остадоше Твои духовни синови и ћери да чувају и сачувају семе светотачке вере коју си дубоко засијо у њина срца и њине душе еда би је таку, чисту и непоругану, с Божјом помоћи, предали онима што ће доћи.

Јуче су мои унуци и праунук дошли да се опросте с Тобом. А пре десет година, кад испратисмо Тебе и Твоју, с Косова прогнану, духовну ћецу – кад нам учини част доласком у госте, напунивши авлију дома нашега монасима и монахињама и испунивши срца наша радошћу неописивом – питаше ме, тада још нејака унучад моја:

– Деда, има ли данас праведника?

– Има, ћецо моја! Има! – рекок. Данас нам Бог учини милос те под кров наш уће праведник горостасне вере. Таквог праведника, ко што је владика Артемије, моје око не виђе под сводом небеским од босоножја до ових седих власи. Он корача тјесним путем кои су пропустили наши Свети Оци. Јер, ко што песник вели: *Он усїуїи цвећа сїїазе / Коима је ноїа мека / Нек ѿо цвјећу жене їазе / А їрње је за човека!* А то што су га папини прстеноносци прогнали, исклеветали и у Марка прекрстили нека вас не збуну, ћецо драга: Једног дана ће вам се касти да он није Марко каквим оће да га прогласе и понизе безаконици! Кашће вам

се да он беше по храбрости Марко Краљевић, а по исповедању вере Марко Ефески нашије дана.

Драги Владико,

При нашем потоњем сусрету, ономад, на неколко дана пред Твое пресељење у вечнос, вође у Лелићу, кад дођох са нашим пријатељима – Србима из Америке – реко си: *Благодарим Боју за све, али велику захвалнос дујем моим њројонишљима. Да њих није било моја мањинска реч би била њрејласана и ујушена. Захваљујући њима ми имамо њреко 40 каѡакомбних свејиња у којима се чува свејосавско семе које ће род родиѡи и већ ѡа рађа.*

На крају те Твоје, потоње беседе, понови речи Светог Јована Златоустог говорећи: *Слава Боју за све!*

Ваистину, оче наш, учитељу наш и свети Владико наш: Слава Богу за све!

Родио си се вође, међу овим лелићким вртачама на којима подиже са своим духовним чадима ову Свету Нову Никеју на очевини својој, упркос нечовештву наших прогонитеља кои преко државних органа искаше да се забрани ова градња – што им не даде Бог.

Тако ниче тређа светиња у овом крају и сад, поред Светог Владике Николаја и авве Јустина, народ србски имаде и трећег неустрашивог стражара на бранику вере.

Поред вас тројице и Свете Тројице екуменизам неће проћи! Неће! Неће!

Од Тебе, за ових десет година страдања, никад (!), ама баш никад (!) не чух ниједну једину реч осуде за Твоје и наше прогонитеље.

Ал од Тебе научисмо да се и за њих Богу молимо, едаби се вратили са пута злога – што нека би им дао Бог!

Нека Те Милостиви Господ приброји онима који стое с десне стране славе Његове, да зајно с Њима славиш Оца и Сина и Светога Духа у вјекове вјекова.

Нека ти је вјечнаја памјат, свети Владико!

*Изјоворено на сахрани Владике Арђемија
23/10. новембра 2021. јодине Госјодње у Лелићу*

Зржмо се Русије

Ево, преко пута овог, крвљу часнијег Србаља освећеног места, налази се скроман биљег који од заборавља чува успомену на **Дарју Коробкину**, болничарку из Петрограда, која е, ко добровољац, даноноћно, под ведрим небом, видала ране србским рањеницима, ће је за време тешкије борби на Еминовим водама, на овој планини, погинула 2. октобра 1914. године. Не сачека да извида ране мом ђеду Радосаву кои месец и по касније бијаше тешко рањен на Колубари.

Песник Милосав Јелић, ком је Дарја спасла живот, посветиће јој благодарне стихове, међу којима и ове:

*Прска земља и небо се цеја
Док у ваџри Дарја сѣоји смело
И рањену кад ѣривије чело
Шайаѣ чује: „Хвала душо леја!“
Сесѣро драја из ѣросѣраних сѣеја
Друѣо нежна из крви и бола
Ране наше, ране без ѣребол
И ѣи ѣаде ѣде су и сви ѣали
Кад би Руси знали, кад би знали...*

Каки Руси?

Кои Руси?

Да ли су то они Руси код којих се наш Свети Сава замонаши у манастиру Св. Пантелејмона на Светој Гори?

Да ли су то они Руси чији ђед првог цара Русије, Ивана Грозног, закључи брак са србском племкињом из властелинске београдске породице Јакшића?

Да ли су то они Руси од којих наш вожд Карађорђе затражи и доби велику финансиску помоћ и кои, иако у рату са Турском, упутише руски одред у Србију 1806. године?

Да ли су то они Руси који су морали 1812. да са Турском прекину рат због инвазије Наполеона на Русију, иако су у том рату

(1806–1812) побеђивала Турску на свијем фронтовима, па закључивши Букурештански мир 1812. тим споразумом издејствоваше самоуправу за Србе?

Да ли су то они Руси кои вршише притисак на Турску, током новог устанка под Милошем Обреновићом, да се испуњавају одредбе Букурештанског споразума за давање самоуправе, без чега Срби не би добили самоуправу после Другог србског устанка 1815, нити би дошло до аутономије 1829. на Једренском миру, и касније, независности Србије 1878. године?

Да ли су то они Руси кои су предводили дипломаску борбу у којој Књаз Милош добивену самоуправу претвори у аутономију и кои су Акерманском конвенцијом, тј. уговором између Русије и Османског царства 1826. године у тврђави Акерман, обезбедили Србији аутономију и вратили јој територије (оних 6 нахија) кое јој бијагу одузете 1813. године?

Да ли су то они Руси кои су због кршења Акерманске конвенције, кое је почињено по налогу султана Махмуда II, уишли у Руско-турски рат (1828–1829), па победивши Турску Једренскијем споразумом 1829. године, омогућили решење и србског питања, те је Турска, под притиском Русије, пређу самоуправу претворила у аутономију Србије?

Да ли су то они Руси кои су са преставницима Србије и султана радили на документима иза чега долазе султанови хатишерифи из 1830. и 1833. године?

Да ли су то они Руси кои су послали Србији у Великом рату једанес великиг медецинскиг мисија и шес великиг група лекара? Да не би руске помоћи нико не би имо да лјечи болеснике на територији Србије, јер онај мали број лекара кое Србија имадијаше би мобилисан.

Да ли су то они Руси попут генијалног Досто(ј)јевског кои о Србљима, у *Дневнику*, остави драгоцене записе?

Да ли су то они Руси емигранти кои не шћадујагу да прихвате бољшевички терор, кои је ликвидиро цара Николаја и његову породицу, па мир свој потражише у Србији којој се одужише бројним добрим делима у архитектури и на другијем пољима?

Да ли су то они Руси попут нобеловца Александра Солжењицина кои се обрати писмом Србима кои остадоше да живе на неправедно отцепљеној историској земљи, покрајини Косово, рјечима: „У недавним тешким годинама ви сте већ претрпели разарање и уништавање

православних храмова, паљење српских школа и директно насиље и убијање. Нека вам Господ сачува храброст да останете и убудуће близу гробова својих ближњих.”

После бомбардовања Солжењин се оглашавао и поручивао свету и Западу да је *бомбардовање Србије ошрезнило Русе*.

Да ли су то они Руси попут Александра Дугина који громогласи: „Срби су на себе примили ударце коју су били намењени нама. Наш дуг према Србима је огроман. Ми Србима дугујемо Косово! Да Косово опет буде српско: то је историјска и морална дужност Русије! Ми имамо наше Куликово поље, Срби имају своје Косово поље. Али у духу то је једно исто поље на којем ћемо се срести и потући непријатеља у последњој бици на Земљи. Сматрам да су Срби исти као Руси, само бољи. Свој однос према Србији назвао бих сакралним. Србија је за мене не само соларна, већ огњена, ватрена. Никад се не предаје, и то што славите Видовдан јесте залог будућих победа. Духовна Србија је вечна, не може бити сломљена, јер је српски народ изузетан. Стидео сам се деведесетих година да погледам Србима у очи, због тадашњег односа Русије. Србија је примала страховите ударце, али се усправљала... Наше је да волимо и помажемо колико можемо. Будите сигурни да сте наша највољенија браћа. Исто као и Црногорци, без обзира на све... Да се Срби нису супротставили Западу, умови унутар Кремља се не би пробудили на време и Путинова Русија би закаснила.“

Овде видимо Дугиново сагласје са Св. Владиком Николајем који каза: „Србија је *соко*, а Русија *медвед*, кад *соко* опомињуће писне, *медвед* ће се пробудити. И *соко* и *медвед* су у војсци Христа, на коју су кренуле војске антихристових слуга, поклоника мамона и златног телета.“

Да ли су то они Руси за кое Св. Владика Николај каза: „Савест наша нас приморава да плачемо кад Руси плачу и да се радујемо када се Руси радују. Велики је дуг наш пред Русијом. Може човек бити дужан човеку, може и народ народу. Али дуг, којим је Русија обавезала српски народ 1914. године тако је огроман, да њега не могу вратити ни векови, ни покољења... Смемо ли икада заборавити да је руски цар са децом својом и милионима браће своје пошао у смрт за правду српског народа? Смемо ли прећутати да је наша слобода и државност коштала Русију више него нас?“

Да ли су то они Руси кои су блокирали усвајање *Резолуције Савеза безбедности Уједињених нација о Сребреници* којом се осуђује геноцид,

у јулу 1995. године, коју је предложила Велика Британија и подржале Сједињене Америчке Државе и земље Европске уније?

Или су, пак, то они Руси којима разбраћа монтенегријанска окретоше леђа па чак уведоше санкције Русији. Ту срамоту забиљежи песник Бојић речима: „Удаде се, Црна Гора, за зликовце НАТО пакта.“

Истину нико није уништио и време истине долази кад ће на виђело бити истерани они монтенегрини којима су белосветски сатанисти набили узде и затегли чампаре, па су јадници обневиђели, оглувљели и заборавили много штошта.

Заборавише да су 1711, у време владике Данила, зачети дипломатски односи између Црне Горе и Русије и да је владика Данило из Русије доњо позамашну помоћ манастирима и сиромашном црногорском народу.

Заборавише оно што документовано пише у књизи *Црногорске финансије* Др Мирчета Ђуровић ће су, црно на бјело, наведена неброена добротинства Руса према народу и владарима Црне Горе војно, материјално, особито финасиски у периоду дугом двије стотине година. Након исцрпне анализе аутор закључује: „Да није било руске помоћи не би било ни Црне Горе.“

Заборавише НАТО лакеји шта владика Данило каза Црногорцима: „Ми хоћемо да се Русима, а Руси нама, с Божјом помоћу, приближимо, да не бисмо једни од других били тако далеко. И Руси и ми смо исте крви и истог језика. Дакле, наоружајте се, браћо моја, Црногорци. Спреман сам и ја, не жалећи ни имање ни живот свој, да пођем с вама у службу цару хришћанскоме и нашем отачеству.“

Заборавише разбраћа наша и аманет Св. Петра Цетињског који на самртном часу свом наследнику Петру Другом Петровићу каза: „Моли се Богу и држи се Русије.“

Заборавише и *Тесѡаменї* Св. Петра Цетињског у ком стое и ове рјечи: „Ако би се ко нашао у народу нашем да не прими ове моје потоње рјечи и препоруке за истините, или ако не би све тако послушао како сва књига изговара, него би какву смутњу и раздор међу народом усудио се чинити словом или дјелом, тога свакојега, ко би гођ он био, мирскиј или духовниј, ја на самертниј час мој вјечноме проклетству и анатеми предајем, како њега тако и његов род и пород, да му се и траг и дом ископа и утре! Исто тако да Бог да и ономе, који би вас од вјерности к благочестивој и Христољубивој Русији отлучити поискао и свакојему ако би се који

из вас Церногорацах и Берђанах нашао да помисли отступити од покровитељства и нада на једнородну и јединовјерну нама Русију, да Бог да јакиј те од њега живога месо одпадало и свако добро временито и вјечно отступило!“

Помолимо се, браћо моја, за блудне синове монтенегријске еда би се вратили са пута злога, еда би се вратили себству, еда би се вратили србству да иг не сустигне клетва свеца Цетињскога.

Еј, да е жив владика Раде, поглавар Црне Горе, да види како се монтенегрини проституишу у неморалној НАТО кући, како су укинули његов србски језик, како доњеше срамну одлуку о признању независности трговцима органа србског народа на Косову и Метохији, како су увели санкције Русији – он би зајауко горе но у *Горском вјенцу* кои посвети „праху оца Србије“, вожду Карађорђу, лелечући:

„Црни дане, а црна судбино!
О кукавно Српство угашено,
зла надживјех твоја сваколика,
а с најгорим хоћу да се борим!“

Сад су неке – Србљима подметнуте – содомите, нечастиве, дома-новићевске вође позвале европске болеснике, до бездана пале у грех содомски, да нам укаљају, упрљају, обешчасте богородичин град кои Богомајци у славу воздиже Стефан Лазарев.

Ој, моја драга браћо Срби, има ли већег греха од онога у ком живи тзв. србска премијерка, хрватскога рода и содомског соја, која шћадијаше да нам приреди ругобну бруку и срамоту, велику греоту у Београду који деспот Стефан Лазаревић, од порушеног пограничног градића претвори у модерну утврђену европску престоницу, проширивши је готово десет пута и посветивши је Пресветој Богородици, обновши манастир посвећен Богомајци и бројне светиње у Београду и око њега?

Нека би Бог дао да се ови изопаченици покају и престану да нам трују ћецу и да нам се склоне с очију еда бисмо имали морално право да поновимо Његошево питање:

„Су чим ћемо изаћ пред Милоша
и пред друге српске витезове,
који живе доклен сунца грије?“

Браћо моја србска, сестре Србкиње и драга Србадијо млада, у овом зловремју нам се ваља определити за царство земаљско кое нам нуди сатанизовани запад или царство небеско за кое се полако али сигурно опредељуе васкрсавајућа Русија.

Ђецо србска, еве нас на раскрсници на којој морамо д-одаберемо пут, да бирамо, што би реко Свети Владика Николај: „...живот или смрт; част или срамоту; светлост или таму; правду или неправду; Бога или ђавола бирајте!“ Вели: „Бирајте или Христа или Барабу. Од тог избора зависила вам је сва ваша прошлост. Од тога зависиће и сва ваша будућност.“

Ако не знате, омладино србска, који пут ваља одабрати, питајте Цара Лазара, питајте гробове див-јунака, вође, на Гучеву, Колубари и коекудије, питајте гробове своје ђедова и они ће вам казти.

Нека би Бог дао да Србљи окрену леђа Бараби, кои искеженије зуба режи и отровним жалцем палаца, одонуд са запада, и пригрле Христа, кои, ено, поново васкрсава у Русији!

Нек би Бог дао да Србљи узму крс свој и крену за Христом и тако се врате оним вечним, исконскијем вредностима поштујући завет предака, поштујући жртву коју су, вође, на Гучеву србском роду приложили див-јунаци србски којима нек је вечна слава и (х)вала!

Бог да им душе прости!

*Изјоворено 3. септембра / 21. августа, љета Господњеј 2022,
на Гучеву, на Свечаној академији у часи и славу њалим
војницима и старешинама у 55 дана дугој борби 1914. године*

ДАБОГДА ВАМ СРЕЋА ПЈЕВАЛА: БЕЅЕДЕ РАДОВАНКЕ

Сад знам како је тицама небеским

Посматро сам, браћо и сестре, пролећа многије, тице небеске како свијају гњезда своја.

Посматро сам како с љубављу, брижно одгајају своја голуждрава јата.

Посматро сам како се радују и како се поносе кад јата њина окрилате.

Ал никад нисам сазно тајну срца њиховије, у трену оном, кад јато њино одлепрша из родитељског гњезда, заувјек. Нисам сазно да л тада оsete неки сладуњави бол у срцу своме и да ли им тај бол отргне сузу из ока њинога.

Сад знам како је тицама небеским!

Данас, кад потоњи тић из мог и Надиног гњезда рашири крила своја и одлепрша у живот – данас сам, ваистину, сазно како е тицама небеским.

Срећан ти пут у живот, Марија, ћери!

Благочестива браћо и сестре,

Упркос сузама радосницама, ми смо заиста срећни што сте данас с нама, на овом нашем породичном радовању, када ћеца наша, Миломир и Марија, учинише најважнии корак у животима својем приступивши Светој Тајни Брака.

Нека би Господ дао да нам се младенци сложе, обоже и умложе.

Нека Господ ниспошље благолов свој на њиг и на гњездо њино кое они данас почињу свијати.

Нека у гњезду њином, з благословом Господњим, узрасте јато њино.

Нека рађају синове и ћери, еда би се лоза њина протегнула у вејки вјеков.

Нека се од данас, споени Духом Светим, воле и поштују још више.

Нека добро и мудро чувају брачну постељу своју, чисту ко Сунце.

Нека једно другом буду верни до краја живота.

Нека да Бог, браћо и сестре, да се свима вама данашња љубав и данашњи труд узврати у домовима вашијем, на радост и на весеље: на венчања, на крштења, на освештања, на славе и друге светковине, ће ће се срца наша радовати и веселити, а име Господње славити и величати.

Нека би Господ ниспосло благослов свој на све вас, на сватове и свадбаре, на сву чељад вашу, на домове ваше, на послове ваше, на имања ваша и нека сте благословени вавјек!

Нека вам буде пријатна ова трпеза љубави. Господ је, као што смо данас из Еванђеља у цркви чули благословијо свадбено весеље, присуствујући лично, са Пресветом Богородицом, свадби у Кани Галилејској, кад је чудесно претворијо воду у вино. Са тим благословом, радујмо се и веселимо се и ми данас, у братској и хришћанској љубави и слози, и у пријатељству, најискренијему.

Дижем ову чашу рујнога вина у час и у здравље мога зета Миломира и изабранице срца његовога, мое ћерке Марије: Бог вас благословио, ћецо наша драга!

И још дижем ову чашу у част и у здравље нашије добриг пријатеља Бранка и Гине: Нека нам, драги пријатељи, пријатељство наше кое сковасмо данас, пред Олтаром Светим, буде срећно и дуговечно!

И још дижем ову чашу у здравље свих вас, добра браћо и сестре, који, вођени добротама срца вашије, приступисте сабору овоме!

Живели на многаја љета!

*Изговорено 22/9. септембра љета Господњеї 2002.
у Чачку, на свадби кћери Марије*

Зобродошлица

Драга мајко, многопоштовани кумови, драга браћо и сестре, добро дошли у мој и Надин дом да, на овај Благдан, заеднички вазнесемо молитву у час Светог оца Николаја, крсне славе дома овога и заштитника чељади наше, а у славу Господу.

Састадосмо се, данас, да у првом реду заблагодаримо Господу на даровима Његовијем:

да Му заблагодаримо што нам подари ћецу нашу;
да Му заблагодаримо што нам подари унучад нашу;
да Му заблагодаримо што нам подари дом наш;
да Му заблагодаримо што нам подари послове наше и раднике наше;
да Му заблагодаримо што нам подари вас – да вас имамо и носимо у срцима својем и да вас имадемо данас, ево, у дому нашем.

Господу заблагодаримо: Господе, слава Ти!

И још се састадосмо да се Господу Богу помолимо:

да нам сачува дарове Његове;
да нам сачува дом наш и чељад нашу;
да нам сачува раднике наше и послове наше;
да нам сачува вас, и чељад вашу, и домове ваше, и имања ваша, и послове ваше...

Господу се помолимо: Господе, помилуј!

И још се састадосмо да се уз славско жито, ту панайју за помен предака нашије, љетимо и да поменемо оце и праоце наше: да се љетимо и да поменемо оца моего Светолика и оца Надиног Обрада; да се љетимо и да поменемо ђеда мога Радосава и прађеда мога Милоја Првог, и чукунђеда Вићентија, и наврнђеда Милорада, и аскурђела Петра, и курђела Стевана, од кога се изнедрише и расијаше Стевановићи.

Да иг се љетимо, да иг поменемо и да се Господу Богу, за спасење душа њиховије, помолимо, еда би им Бог опростио сагрешења њина, вољна и невољна, и подарио душама њинијем рајско насеље у Царству Своему.

Господу се помолимо: Господе, помилуј иг!

Нека би Бог Милостиви дао, драга браћо и сестре, да се свима вама данашњи труд и данашња љубав врати на радост и на весеље у домовима вашијем.

Нека вам буде пријатна ова трпеза љубави коју зготовише чељад моја, у здравље ваше, у част Светог оца Николаја Мирликијског, а у славу Господа!

Живели на многаја лета!

*Изјоворено 22/9. маја љеѣа Госїодњеї 1999,
на дан ѣреноса мошїију Свеїѣої Николаја Чудоїворца*

ри драгуља

Допустите ми, браћо и сестре, да, најпрво, захвалим Господу Богу на дару Његовоме, којим обдари дом овај, обогативши га младенцем нашим, Жарком Другим, десетим у родословљу Стевановом, од кога се изродише и расијаше, по васцелом свјету, Стевановићи.

Јер, праотац наш Стеван, роди синове Радована, Радосава и Петра, а Петар роди Милорада, а Милорад роди Вићентија, а Вићентије роди Милоја Првог, а Милое Први, са Анком, роди Радосава Другог, а Радосав, са Драгињом, роди десеторо ђеце, међу којима и оца нашег, Светолика – Жарка Првог, а Жарко Први, са Јулом, роди Сава, а Саво, са Горицом, роди Радосава Трећег, а Радосав, са Биљаном, ево, Господу Богу вала, роди Жарка Другог. Нека би Господ Бог дао да Жарко Други Стевановић буде један од изданака оније преко кога ће се лоза Стеванова протезати у вјеки вјеков.

И још бих жељо, драга браћо и сестре, да подигнем чашу ову у здравље свију вас који с љубављу дођосте данас у дом брата мога Сава.

А дом овај, Господу Милостивом вала, на чврстим темељима почива.

Он почива на три драгуља; на три златна ћупа; на три тајне које нам у аманет и у наслеђе оставише преци наши.

Први драгуљ јесте радишнос и трудољубље. Јер преци наши једоше љеб насушни у зноју лица свога и темеље дома овога запаше жуљним рукама својем.

Други драгуљ на ком почивају темељи дома овога јесте честитост и поштење предака нашије.

И трећи драгуљ у темељима дома овога јесте молитва. Јер преци наши крсну славу, Светог оца Николаја Мирликијског Чудотворца, славише, чеснице ломише, бадњаке секоше и на огњишта своја уносише, водицу светише, новоизграђене грађевине освештаваше, новорођену ђецу крштаваше, бракове пред Олтаром светим венчаваше, постове постише и Причешћу светом приступаху, гробовима предака своје воштанице и тамљан приносише.

Нека би Господ Бог дао да ћеца наша и да ћеца ћеце наше, и да унуци наши, и прауници прауника нашије на тим вредностима васпитавају генерације кое ће иза-нас доћи. Јер то су вредности, то е благо које е једино непролазно, у вјекове.

Живели на многаја љета!

*Изјоворено у Горачићима,
8. фебруара/26. јануара, љеѣа Госјодњеї 2003,
на бабинама Жарку Друјом Сїевановићу*

Радују се и небеса²⁹

Часни оци, благочастива браћо и сестре,

Дозволте ми да подигнем ову чашу у славу Господа, у част Дванес светије апостола, а у здравље, где чуда, дванес женика нашије и дванес избраница срца њиховијег.

Нека вам је срећно приступање Светој Тајни Брака и нека вам је на здравље и на спасење Свето Причешће, драга браћо и сестре!

Радуемо се данас сви ми који сиђосмо у ову свету долину, у овај древни манастир, да на Светој Божанственој Литургији узнесемо молитве Господу и да присуствуемо овом величанственоме чину венчања кои се зби јутрос.

Радуе се и црква наша чии пастири дадоше благослов за овај свети чин.

Радују се духовници наши и пријатељи наши из Српске Свете горе, наши монаси и монахиње из овчарско-кабларскиг манастира који нам послаше поздравље и благослов свој за ово јутрошње збитије.

Радују се, браћо и сестре, осећам то, и небеса данас! Радује се Дванес апостола на чии празник се склопи дванес Светије Тајни, пред Олтаром светим.

Радују се небеса данас, јер се очистише срца ваша Светим Тајнама.

Радују се небеса данас, јер срца ваша постадоше миомирисни позлаћени дворац у кои се, преко Светије тајни Причешћа и Венчања, усели Спаситељ наш, Сведржитељ наш, Господ наш и Бог наш.

Нека би Господ осто у срцима вашијем вавјек. А остаће, ако срца ваша будете чистили, ако тај златни дворац биднете проветравали добријем делима: постом и молитвом, верношћу своим брачним

29 Бог је аутору *Казивања* учинио милост да са својом породицом буде домаћин и организатор свадбе на којој је Светој Тајни Брака приступило дванаест парова његових сарадника и пријатеља. Тај приказ дванаест брачних парова под крунама – венцима од природног цвећа са освештаним крстићима од тисовине био је за све званице и госте духовни доживљај за незаборав.

друговима, ако биднете наранили гладног, напоили жедног, обишли болног и заточеног, ако невољника под кров примите...

Нека вам буде пријатна ова трпеза љубави коју зготовисмо ја и чељад моја, ваистину с љубављу.

Поред ове трпезе љубави, Нада и ја са нашим зетовима, ћеркама и унучадма, спремили смо по један скроман дар за сваки брачни пар. Скроман дар у материјалном смислу, а највећи који смо ишчепркали под капом небеском. То е *Свеїѡ Еванђеље*, та књига над књигама, та наука над наукама.

Уз Еванђеље желимо да вам подаримо и по *Охридски ѥролої* нашег Светог Владике Николаја чијем смо проглашењу за свеца имали задовољство, радост и срећу недавно да присуствуемо.

Ако би Господ био милостив, па услишио мое и Надине молитве, ја веруем да ћете ви ове дарове са љубављу уњети у домове ваше и, ако Бог да, у срца ваша.

Ако будете од данас организовали свој живот тако да одвоите петнестак – дваес минута сваког дана, сваке вечери рецимо, да прочитате за сутрашњи дан оно што е записато у *Пролоїу* и ако сваке вечери прочитате само једну главу из Еванђеља, онда ћете ви ускоро бити богати, срећни и веома мудри људи.

Нека би тако и било, да Бог да!

Живели на многаја љета!

*Изјоворено на дан Сабора свеїих Дванаесї айосїола,
љейѡ Госїодњеї 2003. у манасїиру Увац, за їрїезом љубави*

Божји дар

Христос воскрес, чељади моја!

Добро дошо, добри мој народе!

Добро дошли, драги моји сатрудници, да у радости великој славимо најрадоснији хришћански празник, празник Воскресења Христовога и да по десети пут обиљежимо годишњицу нашег трудољубља.

Прије десет година, уочи Васкрса, мене и Нади придружи се Мица, која данас, такође, слави десетогодишњи јубилеј. Започесмо онда на шеснес и по метара квадратниг. Данас нас је, Божјом милошћу, преко седамдесет. Ако би нашем колективу придодали наше кооперанте, кои преко нас реализују свое производе, онда наша дружина брои неколку стотина трудољубивих и благочестивих чељади која љеб насушни једу у зноју лица своега.

Основни разлог нашег свакогодишњег окупљања на овим скромним свечаностима јесте благодарење. Састадосмо се, и данас, да заблагодаримо Господу Богу нашему:

Најпрво, што нам подари таланте Свое.

Да Му заблагодаримо што нам поможе да таланте Његове умложимо.

Да Му заблагодаримо што нам подари вас, за сатруднике наше, да зајно у слози и љубави, са страом Божјим у срцима нашијем, радимо и стварамо.

И још се састадосмо да се Господу Богу помолимо да сачува њиву ову коју нам подари, а коју ми „КМН” зовемо, да сачува усеве у њиви овој и да сачува вас, посленике, на њиви Његовој.

Драга чељади моја,

Господња је земља и све што на њој постои. „КМН” није моја имовина, јер ја је не доњек кад сам дошо на овај свјет, нит ћу е поњети кад из њега пођем Богу на истину. То е Божја имовина, то је Божја творевина, то је Божји дар. Мене је Господ удостоио само да будем раб Његов, предрадниг Његов на овом комадићу имовине Његове. И ви и ја смо, даклем, слуге Божје. Моја одговорнос је утолико већа, што

ми је Бог поверио старање и надгледање Његове њиве и посленика Његовије.

Нека би нам Господ Милостиви дао мудрости да се не погордимо, но да поред нашије плата спомогнемо дом Његов, да одвојимо по коју лепту за светиње наше и за потребите.

Имам жељу, данас, чељади моја вазљубљена, да вам на десетој годишњици нашије трудова, упутим молитвену жељу, као ваш старији брат у Христу, као родитељ ваш:

нека Господ Васкрсли ниспошље благослов свој на вас и на укућане ваше и на домове ваше;

нека у домовима вашијем срећа пјева;

нека у домовима вашијем буде радости: слава, и венчања, и крштења, и освештања;

нека вам за труд ваш, у колективу овоме, Господ дарује благодат своју;

нека међу нама живи Божја воља: да љубимо друг друга и да носимо бремена једни другима.

Нека би тако и било, амин, Боже дај!

Прије него што вам пожелим пријатном ову трпезу љубави коју зготовисмо Васкрсом Господу у славу, а вама у здравље, позивам вас да сложено запјевамо молитву Господњу. А потље тога ће унучад моја да нам отпјевају радосницу „Христос воскрес, радост донесе”. (*Хори се: Оче наш и Христос воскрес*)

*Изговорено на шрећи Васкрс, љеџа Господњеї 2004.
у Чачку, на десетїој їодишњици „КМН”-а*

Благодарење³⁰

Млогопоштовани оче Венијамине, часни оци, поштоване матере и сестре монахиње, драга моја мајко, предобри кумови, благочастива браћо и сестре, дозволите ми да у првом реду, у овом дивном трену, заблагодарим Господу на изобилним даровима Његовијем и да Му заблагодарим на овом предивном сабору којим ми учинисте голему, а незаслужену, час.

Моја *Казивања* су требала да остану шћућурена у уском породичном кругу.

Међутим, благодарећи моме духовном оцу Венијамину Преображењском, затим оцу Василију Троичком, као и младом витезу богомољне војске Христове, Бошку Обрадовићу, који у десници својој држи златне кључе часописа *Двери србске* – дакле, благодарећи њима, моја *Казивања* су се усудила да прескоче преко вратница Стевановића цемата и обру се данас вође, међу вама, благочастивима, у овоме светоме храму посвећеном Рождеству Пресвете Мајке Божје, у коме преци мои, Бог да им душу прости, водицу освећиваше, славске колаче ломише, Господу молитве вазносише и Светим Тајнама приступаше.

Ако би *Казивања* моја дотакла и обожила бар једну душу из рода нашег хришћанскога, онда ће заслуга за то припасти оцу Венијамину, оцу Василију и брату Бошку, на чему им најтоплије благодарим.

Жељо би, такође, да заблагодарим Зорану Јурешу који је мајсторством својем успио да *Казивања*, која су клијала и никла на неугледној гомили артије, одгаи у један фини стручак, како данас, бар наоко, изгледа ова књига.

Посебну благодарнос дугуем Маријани Матовић која е трудом своим и, пре свега, љубављу својом, љубављу према језику рода нашега,

30 Четвртог фебруара лета Господњег 2006, у родним Горачићима, у храму Рођења Пресвете Богородице, после Свете Литургије, одслужен је парастос прецима аутора ове књиге. После тога уприличен је програм којим је представљена књига *Казивања*. Програм је водио Бошко Обрадовић, главни и одговорни уредник часописа „Двери српске”. Том приликом се присутнима обратио и аутор *Казивања*.

учинила напор да заеднички сачувамо од заборава бар коју рјеч која потања у време кое је иза-нас.

Бијо би неправедан ако не би помено и моју Наду која е, као и безброј пута досад и *Казивањима* прињела своеврсну жртву, између осталог и тиме што е једне ноћи јурила ледом и снјегом окованом планином (на којој смо се налазили због њеног здравља) да ми пронађе папира који ми је нестајао. И не нашавши ништа друго, доњела е гомилицу месарског папира на којој се довери порођај моиг *Казивања* у тој ноћи.

Ако приликом читања ове књиге пронађете бар неку мрвицу добра, не тражите тамо мене. То е талант који ми подари Господ, а ја га, срећом неком не закопак, него га носик лутајући, ко блудни син, овом земљом бестрагијом, и дошавши к себе, заплакак и заридак горко и почек се враћати Оцу свому. И са тог пута повратка Оцу изнедрик овај талант кои вам, ево, даруем данас, најискреније. С љубављу.

Ако приликом читања *Казивања* осетите ма и најмањи дашак духовне радости и ако због-тога пожелите уздарје да ми вратите, онда вас молим, нека то уздарје буде молитва ваша: помјаните ме, грешног, у молитвама својем!

Хвала вам за овај диван дан. Хвала вам за доброту вашу. Хвала вам за љубав вашу. Хвала вам за молитве ваше кое сте ужњели за покој душе оца мога Светолика, и ђеда мога Радосава, и прађеда мога Милоја, и свих предака моје; за покој душа духовниг учитеља моиг и свију оније кое сам вољо и кои су мене вољели, а кое су наши часни оци поменули јутрос на проскомидији и на парастосу.

Ако ми Господ Бог Милостиви подари још мало времена – ја ћу се потрудити да вашој доброты и вашој данашњој жртви добром узвратим.

Хвала вам до незаборава!

*Изјоворено у Горачићима,
4. фебруара/22. јануара љеџа Госјодњеј 2006.*

Алал ти вера³¹

Жеља ми је да у овом предивном трену уручим један скроман дар своме добром и оданом сараднику и брату у Христу Бранку, односно оцу Стефану, испред две велике породице.

Једна породица је осамдесеточлани колектив „КМН”-а ће је Бранко наш, савесним и одговорним трудом јео љеб насушни, у зноју лица свога.

А друга е света вазнесењска обитељ у којој је брат наш Бранко захрањен духовном храном из пребогатих ризница учитеља нашег-оца Саве Вазнесењског.

Велика е радост данас у срцима нашијем што се сабрасмо у дому Оца нашег небеског на овај благодан, на Митровдан, крсну славу блаженопочившег оца Саве Вазнесењског и брата му архимандрита Серафима и сестара њиховије, мати Серафиме и мати Параскеве.

Велика е љубав наша која нас сабра јутрос на Свету Божанствену Литургију на којој смо, предвођени архипастиром жичким, вазнели молитве свое Сведржитељу нашему.

Голема е срећа наша што се из нашега јата вину навише један тић, један соко, до висина Христовог војника.

Радују се, ваистину, и трепере срца наша, што имадемо из нашије редова ревноснога молитвеника пред престолом Творца.

Радуемо се што се из наше средине сотвори један аршин, једна жива мера којом се мере исконске вредноте. Аршин који нас подсећа, опомиње и учи да је *земаљско за малена царсѣво*.

Радосни смо што се међу нама ижњедри и воздиже један диван светионик, један живи путоказ који нам показуе кудије води пут из ове греховне каљуге ка Царству Небескоме.

Када ми је свога потоњег дана рада у „КМН”-у Бранко поверијо своју жељу и одлуку да иде у манастир, да ступи на ту тешку, на ту

31 У манастиру Годачица на Митровдан, љета Господњег 2006, Владика жички постригао је у монашки чин Бранка Чкоњевића, бившег радника „КМН”-а, потоњег монаха Стефана.

тврду, на ту мукотрпну, али свету стазу монашког подвига, најискреније сам му, братски и очински, стисно десницу, говорећи: Нека ти је благословен наум и срећан пут на који крећеш, синко мој драги!

Данас имам потребу и жељу да исту ту десницу целивам и да речем:

Оче Стефане,

Нека ти је благословен монашки чин у који си данас ступио! Алал ти вера, јуначе наш!

Честитам ти испред твоих осамдесет бившије колега и колегиња са којима си јео љеб насушни, што си нас надрасто, што си нас надвисио, што си најбољи међу-нама, јер си, ко Марија у време оно, бољи део изабро!

Честитам ти што си од бројних духовних чеда учитеља нашег, оца Саве Вазнесењског, данас са небескије висина добио најбољу оцелу и што си се удостојио да се од свију нас највише попењеш уз стазу богопознања којом нас је водио учитељ наш.

Молићемо се Богу, оче Стефане, да ти подари мудрости и Духа Светога, еда би до духовних висина наших светих и богоносних отаца досега!

А тебе молимо, оче Стефане: помјани нас, грешне, у молитвама своим!

Моли се Богу да бар мало на Марту сличимо ако Марији дорасли нисмо!

Још те молим, оче, прими овај скромни дар из мое грешне руке, као најскромније уздарје за доброту твоју. Знај ја да монаху поклони нису потребни, али нека овај цепни сат у твојем цепу куца док си на стражи. И нека те сваки свој откуцаем подсећа да се примиче трен кад ће Господ поново доћи међу-нас да суди живима и мртвима.

Нека ти буде будно и плодно стражење, стражару наш! И поносе наш!

*Изговорено на Мишровдан, љећа Господњеј 2006.
у манастиру Свјетіи Димитрија у Годачици – Груза,
за шријезом љубави*

Забогда вам срећа пјевала

Благочастива браћо и сестре!

Дозволте ми да подигнем ову чашу рујнога вина у час и у здравље старине нашег чика Милојка чии дух живи у срцима синова његовије и који је уткан у пословну филозофију предузећа „Стефан”.

Када су пре 20 година чика Милојка знатижељници кушали, говорећи: *Кажи нам, сѣари, како ѿвоји синови ѿосѣадоше боѿаѿи, еда би се и ми обоѿаѿили*, он, прозревши наум њин, рече: *Радиѿе ѿошѿено и Боѿу се молиѿе и бићеѿе боѿаѿи*.

И још дижем ову чашу у част и у здравље кумова моиг Милоша и Ђорђа који поштено радише и Богу се молише, како им бабо рече, и Богом се обогатише. За њина срца прионула е поука из Светога писма која говори о томе да подашна рука бива богатија. Тако су они деснице свое годинама, и деценијама, држали благо отворене и из њиг даривали потребите и помагали светиње наше. Мудрошћу својом они су тако Господу позајмљивали, а Бог им није осто дужан, већ им је уздаријо хиљадоstrуко.

И још дижем ову чашу у час и у здравље свих потомака праоца им Стевана и благочестивих радника предузећа „Стефан” који на челу са Милошем и Ђорђем испуњаваше закон Господњи једући љеб насушни у зноју лица своје.

И још дижем ову чашу у част и у здравље свих вас, драга браћо и сестре, који, вођени љубављу срца својије, приступисте овом предивном сабору. Нека свима вама Господ Милостиви ниспошље благослов свој, на вас и на чељад вашу, на домове ваше, на послове ваше, на имања ваша.

А вама, драги моји кумови, драги куме Милоше и драги куме Ђорђе, од срца желим и Господу Богу Свемилостивом се молим да вам умложи таланте које вам је даривао.

Забогда вам срећа пјевала јутром кад устајали и вечером кад на починак поодили.

Забогда вас срећа срећала и срећа вас испраћала на свакоме кораку вашем.

Дабогда се слогом и љубављу братском ранили и тако веселили
срце вашег старог оца Милојка и тако радовали Оца нашег небеског.

Дабогда вас било ко на гори листа.

Дабогда потомци ваши на вас личили: добротом, милосрђем,
доброљубљем, човекољубљем, радишношћу, трудољубљем и особи-
нама тијем красили овај род наш, српски и православни.

Дабогда вам речи биле благе, а разлози јаки.

Дабогда непоколебљиво, до потоњег даха свога, стајали на бра-
нику вере и светоотачкога предања и тако иг сачуване, неоскрнављене,
чисте, неупрљане предали у аманет ђеци својој и унуцима своим.

Дабогда међу највећим домаћинима сећели и међу најпонижнијим,
најмањим, најоданијим и највернијим слугама Господњим били.

Живели на многаја љета!

*Здравица ѿгоди́нуѡа у Ариљу, новембра 2008. ѿгине Госѡодње,
на двадесетѡј ѿдишњици ѡредузећа „Сѡефан”*

Удадба унуке Јане

Очас проуја дваес и-три љета,
ђевојка возрасте од једног слатког, прђавог ђетета.
Радујмо се и веселимо се овог дивног дана,
кад с-удаје наше најпрво унуче и кум Милошево кумче – наша Јана.
Открићу вам једну малу тајну:
Кад је Урош у Бачкој студиро,
деда га е мерко и скрозиро.
И гле: добар јунак, добру душу има,
зато нам је радос, а и понос свима.
Родила га мајка!
Живела мајка кад нам роди и одгаји вакога јунака!

Помози Крепки и Свети Боже
да нам се Урош и Јана сложе!
Нек иг Божји и наш благослов прати,
нека иг омофором своим закрили и штити Божја Мати,
нека иг пред престолом Творца заступа Свети Сава,
нек дом њин чува и сачува Крститељ – њина крсна слава.
Соколови моји, Јанко и Јоване, ево вам једне мале заповјести:
да икону Јована Крститеља предате нашем зету и вашој сестри.

Драги младенци, драга ђецо наша:
Жеља ми је да се волите,
да се сложите,
да се још више обожите,
еда би вам Господ подаријо рода и плода,
сваког добра и здравог порода!
Нека вам живот буде миран, складан и сладак, слађи од меда –
то вам желимо сви ми, а нарочито деда!
Нека вам љубав, радос, срећа и свако добро цвета:
Живели на многаја и многаја љета.

*Изјоворено у Чачку, 18. новембра 2018,
на свадби Уроша и унуке Јане*

Свему има време¹

Обраћање њрво²

Драги моји сатрудници, драга ђецо наша, помоз Бог!
(Хори се: *Бої ѿи ѿмоїо!*).

Коно што вели премудри Соломон: *свему има време*, па ето наиђе време да се растанемо након три деценије нашег сатрудништва. Данас сам заиста орадошћен будући окружен вашим ведрим лицима и вашом добротом.

Млого тога сам вам минулије година причо, у разним згодама и приликама, па ћу данас бити кратак.

Кад смо ја и мој брат Саво били мали, имадијасмо стадо оваца кое смо често ћерали у-планину на пашу играјући се кликера, клиса, тутомиша, прстена, жмурке... са осталом ђецом.

И шта ми се догодило? Слично ономе што се збило једном риболовцу кои на Морави пецаше рибу па му то ишло од руке: како забаци удицу, риба се упеца. То посматро његов пријатељ па га поче наговарати:

– Пази: кад ти то тако баста, било би добро да набавиш још једну удицу па би имо дупло већи улов.

– Шта ће ми, упецам колико треба за вечеру мојој чељади и довољно.

– Е, али ти би мого да продаеш рибу и зарадиш лепе паре па би једног дана мого купити рибарски чамац и мрежу, ондак запослити рибаре који ће да лове рибу и тако увећати свој капитал.

– Шта ће ми?

1 На Тројице 2021. године 140 радника КМН-а је испратило свог руководиоца и оснивача фирме у пензију.

2 Пред свечани ручак накратко се своим сарадницима обратио слављеник: <https://www.youtube.com/watch?v=u3prPH0TbL4>

– Виђи вако: после тога, би мого да направиш радијоницу за прераду рибе, да купиш возила, изградиш ладњаче и продавнице и запослиш сто четрес радника!

– И шта онда?

– Они људи раде, ти лепо узмеш штап, одеш на Мораву и пецаш рибу. (Смех за трпезом).

Ето, сад је вас сто четрес, тако да ја могу мирне душе да се вратим стаду оваца кое оставик пре шес[т] десетљећа кад отиђок за књигом у бјели свјет. Доправде, сад нема оне ђеце да се играм ш њима, многи су се већ преселили у вечнос, па ћу мешто тога, ако ми Бог дадне дана, да се играм с праунуцима и да пишем о оновремју, еда би сачуво успомену на драге ликове из мог босоножја.

Елем, прије тридес година запођенусмо овај посо на шеснес и по квадрата. Ту прву КМН бразду, с Божјом помоћи, смо разорали моја Нада и ја, а први наш сарадник бијаше покојна Мица, Бог да јој душу прости. Временом сте ви приступали, једно по једно, и ето, милошћу Божјом, возрасте ова многољудна радишна породица која је мој понос и дика.

Нека би вам Бог дао да у слози и љубави наставите, онако како Господ благослови и заповиђе, да једете љеб насушни у зноју лица своије.

Оставијо би вам један аманет: чувајте љубав међусобну и слогу, јер је народ давно измудрио да *сложна браћа кућу іраде, а несложна и ону сїару, од їредака шїо им је осїанула, башаљују.*

Желим свима вама и вашим породицама здравља, радости, среће и свакога добра. Нек вас Господ благослови и чува!

На овом нашем растанку, пре но што се вратим стаду кое оставик прије много година, поновићу речи мог првог и најбољег учитеља – покојног оца, земљоделца, кои је, кад би се с нама растајо, говоријо:

*Дабоїда вас срећа срећала,
дабоїда вас срећа исїраћала,
дабоїда вам срећа їјевала!*

Обраћање друго³

Срећан сам, ваистину, што ме испраћате са осмесима, љубављу и радошћу.

Још срећнији сам што данас – поред свих вас којима сам благодаран за доброту вашу, за непрекорно послушање ваше, за љубав вашу – имам насушну потребу и искрену жељу да се захвалим мом највећем другу, сараднику, сатруднику и сапатнику.

Наше заедништво трае равно педесет љета!

Прије педесет година ја сам моју Наду, на мопеду довозио у Стевановића џемат. Умешто свадбеног весеља, мој отац је закло прасе, позво комшилук на алвалук и при крају здравице обрати се својој снајци говорећи: „Ћери наша и драга снајка наша, добродошла у дом наш да га украсиш љепотом твојом – а она тад бијаше лјепа – (смех присутних) јопет је боље што си се удала за-њега но да си скочила у Мораву!” А онда, подигнувши чашу навише наздрави: „Здрава да си снајка!” А она му одговори: „Од Бога ти здравље, тата!” А њему то би мило, јер су у то време снајке већ престале да свекра зову тата, а свекрву мама, па му то толико бијаше драго, те настави своју здравицу: „Дјете, јопет да си скочила у Мораву, можда би се некако спасла – ш-њим ти спаса нема!” (Смех).

Израиљу е требало четрес година да лута пуштињом, еда би уишо у *Земљу Обећану*. Оно што сам ја обећо Нади, прије 50 година, под јасеном у Славовој ливади, још не испуник. Али, даће Бог. Она је трпљењем своим подњела бројне невоље и тако спашавала душу своју и сачувала дом наш.

Упркос свим искушењима, свим олујама кое су нас шибале, свим препрекама: гладовали смо, зебли, бивали прогоњени, клеветани... ипак је било и звезданијег тренутака: ова жена, поред-мене, родила ми је Катарину и Марију. И не само родила, него иг је и одгаила. Један једини пропус је учинила: није иг баш лепо васпитала. (Смех).

3 При крају ручка поново се обратио слављеник: https://www.youtube.com/watch?v=g_OeflC8SUK

А за Катарином и Маријом су, Богу Милостивом слава и хвала, почели да придолазе нашем јату Жељко, Миломир, Јана, Јанко, Јован, Марта, Миона, Магдалена, Урош и први праунук наш. На путу да одшкрине врата наше породице је и наша, ако Бог да будућа снајка – Јанкова вереница, Неда. Чини ми се да залута на путић који води дому нашем још један ђевојчурак: Тијана јој је име – Јованова ђевојка. Даће Бог да нам се и она придружи.

У време оно када смо се Нада и ја узели није било никакије поклона, па за ову прилику, кријући од свију, припремик један дар од срца мојој Нади: то е скроман ланчић и на њему медаљон. На том медаљону исписана е књига нашег заедништва: са једне стране пише „50“, а са друге „Надо, хвала и опрости“.

Нека би Бог дао да моја Нада, некад ђевојка ко вила а сад пре- добра бака и прабака, поживи многаја љета! (Хори се: *Мноїаја љеїа*).

Leo Месити

РАЗГОВОРИ

*Д*азговор са Вањом Булићем у емисији „Бисери”,
БК Телевизија, Београд, фебруара 2006. године Господње

Водићел: Поштовани гледаоци, свако од нас има мёне у животу. Па јуче био онакав, данас овакав. Али то нису неке велике мёне или промене. Али на крају крајева, човек се полако развија. Мој вечерашњи гост је од времена из 1983. године, када је употребљаван као метафора за бунције, дакле, био „друг Милоје”. Пунио све новине. Данас „грешни Милоје”, што би рекао потоњи Милоје. Тако се и потписује кад пише књиге. Изволи. Милоје је мој гост из Чачка. Милоје, добро вече. Да ли сам погрешио за ове мёне?

Милоје: Тако се догодило.

Водићел: Сувише велики скок, од Црвеног Милоја до...

Милоје: Да, али то није једини скок.

Водићел: Милоје, ти си из Лучана?

Милоје: Ја сам рођен на територији општине Лучани. Тако се зове општина. Иначе, то је Драгачево.

Водићел: Оно лепо Драгачево?

Милоје: Да, лепо Драгачево.

Водићел: Трубачко, је л’?

Милоје: Да, трубачко, поред осталог.

Водићел: Шта су трубе покварили, а шта донеле лепо Драгачеву?

Милоје: Па, сачувале су понешто од народног духа.

Водићел: Више оно око труба, него саме трубе.

Милоје: Да. А покварили што су довеле Европу у Драгачево. То нам није требало.

Водићел: Заиста?

Милоје: Да, да.

Водићел: А то у Драгачеву једино показује да смо у Европи. Изгледа да нема још једног српског брeнда сем тога. Ајвар су нам украли Словенци.

Милоје: Јесте.

Вогийџелъ: Шљивовица је из тог краја.

Милоје: Шљивовицу су отели Немци. Ја имам ракију „Жарковачу”, али је она швапски бренд.

Вогийџелъ: Како то?

Милоје: Па, они су заштитили то, знате. У овој држави се чуда догађају. Једне прилике је у Чачак дошо министар пољопривреде. Било је то после октобарских промена. И одржао је беседу у чачанској Млекари. Музеј млекарства је отворан. И том приликом је реко: *Аман, људи, да нам и кајмак не рејисџују џамо неки...* Мислим да такав кајмак правимо само ми. Пошто бејах позван на свечани ручак, понесем ја њему „Јулин млади кајмак” који се производи у млекари „Гај”, коју сам направио у својој родној кући и подарио је мом синовцу. И то је кајмак који се продаје на списак. Дакле, људи се отимају око њега. Онда ја кажем: *Госџодине минисџре, ево, ми имамо кајмак. Ако џреба да ја зашџиџимо, ајде да ја зашџиџимо.* Он ми је љубазно дао телефоне својих сарадника. И онда сам ја сватио, да би заштитио тај кајмак, требало ми је времена отприлике толико колико би ми требало времена да направим млекару. А требало је и да се плати много. Ето, тако је то у једној неорганизованој...

Вогийџелъ: А ко то треба да уради? Држава, је л’?

Милоје: Па сад, ја мислим да у једној кући ће постои ред... Ја не говорим о кући у којој постои неред. Не говорим ни о држави у којој постои неред. Него, кад би дао Бог, да имамо уређену кућу, да имамо уређену државу, онда би се вероватно знао ред. Па би се онда домаћин бринуо, знате. У мојој кући ја се бринем.

Вогийџелъ: Све што не ваља у кући...

Милоје: Наравно. Ја могу да кажем својој деци, нисте ошишали траву или нисте залили цвеће, заборавили сте да урадите то и то. И они ће то и да ураде. Али овде, изгледа, немамо тај домаћински приступ. Нама увек на чело државе дође неко са „педигреом”. Опростите на изразу. Иначе се јежим кад чуем тај израз. Па каже, толико е човек добар, скроман. Он има двособан стан, има „југа” старог четири године и тако даље. Што би мој покојни отац рекао: *Чеја се џамешан сџиди, оним се будала џоноси.* Па зар немадосмо паметнијег да доведемо?

Вогийџелъ: Који је зарадио.

Милоје: Знате, имате људе који нису побили проштац. Тако сељаци кажу. Синоним за нерадника човека је онај који не зна да подоштри

проштац, да га побије и да га проplete обичним врбовим прушћом. Е, таквог ми доведемо, рецимо...

Водићел: За шефа нечега.

Милоје: За шефа нечега, било предузећа или, далеко било, државе, министарства и тако даље. И онда, у ствари, имадемо то што имамо. Дакле, ми имамо домаћинство без домаћина.

Водићел: Ал' кад одлази са функције, онда није више онај „југо“ и није двособан стан.

Милоје: Е, па није. Па, изгледа да смо ми од тога направили уносно занимање.

Водићел: Милоје, ти си почео онако како си зглајзнуо пре двадесет и пет година. Критиком.

Милоје: Па, не знам шта ми би. Иначе су то ствари кое су иза мене.

Водићел: Да се вратимо. Види се да имаш говорничког, оног из времена када ниси био подобан. Реци нам у каквој си кући растао.

Милоје: То је једна домаћинска породица. Сељачка. Сви моји преци су били сељаци.

Водићел: То ће рећи господа, јер нема веће господе.

Милоје: Мој отац је био сељак. И Богу хвала, мало и мојом заслугом, мој брат је остао сељак. А онда, опет мало мојом заслугом, и његов син је остао на селу. И ја сам њему помогао да направи ту млеку. Значи, учинио сам и чинићу, ако Бог да још мало живота и здравља, да се оцак на томе дому, ће су преци мои живљели, пуши за дуже време. Иначе, на корицама те књиге налазе се споменици мога чукунђеда и мога наврнђеда. Има још старији од њи, али намерно су та два стављена због тога што сам ја оставио мали аманет мојој ћеци да ме иза њиг двојице смеште да тамо сачекам васкрсење мртвих и живот будућега вјека.

Водићел: Неколико пута си рекао „Богу хвала“. Ја бих се вратио у време кад си био секретар.

Милоје: Комитета.

Водићел: Комитета. Од које године си био комуниста?

Милоје: Ја сам комуниста посто у учитељској школи.

Водићел: Да ли си био узоран омладинац пре тога?

Милоје: Јесам. И ушао сам у ту партију заиста...

Водићел: Срцем.

Милоје: Пун идеала, срцем. Арчио сам се без остатка. Кад сам се запослио, мислим да сам првих десетак, дванаес годишњих одмора истрошио на омладинским радним акцијама као командант радних бригада.

Вогийшељ: Колико пута ударник?

Милоје: Дванес или тринес.

Вогийшељ: Где си све био на радним акцијама?

Милоје: Па, био сам од локалних, па онда преко пруге Београд-Бар, до Словеније. Па онда, такозване међународне омладинске радне акције у Русији...

Вогийшељ: Шта мислиш сад о радним акцијама?

Милоје: Шта мислим?

Вогийшељ: Ја мојој деци не могу да објасним да сам био тамо и да ми је било лепо.

Милоје: Ја морам рећи, иако су то били идеали, иако сам, бар ја, живљо у заблудама, морам рећи да то има укус радости. Ваљда зато што асоцира и подсећа на младос. Лично мислим да е то доњело и корист, јер, ако сам ја био у ситуацији да десет, дванаест пута сакупим рецимо осамдесет или сто људи...

Вогийшељ: Да раде.

Милоје: Да организуем живот.

Вогийшељ: И поштено да раде.

Милоје: И да радимо коректно, поштено, срцем, и то ми је, вероватно, омогућило да лакше радим ово што радим. Ја и сад имам једну бригаду запослених чељади. То је таман седамдесетак и кусур њих. И то функционише без неких проблема.

Вогийшељ: Шта је деда говорио кад си постао црвени?

Милоје: Мој отац је такође имао то искуство. У тој књизи је и његово искуство описано. Он је, на његову срећу, много раније сватио превару, захваљујући неком случају који се догодио.

Вогийшељ: То ћемо објаснити.

Милоје: Дакле, он је имао то кратко искуство. Али, он није смео да ћеци много говори око тога јер је виђо да прети опаснос да нас сможде. И он је пуштио...

Вогийшељ: Је л' те можда и подстицао да би те заштитио?

Милоје: Па, није подстицао. Али није му било мило, рецимо, кад је чуо да сам постао члан Партије.

Водићел: А који је случај њега натерао да дигне руке?

Милоје: Тад је откуп био задатак број један за комунисте на селу. Тада је „хисторијски” задатак, што би рекао наш тадашњи вођа, био индустријализација, електрификација земље. И наравно, терет те идеје пао је на најмногобројнији, најмногољуднији слој становништва. То су били сељаци.

Водићел: Кулаци, како се зову богати.

Милоје: Е сад, кад је богат, онда је кулак. И онда се догодило то што се догодило. У ствари, они су разрезивали људма тзв. откуп. И један од његових суседа, неки Цоле о коме се у књизи говори, био је у чемеру и беди. Двое ћеце му је чак умрло од туберкулозе. Кажу да је туберкулоза, између осталог, долазила и од глади. И мој отац каже: „Људи, кумим вас Богом, преседник општине зида нолику кућу, а веселом Цолу разрезо оно што нема.” И реко му још кад је Цоле ишо, пишто, молијо га, објашњавао да нема то да преда, а он му реко: „Купи па предај ил оде у апс.” Пошто је на тој седници био секретар, чији сам ја колега после много година посто, онда је друг секретар објаснио да је Жарко мало побрчко лончиће. Да не разликуе општи интерес од поединачног интереса. Да је много важнији тај општи интерес. Јер, ето, ми градимо срећно друштво у коме ће бити од свакога према могућностима, свакоме према потребама. Тако друштво само што није дошло! Ту су проблем кочничари. А то је, пре свега, ситносопственички елемент, то су кулаци, то је буржоазија, то су попови и калуђери и тако то. Њих кад будемо средили, готово је. Превалили смо хоризонт. Кад је мој покојни отац сватио да Цолу сад треба да буду преча тамо нека туђа ћеца, од његове рођене која умиру од туберкулозе, онда је он извадио своју партиску књижицу, прецјепијо на-пола, бацио пред тог секретара комитета и отишо. И зарадијо је најтеже деонице на кулуку. Зарадијо је да му претресају таване и амбаре, да виде да није прикрио случајно кое буре ракије или, рецимо, врећу пасуља да не пријави властима и тако.

Водићел: И како ти на све то, на целу причу коју знаш, постанеш онај који ће да убеђује људе да раде оно што су радили Цолу.

Милоје: Па, знате шта? Вања, ви се сећате тог времена?

Водићел: Да, сећам се.

Милоје: У нашим књигама, на насловној страни је био друг Тито са пијонирима. Од нас је била скривена истина. Јесте ли ви у некој читанци или било којој другој књизи тога времена, кроз школе кое смо учили, виђели, рецимо, икону Богородице? Јесте ли виђели Јована Крститеља? Дакле, истина је била скривена. Наши родитељи нису смели да нам говоре ту истину јер су знали да би нас тиме гурнули у вучје чељусти. И пустили су да ствари иду нако како иду, тако да смо и ми безмало били убеђени да тај ситносопственички елемент јесте проблем.

Вогвићел: Ко ме припадају и родитељи наши, је л' тако?

Милоје: Јесте, јесте.

Вогвићел: Јесте ли имали проблема на тој линији отац-син?

Милоје: Па, нисам. Он се тога чуво. Он је имао разумевање. Али кад сам дошо у шкрипац, кад сам се са њима сударио...

Вогвићел: Ајде, да дођемо на тај судар, па да причамо, па ћемо од њега кренути у твоју мѐну и један прелазак у сасвим нешто друго. Шта се догодило те осамдесет треће године у „Сава Центру“?

Милоје: У ствари, непосредно пред то што ће се догодити у „Сава Центру“, посто сам секретар Комитета у општини Лучани. То је тај драгачевски крај.

Вогвићел: Први човек мале вароши.

Милоје: И сад, у ствари, по тој функцији, ја сам, ушо у разноразна тела такозване Међуопштинске конференције, па Централног комитета и тако даље.

Вогвићел: Ти си кадар, хоћу рећи.

Милоје: Да, постао сам кадар. Посто сам кадровик за територију општине и кадар за горе. Са великим изгледима да аванзуем...

Елем, кад сам дошо у ту позицију да им се приближим, мислим на људе који су носиоци власти, носиоци политичких функција, ја сам се тад запањио. Тада сам, у ствари, разумео и схватио превару. И онда...

Вогвићел: Јеси ли се тада сетио оца и јеси ли знао његову муку?

Милоје: Тад сам почео да га сватам. Али, ја сам имо један други проблем, проблем у себи. Дошло је, значи, до једног моралног расцепа. Почео сам да осећам грижу савести. И када сам позван на ту Републичку конференцију којој је тема била „О социјалистичком моралу“ (у поднаслову „Зашто ћутимо“), ја сам негде иза поноћи, пошто нисам могао

да заспим, доњо одлуку да прозборим. Тад сам пробудио супругу и рекао јој. И наравно, она, сирота, знајући...

Водићел: Шта вас чека?

Милоје: Мислим, с ким живи, и знајући да нема шансу да ме разуври кад кренем негде, она ме је подржала. Ми смо се лепо договорили шта ће она чинити са ђецом, јер сам ја веровао да ћу заглавити у апс, пошто сам се определио на тзв. *вербални деликџ*.

Водићел: И да именујеш људе, је л'?

Милоје: Ја сам именовао. Јер, зашто нисам заспао те ноћи? Тад је министар унутрашних послова Југославије био Стане Доланц. Вече уочи те непроспаване ноћи на ТВ дневнику, тад су већ кренули они немири на Косову... Кад га је неко од новинара пито да ли се осећа одговорним за то што се доље догађа, он је реко да се не осећа одговорним, јер није био информисан. И то је, заиста, била она потоња кап.

Водићел: Врхунско лицемерје.

Милоје: То лицемерје, значи, до те мере је у мени изазвало експлозију, да сам одлучио да са такима нећу да бидем у истом табору. И онда сам тамо и рекао да он слага нас дваес' милијона...

Водићел: То си баш рекао у „Сава Центру“?

Милоје: У самом свом говору.

Водићел: Шта си све причао, онако, отприлике?

Милоје: Па, рецимо, реко сам да је он лажов, да су нам избори трка у којој учествује један коњ који ће увек стићи на циљ...

Водићел: Први.

Милоје: Први, зато што је један, осим ако је драскела, а и таквих имамо, да ни соло одом не може да стигне до циља. То су ми неки, препознајући се, веома замерили. Онда сам реко да ће доћи, ако овако наставимо да се понашамо, до социјалних ломова. Да ће нам се распасти политички систем. Да ће нам се економски систем урушити и тако даље. А ту су били неки врло моћни људи. Председник СУБНОР-а Србије. Ту је био и друг Богдан Трифуновић који ме је у својој реплици назвао слепцом. Каже како ја, као врач, говорим да ће доћи до социјалних ломова, до овога, до онога, а свесне... Знате како је већ то ишло: свесне социјалистичке самоуправне организоване снаге, и тако даље, имају у својим политичко-безбедносним проценама кристално чисту ситуацију да је све у најбољем реду.

Водићел: Да ли те је неко прекидао док си говорио?

Милоје: Да. Прекидали су ме неколико пута. Ти носиоци државних функција. Тада сам угледао крај.

Водићељ: Лични крај.

Милоје: Да, лични крај. Али ја сам и на почетку говора реко да сам свесан шта ће се догодити кад кажем ово што ћу да кажем. И онда су се догодили аплаузи са овацијама, што у оно време није било, иначе, иманентно политичком животу. А њима су се, на моју велику несрећу, догодили звиждуци. Мени је у одбрану стао тада, кошаркаш Љубодраг Дуци Симоновић. И тако се то завршило.

Водићељ: А како те је онда дочекала штампа? Морам рећи да је била прилично храбра.

Милоје: Штампа је... У ствари, ја би сигурно отишо на робију да ме нису одбранили новинари кое никад у животу нисам упознао. И дањ-данас постое људи кое нисам упознао. Радета Радовановића сам упознао стицајем околности, јер ме је позвао на премијеру свог „Оригинала фалсификата“ или „Фалсификата оригинала“. Тад смо се упознали. Иначе, Грујицу Спасовића који је због мене, кажу, имао непријатности, никад нисам упознао. Нисам упознао Кљакића, мислим да је писао у „Књижевној речи“...

Водићељ: Слободана Кљакића.

Милоје: Петра Игњу никад нисам упознао. Упознао сам ону Милицу Остојић Пушару, она је правила емисију која је трајала два сата. Њена емисија се звала „Људи испред времена“. Моја старија ћерка, која је тад била основношколац, сакупила је новине у један кофер који је, кад сам га једне прилике у шали ставио на неку вагу, прешао двадес кила бруто.

Водићељ: Ха, ха, ха...

Милоје: У којој су се налазиле новине, које су писале о...

Водићељ: О случају друга Милоја.

Милоје: Друга Милоја, да, да.

Водићељ: Шта човек тада доживи у приватном плану?

Милоје: Онда вам се догоди... Е, то је сад био први, значи, лом. То је био један...

Водићељ: Могло би се рећи да су вас новине већином браниле.

Милоје: Новине су ме углавном браниле. Осим неког веселог Обрада Ковића који је у „Комунисту“...

Вогийшељ: У „Комунисту” писао.

Милоје: Писао, мислим, измишљотине. Ја знам да се некада, по директиви, мора мало нешто нафиловати. Али, такве измишљотине, то је невиђено. Дакле, ниједан други новинар ме није поплуво. Углавном су се сви ставили на моју страну, на неки начин. А не зато што су... Него, ја мислим да су били моји истомишљеници. Људи су били паметни, видели су да заиста јесте тако.

Вогийшељ: Шта те је дочекало у Лучанима?

Милоје: У Лучанима је...

Вогийшељ: Шта је породица истрпела?

Милоје: То је, на пример, за моју мајку била катастрофа. А мој отац ми је помогао. У ствари, моја супруга и мој отац су ме спасили, вероватно од пропасти.

Вогийшељ: Какве пропасти?

Милоје: Видите, ви дођете у позицију да вам кажу да сте непријатељ. А ви сте, осим биолошког минимума за спавање, проћердали, значи, деценију и појако, радећи у неком општем интересу, мислећи да тиме даете допринос да се друштво изгради.

Вогийшељ: Дошли смо на исту причу коју је родитељ доживео само...

Милоје: Исто. Само што се њему то догодило... У краћем временском периоду он је живео у заблуди него ја. Утолико је моја рана била дубља од његове. А са друге стране, радећи дан и ноћ за друштво, добијате признања, одликовања од Председништва СФРЈ и тако даље. Тако све до јуче. А само зато што сте, у ствари, у најбољој намери покушали да зауставите ерозију тог друштва, која је сваком паметном била очигледна, која је била на помолу... Дакле, због најбоље намере да се не догоди то што се нажалост после догодило, будете анатемисани. И сад постанете непријатељ.

Вогийшељ: А шта кажу пријатељи?

Милоје: Тад сам сватио оно што е мој отац говоријо. Тад сам сватио оно што сам после прочито у Светом Писму. Знате, пророк Јеремија каже: *Проклеј да је онај који се узда у човека...* А ја сам у своим заблудама верово свакој шуши. Они су нас обезбожили и онда су наметнули своје хирове за...

Вогийшељ: За своје свеце.

Милоје: За заповести. За кодекс моралног понашања. То су страшне ствари. А ми то ништа нисмо знали. Ја смем да вам испричам бруку.

Хвала Богу, мени су деца изузетно побожна, и ћерке и зетови и унуци. Али, рецимо, ја у њиховим годинама о томе ништа нисам знао. Ми имамо са једне стране, рецимо, Свету Тајну Брака. А са друге стране, замислите мене, у војсци, певам, цела чета ми басује: *Друже Тишо нешто бих те што: Да л се смије жениш са двије. А друш Тишо нама одговара: Буди вредан ја ожени седам*. То је био „морал”!

Водићел: То се певало?

Милоје: То се певало. То је био морал. То је био понос.

Водићел: Ко те је први издао када те је требало сменити?

Милоје: Морам да будем искрен, па да кажем да су људи у Драгачеву били уз мене. И онда се догоди једна катастрофална ствар. Пошто статутарно нико није могао да ме смени осим Општинског комитета, онда другови из Централног комитета пођу у Лучане, па сврате у „Танјуг”. Али ја нисам гледао да ли су свратили или су јавили телефоном. И оставе вест за Радио Београд, за „Новости дана”, ваљда се тако зваше емисија, тамо негде око пола три. И сад, Општински комитет не изгласа моју смену. Не сложи се са предлогом другова одозго. Ја седнем у мога „фићу”, пошто сам становао у Гучи, а седница је била у Лучанима, и чуем Први програм Радио Београда: *Данас на седници Општинској комитету у Лучанима је смењен, кажњен... (држи, држи)* *Милоје Сивановић...*

Водићел: Пре седнице?

Милоје: Не, седница се завршила. Они су, кад су пошли изјутра из Београда, пре седнице, оставили вест, јер знају – где они крену, ту трава не ниче.

Водићел: Механизам.

Милоје: И то е сад било страшно. Сад је требало тих седам наредних дана издржати. Кад они крену у пресинг од човека до човека, више не бирају срества.

Водићел: Јављено, мора сад да се испуни.

Милоје: Па, наравно. И следећих седам дана... Ја знам да је за мене права срећа да ме смене, јер само то може да ме спасе да не одем у апс. Јер они су ишли у ствари...

Водићел: Па зашто онда ниси дао оставку?

Милоје: Па, младос-лудос, знате. Нисам шћео да дам оставку, јер би тиме признао да су они у праву. Жељо сам да ме они смене.

Водићел: Јер не би хтео на себе.

Милоје: Наравно, ја немам ништа против. Знате, смените ме и образложите то. Образложење за моју смену је било ово, пазите: *Зайшо шїо је њеїова дискусија у „Сава Ценїру” їроизвела їоследице које су узнемириле јавносї.* Иначе, нико од оних који су одлучивали о мојој смени није добио стенограм мое дискусије. Јер кад би добио, почео би одма да ми аплаудира. Вероватно. Такви су ти механизми онда били.

Водиїељ: Да ли си тада остао без књижице, да ли си је вратио?

Милоје: Не, они су ме тада сменили, казнили и тако даље. Али, шта се сад иза тога догађа, сад кад си смењен? Е, сад ћеш да видиш...

Водиїељ: Свога Бога.

Милоје: Е, сад ћеш да видиш. Кад друг за ког си верово да ти је друг, кад те срети на улици, мора брзо да пређе на друге страну.

Водиїељ: Да га не би видели да разговара са тобом.

Милоје: Не сме, јадан, да дозволи да ме сретне. Јер би био „Милојевац”. Знате, овај је био овај, онај је био онај...

Водиїељ: Подела, као што су били „Ђиласовци”, а овде...

Милоје: Ово су сад били локални „Милојевци”. Сем неколико часних изузетака, морали су да се склањају. И ја то разумем. Ништа не замерам. Знате. А зашто не замерам? Од њиг је том човеку зависио посао. Од њиг му је зависио стан. Од њиг му је зависио, рецимо, посао за жену, стипендија за дете. Значи, све му је зависило од њиг. Он је само знао да ш њима не смије да се замери. Па, наравно, онај наш предачки морал, који су имали наши ђедови, он се сатарио у овим новим вредностима о којима сам говорио. Наш однос према том неком чојству био је потрвен неким другим вредностима.

Водиїељ: Јеси ли ти сам вратио књижицу или...?

Милоје: Не, ја сам смењен и кажњен одлуком.

Водиїељ: Да ли је све ово твој револт или прави преображај?

Милоје: Не, ако мислите на то како је дошло до тога да постанем грешни Милоје.

Водиїељ: Да.

Милоје: Не. Ја сам тада сватио да је то што се тиче тог политичког система...

Водиїељ: Једна прича је завршена у животу.

Милоје: Сватио сам да је то, што се тиче Партије, превара и почео сам да се бавим неким другим стварима. Требало је да ме тад дотучу.

Ја сам уживо популарнос и после смене код обичније људи. И то им је ужасно сметало. Државна безбедност ме је испитивала. Зашто је онај сељак у оном тамо селу рекао: *Ової човека їреба їласаїи*. Па су онда била писма. Добијем писмо написано графитном оловком, али криво, знаш како сељаци пишу.

Водиїељ: Као да се не зна.

Милоје: Али се, у ствари, понегде види да је то перфектан рукопис. Негде му се омакне.

Водиїељ: Значи, из истог центра.

Милоје: Јесте, и сад каже он мени: *Драїи браїе, ову сївар си завршио їачно онако како смо се доїговорили. Алал їи вера. Помоћ следи їреко „баре“*. Бара би могла да буде и Атлански океан. И сад замислите! Замислите тај осећај! Ви знате ко је то. Њина стратегија је била да ме покопају. Да сад ту популарнос, која је остала код обичних људи, скрешу. И онда су ме по задатку практично притисли да конкуришем у једну фирму за директора, која је била...

Водиїељ: Значи, нису те оставили без посла.

Милоје: Нису. Добио сам почасно место директора у фирми која је је била у катастрофалној дубиози.

Водиїељ: Шта си урадио с њом?

Милоје: И где је требало у ствари сада доказати...

Водиїељ: Доказати да ти не знаш да радиш.

Милоје: Ево га! Он зна да прича! Фирма је била у безизлазној ситуацији. И будући да до тада нисам био привредник (пре тога сам био просветни радник, па председник омладине у Општини, па правобранилац, па секретар Комитета и тако даље, али привредним питањима се нисам бавио), ја сам онда, знајући да је то клопка, приступио лукавству и прихватио да конкуришем. Али да направимо један протокол који су потписали председник Општине, секретар Комитета, председник синдиката и тако даље, да се они мени неће мешати у кадровску политику, да неће моћи да врате радника који је добио отказ друкчије сем судском одлуком, да неће моћи да се мешају у политику расподеле, награђивања и тако даље. И кад су они то потписали, ја сам сазвао збор тих радника, у једној биоскопској сали, и реко: *Следећих їодину дана радићеїе више неїо икад и живеїи їоре неко икад. Кроз їодину дана овде ћемо се їоново сресїи и ја ћу вам їонудиїи своју їлаву у їолиїичком смислу. У смислу одїоворносїи. На*

шацни. Или ћу вам понудити да дођете да човек од њих може дословно да живи. И будући да сам имао тај потпис, скупио сам све саме „непријатеље”. То су били све дивни људи. Радни. Онога су истерали из Партије зато што се закахио са општинским врхом у Пријепољу, онога су истерали...

Водићел: Такви ти „непријатељи” дошли?

Милоје: Јесте, онога су истерали из Партије на Врачару, онога онде, онога овде.

Водићел: Дођоше сви истомишљеници.

Милоје: То су били људи који су били заиста вредни. И из струке. И ја сам, знајући за те њихове, да кажем...

Водићел: Грехове.

Милоје: ... политичке грехове, знао њихове истинске вредности. Онда су дошли још неки људи који су се солидарисали са мном. Рецимо, за мог помоћника за правне послове дошао је човек који је мој пријатељ, Јанко Капларевић, који је поднo оставку на функцију секретара општине и дошо да ми помогне. Елем, умешто да ме закопају са том фирмом, догодило се чудо, да смо ми ту фирму ишчупали из кризе и да смо дошли до тога да људи примају пристојне плате. Е, сад смо се сукобили са такозваном договореном политиком расподеле. Ђе ти сад тамо да подјелиш твоим радницима већу плату од неке фирме коју води тамо неки пуковник, рецимо. И онда су ми вратили платне спискове из Службе...

Водићел: Значи, оно што сте се договорили да не буде.

Милоје: Да, вратили су ми платне спискове из Службе друштвеног књиговодства и онда нисам могао мојим радницима да исплатим...

Водићел: Зарађено.

Милоје: ... зарађено. И онда сам сазвао колегијум и кажем: *Ако треба да клекнем, ја ћу да клекнем, да вас молим да подржиће моју оставку. Одох у беспућу.* Онда сам поднo оставку, обуо гумене чизме и поче да копам темеље за моју кућицу.

Водићел: Ха, ха, ха...

Милоје: Иначе су њу звали ПКПД.

Водићел: Што ће рећи?

Милоје: Што ће рећи *партијски казнено-поправни дом.*

Водићел: Добро. А сад, овако: грешни Милоје.

Милоје: Да. Пролазиле су године и ја још увек бијаг пун снаге, у физичком смислу. И онда се догодила изненадна смрт мога оца. Он и ја смо, иначе, имали једну чудесну комуникацију која је више била срцем него речју. И будући да се изненада упокоио, онда су у мени почеле да одзвањају неке ствари које ми је некад говорио. Мимогред. Узгредно. Не на силу. Он је био сељак човек. Нешколован. Али је био бољи педагог од многих нас који смо завршили факултете. И његова смрт је била бродолом који сам осетио међу своим ребрима, да тако кажем. У свом срцу. У својој души. Тада сам сватио, у ствари, колико смо ми ништавни. Колко је човек ништаван. Па, замислите да не можете ништа да предумете. Готово је. Да ли случајно? Ја мислим да је то Божја промисао, али у жељи да нешто ипак учиним, однесем неки прилог у један манастир за покој душе мога оца и тамо се догоди оно што се догодило.

Вогвићел: Објасните гледаоцима.

Милоје: Догоди се један разговор са игуманијом тога манастира. Стицаем околности, бане изненада, тада је био жив, Бог да му душу прости, владика жички Стефан. Ми да побегнемо, ја и моја супруга, кад су рекли: ево га Владика. А мати Февронија каже: *Не, не наш Владика воли да разјовара са народом.* И он, видевши ваљда тугу у моим очима, остане у разговору који је трајао два сата. При томе се неколико пута прекрстио за покој душе мога оца.

Елем, тих дана ја одвезем мог синовца који је дошо на осуство због смрти деде, па да не закасни. Служио је војску код Херцег Новог, у Кумбору. И тамо сретим пријатеља који ме види очајног, у црнини. Јер човек који нема вере, он је, у ствари, очајан. Човек који има веру смрт доживљава сасвим друкчије. Зато ја у књизи о смрти говори на један сасвим друкчији начин. И он мени тад каже... Није ни он много знао, али довољно толико да ме заинтересује за Василија Острошког. Ја и моја супруга одемо код Светог Василија и тамо нам се... Мојој супрузи се тамо догоди једно чудо. И онда, ето тако, кренуо сам. Набавио сам доста књига од умних људи: Владику Николаја, аву Јустина. Отишао сам у Хиландар, тамо сам се први пут исповедио код једног дивног монаха, оца Кирила, који је чито мое срце. Исповедао се, у ствари, уместо мене и скинуо ми бреме. Тад сам се, дакле, причестио. Купио сам много књига у њиховој продавници. Упијао сам то као упијач. Обишао много светиња. И кроз годину дана, односно за Васкрс наредне године, безмало годину дана од упокојења мога оца,

ја сам се Божјом милошћу обрео у Светој Земљи. У Јерусалиму. Имао сам среће да упознам и да нам духовни вођа буде један монах, отац Илија, који се у међувремену упокојио, Бог да му душу прости, а који је, између осталог, осам година био монах у Светој Земљи и коју Свету Земљу познаје онако како ми познамо нашу авлију. И тад сам с њим препипо Јеванђеље. Дакле, сваку реченицу из Јеванђеља сам препипао моим рукама. Од Витлејемских јасала, па редом, до рупе у коју је био пободен Крст на коме је распет Господ на Голготи. Захваљујући томе што је он то све познавао и...

Водићел: Да ли бисте доживели...

Милоје: Пазите, тад сам доживео Свети огањ. У моим рукама е било шесет и шес свјећа са којима сам умио моју браду, мое трепавице, а оне нису изгореле.

Водићел: Е! Да ли сте...

Милоје: До тада сам веровао. Поверовао сам, али сам помало и сумњо. Знате, догодило се ово чудо: Господ је исцелио слепца, Господ васкрсао Лазара... У прикрајку мое свести је тињала сумња. И зато сам, након хаџилука, у књизи написао: *Господе, ѿверовао у Тебе јесам, сада више не веруем: сад Те знам!*

Водићел: Да ли би све ово било да није било оног искуства?

Милоје: На које искуство мислите?

Водићел: Из осамдесет и треће.

Милоје: Па, ко зна. Знате, када је требало да ме дефинитивно натерају да се поспем пепелом, у Краљеву, послали су... Пошаљу вам црни мерцедес и кажу: *Ево, ми чекамо у Краљеву*. А онда пошаљу једног предивног старца који је био добар мој пријатељ и који је био председник СУБНОР-а у то време, на нивоу региона Краљева и кога сам поштовао и вољо ко мога оца. И он се упокојио, Бог да му душу прости. А мислим да је и он мене вољо ко своје синове. И онда ми он каже: *Дјеше, ма сви ми знамо, шашавко један, да си ѿи у ѿраву. Али чуеш ѿѿа ѿи кажем, ѿа не можеш ѿи ... уз вейар*.

Водићел: Да не кажемо целу реченицу.

Милоје: Да не кажемо. И вели: Заузели смо став да треба да кажеш само ово: *Друѿови, ви знаѿе да сам ја ѿвор имѿровизовао* (ја никад нисам писао говоре). *Признај да си мало ѿрећеро и бићеш сѿашен. Извршни секретар Централноѿ комиѿейѿа си, шашавко један. Имаш чейворособни сѿан у „Шесѿ кайлара“, ѿреко ѿуѿа ЦК*. Све ми је он то објаснијо.

А ја кажем њему: *Дејо, ако не љризнам, ако не кажем њо?* Он на то одговори: *Прољасиће ње за нељријашеља.* А ја њему: *Радије би да будем њин нељријашељ нејо Милоев.* Замисли да ја, кад изјутра станем пред огледало да се бријем, тад нисам имао браду, мрзим Милоја са оне стране огледала.

Водишељ: Да завршимо на овоме месту. Хвала ти.

Милоје Стевановић био је гост „Бисера”. Поштовани гледаоци, можда сте и себе препознали какви сте некад били.

Дао Бог да сте сад као Милоје.

Али не могу сви, је л’.

Лаку ноћ и пријатно.³²

32 Интервју се у целости може видети на интернет страни: www.youtube.com, уписујући у поље за претрагу *Грешни Милоје у „Бисерима” Вање Булића 1-4. гео.*

*Д*азговор с Оливером Сечивановић у емисији „Ред по ред”,
ТВ Чачак, марта 2006. године Господње

Водићел: Књига *Казивања*, коју потписује Грешни Милоје, није честа врста објављене написане речи. У овом случају, реч је делимично и о исповести пред самим собом. Зар не?

Милоје: Не верујем да постои неко, ко ода овом земљом, а да није починио неки грех. Било у мисли својој, било у срцу свом, било кроз реч коју изговори, или делом своим. Сви смо ми грешни. Неко мање, неко више. Наша снага јесте у томе да се суочимо са тим грехом. Да признамо тај грех, е да би дошли до радости која се зове покајање.

Водићел: Књига је настала као резултат духовног преображаја који је инициран болним искуством, могло би се рећи.

Милоје: Може се тако рећи. Да. До мог духовног прво, бродолома, па онда испливавања на другу страну тог узбурканог мора који се живот зове, дошло је након изненадне смрти мога оца. Ја сам тад мислио да је то изненадна смрт. Она је, међутим, дошла сасвим, сасвим добро и мој отац се, хвала Богу, лепо припремио за њу. Али је, за мене, то био бродолом.

Водићел: То је вас подстакло да размишљате о неким темама за које нисте, како сам ја разумела из ове књиге, раније имали времена ни потребе.

Милоје: Прво, ја сам рођен, као и сви припадници мое генерације, у једном магловитом дану. У једном смутном времену. И тој нашој генерацији истина је била застрвена једним застором, идеолошким. Будући да смо ми одрасли у тој тами, нисмо имали потребе да размишљамо о тим темама. А нисмо много тога, или нисмо ништа, о томе ни знали. Знате, ни у једној јединој нашој књизи ми се нисмо срили ни са Господом, ни са Пресветом Богородицом, ни са Светим Јованом Крститељом... Ништа од тога ми нисмо знали. О томе нас у школи нису учили. Умешто икона, на зидовима наших учијоница висиле су фотографије хохштаплера који су човечанство довели у заблуду. У једном таквом стању, смрт мога оца ме је ударила по глави и ја сам сватио да је човек ништа. Сватио сам да је наша снага ништа. Суочио

сам се тада са неким фундаменталним питањима. Да ли је могуће да баш ништа човек не може да предузме у том тренутку? Божјим промислом, догодило се да сам кренуо једном стазом, хвала Богу, на којој сам сватио да има помоћи. Сватио сам шта можемо да учинимо кад неко умре. Кад нам неко драг умре. И сватио сам да му можемо и како му можемо помоћи. То ми се казало на два начина. Прво, имо сам среће да сретим умне, духовне људе. Најблагодостивии део српскога народа су наши монаси. То је мое садашње убеђење. А друга срећна околност је да сам на тим ходочашћима, обиласцима наших светиња од Српске Свете горе надомак Чачка, па преко Острога до Хиландара и Свете Земље куповао духовну литературу. Тако сам направио једну сјајну духовну библиотеку и упијао светоотачке поуке ко што упијач упија мастило. И, године су пролазиле. Нека нова искуства и нека нова сазнања су нарастала у мени од тог квасца што се Јеванђеље зове. Стицаем околности, догодило се да је, у једном тренутку, из мог срца на папир источила ова књига за неколико ноћи и неколико дана. Она је, наравно, требало да остане у једном уском, породичном кругу. Међутим, пошто њен први део говори о неким стварима које се граниче с-поединим канонским или чак задиру и у нека догматска питања, ја сам се, ипак, плашио, пошто сам још увек дечак са млечним зубима када је духовно искуство у питању, да не направим неку грешку, те да њоме, не дај Боже, саблазним неког. Онда сам рукопис текста дао мом духовном оцу Венијамину Преображењском да видим шта он мисли о томе. Он је, након прочитања текста, написао једно писмо, кое се налази уместо предговора у овој књизи. Он је сматрао да она не треба да остане само у уском породичном кругу, него да би она била душекорисна и за неке друге људе. Тако је дошло до тога да се ова књига одштампа и ја сам онда одлучио да неке две трећине њеног тиража подарим нашим светињама као мој прилог за покој душа моје предака. Хвала Богу, догађа се да та књига даје неке своје плодове и то је оно што радује. Јавило ми се доста људи. Јавило ми се много универзитетских професора који су задовољни овом књигом. Али ми се јавило много сељака који кажу да немају велику, но малу матуру кои су, такође, задовољни овом књигом. Особито је интересантан случај да је један човек, прочитавши ову књигу, одлучио да се крсти. Интересантан је и случај да је један мој познаник реко да сам му муке нађо једне ноћи, док је чита књигу. Каже, није могао да заспи. Једва је чеко да сване да купи будак. Каке сад везе може имати књига и будак? Он је у књизи, наиме, наишо на један детаљ који га је

подсетио на то да одавно није ишо на Ћедов гроб и да је он вероватно зарасто у коров. И због тога он није мого да заспи. Ујутру је, каже, купио будак и отишо да уреди гробове своје Ћедова. Те двије ствари које су се догодиле довољна су плата за тај незнатан труд који сам уложио у ову књигу.

Водићелъ: Поднаслов књиге ви сте назначили: *Боју у славу, ѓрецима у часѣ и ѓошомцима у аманеѣ*. Прецима у част. Врло интересантна тема којом се бавите у књизи. То је опомена како се треба понашати према прецима, нешто што није толико уобичајено, о чему се није често писало.

Милоје: Да. Нажалос, ми смо у времену које је иза нас побркали аршине. Између осталог, заборавили смо и неке елементарне ствари које су наши преци знали. Пуштили смо да њини гробови зарасту у купине, у бујад. Кад погледате србска гробља, мора да вам кане суза из ока кад видите какав је то немар, какав је то јад и какав је то чемер. Није могуће да један народ буде срећан ако такав однос према прецима има! Ми, нажалос, широм свјета, који је препун саблазни, који је пун неморала, можемо да сретимо пасја гробља, гробља у која се сарањују кућни љубимци, а која су много боље уређена него гробови нашије предака, Боже прости. Ја мислим да је оно што се из потоње беседе мога оца о том детаљу говори, поука за читаву нашу генерацију. Наш однос према прецима је, у ствари, наш однос према нашој будућности. Како се ми будемо односили према нашим прецима, тако ће се и наши потомци односити према нама. Како се ми будемо односили према нашим прецима, тако ће нам и бити! И тако нам, ја мислим, и јесте.

Водићелъ: Други део ваше књиге, подсећамо, зове се: *Приче из Сѣевановића џемаѣа*. То су приче, је л' тако, из родног краја. Приче у којима Ви говорите о својим прецима. А оно што је интересно, то је језик којим се све то прича. То је народни језик са много заборањених речи. На самом крају књиге је речник непознатих речи које су помало изгубљене или које нису у употреби, чак више ни на селу.

Милоје: Да. Те *Приче из Сѣевановића џемаѣа* су, у ствари, истините приче о мојим прецима. Ту заиста ништа није измишљено. Е, сад, исписујући те приче, ја сам се просто вратио у то време и одонуд, из тог времена, прозборио нако како се заиста говорило.

Водићелъ: Интересантан део ваше књиге представљају и беседе које сте врло надахнуто написали, односно изговорили. То су *Туѓованке*

и *Радованке*. Писане су помало архаичним језиком којим се служе, иначе, људи блиски цркви, али су оне у сваком случају топле и, види се, изговорене искрено и из срца.

Милоје: Значи, ова прва два поглавља књиге, реко сам, истекла су из мог срца у једном даху, осим беседа које су изговорене кад су се ти догађаји дешавали. Па, шта ја знам, спадам у људе који и посао кад раде, раде га срцем. Па се тако догодило да и у тим срећним приликама, на свадбама, на бабинама, на другим неким радосним догађајима прозборим по неку уз чашу вина. И то је заиста било од срца. А наравно, живот има и своју тужнију страну, па се догодило да у неким пригодама, на сахранама, на четрдесетодневним поменима и тако даље, опет проговорим неку. И у тим приликама су те рјечи излазиле из срца.

Водић: Књигу је написао материјално обезбеђен човек. У овом свету где доминира трка за стицањем материјалног богатства, Ви сте пронашли други поглед на свет. То данас није нимало чест случај, зар не?

Милоје: Ако бисмо се вратили исконима, ако бисмо се вратили науци над наукама, а то је Јеванђеље, онда је то тамо свеказано. Знате, ми смо се од тога отргли. Зато што су нам отргли, у времену у коме смо рођени, основне вредности. Иначе, да смо расли са Јеванђељем кое, ево, стои, као гранит, вјековима, да смо завиривали свакодневно у њега, онда би то било најприродније. Јер, Господ у Јеванђељу каже: *Шта ће ти цео свијет да пригобијеш, ако души својој наудиш*. Значи, основна вредност је да се ми старамо о очувању своје душе! Да се старамо о вечном животу! Да се старамо о вечним вредностима! Јер све што ми у овом материјалном свијету створимо, то ће црви, или мољак, или жижак, или рђа поести. Макар колко то ми премазивали неким лаковима, неким бојама све је то пролазно. А исконске вредности су трајне, вечне, неуништивне. Оно што будемо порадили на спасењу своме, на спасењу душе своје, за вечни живот, то једино остаје у вјеки вјеков. И нолико колко будемо порадили у нашем окружењу за наше драге, да их подстакнемо да кроче и да ходе путем спасења, то остаје из нас у вјекове. Исто тако, наше молитве за покој душа нашије предака, е да би иг спасли, ако су, евентуално, због своих грехова, у неповољном положају, вредност су која је непролазна. То су, дакле, те истинске, те праве вредности. Оне не труле. Оне не рђају. То благо ми треба да сакупљамо, то је наше благо за вечнос.

Водићел: У својој књизи наглашавате и понављате савете који су иначе записани у Светом Писму. Изнесите и нека искуства и истине које су записали Свети Оци. Па, да ли је тешко њих се придржавати у овом савременом животу и свету у коме живимо? Дакле, да ли је тешко практиковати и поштовати те поуке и заповести, попут – бити милосрдан, милостив и тако даље?

Милоје: Ако човек само чита Свето Писмо, то је један корак ка спасењу. Али, ако живи јеванђељским животом, онда е то други корак ка спасењу. Е сад, јако е битно у овоземаљским условима и, нарочито, условима у којима ми живимо, кад су саблазни на све стране, живљети јеванђељским животом. Али, није немогуће. И у томе се, у ствари, показуе духовна снага. Ви треба да имате духовну снагу у условима када су саблазни на сваком кораку: погледајте билборде – углавном ђавоље поруке; погледајте излоге – углавном неморал; погледајте насловне стране новина – тиха језа; укључите телевизор – веома често ђавоља работа; идите улицом – виђећете свашта... Бешчашће на сваком кораку. Дакле, у таком окружењу ви треба да имате духовну снагу да се одупрете томе. Да не дате да вас то дотакне. Да у томе не саучествујете. И, наравно, да при том не осуђујете, већ да сажаљевате. И да се Богу молите да вас обиђе то зло. Та несрећа. То лудило. Вас и вашу чељад. И сав православни род. Нисмо ли сведоци да главни информативни програми „водећих” кућа и „водећих” листова говоре и пишу: *Ноћас у најлуђој ноћи... било је људивно, весело...* Па, зар смо ми у лудници?

Исто тако, ми можемо да пожелимо, а некад имамо и потребу, да имамо авијоне, камијоне и тако даље. Наравно, ми морамо радити. Ми морамо стварати материјална добра. Али не смемо, притом, заборавити на душу своју. Ако знамо да су оне две лепте удовичине, кое је она дала као милостињу, а то је била цела њена имовина коју је она у том тренутку имала, дакле, да су те две лепте њу спасле и припремиле јој Царство Небеско, онда ћемо ми сигурно у тој нашој јурњави за материјалним добрима наћи снаге да понеки динар одвојимо за светиње наше и да понеки динар одвојимо за човека који је у муци, у невољи. Ту духовну снагу нам управо дае Јеванђеље. Ја сам од мојих духовника научио да сваког дана, сваке вечери пред спавање, прочитам бар једну главу из Јеванђеља. И она ће вам рећи шта треба сутра да учините. И када човек почне да живи таким животом, кад почне да размишља на таки начин, онда се он труди да сваког дана учини

по неко добро дело за душу своју и добро за ближње свое. А ближњи нам нису само наша ђеца и наши унуци. Ближњи су нам сви они кои су у некој невољи. Господ је, знате, реко: *Кад болесѿан бејах, обиђосѿе ме, кад у зашвору бејах, ѿсеѿисѿе ме, кад ѿлаган бејах, нахранисѿе ме, кад у невољи бијаѿ ѿод кров ме ѿримисѿе* Кад Господе? *Кад некое од оне наше мале браће учинисѿе – ѿо мени учинисѿе.* Ако тако будемо разумљели наш однос према Богу и наш однос према души нашој, онда неће бити тешко да се одрекнемо неких уживања и да се умешто тих уживања побринемо мало за спасење свое душе.

Ова књига, наравно, нема никаквих претензија да „попује“, да намеће неке вредносне судове. Она је једноставно истекла из срца. Она је мој живот. Она је једноставно једна врста, како је то господин Бошко Обрадовић на промоцији ове књиге реко, јавне исповести. Значи, ви треба да смогнете снаге да пристанете да вас попљују ако искрено скинете са себе тај лажни застор који од вас чини „вредност“ већу него што стварно јесте. И када се човек припрема за Свето Причешће искрено, када пости, када се исповеди, он са исповести изађе као препорођен. Изађе олакшан. И због тога мислим да ова књига, пошто нема никаквих амбиција да намеће некое мишљење, једноставно говори о једном животу, и о животима мојих предака и животима још неких људи који се у њој помињу. Она је због тога, вероватно, питка. Она и наводи неке примере о томе шта се догодило људма који су били склони безбожју, гажењу закона Господњих. Догодила се казна Божја. Као што се и нашој ђеци догађа да иг изгрдимо или повучемо за увенце или узмемо прутѿић. Не зато што га мрзимо, него у жељи да га поправимо, да сутра буде бољи човек. Тако и Бог чини нама, јер ми смо, у ствари, ђеца Божја. И за наше безбожје, за гажење правила, односно закона Господњег, долазе казне. Казна може стићи појединца за безбожје његово, али и читаву породицу, ако је на њу навучено проклетство због, на пример, неког злодела предака. Казна може стићи један народ због безбожја и неморала тога народа или, пак, зато што су вође народне своим злоделима навукле проклетство на свој народ.

Елем, ако би дао Бог, да се ми, ко народ, мало више окренемо тим нашим духовним вредностима, еда би се извукли из овога стања у коме јесмо. А извући ћемо се само ако се вратимо Богу. Ако се вратимо правим вредностима. Ако дођемо к себи, у ствари. Оно што охрабруе... Знате, кад сам се ја преумио и почео да одлазим редовно у манастире на

Литургије, тамо је било по пет, шест, седам, осам, десет људи. Углавном старци и старице. Сад је, хвала Богу, ситуација таква да ви, ако добро не пораните, рецимо у Преображење, не можете лако да уђете у цркву. Значи, ситуација се мења. Оно што охрабруе, ја то видим, широм наше земље, јесте да ћете по светињама сада срести много младије људи. И сретитећете нарочито много студентске омладине. Још једино терет, терет или цех незнања, ја мислим, плаћа јадно наше село. Јер још увек тамо владају сатански закони. Тамо још увек телевизија влада душама људи, па су наше цркве у селима тужно празне у време кад звона звоне, односно у време кад се служи Света Литургија.

Водиџељ: Хвала Вама на овом разговору.

Милоје: Богу хвала.³³

33 Интервју се може у целости видети на интернет страни: www.youtube.com, уписујући у поље за претрагу *Грешни Милоје о својој књизи „Казивања” 1-3. део.*

*Д*азговор с протођаконом Љубомиром Ранковићем
у емисији „Сводови”, ТВ Шабац, октобра 2006. године Господње

Водиџел: Помаже Бог, уважени гледаоци, и добро дошли у вечерашње издање емисије „Сводови” на екранима Телевизије „Шабац”. Ово је друга емисија у циклусу емисија „Сводови” у којима са гостима, људима, сведоцима из цркве, говоримо о животу уопште, а особито о духовном животу, њиховим искуствима и о њиховим сведочењима Бога у своме животу и животу својих ближњих. Наш вечерашњи гост, кога са великом радошћу представљам и поздрављам у нашем студију, је брат Милоје Стевановић из села Горачића из Драгачева, из српске области познате по труби и Гучи. Привредник и писац, једна веома занимљива и интересантна личност.

Брате Милоје и господине Милоје Стевановићу, добро дошли у емисију „Сводови”. Добро дошли у Шабац.

Милоје: Добро вам Бог дао. Хвала.

Водиџел: Наши старији гледаоци се сећају једнога догађаја из, већ сада давне, осамдесет и треће године када се зачула прва дисонантна нота у политичком животу Србије и тада велике Југославије, када је у „Центру Сава” један млади човек из општине Лучани, представник те општине, на једној омладинској конференцији изрекао реч која је увредила угледне личности тадашње политичке југословенске сцене. Овде је у питању био Стане Доланц, тада министар унутрашњих послова Југославије, који је рекао после оних силних бура и непогода на Косову, да то ништа није тако страшно и да он о томе није био довољно упознат. Ви сте, господине Стевановићу, тада изrekli једну реч која је заиста била политички инцидент: да министар унутрашњих послова лаже и да не говори истину. То је изазвало велику буру у нашој јавности, у штампи особито. На срећу, велики број новинара и посленика јавне речи стао је иза Вас, јер је заиста било догорело до ноката и тако сте Ви, на неки начин, ушли на мала врата на велику политичку сцену једног тешког расплета у Југославији. Може се рећи да је са тим косовским догађајима и почео тај расплет. И, ево, да кренемо, кад смо већ на тој години.

То је, дакле, могли бисмо рећи, неко прво полувреме, први део Вашег живота који Ви у Вашој књизи називате временом заблуда. Брат Милоје је написао књигу која носи наслов „Казивања – Богу у славу, прецима у част, потомцима у аманет”, са ауторским насловом „Грешни Милоје”.

А Вас, брате и господине Милоје, да замолимо и да кренемо, дакле, од тог почетка. Били сте, дакле, члан Савеза комуниста, члан Општинског и секретар Општинског комитета општине Лучани и представник општине у „Сава Центру” на тој Конференцији. Шта кажете о том времену и зашто га зовете временом заблуда?

Милоје: Па, то је време моих заблуда. Ја сам до тих дана радио тај такозвани друштвено-политички посао срцем верујући да ми на тај начин можемо доприњети да у овој земљи буде боље. Међутим, како сам се у тој хијерархији пео навише и како сам се приближаво центрима моћи, тад сам спозно превару. Оног тренутка када сам спознао превару, почео сам да осећам грижу савести. Позив за тај велики скуп србске омладине у „Сава Центру” прихватио сам и одлучио да прозборим. Да кажем неке истине кое сам у међувремену сазнао. Моја је намера била да покушам, и у томе је била моја заблуда, да потурим леђа под точкове кола која су почела да иду низбрдо. Тад су могле да се наслуте девијације у друштву и да се наслуте недаће кое ће доћи.

Елем, из жеље да дам свој скроман допринос томе, одлучио сам да проговорим. Дакле, ја нисам политички постао мртав после „Сава Центра” због своје политичке неписмености или због тога што сам био наиван. Био сам потпуно свесан шта ће се са мном догодити, јер пре него што сам пошао на тај скуп, ја сам објаснио мојој супрузи да је то јаче од мене, да ја морам да проговорим и да ћу, вероватно, због вербалног деликта бити уапшен. Али да ће и то проћи. Договорили смо се шта ће она учинити са децом док се ја на вратим.

Водићел: Ви сте то свесно, значи, одлучили да...

Милоје: Да, ја сам се свесно одлучио да кажем неке истине које сам препознао у том тренутку. Да ће, наиме, ако тако наставимо да се понашамо, доћи до социјалних ломова у овој земљи, да ће нам се распасти економски и политички систем, да је друштво загазило у стравичне девијације и тако даље. Између осталог се догодила и та квалификација да је нас двадесет милиона, тада нас је толико било у нашој држави, министар унутрашњих послова синоћ, у главном дневнику државне телевизије, обмануо, рекавши да није био информисан

шта се догађа на Косову. И тако се догодио почетак тог мог краја. Иначе, моја политичка каријера је кратко трајала. И иза тога су, наравно, сагласно манирима тога времена, дошле етикете и ја сам практично постао званични непријатељ друштва за које сам до тада уложио последње атоме свое снаге, остављајући само биолошки минимум за спавање. Све друго је било усмерено на одређене активности.

Водићел: Ви потичете из једне патријархалне породице. Молим режију да видимо, дакле, Ваше претке, деду Радосава и оца Жарка. Рекли сте да сте Ви искрено, заиста, и срцем и душом желели да као члан Савеза комуниста, као секретар Комитета општине Лучани, допринесете бољитку. Оно чиме ће се потомци бавити јесте и то колико је могло у срцу једнога комунисте заиста бити спремности на жртву, свести и одговорности за свој народ и земљу. Из овога угла, сада када гледате, да ли је заиста постојала та некаква, мерено хришћанским димензијама, искреност и спремност жртве за свој народ?

Милоје: Пазите, у тим домаћинским србским кућама ви сте имали један изграђен став о томе да се треба потрудити за своју кућу и за своју отаџбину. Мој ђедо Радосав, кога смо малочас виђели на екрану, рањен је у Колубарској бици. Један од гелера је одњо у гроб. Нису га ни извадили. Значи, постојала је та жеља да учините то што учинити можете, да дате некакав допринос за боље сутра.

Међутим, моја заблуда је била управо у томе што ја тад нисам познавао праве вредности. Оне су од нас биле скривене. Ја сам рођен четрдесет девете године прошлога вјека. Када сам пошо у школу, на првој страници нашег буквара био је друг Тито с пијонирима. Ниђе нисте могли да видите Господа, ниђе нисте могли да видите Јована Крститеља, ниђе нисте могли да видите Богородицу. Систем је обезбожио иначе већ поприлично обезбожен народ. И онда су се наметнуле неке друге „вредности”. И у томе је, у ствари, била моја заблуда.

Ја сам трошио енергију на споредним колосецима.

Водићел: Ми овде имамо амбијент у вашој породичној кући. Заправо, у вашој соби. Овде видимо Вас испред...

Милоје: Лењина.

Водићел: Испред друга Лењина. То је била та иконографија. Ти симболи...

Милоје: Јесте.

Водићел: ... који су доминирали тада, нажалост, у великом броју српских кућа. Има данас, чућете често, и тада, у то време се чуло, да је прави комуниста по спремности на жртву и свом доприносу за опште добро исто што и добар хришћанин. Да ли је заиста могао човек, ма колико био спреман на жртву за свој народ, на труд, на рад без Бога, да буде користан за себе, за своју породицу и свој народ?

Милоје: Заиста мислим да је било људи који су искрено веровали да чине добро. Али управо због тога што су им очи биле затворене том идеолошком копреном, они у ствари нису познали истину. Значи, постојали су, заиста, људи који су искрено чинили то што чине, али... Али, пазите: побркане су вредности. Због тога се не може поредити добар хришћанин са добрим овим и оним. Зато што су вредности друкчије. Ја сам то једанпут, у некој емисији, покушо да објасним. Ми смо, дакле, јавно певали: *Друже Тишо, нешто бих те њишо, да ли се смије жениши са двије*, а он у другој строфи одговара: *Буди вреган, ња ожени седам*. Чег се паметан стиди, оним се будала поноси. Ти то у својим заблудама пјеваш, што иначе, као нормалан, не би смео ни да помислиш. Дакле, у том тренутку ти не знаш за Свету Тајну Брака. Због тога је немогуће поредити те две жртве. Јер је ово жртва узалуд. А жртва једног хришћанина је нешто друго. Она се заснива на темељним вредностима, на исконским вредностима које смо ми, нажалост, у једном временском периоду кроз кои смо прошли, погазили. И онда је дошла Божја казна коју смо доживљели и коју још увек доживљавамо. Кад прочитамо од Светог Владике Николаја *Раи и Библију*, онда ћемо виђети шта се све догађа са једним домаћинством ако му је домаћин безбожан и шта се догађа са једном државом коју воде безбожници.

Водићел: Са једним предузећем...

Милоје: ... са једним предузећем које воде безбожници.

Водићел: Приватним или друштвеним, свеједно. Слажем се, а нажалост, време је и то показало. И ја исто тако верујем да је заиста било искрених чланова Савеза комуниста, дубоко опредељених и спремних на жртву. Нажалост, видите, то није могло да уроди плодом. Просто, није могло. Био је поремећен, збиља, систем вредности, а на трошним темељима се не може градити кућа.

Милоје: Најбоље је то у Јеванђељу објашњено. Ја сам, сад кад анализирам себе, личио на оног јадника који покушава да зида кућу на пјеску и дуну ветрови... А Јеванђеље нам је рекло шта се са том кућом догађа.

Водићел: На самом почетку ове књиге Ви сте написали једну реченицу: „Огрнут застором тужног и ружног, безбожног времена, проведох младост своју по безбожним школама. У многобројним књигама, том збиру људских мудролија, не знајући грешан, да је пред Господом лудост оно што је пред људима мудрост, научих преголеме неистине и глупости.” Па онда набрајате да је човек постао од мајмуна, затим да је време Стефана Немање и Светога Саве мрак и мрачњаштво. Ово читам и сведочим да смо ми, збиља, наша генерација, нажалост, то у школама учила. Затим, обилазак неких нових „светиња”, ходочашћа, Русија, Лењин и тако даље, празновање Првог маја, Осмога марта, Седмога јула, Двадесет деветог новембра, Двадесет другог децембра и тако даље. И кажете овако: „Што сам више диплома стицао, што сам више одличних оцена добијао, што сам више признања и одликовања сакупљао, што сам на вишим положајима бивао – то сам све дубље тонуо у духовни мрак, у слепило. Ћорав код очију. Слепац који је дозволио да га воде слепци: безбожници, људи без Бога, људи без вере, људи без корена, људи без страха Божјег, људи без морала...”

Је ли ово слика тог времена?

Милоје: То је слика духовног стања тога времена у коме смо ми физички стасавали у људе. И то је слика мог духовног стања, нажалост. Оно што ми је најжалије, то је што сам проћердао улудо те најбоље године свога живота.

Водићел: Е, сад, оно што ће бити занимљиво и старијим и млађим гледаоцима јесте тај амбијент. И психологија дисидента. Ви сте постали дисидент у опасности. Верујем да сте страховали чак и за голи живот, што би се рекло. Рекао сам, срећом да Вас је подржала нешто и штампа, поједини новинари и тако даље. Хоћете ли мало да кажете нешто о том искуству дисидента, када сте били гоњена звер. Какав је однос био Ваших познаника, пријатеља, правих пријатеља за које сте држали и такозваних „пријатеља”, Ваше родбине и тако даље, о том амбијенту, дакле, и том осећају Вашем у периоду после „Сава Центра”?

Милоје: Не бих да западнем у опасност да осудим некога: ја заиста разумем људе тога времена који су морали да пређу на другу страну улице да би избегли сусрет са мном. Иначе ће добити етикету „Милојевца” која је била врло непожељна. Видите, систем вредности је био такав да вам је комплетан живот зависио од њих. Значи, ваш положај, ваша функција, ваше радно место, радно место ваше супруге,

ваш стан, обданиште за дете или стипендија за његово школовање, све је то било у њиним рукама. Устати против тога значило би праћати се против бодила. То нису могли сви, то је могао понеко, ко је...

Водићел: Колико их је било тада?

Милоје: Изузетно мало. Од мноштва моих пријатеља могу да Вам наведем, односно, сећам се само два моја друга која су смела са мном јавно да се питају. Остали су се јављали телефоном не знајући, веселници, да се мој телефон прислушкује од стране Државне безбедности. И то је био осећај који је личио на пакао. Значи, ја нисам онда знао за пакао, али сам га тад доживљо. И успео сам тај пакао да преживим захваљујући мом покојном оцу, његовој мудрости и његовом искуству које је он имао у своје време, о чему се такође говори у књизи. Касније ћу сватити, да кад се човек нађе на муци, може да рачуна само на најужу породицу. А касније ћу тек сватити и зашто је то тако. И сватићу на кога човек само и једино може да се ослони. А то је, у ствари, на Господа. Јер је у Светом Писму казано: *Проклећ да је онај који верује човеку...*

Водићел: Проклет да је човек који се узда у човека.

Милоје: Који се узда у човека, тако је. То је...

Водићел: Породица.

Милоје: Мој проблем је био у томе што ја, у том тренутку, нисам знао где је та спасоносна травка. Тако да сам то практично психички и физички преживео захваљујући оцу, мојој супрузи и...

Водићел: ... породици. И зато је важна, дакле, породица која и јесте основна ћелија друштва.

Милоје: То је тај темељ који вас неће оставити на цедилу никад. Макар која цена треба да се плати.

Водићел: Значи, једно поглавље живота, време заблуда се завршило. Милоје Стевановић, бивши млади и перспективни политичар и тако даље, ступа сада на неку нову позорницу. Шта се може узети као некакав преломни тренутак у Вашем животу? Ви сте данас човек цркве, верник. Ова је књига једно велико сведочанство о Богу, пре свега. Дакле, који је тај тренутак који Вас је на неки начин вратио Богу, цркви, заправо себи, рекао бих? Да ли је то био један тренутак или је то био процес свих тих година, после догађаја у „Сава Центру“?

Милоје: Преломни тренутак у мом преумљењу је, у ствари, смрт мога оца која је за мене дошла изненадно. Он јој се, иначе, и надо и

припремо се за њу постом и причешћем и тако даље. Али је то за мене био стравичан бродолом: тај духовни и физички бол који сам у у том тренутку, осећо. Затим, сватање да је човек, заиста, ништа. Да не можете ништа да учините! Да не можете да помогнете ни свом рођеном оцу, за кога сте љубављу везани.

Водићел: А који Вам је помагао целог Вашег живота.

Милоје: Тако је. Који је био та спасоносна сламка да вас изведе из тих бура и животних недаћа. То сватање је довело до тога да сам се нашао на бродолому. Пошто је брод потонуо, неко ми је додо чамац. Неки добри људи. У књизи се говори који су то људи. Неки монаси и монахиње помогли су ми да се ја укотрљам у тај чамац и да затим полако дођем себи. Да разазнаем. Да ухватим Јеванђеље у-шаке. Да почнем да читам светоотачке књиге. И да онда осетим радост покајања. Да осетим радост јеванђељске истине. А онда, како је та ствар у мени зрелила, осетио сам потребу да и ја пружим руку понеком. Да му, такође, ако се налази у каквом бродолому, у таквим таласима, пружим руку, ако је могуће, да се и он спасе. И Бог ми је помагао те сам, да кажем, много пута пружио руку људима који су постали бољи од мене.

Водићел: То значи, смрт Вашег оца је, практично, био Ваш пут за Дамаск Светог апостола Павла.

Милоје: Тај догађај је вододелница између таме и светлости.

Водићел: Оно што хоћу да кажем, употребићу сјајну реч коју употребљавате у књизи: *преумљење*. То јесте, у ствари, права реч и прави назив за оно што ми зовемо покајање. Грчки метаноја – што значи преумљење. Дакле, потпуно нов начин размишљања, поимања система вредности и тако даље. Оно је било занимљиво мени као свештенику. У том времену, времену заблуда, из ког сте угла Ви гледали на цркву, свештенике, на манастире? Рецимо, прођете поред неког манастира. Какве је то асоцијације у Вашим представама изазивало? Па, рецимо, нађете се некако, на некаквој крсној слави. Икона на зиду. Ви човек перспективан, млад. Знамо добро какав је био став Савеза комуниста према религији, цркви. Дакле, како сте Ви лично доживљавали све то? Да ли је било антагонизма? Или можда, чак, неке притајене симпатије према свему томе?

Милоје: Из поштовања према моим прецима, ја сам упамтио помало мога деду, који је био врло побожан човек и упамтио сам моју бабу која је ишла, понекад, пешке из Драгачева у Студеницу на литургију. Мој отац је био побожан човек и... Значи из таквог једног

поштовања ја, Господу Богу хвала, никад нисам богохулијо. Никад нисам говоријо ружне речи против оних кои верују! Нити сам нешто о њима ружно мислио. Ако није ружно то што сам ја мислио да сам посисао сва овоземаљска знања. И мислио сам: Шта ће јадни људи, нису упознали Маркса, нису упознали Енгелса, нису упознали... Не знају они. Не знају они то.

Вогитиљ: Били су у заблуди.

Милоје: Јесте. Мој однос према томе је био као однос према нечему што је традиција. Ја тад нисам спознавао...

Вогитиљ: Као неки фолклор.

Милоје: Тако је. А са друге стране, касније ћу одгонетнути мудрос, рецимо, мога оца, који је исконски био побожан човек, зашто нас тиме није оптерећивао. То је било тако време да ако су рационално, мада није оправдање, хтели да размишљају...

Вогитиљ: Прагматично.

Милоје: ... да су нам говорили праву истину коју су они у свом срцу осећали, они би тиме донели одлуку да нас распну коњма на репове. Да од нас створе људе који ће се конфронтирати са нечим што је владајући систем вредности. И у томе је била, донекле, њихова мудрост. А са друге стране, вероватно, и њихова недоследност. Да су се сви они друкчије поставили, да ли бисмо се ми срозали у систему вредности до те мере до које смо се срозали?

Вогитиљ: Има једна сјајна анегдота, ако се сећате једног нашег књижевника, не могу сада да се заиста сетим ко је то био... Када му је неко рекао, коментаришући његов опортунизам, односно сагласност са постојећим и пристајање на последице, он је казао: „Шта ћеш? Имам децу“, а овај му је мудро одговорио: „Баш зато што имаш децу. Немој то чинити. Жртвуј се!“ Камо среће да је тако било... Нажалост, наши родитељи из неке сентименталности, видите, радили су то што су радили. И ево, хвала Богу, ово је сад неко ново време, па просто евоцирамо неке успомене на то доба. Завршило се тако како се завршило. Мора се ићи напред. Рекли сте, ово је преломни тренутак. Ви губите оца физичког, а великог свог савезника у тешким данима. И сада добијате нове оце. Добијате монаха Саву, Илију, оца Венијамина, познатог и нама овде у Шапцу, из Осечине. Добијате као највећег савезника свога Творца. Господа у кога верујете. Како сад? Каква су сад нова искуства и први сусрети са тим светим људима? Шта они Вама сад доносе у живот?

Милоје: Ја сам доста школа завршио. Али све те школе... Покојни отац Сава Вазнесењски, један од мојих учитеља, имао је обичај да каже: *Школа је добра ствар, али ако је безбожна, она личи на јело које није њосољено. И одмах можеш да га бациш за њрошће.*

Водићел: Као бљутаво.

Милоје: Јер је бљутаво. Дакле, ти духовници, ти монаси које сте Ви поменули, али и многи други, помогли су ми, пре свега, да разбијем неке своје илузије. Да спознам природу греха.

Водићел: Ево једног занимљивог тренутка. Ви сте на реци Јордану. Молим режију да прикаже. Могу рећи да је почетак Вашег преумљења на тој светој реци, крстионици света.

Милоје: Јесте.

Водићел: И онда сад, видимо оце Ваше духовне. Ту је отац Сава.

Милоје: Ово је отац Илија, Бог да му душу прости. Он се упокојио и почива у Црној Реци. Иначе, он је као монах прово осам-девет година у Светој Земљи. И захваљујући његовом познавању сваке стопе којима је Господ ходио, ја и моја супруга смо успели да препипамо нашим рукама и да видимо нашим очима сваку реченицу из Јеванђеља.

Водићел: А ово је...

Милоје: Ово је сада мој духовни отац Венијамин Преображењски. То је један диван монах. Један велики подвижник.

Водићел: Из Осечине. Значи, наш.

Милоје: Јесте, он је из ваљевског краја.

Водићел: Тако је, он је у манастиру...

Милоје: Он је старешина манастира Преображења у коме он сведочи чудеса Владике Николаја. Јер Владика Николај је обновио тај манастир који је, иначе, бијо са друге стране реке Мораве. А онда, почетком прошлога века, када је прављена пруга... (и онда је било безбожних министара), морала је да пређе баш преко манастира Преображења. Ту су се догодила нека чудеса. Ви знате да је човек који је скинуо крст са тог манастира погинуо. А онда је Владика Николај, идући у манастир Сретење, на том пропланку где се сад налази Преображење, застао мало да се...

Водићел: Једна од највећих светиња овчарско-кабларске Свете Горе.

Милоје: ... да се мало одмори и рекао овде ћемо да подигнемо...

Водићел: Ударио штапом.

Милоје: ... да подигнемо Преображење. Тако је. Преображење, ми у шали кажемо, нема земље више него што мати Ирина има у саксијама. Оно земље што она има у саксијама у којима гаји мушкатле, то је имовина манастира Преображење. А Владика Николај је реко да ће тај манастир живљети од молитве. И, ваистину, тамо ако не пораните добро недељом или црвеним словом, не можете да уђете у манастир. На Литургију. Морате да присуствујете служби у дворишту. Морали су да озвуче двориште. И заиста, тај манастир живи од молитве. Ја мислим да је он један од најбогатијих манастира у Овчарско-кабларској клисури, а нема никакве имовине.

Водићел: Молим камеру да ухвати овај факсимил препоруке, заправо пролога у овој књизи *Казивања* Грешнога Милоја који је написао отац Венијамин на, како се то звало, трговачком папиру. Био сам лично присутан када је Његова светост Патријарх уочи канонизације Светог Владике Николаја тако постављао питање: „Па има ли Свети Владика Николај некаквих чуда која се данас догађају?” Тад му је Отац Венијамин рекао: „Дођите у манастир Преображење да видите свакодневно како Свети Владика Николај чудотвори.” Ви сте сведок тих чудотворстава. Може се рећи да сте и Ви један од духовних плодова Светог Владике Николаја.

Шта су Вама у том новом периоду, другом полувремену Вашег живота, значила дела Владике Николаја и његове духовне поуке и, уопште, његове свете књиге?

Милоје: Кад сам загазио тим путем преумљења, значи кад сам се дочепо Јеванђеља и кад сам почео да читам духовне књиге, за мене је ваистину Владика Николај са својим делима био један духовни маљ пред којим су се распале све мудрости које сам сакупљао годинама, учећи све те школе и читајући гомиле књига. Када сам дошао на његове моралне законе, тад сам у ствари сватио да сам узалуд проћердао много времена.

Водићел: Ви сте, по савету својих духовних отаца, кренули у неку врсту ходочашћа светињама свог народа, своје вере. Остали су Лењин и Маркс и Енгелс и њихове слике негде иза вас. Шта су у Вашем животу, сад новог хришћанина, или новог начина живота у цркви, значила та ходочашћа? Шта у животу хришћанина значи ходочашће?

Милоје: Ја ћу да вам кажем шта оно значи са моје тачке гледишта. Веома млад сам почео да се бавим одговорним пословима. Можемо то и да ставимо под знаке навода, али, официјелно посматрано, то су

били врло одговорни послови. И увек сам радио са мноштвом људи. Правио сам тимове. Радне. А радио сам и сарађивао са много људи. Међутим, после мога преумљења почео сам да упознаем један нови свет. То је свет монаштва. И дошо сам до убеђења да со соли српскога народа, да најблагочастивији део српскога народа јесу наши монаси. А наше светиње доживљавам као духовне оазе, као духовно цвеће. Обилазити те светиње значи, условно речено, имитирати пчелу која сад слеће са цвета на цвет и скупља тај духовни мед и гради тамо свое саће. Ви сте већ видели у овој мојој књизи како сам објаснио сусрет са манастиром Вазнесењем и оцем Савом Вазнесењским. И после свих тих сита и решета кроз која сам прошао, тамо сам констатовао да сам тако постао његов ученик и да сам се тако уписао на један нови универзитет – *Вазнесењски универзитет*! То слично сам доживео, рецимо, у Острогу. То слично сам доживео на Хиландару. Моје прво причешће је било у Хиландару и исповедао ме је један диван монах, отац Кирил, који је видео... Изгледа да је препознао шта се догађа са моим срцем и да је сватио моје незнање, па се он, у ствари, исповедао уместо мене. Односно, тако ме је водио кроз исповест да сам ја... Чинило ми се да могу да прескочим преко Свете Горе, колику сам радост осећао после те исповести и после тог мог првог истинског причешћа. А да вам не причам о доживљајима које смо имали са оцем Илијом на ходочашћу по Светој Земљи. Значи, од Витлејемске пећине, где смо рукама опипали место где је Господ рођен, па до стављања руке у рупу где је био на Голготи пободен Његов Крст. Доживљај када уђете у кућу Светог Јована Крститеља. Доживљај кад станете на место где су се среле Марија и Јелисавета, кад су носиле у утробама својим Крститеља и Господа и тако даље. Доживљај, рецимо, на Гори Блаженства, доживљај на Гори Кушања, доживљај на месту где је Господ апостоле поучио како да се моле Богу. Знате, пећина *Оче наш* и онај предивни храм који је направљен где је на осамдесет и једној огромној гранитној табли исписана молитва *Оче наш* на осамдесет и једном језику. Међу њима и на србском. Све су то биле потврде, нарочито то ходочашће у Свету Земљу. Ја сам после својим пријатељима реко: *Ако немаће сресѣава да одеће у Свеѣу Земљу, ѣродајѣе кућу, нећеѣе се ѣокајати. И учиниѣе ѣо ѣошѣо се, наравно, ѣриѣремиѣе да одеће и да ѣреѣиѣаѣе својим рукама Јеванђеље*. Јер, у мојој књизи, ако сте запазили, кажем: *Госѣоде, до сада у Тебе веровао јесам. Сада више не верујем: сад Те знам!* Отићи припремљен у Свету Земљу са неким ко је још познавалац свих тих детаља, значи заиста упознати Господа.

Водићел: Господине Милоје, за први период Вашег живота могло би се рећи да је био по систему: узми све што ти живот пружа. Пред Вама је била сјајна перспектива. Све је то наједанпут нестало и Ви сте постали хришћанин.

Постоји мишљење да бити хришћанин значи, у ствари, жртвовати се. Колико је тешко, збиља, бити хришћанин? Да ли је то жртва? Да ли је то напор? Да ли је то терет или је то, с друге стране, као што прави хришћани говоре, радост, једно блажено осећање, једна једина и јединствена истинска срећа у овоме свету? Шта значи бити хришћанин и какви су плодови тог опредељења?

Милоје: Дакле, заиста то је истинска радост. Све друго што човек постигне у животу, касније ће, у ствари, сватити и разумљети, јесте нека привремена радост. Привремена наслада. Привремено задовољство. Међутим, кад човек ступи на стазу богопознања, свака његова стопа је ширење његовог срца. Ширење љубави која је у том срцу. Не само за Господа него и за људе око тебе. И ви почињете да осећате једну истинску радост. Значи, можете бити министар, можете бити директор, можете бити милионер...

Водићел: Богат човек.

Милоје: ... богат човек и тако даље, али никада не можете да устанете срећни што сте дочекали тако леп нови дан, без обзира на то да ли грије сунце или пада киша. Ја сам, Господу хвала, имао среће да сретим, да се упознам, да живим и да се саветујем са добрим духовним учитељима. Онда вам се сваког тог јутра намеће питање: Какво би добро дело ја данас могао да учиним? А увече осетите нову радост. Моја супруга и ја имамо свој сопствени типик. Ми увече читамо једну главу *Јеванђеља* и једну главу *Сћарої Завейїа*. Читамо *Мисли за сваки дан* Теофана Затворника и *Пролої* владике Николаја за сутра. То изгледа много. Међутим, то је све двадесетак или тридесет минута и то је довољно да човеку даде снаге и да га наћера да вечерас преиспита шта је то лоше данас учинио. И да се због тога искрено покае. Имајући ту радост покајања, неки људи који крену на ту стазу вере не могу, у почетку, да разуму шта значи радост покајања. Истинска радост јесте у ствари корачање том стазом богопознања. И раћење онога што је, заиста, у складу са Божјим законима. Онда Ви осећате пуноћу. Онда Ви имате и веру и наду да ће онима који остају иза вас, вашим сарадницама, вашој ћеци, вашим унуцима, то бити на добро. Тако да вас то испуњава. То вас заиста чини срећним. И без претензије

да намећете некое свое мишљење, ако чините и ако покушавате да живите јеванђељским животом, онда ће ти плодови да се виде на вашој ћеци, вашим унуцима и то је заиста велика радост.

Водићел: Помињете децу и породицу, помињете супругу. То је домаћа црква. Ви имате и две ћерке.

Милоје: Јесте.

Водићел: Унучад.

Милоје: Јесте, четворо.

Водићел: Како на њих преносите, како сведочите Христа свога и Бога свога пред својом децом, пред својом супругом? Како, дакле, одржавате домаћу цркву?

Милоје: Прво, да Вам кажем: ја имам срећу да је моја супруга много боља хришћанка од мене.

Водићел: Жене су, иначе, боље хришћанке.

Милоје: Јача је од мене у вери, и то је, значи, срећна околност. Она је у време оно, кад сам ја био партијаш, што би рекао мој покојни отац, она је са мојом мајком, кријући од мене, крстила моју ћecu. Каже да је то једино неверство које је учинила у односу на мене. И хвала јој због тога. То је, значи, једна околност. Друго, ми никада о томе нисмо превише говорили нашој ћеци. Ми се једноставно понашамо у складу са Божјим заповестима. У нашој кући горе кандила. У мојој фирми горе кандила. И право је задовољство када Ви затекнете, рецимо, секретарицу да изјутра стоји пред кандилом. Дакле, она га не пали зато што је добила послушање него заиста...

Водићел: Из убеђења.

Милоје: Ви видите да је она у молитви. Ја се онда посклоним и тако. Тако да је то постао начин размишљања. Мој унук Јанко је трећи разред основне школе и одличан је ђак. Одличан је и спортиста. Али кад му дође деда из Ужица, па ако се деда случајно нешто замисли и тако, он ће рећи: Не деда, нећемо да доручкујемо или да ручамо, нисмо се помолили. Тако да се полако ту формиро један начин рада, начин живота и начин размишљања. Значи, ми обедујемо с молитвом. Ми излазимо из куће с молитвом. Устајемо с кратком молитвом и лјежемо с кратком молитвом. И видим да је то њима на радост. Са друге стране, и наши сарадници... Ми имамо осамдесетак...

Водићел: Дакле, сада се ти концентрични кругови хришћанскога живота шире на Вашу околину, пре свега на Вашу фирму. Господин

Милоје Стевановић власник је веома успешне „КМН”. То су скраћенице имена Ваших чланова породице. Чачак је данас српски Манчестер заједно са Шапцем, морам рећи. Знате да је то град близанац нашег Шапца. Дакле, Ви имате фирму. Ја сам имао прилике да је видим. Изненадио се када сам у срцу града угледао два супермаркета изузетно, европски добро снабдевена. Осамдесет запослених људи има у Вашој фирми која веома успешно ради. Дакле, каква је атмосфера, како водите фирму, како сведочите својим радницима? Да ли осећате да се то негде прима у њих и како пулсира живот Ваших сарадника гледано из хришћанскога угла? И какве су, дакле, користи? Хришћанство није само теорија, она је, пре свега, живот. Хајде мало о томе.

Милоје: Видите, ја моје сараднике, наравно, не оптерећуем својим убеђењем. Ја покушавам да својим понашањем... Вероватно сам допринео томе да нам скоро сви радници посте у време поста, да се скоро сви причесте, иако се тамо спрема 150-200 врста јела, пошто имамо и наш производни погон готових јела, месару, пекару, посластичарску радњу...

Водићел: Имао сам прилику да то видим.

Милоје: Значи, велика је ствар када видите да се ваши мајстори договоре ко ће да се жртвује да проба јела, јер морају да пробају да виде да ли је довољно слано и тако... Велико је задовољство када ви недељом или празником одете у неки манастир и када тамо на Литургији затекнете неколико својих сарадника. Ми иначе слаavimo или обележавамо дан фирме на Васкршњи уторак, на трећи Васкрс. Тада се мало окупимо.

Водићел: Екстра модеран супермаркет у срцу једног лепог града...

Милоје: Иначе, осим мојих радника, и ћерке и зетови и супруга су такође у фирми и имају статус запослених.

Водићел: Унуци Ваши сада имају 10-12 година. Да ли и њих ангажујете?

Милоје: За време летњег и зимског распуста Јана (која је пети) и Јанко (који је трећи разред) имају свој радни лист. И они имају своја радна места, једно у једној, друго у другој радњи. Они тамо раде и то врло озбиљно и за то добију награду у складу са принципима који владају у фирми. Осећају велику радост и врло су важни када су нешто зарадили. Иначе, колико је њихов однос према томе озбиљан, објаснићу Вам на овом примеру. Мој брат је дошао у радњу где је радио мој унук Јанко. Каже му: *Ђе си, соколе, да ѿе геда нешћо часћи!* А он каже: *Дега,*

ниџи џи можеш мене да часџиш, ниџи ја моју џебе. Ја данас радим. Тек џо џодне кад дођем кући.

То је велика радос да су деца прихватила две ствари. Прва, да је рад једини начин преко ког се може опстати, живити. И друга, што су прихватили веру.

Водиџељ: Шта је битно кад смо код деце? Шта саветујете родитељима из Вашег искуства? Какав однос у васпитању треба да буде према деци? Којим правцем, дакле, родитељ да води своје дете? На шта да га навикава? Шта да му препоручује? Колико треба бити према њему сентименталан, болећив?

Милоје: Молио бих да ово што ћу рећи не буде свађено ко нека рецептура. Али то је, ваистину, моје убеђење са становишта ових мојих година и ових сједих власи.

Сад ћете Ви рећи – како то хришћанин може да буде лукав? Пошто се сад налазимо на подручју кое није видљиво у Чачку, значи, моја ђеца неће ово гледати, онда могу слободно да исповедим једну велику истину. Господ је апостоле саветовао, између осталог, *да бугу безазлени као џолубови и лукави као змије*, је л да? Према томе и ми морамо призвати мудрос. Онај кои води државу треба да има мудрости да је води у правом правцу. Онај ко управља бродом треба да има мудрости да га проведе између...

Водиџељ: Хриди.

Милоје: ... хриди и опасности. Тако је. А онај који управља својом кућом, то је велика одговорнос. Њему је Бог дао озбиљно послушање. Он треба тај чамчић свој да води и да га преведе тамо до оне обале. Да га води, да га управља водама спасења.

Шта сам хтео да кажем? Ако желиш џетету добро, треба га лукавством, мудрошћу на сваки начин, безрезервно, немилосрдно, гурнути у две ствари:

Прва је – у посао.

Водиџељ: У рад.

Милоје: Безрезервно: у рад! Оно мора да свати и да разуме да без тога нема опстанка. Ако смо то урадили, велику смо ствар урадили. Из древних мудрости, рецимо, старих Кинеза, ми ћемо виђети... Сећате се оне приче да не треба џетету рибицу испећи на роштиљу, него га треба научити да пеца! И то је, заиста, исконска мудрост које се треба придржавати.

И друга ствар коју човек може да учини за спасење свое породице, за спасење свое ђеце, за спасење своје потомака, јесте да их гурне у наручје Господу.

Како да их гурне?

Не дрилом. *Ко се назор у Цркву ћера*, рекао је народ, *ѿај се Боју не моли!* Него опет сопственим понашањем, сопственим примером.

Водиѿељ: Сведочењем.

Милоје: Кад би могао људима да објасним колика је радос кад се недељом ми окупимо и сазнамо да су, рецимо, моја млађа ћерка, зет и унука Марта били, рецимо, у Сретењу на Литургији! Да су старија моја ћерка, зет и њихово троје деце били у том и том манастиру или у цркви на Литургији. А да смо супруга и ја били, рецимо, у Преображењу или неком трећем манастиру, а да нико о томе ником ништа није причао. Али без изузетка, сви су отишли на ту јутарњу радос. И онда ће та ђеца тамо чути Јеванђеље. Па ће чути проповед. Па ће се тамо срести са побожним и благочестивим људима. И онда ће они моћи да направе критеријум. Онда се њега неће тицати то што је модерна „пупак“ маица. Онда се њих неће тицати то што је модерно, како се зове, оно што шмрчу на неким журкама и тако даље, и тако даље. Полако ће се у његово срце уселити страх Божји. А почетак мудрости је страх Божји. И то смо могли да научимо још од...

Водиѿељ: Соломона.

Милоје: Соломонове мудрости. Дакле, *сѿрах Божју је ѿочейшак мудросѿи*. И када ми тај пелцер страха Божјега, али не страха у смислу неког дрила...

Водиѿељ: Вулгарног страха.

Милоје: А шта је то страх Божји? Дјете треба да зна шта нам је Господ заповиђо. Не кради! Не лажи! Не чини прељубу! Поштуј оца својега и матер своју!

Ја сам све овоземаљске послове завршио ако сам успео да усадим у срце својих унука тај пелцер побожности. И ако дете прихвати тај дух богопоштовања. И ако оно у себи буде имало тог судију. Ако јутрос буде размишљало које добро дело данас да учини. Да ли да помогне сиромашку, да ли да учини неко добро дело друге врсте. И ако се увече буде преиспитивало шта сам данас преступио? Где сам згрешио? Да ли сам неког попрјеко погледно? Да ли сам реко неку строгу или ружну рјеч? Да ли сам неког ражалостијо? И ако јесте то

учинило, да зна ће је пут да то исправи. Да оде да се исповеди. Да осети олакшање. Да осети радос. Да осети радос што је тога свесан и што се ослободио тога баласта... Онда сте ви завршили овоземаљски посао. Заиста, уопште није битно колико ће човек стећи. Колико ће бити богат. Ја то говорим и мојим сарадницима и мојој ћеци. Није битно докле ћемо стићи у унапређивању материјалних добара, колико је битно да се изборимо да у нашу кућу, преко нашег прага људи улазе са поштовањем. А ући ће с поштовањем ако смо благочестиви. И онај који је побожан и онај који није. Ни безбожник не може да замери ако се ја понашам у складу са законима Господњим.

Шта значи бити побожан?

Значи испунити вољу Божју! Испунити закон Божји! Просто, испунити оних десет Божјих заповести. Кад то будемо спознали и кад то будемо увели у наш начин живљења, онда ћемо чепкати даље. *Пролої* ће нам рећи! Јеванђеље ће нам рећи шта још да прочитамо и тако.

Вогитиљ: Милоје, у својим *Казивања*, што се мени лично допало, бацили сте акценат на породицу и на сведочење Бога у породици. Сетио сам се оног сјајног примера када сте са Вашим дедом вукли сноплe из њиве. Молим Вас да нам то испричате. Могу да кажем да сам ову књигу прочитао у даху и да су ми сузе капале по мантији. Веома потресно, стравично и искрено сведочење што је, нажалост, код нас, данас савременог човека, веома ретко. Човек се не усуђује да тако отворено и искрено говори о себи. Ово је прави излив и сведочење једне хришћанске душе. Молим вас, испричајте нам о том догађају са дедом.

Милоје: То није био догађај са мношвом него догађај са мојим ђедом и мојим оцем...

Вогитиљ: Добро.

Милоје: Ми смо имали њиве поред Мораве, с оне стране Јелице планине. То су биле житнице. Имали смо и винограде тамо где је манастир Стјеник. Тако су они, једне прилике, вукли снопове пшенице, па им је од оног клечања пустила мотка. И када су одмарали волове, шћели су да затегну ту мотку. Пошто је мој отац тада био млад човек, он је скочио и уватио се за ту мотку и одупро се ногама о оне снопове, док је ђедо затезо конопац. Онда је он то превише повуко, тако да је мотка крцнула. Кад она крцне, она нема више снагу опруге да то држи. И онда је ђедо морао да мотку одсече у државној шуми. Мука га је снашла, зато рабаџије и носе оно секирче.

Водићелъ: Злу не требало.

Милоје: Јесте, јесте. Тако да је он морао то да учини. Али, он је ту своју мотку одњо тамо где је одсекао ону другу. Као да је извршио неку врсту трампе.

Водићелъ: Ону сломљену.

Милоје: Ону сломљену је оставио у тој шуми да сад, ето, има мирну савес да ипак није украо ту мотку него замјенијо.

Водићелъ: У невољи.

Милоје: Нужда га је наћерала, јер иначе сад треба да се пређе преко планине. Немогуће би било без мотке одвући тај терет. Али кад су они прилазили парцели на којој је било гувно, где се у то време обављала вршидба, он је тражио да се зауставе волови и да се скине мотка. И када га је мој отац питао: *Што вође, шта, нисмо још...*

Водићелъ: Стигли.

Милоје: Око педесетак метара. Ја сам тачно описао да је то на Станишиној међи, преко пута Живорадљеве трешње. И ђедо је реко: *Морамо да е скинемо.*

Што, шта, вође? – пита мој отац.

Морали смо, сине, да одсечемо, да Бој оћроси, нужда нас је наћнала. Али не морамо да е уносимо на наше имање. Све оно што нисмо одзноили не смијемо д-уносимо на наше имање!

То је била наука коју је мој ђедо носио у себи. У ствари, шта је то? То је оно: *Не кради!* Спровођење у живот Божје заповести: *Не љожели шуће, не узми оно што је шуће, не укради!*

Ви ћете после виђети, у оној другој причи, шта се догодило са мојим оцем кад су у каравану вукли грождје и када су стали на Бабљаку и виђели оне рогоце отаве у јесен. Предивне. Волови су уморни и гладни. Сви су причали и то се данас прича тамо. Сви су тамо отишли да мало узму и баце по пласкицу отаве пред волове. Осим мог оца. И кад је један деда хтео да донесе и његовим воловима он је рекао: *Не, не! Нишом!* *Имам. Ја сам њима љоњо шашине, зелени се ко окрјек.* Дакле, није шћео да узме шаку траве за волове, јер је од оца научио да оно што није одзнојио не смије ни стоци својој да да.

Ето, с Божјом помоћи, ми се трудимо да се тако понашамо у нашим животима и зато је речено: *љомцима у аманей.* Трудимо се, у ствари, да на нашу ћецу и наше унуке пренесемо ту врсту животне филозофије. Када ме пријатељи и пословни партнери питају који сам

пелцер применио (ако се може рећи, знате, ако је то уопште битно, да смо ми нека успешна фирма и тако; иза мога стола на овој страни стоје иконе Господа, Богородице, Светог Николе, а на другој страни стоје моји преци, мој отац и деда), онда ја кажем: *Једносѣавно, у мојој ѱословној ѱолиѱици ѱримењујем њихова начела, њихове ѱринѱије, њихов ѱословни морал.* И то је све забележено у овим *Причама из Сѱевановића ѱемаѱа* и у овим њиховим *Блаѱословима. Блаѱослов ѱрви и Блаѱослов друѱи.* И ако се човек придржава тога и ако око себе има благочестиве и побожне сараднике, мислим да то није мој успех.

Ја сам у једној беседи на дан фирме мојим сарадницима и реко да се састадосмо данас да заблагодаримо Господу што нам подари њиву и што нам подари таланте да на тој њиви можемо да порадимо. И реко сам да сам ја само један, најодговорнији од слугу Божјих, кои је задужен да води те послове.

Моји преци су се, виђели сте из њиних речи, крстили кад год кошају волове. Крстили су се кад треба да почну да сију њиву. Кад треба да влаче. Крстили су се кад посију. Кад покосе. Кад попласте. Благодарили су Богу. Они су знали да без Божје помоћи не могу ни јагње да одгае. Да не могу ни усељ да подигну.

И ја, исто тако, сматрам да ми данас без Божје помоћи... Привремено, можда. Али на дуге стазе! Погледајте шта се све догађа са свим оним фирмама које се не држе закона Господње.

Водиѱељ: Рекли сте малопре да су Ваши радници примили побожност и да је Ваше сведочење Бога имало велики утицај на њих. Да ли се, брате Милоје, да тако кажем, сада хришћански, можда у том нашем богоодступништву и крије ова силна ерозија нашег друштва у целини наше земље. Ерозија морала. Ерозија културе. Ерозија породичнога живота, националнога. Јесте ли задовољни са тим људима који су, хајде да кажем, постали хришћани захваљујући сведочењу Вас и Ваше околине? Да ли је, можда, излаз овога народа и ове земље управо у хришћанскоме путу?

Милоје: Мислим да је голгота кроз коју смо прошли и кроз коју још увек пролазимо, да је то само, у ствари, издало стрпљење Господње и да је то нека врста казне Божје за наше богоодступништво. И мислим да нам нема спаса без враћања тим исконским вредностима. Без враћања светоотачкој вери. Знам то јер сам и сѱм био јако „мудар”. Ја сам касније из *Свеѱоѱ Писма* научио да оно *ѱиѱо је ѱред људима мудросѱ,*

Њрег Госѡодом је лудосѡ. И знам да ће ме људи сажаљевати онако као што сам ја сажаљевао оне старце који су ишли у цркву у време оно.

Водиѡељ: Нису читали Маркса и Енгелса.

Милоје: У време оно, тако је, који нису читали Маркса и Енгелса. Али, ја сам дубоко убеђен да нама, на дуге стазе, спаса нема без Бога! Нема мира у душама нашим! Знате, слажем се да треба да тежимо једном модерном свету. Слажем се ја да би било добро да имамо путеве као Италијани, Немци и Американци. Да треба да имамо авијоне, камјоне и тако даље. Али, то није све. Не слажем се да ми по сваку цену треба да примимо богоодступништво. А рећи ћу вам и зашто.

Није злато све што сија! Ми имамо Свету Тајну Брака. И они су је имали и вероватно је имају још. Не знам шта се догодило после раскола 1054. године. Али та слобода њихова да Свету Тајну Брака може да замени пропис којим ће брак да склопе два мушкарца. Или две жене. Да се наругамо закону Господњем! Шта ће бити последице? Земалско је за малена царство. Многа царства су била и прошла. Предивно је владика Николај у *Раѡу и Библији* то објаснио. Многа царства су се распала. И ово царство сада које влада, америчко-европско...

Водиѡељ: Проћи ће.

Милоје: Проћи ће! Проћи ће исто онако као што је прошло Вавилонско, Отоманско и тако даље.

Водиѡељ: Римско, Византијско.

Милоје: Тако је! Зашто? Зато што је саграђено на безбожним законима! Ко је мене овластио да ја измишљаам законе супротне ономе што је...

Водиѡељ: Божји закон.

Милоје: ... заповиђо наш Творац, Сведржитељ. Осим ако смо шашави! Ако и даље не веруемо да постои Сведржитељ! Да постои Творац свега видљивог и невидљивог! Него ћемо да поверуемо Дарвину, па да кажемо да смо постали... Е па, ја немам ништа против онога човека који веруе да је његов чукунђед, његовог чукунђеде чукунђеда шимпанза или горила. Нека му је ала! Ја веруем да мој ђед Радосав, па редом, оно као што сам тамо рекао, до Стевана од кога се изродише Стевановићи, да су сви они потомци Адамови. Да су ђеца Божја! И радуем се томе што моји унуци осећају, такође, да су ђеца Божја. И што друге људе треба да доживе као своју браћу у Христу.

Вогитиљ: Милоје, цела та Ваша прича, сложићете се, звучи доста, претпостављам, чудно многим људима у нашем народу, после једног страшнога времена безбожја, богоборства и тако даље. Одједанпут један човек прича на начин како сте рекли овде у књизи. Ви сте донекле веровали, а сада знате за постојање Бога. Какав утисак то оставља на вашу средину, на пословне сараднике, на људе? Ви сведочите Бога на свој начин. Причали сте ми када смо били заједно у Чачку, о искуству са комерцијалистом из једне од најугледнијих српских фирми. Ја сам рекао да Ви сведочите на апостолски начин и проповедате Христа, што и треба да буде задатак сваког крштеног човека. Често човек данас каже: „Зашто Црква нешто не уради“? Сви смо Црква. Ево и Ви. И ја, наравно, понајвише као свештеник, али свакако и Ви. Хоћете ли да нам на неколико примера наведете ваше сведочење како човек, који гори као кандило у својој вери, сведочити Бога, може плодотворно деловати на своје ближње и сараднике у послу, у свему? Дакле, на сваком кораку, не само у цркви, не само на предикаоници, не само у књизи, него у свакодневном животу. У кафани је, чини ми се, био један догађај.

Милоје: Јесте.

Вогитиљ: То хоће да чују наши гледаоци.

Милоје: Благодарим Вам, пре свега, на похвалним речима од којих ме је увек страх, знате. Ја сам од мојих духовника научио да је боље човека „спалити“ него похвалити, јер ту увек прежа опаснос да се човек погорди. И у мојој књизи на једном месту стои, као мој савет моим потомцима, да се чувају од двије, по живот, опасне ствари. То су влас и паре. Ко није у стању једно од то двоје да носи, боље му је да искриви руку на ћуприји и да проси него да барата са богатством или са влашћу и сагуби душу.

Вогитиљ: Тешко је томе одолети, признајте.

Милоје: Да, да. Било је такије примера. Једноставно, ја нисам оптерећен тиме. Ја сматрам овако: кад сам добро загазио... Ех, добро загазио. Кад сам мало загазио у ту духовну сферу живота, кад сам се дочепо јеванђељске истине, дошао сам до спознаје (надам се да нећу бити погрешно сваћен) да је Господ Бог Творац, Властодржац васељене. Свега видљивог и невидљивог. Да је један владар, Богом дан, не говоримо о безбожницима, али и они су такође дошли Божјим допуштењем као Божја казна за нас такве какви смо.

Вогитиљ: У томе и јесте смисао речи да је свака власт од Бога.

Милоје: Он је владар. Он је, дакле, владар у држави и они тамо који прописују законе и уређују како ће се у тој држави живити. А мени је Бог дао власт да уредим понашање у мом дому, у мојој кући и у мојој фирми, коју такође сматрам мојим домом. Ви сте могли да приметите да ја са мојим сарадницима разговарам, а то није демагогија, „ћери“, „сине“... То је мој однос: ја сам разумео да моја кућа и мој дом јесу, у ствари, моје послушање. Ја сам најодговорнији да тамо постоји некакав ред. И какав сам ред тамо увео? Онакав како ја мислим да је Богу угодан. И сад, између осталог, пошто сам био страстан пушач тридесетак година, кад сам на исповести сватио да је то грех, ја сам тада могло лако да бацим цигаре. Иначе, сви моји пређашњи покушаји да то оставим остали су неуспешни. Али када то чините зарад те љубави, знате, онда ту нема никаквих проблема. Значи, ако је онај испосник могло да не једе четрдесет дана и тако даље, зашто ја не би могло да не пушим четрес дана. А онда нећу ни четрес први. Елем, када сам сватио да је на мени одговорнос да ту уведем ред, значи, тамо не може да се кикоће. Тамо не може да се пуши. Тамо горе кандила у службеним просторијама. Онда сам, у ствари, полако почео да се тако понашам у односу на мое пословне партнере. А догађај који сте поменули, десио се отприлике овако. Човек је дошо са сарадником из једне од најмоћнијих србских фирми. Пошто смо ми били његови добри купци, онда смо ми тамо, по њиним правилима, ушли у групу оних са којима они треба потпишу уговор којим смо награђени повољнијом набавком. Ја сам био изузетно почаствован, јер је била част имати таки рејтинг. Он је сео преко пута мене и извадио врло луксузан упаљач и луксузне цигарете. Онда сам ја, скрушено, рекао: *Ойросѿиѿе, ја морам да Вас разочарам. Еѿо, у нашој кући се не ѿуши и немојѿе нам замериѿи. Ми смо, веровајно, мало и заѿуцани и ѿлуѿи и ѿако ѿо, али наше ѿросѿорије су освешѿане, нама овде ѿоре кандила, vise освешѿане иконе.* Њему је у том тренутку ударила крв у главу и касније ми је то искрено признао да је имо жељу да окрене леђа и да оде. У томе га је спречио... Господ је, вероватно, то уредио. Тог тренутка у моју канцеларију улази један свештеник нешто млађи од моег ђеце. Ја устаем и иштем благослов: *Блаѿослови, оче!* И целивам му десницу. Свештеник, видећи да сам у послу (ми смо, иначе, у тој цркви, у то време водили заједнички акцију иконописања цркве, прављење звоника и тако даље), размени са мном пар информација и одма оде. Ја сам, наравно, усто, затражио поново благослов и целиво му руку. То је овог човека избацило из равнотеже. Шта сад ово чичиште љуби

руку оном ђетету? Али смо тај службени део посла ипак завршили и потписали уговор. Пошто су дошли с пута, предложио сам им да одемо на ручак. И одвео сам их на један сплав на Морави чији је власник мој бивши ђак, пошто сам у младости био просветни радник. Елем, тај мој ученик зна, ако је петак, среда или пос, он ће да тражи од мојије гостију да се изјасне шта ко жели да једе, а мени ће, да не би правио од тог непријатну ситуацију, доњети шта има посно. И тако је и урадио. Мени је доњо посну храну, јер је био петак. Кад је дошло на ред вино, зато се ваљда и каже да је у вину истина, онда је он у том тренутку искрено питао: *Је ли, бре, Милоје? Многе ствари данас су ми изгледале чудно у овој твојој кући. Али, бре, не моју да разумем. Ајде све то. Ајде да се не љуши. Ајде да ти јоре кандила. Ајде верујеш у Бога. Али, човече, да ти љубиш руку оном ђеиџи, то не разумем.*

И онда сам му ја, сад братски, заиста с љубављу, објаснио да ја нисам пољубио руку том ђетету, него да сам пољубио апостолску руку која је преко његовог чина од апостола Петра и Павла дошла до нас. Да је то Господња рука, у ствари. Е, онда је он мени испричао своју тужну причу, заправо ја мислим да је тужна. И он је касније сватио да је тужна. Он је живео, у раној младости, на Косову. И његов отац је био у Народноослободилачком одбору. И тада је, између осталог, могло да се напредује у служби што си више пљубао на попове, на калуђере и тако. Ви знате, и у мојој књизи то пише, класни непријатељи су Вам били ситносопственички елементи, кулаци, индустријалци и попови.

Вогитиљ: И калуђери.

Милоје: И калуђери. И сад, његов весели отац је, у жељи да што боље аванзује, марширао попа из авлије који је дошо да свети водицу. И реко му: *Никад више да ми ниси ђрекорачио ђрај.* Тако да је он, сирома, био лишен благодати Божје. Није ишо у цркву. Није се име Господње помињало тамо. Није се палила свјећа. Није се крштавало. Није се венчавало. Није се освештавало и тако даље.

И онда, после те његове приче, ја сад у ствари, да му помогнем, кажем му (сад, опет, можда је то мало лукавство, али није било далеко од праве истине) да сам ја био много гори од-њега. Да сам такође био безбожник. Имао сам срећу, реко, да мој отац није отеро попа него је био побожан, али ја лично сам бијо безбожник. Нисам ишо у цркву. Нисам читао побожне књиге, нисам ово, нисам оно. И онда смо ми у том духовном разговору остали до касно у ноћ.

Кад је прошло неколико месеци, он ме је звао да седнем у вр собре на крсну његову славу. Јер, у међувремену, венчо се са женом, крстијо је синове, венчо синове са снаама, крстијо унуке, освешто кућу, окачијо кандило, иконе и каже: *У нашој кући је до њада њакао био. Значи, режали смо једно на друго: шњо си зајворио врајџа, шњо си ојворио ѡрозоре, и њако даље. А сад је, каже, блајосџање! Сад се не зна ко је од која бољи.*

Водиџељ: Да, то је дакле искуство са тим човеком. Мислим да је занимљива и прича о једном Вашем комшији од кога сте тражили некакву сагласност око градње.

Милоје: Да, да. Догодило се да је то био човек од кога је мени била потребна нека формална сагласност за неки посао и у том смислу ја сам предложио...

Водиџељ: Разговор са њим.

Милоје: ... да се састанемо и разговарамо. Значи, у животу нисам срео такво богохулство. Он је, сирома, имао несрећу једну. Син му је погино на Косову и он је вероватно...

Водиџељ: Био гневан.

Милоје: Пошто није разумео законе Господње, он је имао стравичан гнев на Господа, на Богородицу. Ја сам се најезио од тије речи, од хуљења, и рекао му да то није добро ни за његовог покојног сина ни за њега. И да то не треба да чини, али одмерено. Некако се тај наш састанак завршијо. Ми смо тај посао обавили коректно. Ја сам му онда од срца подарио ову моју књигу. И на мое опште запрепашћење, после неколко дана ми смо се сретили, а ја сам виђо да он боље зна текст мое књиге од мене. Значи, он је до те мере то упијо да је то, просто, невероватно. И то је била, за мене, велика радост јер је он ту, у ствари, у моме безбожју, о коме ја говорим у првом делу књиге, вероватно препознао себе. И мислим да ће, с Божјом помоћу, ту ствари да крену набоље.

Водиџељ: Занимљива је и његова малодушност која увек прати грешнике, када је рекао: *Али ја не моју да будем њолико великодушан и ѡриложник као шњо ѡи можеш.*

Милоје: Да, да. Он је сада, из књиге, видео како сад можемо да помогнемо упокоенима. То га је преокупирао због његовог случаја: *Јесџе, али је џеби лако да чиниш милосџињу, а како ја да је чиним?*

А онда сам му ја, ш-љубављу, објаснијо јеванђељску причу о оне *двџе лейџе удовичине* и објаснијо му да стручак босијока који он

може да откине у својој баштици и да принесе као своју жртву, као своју љубав од срца Господу, може да буде много већи него ако би ја био ктитор, па направио једну цркву, рецимо. Јер тај његов стручак босијока може да буде убран и прињет са већом љубављу. Знате, много сам научио, само могу да погрешим да ли се то односи на аву Јустина или на владику Николаја, али мислим да је био у питању ава Јустин када је ишао у Прохор Пчињски запрежним колима и кад су стигли ону старицу, па је понудили да је повезу.

Водићел: Да седне.

Милоје: А она рекла: *Синко, не моју. Ја сам сиромашна жена. Нишџа нисам имала Свецу да љонесем и да џамо љриложим. Па моју барем да се намучим, да исџешачим...* Кажу да је ава Јустин из тога извео велику науку, тај велики ава Јустин.

Водићел: Један од највећих духовника.

Милоје: Тако је. Од кога су остали томови духовних бисера. Он је научио од једне старице како се приноси жртва Господу.

Водићел: Оно што сте Ви у хришћанству научили и што ми сви учимо, то је да се оно, то јест наша вера, сведочи животом и својим делима, а речју се сведочило у оно време када сте ви припадали оном времену заблуда, времену парола, митинга, говорница, убеђивања, кампања и тако даље. Много је поучан овај Ваш пример са новинаром коме сте сведочили Христа. Потпуно ненаметљиво. Одричући се, дакле, оног времена тоталитарне свести, притиска на људе разних врста и облика. Испричајте нам о том догађају. Дакле, како сте га ненаметљиво, дискретно привели Богу.

Милоје: То је искрени...

Водићел: Могу рећи да сам се и ја задивио. Ја не бих имао толико стрпљења и рекао бих: *Аман човече, сџани, окрени.*

Милоје: То је био један мој искрени пријатељ у раној младости. Ми смо имали заедничку, нажалост, „комунистичку младос“. Али смо се трудили да у тим околностима радимо часно и поштено. Бар како смо ми мислили у том времену. Десио се мое преумљење, али се није угасила моја љубав према њему. Ја сам знао да је он бољи човек од мене. Знао сам да је његово срце топлији дом за Господа од мога. И био би неправедан ако допустим да он остане у заблуди и остане ван тога. А говорити човеку који је врло образован, кога изузетно ценим и поштуем, и који је уз то, неколико година старији од мене, било би

неумесно и непристојно. Ја сам га искрено позивао на нека ходочашћа на која сам одлазио. Долазили смо у Ваљево кад се освештавала црква. Патријарх Павле је тада био ту и ми смо стајали у реду да приђемо целивајућој икони. И није му се дало. Дакле, ђаво га је одвратио у последњем тренутку. Замислите, сат, сат и по, стојте у реду да бисте целивали икону, а онда, када дођете до ње, ви изађете. Па смо онда ишли, рецимо, у Лелић. Па када смо метанисали, један мој пријатељ и ја, пред кивотом Светог Владике Николаја, њему се није дало да се прекрсти. Ја сам му тада искрено поклонии једну Владикину књигу (*Пролој*) и написао поруку која је заиста источила из срца. Догађало се да сам му, кад пођемо тако негде, предлагао да иде. Као образован човек ишао је да то посматра као историјски споменик. Елем, једног дана он је са радошћу ушао у мое двориште. Усхићен. И каже, пошто смо се ми заиста вољели у младости, па смо један другог звали „Баћо”: *Баћо, љрекрсѣио сам се!* Ишо је сам у Острог о коме сам му, између осталог, причо, а и он је пуно знао са неке друге тачке гледишта. И десило му се то што му се десило. После тога, неколико година сам посматро, радово се и стиђо се колко је он сад бољи хришћанин од мене. Колко је ревноснији, искренији. И круна те наше приче... Недавно је дошао у моју кућу. И тада ми је, купивши на Сајму баш ову Вашу Библију, направио посвету у којој је, сада ћу да парафразирам, али умало да ћу и да је цитирам, отприлике написао овако: *Моме грајом браћу у Хрисѣу Милоју, у знак блајодарносѣи шѣо ми је љомојао да у срцу своме расѣалим заљрејшену веру љредака мојих.* И то је за мене била највећа награда коју сам могао да примим од свога пријатеља за ситнице које сам чинио, а које су заиста биле, овако, са љубављу.

Водийѣљ: Милоје, ево ми се ближимо крају наше вечерашње емисије.

Да кажем да су се наше три гледатељке јавиле међу првима и добиле ову књигу на поклон који је наш гост донео и подарио.

Ова чудесна књига је од још чуднијег аутора. Прве две речи које на њој пишу јесу „Грешни Милоје”. Да ли, Милоје, држите да је, дакле, време да спознамо своје грехе? Да ли је то непризнавање или непристајање да се признају своја слабост и грех једна од страшних мана нашега народа и сметњи да изађемо из овог ћорсокака и беспућа у коме се налазимо?

Милоје: Мислим да духовна снага једног друштва, духовна снага једнога човека лежи у његовом објективном сагледавању стварности.

Истине. Ако сакријем ту истину, ако прикријем ту истину од себе, то је, знате - *сиоља ѿладац, а унушра јадац*. Немам сад времена да вам испричам о баби Олги с којом сам поред гробова мојих предака разговаро и којој сам говорио шта јој је најважније сада да чини, пошто је она, јадна, морала да брине о крвама, о овоме, о ономе и тако даље. А она каже: *Јој, дјеше, ѿ мене је ѿ све јадни мој* (она је тада имала 80 година), *ѿаѿа ѿричо кад сам била дјеше*. Причо нам да не смијемо да мрсимо... А ја сам кад је ѿѿац једном украла кришку сира и ѿаман да заѿризем, ја се сеѿшила да не смијем, јер је мајка ѿговорила – *види Боѿо све*. И најзад сам се сеѿшила и оѿкинула реѿушину... Знате шта је репушина.

Водиѿељ: Велика...

Милоје: Велика ко кишобран она лиска. А кад сам ѿурила ѿоре реѿушину, ја сам онда смазала ону кришку сира. Тако је она успела да се „сакрије” од Бога у тој својој илузији. Значи, ми се од Бога сакрити не-можемо. А шта ми вреди да цео свет придобијем, је л тако, ако ко души својој наудим? Шта ми вреди да свој грех прикријем. Од кога? Од себе? Па не могу га прикрити од Сведржитеља. А ако га признам, онда то може бити на мое спасење и на корист оном другом човеку. Јер ће и њему лакше бити да каже: *Чекај, ја сам човек од крви и меса*. Поѿрешио јесам. Али је наша духовна снага у томе да исправљамо свој живот и да исправљамо свое грехе.

Водиѿељ: Управо то. А за крај, кратко молим Вас, једна Ваша порука.

Милоје: Ево, пре свега овим читатељкама, односно гледаоцима и евентуално будућим читаоцима ове књиге могу овако, од срца, да кажем: ако буду читали ову књигу и приликом читања пронађу неку трунку добра, нека тамо не траже мене. То је, искрено верујем, таланат који ми је Господ подарио, а ја га, срећом неком, нисам закопо него га носик, ко онај блудни син лутајући овом земљом бестрагијом. И у једном тренутку, дошавши себи, заплакак. Заридак и почек се враћати Оцу. И са тог пута повратка ка Оцу изнедрик овај таланат и, ево, с љубављу га даруем.

Водиѿељ: И ево, он је вечерас представљен овде. Хвала Вам, брате Милоје...

Милоје: Богу хвала.

Водиѿељ: ...што сте дошли у Шабац из Чачка, да на свој начин сведочите Бога пред нашим гледаоцима. Свакако ће многе интересовати где могу ову књигу да набаве. Мали, ограничен број примерака

биће овде у „Гласу Цркве” у Шапцу. А „Глас Цркве” се припрема да ову књигу уврсти међу своја значајна издања. Но, отом-потом

Драги пријатељи, поштовани гледаоци Телевизије „Шабац”, захваљујем вам што сте вечерас били са нама и што сте нас примили у ваше домове. Примите ове речи које је сведочио брат Милоје у ваша срца.

Хвала вам још једанпут. Нека вас све Бог благослови и чува и да знате да треба да чувамо друге од себе да би нас чувао Бог.

Збогом и пријатно.³⁴

34 Интервју се може у целости видети на интернет страни: www.youtube.com, уписујући у поље за претрагу *Грешни Милоје у емисији „Сводови” о. Љубе Ранковића 1-6. део*. Он се као изворник унеколико разликује од онога што је за ову прилику изнето пред читаоца у облику текста, пошто су поједини његови делови пренебрегнути како би се избегли стенографска дословност, односно непотребна сувопарност, и одуговлачење „приповедања” који суштински не ремете ни ток ни смисао изреченог. Једно је слушалачка а друго читалачка потреба. Слушалачка изворност и читалачка уобличеност понекад не морају да буду нужно сагласни.

Leo Седми

ОСВРТИ НА КАЗИВАЊА

РЕЧ ЛЕКТОРА, С ПОШТОВАЊЕМ...

Књига снажног духовног израза *Казивања* по много чему је специфична, између осталог и по својим правописним решењима, којима аутор исказује најдубљу почаст и поштовање према својој православној хришћанској вери. Делећи иста осећања, лектор и коректор који је имао част и задовољство да учествује у настанку ове књиге, пожелео је нешто неуобичајено – да изађе из задатих оквира и у неколико речи разјасни неке недоумице са којима се сретао ишчитавајући *Казивања*...

Наиме, у литератури о православној духовности приметно је одсуство строгих правописних правила о писању малих и великих слова код именичких титула и звања испред имена или ако је име изостављено (*нѣр. ѡаѣријарх, владика, ѡуманија*), придевских атрибута (*ѡреосвешѣени, ѡреѡдобни, ѡресвешѣа*), придева (*свешѣи*)... Исти је случај и са називима светих књига (*Свешѣо ѡисмо, Сѣари завешѣ, Нови завешѣ*). Међутим, у црквеним и свештеничким текстовима створени су посебни узуси, те се великим словом увек пишу именице и заменице када се односе на свете личности. Код вишечланих израза којима се именује Богородица (*Свешѣа Дев(иц)а Марија, Пресвешѣа Боѡмаѣи Марија*), као манифестација поштовања често се примењује узус писања свим великим почетним словима. Ипак, употреба малих и великих слова у пракси је често препуштена унутрашњем осећају самих верника.

Ова, условно речено, правила примењена су и у књизи *Казивања*, јер правопис даје широке стилистичке могућности писања великог слова за постизање нарочитог утиска.

Према томе, током пажљивог ишчитавања књиге мање је оцењивана правилност писања великог слова, а много више колико је одступање од опште норме његовог писања стилистички уместно и оправдано.

Велико слово као израз поштовања писано је и у случајевима где се задржало као обичај или има рационално и функционално оправдање – у духу савременог правописа, али са мером и укусом.

Мр Маријана МАТОВИЋ

На дан Свешѣої великомученика Арѣмеија,
2. новембра леѣа Госѡодњеї 2005. у Чачку

ИСПОВЕСТ И КОМЕНТАРИ

Ево књиге која нам је недостајала, пуне правог и драгоценог књижевног и духовног материјала.

Ако имамо исповести светитеља и црквених лица, немамо сећања у форми исповести обичног човека из народа – покајника. Исповест пише (и, уопште, прилази јој) само покајник – грешник који је дошао до свести о свом греху. Исповест – то би могло бити жанровско одређење ове књиге казивања, а хришћански пут покајања и духовног преображења њена је тема. Такође, ова књига је и аманет, нека врста духовног и моралног тестаментa својим потомцима, што је врло ретко, а изнад свега потребно штиво новим генерацијама у овом времену.

Две су димензије личности тога покајника које су посебно значајне за наше време. Прва је што је то једна типична прича из комунистичког времена одакле нам је стигло врло мало, барем јавних, исповести грешника који су се покајали. То је било толико сложено и тешко време, да су нам неопходне овакве исповести које изнутра откривају велике ломове у људским душама и животима и, наравно, прави пут изласка. Последице комунизма су још веома живе, тако да сведочанство о духовном паду под комунизмом, али и путевима спасења, представља врло корисну лектиру данас.

Други значај ове књиге огледао би се у томе што је ова исповест јасна потврда како један, по светским мерилима професионално успешан и материјално богат човек, може да живи и ради по Божјим Заповестима, у једном времену у коме је такав начин живота прилично неактуелан. Овај пример сугерише да успех у животу не мора бити у супротности са духовним вредностима, него управо у складу.

Поднаслов књиге најбоље осликава три основне вредносне перспективе ове књиге: однос према Богу, прецима и потомцима. Ту је, заправо, њен суштински значај: што потенцира три најважније бриге у овоме свету — о судбини своје душе, о прецима и потомцима.

Што се тиче односа према Богу, књига нам нуди један снимак покајничког преумљења и лествицу духовног узрастања. То је она тачка у којој је стао Достојевски у роману „Злочин и казна“, за коју је рекао како је, да би се описао тај процес духовне обнове, потребан нови

роман. Тих „нових романа“ на ову кључну животну тему има мало, и тако Свето писмо и Житија светих остају једина права књижевна лектира за духовно руковођење. Међутим, једно савремено народско сведочанство је врло корисно, јер дочарава обичном човеку близак пут самопреиспитивања и самоспознаје. Посебна важност књиге је у обраћању тој изгубљеној генерацији којој и сам писац припада, људима који се после 50 година које су *иојели скакавци* још увек тешко одлучују на сусрет са самим собом и својим лутањима и заблудама, а још теже крећу путем духовног освешћивања.

Једна велика порука ових казивања јесте сећање на смрт, као основна перспектива хришћанског живота. То сећање нам стално бежи и некако га и сами одгурујемо од себе, а без њега не можемо живот правилно да разумемо нити у њему исправно да поступамо. Смрт се често провлачи кроз тематско-мотивски регистар ових прича и поуке које се из тога изводе су пресудне за формирање здравог односа према животу. Јер основно је питање наше егзистенције: да ли се наш живот завршава смрћу? И према ком ауторитету управљамо своје ставове и поступке? Када то питање разрешимо, знаћемо да се квалитетно одредимо по свим животним изазовима.

Зато није случајно што гробље представља једно од главних места радње ових казивања. Гробље је најбоља перспектива за посматрање света и живота. Из те перспективе, која је потпуно хришћанска, јер пред човека неодступно поставља оно кључно егзистенцијално питање, следи целовита животна исповест: од смрти оца, као првог правог сусрета са смрћу и почетка преумљења, преко предачких прича и искуства комунистичке каријере, до духовне борбе којој у овом свету нема краја.

Књига обилује и практичним духовним саветима, било из светоотачког предања, било из властитог духовног искуства. Пример је однос према покојнику у кући.

Можда и најсвежија и најдрагоценија димензија ове књиге јесте један, на жалост, потпуно напуштен однос према прецима као извору наше снаге и вредности, као и према потомцима као настављачима својих предака у свему најбољем што им је од њих остало. Тај међуоднос преци-потомци је потпуна новост коју ова књига доноси, јер велики књижевници беже од те теме као превазиђене и некњижевне, а када се њоме и баве, то раде на уметнички начин који прескаче директну опомену. Овај јасан прилаз омогућава потпуно разумевање раскола

који смо направили према својим прецима и свих пропасти које су нам од тога дошле. Наравно, и пример како се према прецима односити са страхопоштовањем, а потомцима оставити суштинске духовне поуке и предпочити завет чувања хришћанског закона.

Мислим да ова духовна казивања имају и књижевни квалитет, због следећег: написана су архаичним и живописним речником који је свеж за читање и који нам недостаје, јер нас подсећа на наше претке и прошлост уопште; опис Стевановића џемата је књижевно врло жив и леп, те представља прави образац завичајног сећања; има много важних анегдота и поучних сећања, посебно из трагичног времена комунизма; комендијања нас подсећају на специфични и готово заборављени некадашњи хумор у нашем народу; беседе тугованке и радованке посебно указују на ауторов реторички таленат, а својим емотивним набојем славе лепоту овог и пуноћу вечног живота; најзад, видно сугеришу првозначај два најважнија култа у животу – богопоштовања и породице.

Вредност ове књиге несумњиво може бити у том духовном утицају на људе који се нису сетили или усудили да крену овим путем. Она ће притом послужити и као душекорисна лектира за оне који њиме већ иду. Мислим, ипак, да би највећа вредност ове посланице била у том великом и суштинском култу предака који је код нас потпуно замагљен и заборављен. Много би значило да једна оваква књига обнови сећање на наш грех заборава предака и инспирише на обнављање те живототворне и Богом благословене чврсте везе између предака и потомака.

Све у свему, има се и те како шта научити из ове хришћанске књиге казивања и сећања – на Бога и смрт, своје претке и потомке.

Бошко ОБРАДОВИЋ

КЊИГА О СРБИМА КОЈИХ ВИШЕ НЕМА

Казивања Грешнога Милоја, чије се овде четврто издање нуди читаоцу, по свим својим обележјима представљају несвакидашњи догађај у српској писаној речи: она су настала с циљем да подсети Србе на то по којим су им се правилима понашали преци и на којим су духовним и моралним вредностима заснивали своје постојање док су били народ и док их није поробио комунистички, а дефинитивно разорио демократски олош.

А били су народ, макар од времена откад их је историја, неспорно и непорециво, запамтила, док су имали своју световну и духовну власт, док су носиоци и једне и друге власти били Срби и док је духовна власт благосиљала световну, а у свим важним ситуацијама световна испред себе истурала духовну (јер је „власт од Бога“). А како је то функционисало и какве је плодове доносило, препустићемо да просуди квалификованији зналац.

„Шта је то у нашем народу што нам омогућава да упркос свему опстанемо... и данас? Одговор на ово питање морамо да потражимо у нашој прошлости, јер се у њој крије кључ наше виталности незабежене у историји цивилизације. Духовне поруке и аманети из наше далеке прошлости прихваћени су и преношени са колена на колена, јер су садржавали најплеменитија хришћанска опредељења. У свему томе улога наше цркве била је немерљива, јер кад су све српске институције пропале, црква је била стожер српства.”

„Ђирило и Методије су били билингвални и велики познаваоци нашег језика. Тако смо ми добили преводе Библије (коју су Немци добили тек са Мартином Лутером), затим су превели Јеванђеља и одмах потом Псалтир, који се сматра врхунцем светске поезије. Треба имати у виду да католици са ових простора добијају обредну литературу на свом језику тек у XX веку.”

„Шта је била основна тематика наше средњовековне књижевности? То је била национална тематика од почетка. Љубав према отаџбини, отачаствољубље. Потпуно је погрешно оно што смо учили да се нације стварају са Француском револуцијом. Наши писци у XII,

а и у XIII веку знају да постоји аутохтони српски народ, да постоји српски језик, српске земље и да је све то – отачаство.”

„У XIII веку идеални човек је владар... О владару се пише не само зато што треба истаћи његове личне особине, већ се тако истовремено пише и о историји народа којим он влада. Владар и држава су једно јединство, али се кроз владарев живот пише национална историја, јер за то не постоји други књижевни облик... Владар је у центру интересовања, али се не приказује његов сјај, његова моћ, јер све то што он има као владар у служби је оног главног циља на земљи... *И њако је Бој, вели Немања, дао мени, мојим њрагедовима и гедовима владајуи овом српском земљом.* Бог даје власт, Бог је извориште владареве моћи, али зато да би штитио свој народ.”

„Српска средњовековна држава је била развијена, на једном врло високом степену. Србија је тада била исто што и Тоскана, а не некаква запуштена провинција, како би рекао Кашанин. И чак можда на вишем нивоу од Тоскане.”

„Црква и држава су заједнички руководили земљом. Црква је у суштини била један морални коректив власти. Црква је имала моралну снагу као врховна духовна институција, да поставља захтеве за одређено понашање не само обичних људи, него и владара. Тако је владар у свом моралном портрету морао да има и оне особине које му је црква прописивала. Он је тако, с једне стране, морао да буде моћан владар који штити свој народ, али је истовремено морао да буде хришћански владар – владар са свим хришћанским особинама. Шта је дужност хришћанског владара – прописивала је црква.”

„Наша феудална класа није имала кад да се дегенерише и да постане терет друштву. Она је од непријатеља насилно склоњена, али је оставила своје моралне поруке и тековине које су могле да буду прихваћене од народа без икаквих резерви. Све је то резултирало да Срби реализују јединствен пример у историји цивилизације: да све моралне, идејне, културне, националне и патриотске идеје средњовековног друштва преузме народ.”³⁵

35 Цитирао сам овде неке увиде компетентнијих зналаца о томе на којим су основама изграђивани и српски државни темељи и морални принципи и српских владара и свих њихових поданика (Милоје Петровић, *Феномен свој ојсџанка српсџво дујује својој средњовековној књижевности; Српски средњовековни национални ѡројрам мојла би да ѡпреузме и садашња Србија – Разјовор са Радмилом Маринковић, Летопис Матице српске, Нови Сад, 2007 (децембар), 1075-1092).*

Рефлекси тих односа сачувани су и после пропасти српске средњовековне државе и огледали се у чврстој спрези локалне власти (сеоски старешина) и цркве (поп), при чему је сеоски старешина могао бити једино најумнији и најчеститији домаћин (а интегритет свештеника, ионако, није могао бити доведен у сумњу). Срби су, по томе обрасцу, навикли да на исти начин уређују односе и у кући и у држави, а како се организује држава, лепо су сведочиле прилике у Дубровнику док је он био српски и док га Наполеон и, касније, Аустрија нису уништили (а комунисти га „даровали” Хрватима): „На вратима дворане у двору дубровачкога кнеза, како се звахе једномесечни председник Дубровачке Републике, стоји великим црним словима урезано у белом камену ово: *Obliti privatorum publica curate*, што значи Заборавивши приватне ствари старајте се о општим. Из те дворане управљало се Дубровачком Републиком, и чланови већа који су се сваки дан састајали, на уласку су сваки пут добијали ту опомену... У старом се Дубровнику увидело, да је највеће зло за сваку државу, када се управљање општим државним пословима употребљава за подмиривање приватних интереса... Само на основу тога начела, изведена у политички живот једне државе и њене уредбе, најбоље се обезбеђује правилност и успешан развој у држави, најбоље се заштићује бољи од горих, и омогућава се да управа државна буде понајвише у најбољим рукама...”

Цитирао сам овде старога дубровачког госпара Јована Ђају и истакао неке његове мисли којима се потврђује и оно што је горе речено и што се сматра основом свакога напретка. Смену критерија за вредновање људи којима се власт може поверавати донело је време комунизма и то Срби нису могли преживети: током четири ратне године, комунистички олош темељито је проредио западне српске просторе и на руским тенковима кренуо у разарање Србије „понашајући се према њој као према окупираној области”, уништавајући њене институције, сатирући њене привредне капацитете и њене најбоље домаћине. И свему томе додао захтев за сатирање Цркве, при чему треба знати да су комунисти, од преузимања власти до пре 25-30 година, побили више свештеника и архијереја (или им помогли да брже умру) него сви окупатори током оних ратних година заједно.

Имају ли се на уму све поменуте појединости, постају јасне основе на којима је припремљен полом српскога народа: „главну рјеч” у уређивању српске судбине преузели су „ништаци и гологузијани”,

тј. онај сој људи „који врљике на башчу своју није турио, ни воћњак одгајио, ни ваљаног брава“, који се, некад, међу људима могао појавити једино ако нико не примети кад се привуче и који није имао право ни на реч, а камоли на то да она буде одлучујућа. Навикнути на друкчије понашање и чвршће људски утемељени, они друкчији Срби дошли су до речи и најдубље се изјаснили и о себи и о својој прошлости у *Казивањима* Грешнога Милоја. И чинили су то и с миром и с једнаком лакоћом и у радовању и у умирању, домаћини који су знали шта треба и кући и држави, који никад нису саковац оставили у бразди („Ма, којој црној бразди, никад ван сувоте – то е, бре, алатка за поштовање”); они који су вазда знали да поштују кућу из које су децу хранили; они који су знали да се не купује имовина која се продаје на добош („Нису шћели туђи зној и туђе сузе”); они који су могли усећи мотку у туђој шуми (да учврсте товар сена на колима), али је нису морали уносити на имање („Одрјешисмо е и остависмо поред Станишине међе”); они који нису хтели да „шаку туђе траве даду својим воловима” или да учествују у „приватизацији” фабрике за коју су се знојили неки други људи (по законима ђеда Радосава и оца Светолика по којима се Милоје вазда управљао – она им никако није ни могла припасти); они који су били у стању да у реду за смрт иза себе гурну момчића и да стану на његово место (ако се већ мора умирати, не морају старији гледати како умиру они који још ни у живот нису ступили).

У Милојевим *Казивањима* проговорили су Срби којих више нема, они чије се време затворило кад је из живота отишла тетка Ружица као њихов последњи представник, а њему остало једино да над том чињеницом лелекне и да своју животну и пословну „филозофију” настави градити на истим темељима на којима је то чинила генерација која се измакла у његово памћење. И да покаже да је то и данас могуће само ако се ради по Божјим законима (најбоље у оном облику по коме су се управљали Радосав и Светолик) и ако се они, као у Горачићима – на пример, пренесу у причицу:

– Да ми позајмиш 2.000 динара до суботе у 8,15.

– А зашто не до 8,00?

– Зато што ми Раде доноси паре за млјеко у 8,14.

А ако се тако ради, и понаша, ниједна инвестиција не може бити промашена и само они који су завршавали школе марифетлука могу успети да никад ништа не направе, а да униште све чега се дохвате; само они који су поучени да претходна власт није била довољно

тоталитарна могли су бити употребљени за брже и енергичније сатирање Срба. Тиме, рецимо, што им је изабран просрпски председник, утврђена проевропска скупштинска већина, изабрани проамерички министри, прихваћени европски стандарди, разбашкариле се стране банке и домаћи лупежи, намножили се заштићени сведоци и недодирљиви страначки прваци, сподобе без занимања и моралних скрупула, брбљивци који не знају ништа и за које се не зна ни откуд су дошли ни шта су тамо чинили (а најмање који су их то квалитети препоручили за позиције на којима су се нашли), комбинатори који су распродали све што се могло распродати и они који мисле да би то умели чинити и много успешније и далеко темељитије...

Пред таквим људским сојем, разуме се, ни Српска Црква није могла имати извеснију будућност: у годинама неконтролисаног терора, она је успевала да се некако одржи и да дочека прилику да продужи своју мисију тамо где је она била насилно прекинута, али су деценије зла оставиле дубоке трагове и на Цркви и на њеним верницима и њихов „нови сусрет” изнео је на површину неке проблеме у којима се ни једна страна није успела снаћи на најбољи начин: верници се нису лако могли вратити Светом Писму, а међу „новим свештенством” било је често мање духовника него занатлија и трговаца, мање смиренних и кротких него прзница и свађалица. И сви заједно стигли на беспуће: Црква се, наиме, опет нашла уз власт, али је власт више не истура испред себе и призива је једино у приликама кад процени да некога треба, по фашистичким обрасцима, натерати на послушност. И Црква је тада умела бити прилично кооперативна пристајући да пресуђује по скраћеном поступку и у чврстој спрези с влашћу (као у случају архијереја који је одбио сусрет с неким америчким дипломатским разбојником), а пре тога заташка(ва)ла неприличне таленте неких других архијереја (по истом обрасцу по коме је то чинио и „сиви кардинал” у својој цркви). Срби су, дакле, давно остали без власти, а сад их полако напушта и Црква и изгледа да је то све последица нечије мутне стратегије усмерене на то да им се одузме најчвршће упориште око којег су се, у дугим вековима ропства, окупљали и одржавали: власт је за министра полиције постављала попа, оснивала свештеничка удружења на челу с онима који су на камилавкама носили петокраку, а онима који на то нису пристајали – помагала да пре времена умру. А биће занимљиво видети, ако се једнога дана отворе полицијске архиве, колико има истине у речима онога „пијаног друга” који се хвалио да су „они школовали” две хиљаде свештеника (а међу

њима, свакако, и много садашњих архијереја). На Српску Цркву, уз све то, устремиле су се и многе верске секте и неке чудне *невладине организације* са својим соњама, наташама, биљанама, дрвојинима, пешчаницима, бетонима и другим сорошев(ск)им незнатим јунацима и сви они „данас служе као помоћно оружје” у разарању свега чега се дохвате, „с циљем да се, кад за то дође време, ставе под јединствену контролу” и тиме врате све оно што је у њих уложено из неких, тамо, строго контролисаних фондова.

Накана комуниста да разоре Србе по обрасцима којима су то учинили с Русима могло би се рећи да је сведена на голе чињенице: Срба више нема у Хрватској, проредили су се у Босни и Херцеговини, црногорски председник кандидовао је своје поданике за католичење, на Косову и Метохији Срби су данас сведени на „остатке остатака”, у Македонији се угасили између Шиптара и Бугара, Војводина је приправна да се измакне под хабсбуршке скуте; Власи више неће да су Срби, Јужна Морава хоће да је Блгарска Морава, као што је Бока которска – „Заљев хрватских светаца”, Сремски Карловци – „Хрватски Карловци”, а „хрватски језик” ниоткуда (да не кажемо – одакле) стигао до Скадра, Карановца и Тршића. Тако је Србима данас остала само Западна Морава од утока Ибра до Сталаћа, остао им део Шумадије који другови Верко и Видосав сад хоће да дарују „другој Србији” – по истом обрасцу по коме су комунисти и демократе (заједно са социјал-демократима, либералним демократима и њиховим сличним фашистичким изданицима) Србе и Србију изручи(ва)ли сваком ко је према њима показао било какве претензије, најтемељитије Хрватској, коју су комунисти 1945. „престројили” у победнички табор и Стипи Месићу пружили основу да изјави да је Хрватска „двапут побиједила у Другом свјетском рату” (и 10. априла 1941. и 8. маја 1945), свакако на основу ватиканско-ушашко-комунистичког договора М. Будака и М. Пијаде, и уместо да буде денацификована (заједно са својим „муслиманским цвијећем”), као што је то учињено с Немачком и Јапаном, Хрватска је, одмах после рата, за злочине над Србима награђена Барањом, Западним Сремом, Истром и приморјем до Бококоторског залива (сад је то, рекосмо, „Заљев хрватских светаца”, с црквама оријентисаним по православном канону), а убрзо после тога Ђиласова Комисија за разграничење даровала јој је и Илок „јер су тамо Хрвати имали већину”. Ђиласа није занимала чињеница да је та већина створена „пресељавањем” Срба у Јасеновац и Павелићевом колонизацијом ушашких кољача из Херцеговине; тиме је, уз остало, директно погажена народна

воља изражена на Великој народној скупштини 25. новембра 1918. у Новом Саду да се Војводина (у чијем су саставу били Барања и цео Срем) прикључи Србији, при чему су на томе скупу, поред 84 Буњевца, учествовала 3 Шокца и 2. Хрвата (тада их у Војводини није било ни 2.000!) и они су се „намножили” тек после наредбе комунистичких власти од маја 1945. да сви католици у Југославији морају бити Хрвати. (И сад Хрвати траже границу иза Бачке Паланке и Апатина и, узгред, денацификацију Срба због Јасеновца, Јадовна, Пага и више стотина јама по Хрватској, Херцеговини и Босни...) И то они исти Хрвати који су у немачком историјском искуству из Тридесетогодишњег рата (1618–1648) остали записани по изреци „Сачувај ме, Боже, глади, куге и Хрвата”.

Србима, међутим, одавно спољни непријатељи више не могу учинити веће зло од онога које то могу они самима себи будући да на местима где се одлучује о њиховој судбини има много демократа, социјалдемократа, либералних демократа, социјалиста, наркомана, педера и носилаца сличних талената – али нема Срба (и има много изгледа да ће их би[ва]ти и све мање). И сви су они изишли испод комунистичког шињела и не показују ни најмању намеру да било шта у односу према Србима промене у поређењу с оним што су од комуниста научили. И то потврђују „помирењем” демократа и социјалиста и међусобним „опростом грехова” заклињући се да једни другима неће помињати злочине над Србима и – мирно продужити да се понашају у складу са старим навикама.

При чему треба имати на уму макар једну баналну чињеницу: Срби су, некако, преживели комунистички терор, али су остали без изгледа да ће им то успети у судару с демократијом, тј. с мондијализмом. И јасно је зашто је то тако: комунизам је фашизам с дејим лицем, а демократија већ по себи има много лица и свако је једнако сатанско будући да им се природа одређује тамо где за човека нема места.

За Србију је давно речено да је обележена „фаталним дефицитом националног прагматизма” и, по свему судећи, она је пропустила и много времена и сваку прилику да се над том чињеницом замисли и да се покуша отрезнити од заблуда о братству са својим крвницима; она је, некад, те заблуде подмиривала Јасеновцима и Аушвицима, у новије време „бљеском” и „олујом”, Косовом и Метохијом, а данас

јој је остало да се узда у демократе и педере, који јој једино могу гарантовати да ће се морати одрећи свог „Арарата”. И утолико ће им бити лакше да то учине ако кажу да им је за то СПЦ већ поравнала пут: предвођена „српским кардиналима”, она се полако одриче своје историје и Светосавске традиције и креће у загрљај Светог Алојзија и његових „фра Сотона”.

Казивања Грешнога Милоја сведоче о оним Србима који су се измакли испод терора демократије и који су готови да одскоче тамо где ће имати Највишу Заштиту. И гаранцију да их сатански пипци неће моћи дохватити.

Драгољуб ПЕТРОВИЋ

ПОБУНОМ ДО АСТРАЛНИХ ВИСИНА СЛОБОДЕ

Укључио сам 18. јула 2022. године рачунар, погледао прво, као и обично, електронску пошту. Читам поруку Грешног Милоја, песма, прва у коју ме је неко уткао:

*Ај, шїа се оно чује из даљине?
Да л удара море о мраморје,
Ил се бију на ѱланини виле,
Ил їромови їађају дубове?
Ниї удара море о мраморје,
Ниї се бију на ѱланини виле,
Ниї їромови їађају дубове:
Оно Слобо їише рецензију.*

Читам ове стихове, као неку врсту опомене, али топле, људске, зато што дуго касним с писањем рецензије, тако је зовемо, за већ пето издање књиге Грешног Милоја Казивања.

Одавно сам је прочитао, на душак, па сам се због обавезе коју сам прихватио с радошћу и захвалношћу, поново вратио читању тог штива.

Нешто сам заборавио, много више запамтио, али ме ново читање увело у потпуно нови доживљај. Као да испред себе гледам дијамант за који се каже да зависно од угла под којим се посматра, прелама потпуно различите одсјаје, боје, нијансе и зраке светлости, сажимајући у себи толике истине.

Из тога разлога, написао сам прву, па другу, онда и трећу верзију мог виђења књиге Грешног Милоја. Тек тада упозорих себе да су рецензенти у претходна четири издања овог дела Грешног Милоја били у речима много штедљивији. Ставило ме то на муке, па сам покушао да не дужим, али да ипак изнесем нека своја дубока уверења, пре свега о аутору, а можда мање о његовој књизи.

Некако ме наведеним стиховима натерао на то и сџм Грешни Милоје.

Књига Казивања показују и доказује оно што нам толико мањка у земљи Србији, а „и шире”, како се то прилично ружно каже – нема побуњеника, или их је све мање, нема људи којима је истина важнија од свега, истина утемељена на чврстом моралном ставу, на оној заборављеној поруци наши мајки, баба и прабаба која каже: „Сине, не кради и не лажи!”.

И на поруци наших очева, дедова и прадедова који кажу: „Дјете, држи се истине, правде и правце!”

На тим порукама, подојеним уз мајчино млеко, када их појединац упије, како да човек не буде побуњеник против неистине, неправде, фарисејства, зулумћарства, свакојаким других нељудских неподопштина? Како да не буде против осине власти, против поретка који људима влада страхом, против државе и власти који производе страх и на тај страх се ослањају, како да не буде против опскурних игара црквеног клера, против свега онога и свакога онога ко угрожава људско право на слободу и истину?

Грешни Милоје, баш због тог и таквог темеља из кога је израстао, давно је дигао глас против свакојаким, па и оних тешко појмљивих нељудскости које су притискале његов ум и његов разум, а можда понајпре његово срце. А у срцу се скрива истина сваког појединца, под условом да је човек спреман да ране свога срца распара.

Ова књига је отуда, нека врста поучника, да је тако нешто могуће, да свако може да учини оно што је учинио Грешни Милоје, да отвори ране свога срца, да тако призове истину и да раскрсти са свим наметнутим ауторитетима, њиховим догмама и наредбама, које вековима трују људску душу, држећи људе у тешком ропству.

Отуда сам, почаствован позивом да нешто кажем о Речнику Драгачева који је скрупулозно сачинио Грешни Милоје, на промоцији тог дела у Удружењу књижевника Србије 23. септембра 2020. године, своју реч започео овако: „Моје старо, дубоко уверење је да је господин Милоје, друг Милоје, чисти израз класичног побуњеника који од своје побуњеничке природе, наравно, не може да побегне зато што је, како се каже, с мајчиним млеком посисао идеју, мисао, жудњу за истином, нужност да трага за истином, да се са истином суочава и да оне чињенице које сведоче о истини износи пред лице јавности, без обзира на високу цену која се због тога подразумева”.

Истине Грешног Милоја су од новембра 1983. године – а и раније, све до данас – дочекиване на нож, прогонитељским сатарама

душебрижника и цензора, свакојаки су у њему видели улов који треба спутати и спутавати идеолошким, политичким, клерикалним стрелама, ућуткати његов глас, онемогућити га у делима и уверењима од којих нити је хтео, нити је могао да одступи, пошто говори из дубине свога срца, не хајећи за препреке које му стоје на путу.

Потврђује то и књига Грешног Милоја Казивања, она показује и доказује како се неки појединац, морално утемељена личност, уздиже до астралних висина слободе, како ту своју слободу и слободу рода свога подиже као барјак до кога му је једино стало.

Барјак предачки и аманетни, без обзира на цену која се у таквом прегнућу плаћа у тривијалном овоземаљском животу.

Слободан КЉАКИЋ

31. јул 2022. године

Leo Јсми

РЕЧИ КОЈЕ УВИРУ¹

¹ У припреми *Речи које увиру* коришћени су *Речник српскохрватској књижевној и народној језика I-XV*, Београд, САНУ, 1959-1996; *Речник српскохрватској књижевној језика 1-6*, фототипско изд. из 1967-1976, Матица српска – Матица хрватска, Нови Сад – Загреб, 1982; Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Сарајево, 1989. Поједине речи растумачио је или ближе објаснио сам аутор [прим. М. Матовић]. Напомена: ове речи је приредила Маријана Матовић уз прво издање *Казивања*, 2005.

А

аба *шур.* а. груба вунена тканина, сукно; б. горњи део мушке одеће од такве тканине или чохе

абација *шур.* кројач који израђује одела од абе

аваз *шур.* глас, вест

аврик 1. ситна лозица на чокоту; 2. разна травуљина, трска и сл. као и место (обично у бари) где таква травуљина расте

алвалук, халвалук *шур.* награда; поклон, напојница

антерија *шур.* врста горње (мушке и женске) хаљине с дугачким рукавима

арум *ар.* јогунаст, ћудљив; тврдоглав (обично о коњу); арумски као арум, јогунасто, ћудљиво

ашчија *шур.* кувар, гостионичар; куварица, гостионичарка

Б

балучити шарати ћилиме приликом ткања

банкут старинска сорта пшенице

баскија *шур.* грубо отесано танко стабло

батли *шур.* срећан

безец *нем.* остатак недопушене цигарете који се уступа другоме

боланца *ишл.* вага, кантар

брдило део разбоја на коме је учвршћено брдо (део ткачког разбоја)

брњушка, брњица а. алка која се меће медведици и другим зверима (ређе бику) на ноздрве да се укроте и воде, или свињи да не рије; б. корпица од жице, каишића и сл. која се меће животињама на њушку да не уједају или не чине потру

буца дрвени суд за течност, текућину са две рупе на горњој страни

В

вавек, вавјек *зсш.* увек

вајат *шур.* а. засебна зградаца уз сеоску кућу (обично намењена младенцима); б. просторија поред кухиње у којој се држе потребне ствари за кухињу, остава; в. трем, доклат, заклон

вијати 1. терати, гонити, витлати (кога); 2. одвајати жито или пасуљ од плеве (на ветру)

винт део кочионог механизма на шинским запрежним колима

вићија омања стаклена посуда налик на флашицу

влачег дебео ланац од железа за влачење чега тешког

врјесло, вресло (вид.) повраз
врјећи, врећи, врћи издвајати зрње од зрелог житног класја (машином, вршалицом, млаћењем и сл.)

врчити скренути, одустати од планираног, договореног или обећаног

вурсат, фурсат *ар.* 1. згодна прилика; 2. самовоља, осиноост
вучија, фучија дугуљаст и пљоснат дрвени суд

Г

галатан *ар.* непристојан

галатити прљати, поганити

гица чокот

гобела, гобела наплатак (на точку, котачу од кола)

годет оно што је угодно, воља, расположење, ђеф

голубарац старинска врста купуса посебне боје и укуса

граничевина врста храста

грмачити а. појурити, јурнути; насрнути; б. изненада приспети, банути; в. нагло се машити за нешто, посегнути, шчепати

гребен справа с гвозденим, железним зупцима којом се гребена, чешља вуна, конопља, кудеља, лан

Д

долама *шур.* мушка или женска горња одећа, обично с рукавима, дуга до испод колена

достоверити довршити, довести до краја

дотурити 1. а. гурнути или преместити недалеко од себе, додати коме ко је близу; б. допремити, додати, пребацити до одређеног места; 2. надовезати (у говору), додати; 3. досегнути (зрном, метком), добацити, дометнути; 4. покр. доспети, допрети

драт дрхат, дрхтање, дрхтавица

дружлица, друга врста вретена

дузпанталоне (од **дуз** *шур.* раван, уравњан) равне панталоне, без напушта

дунђер, дунђерин *шур.* дрводеља, тесар

Ђ

ђељка алатка за обраду дрвета

З

завор, заворањ 1. спојни клин на плугу или колима; 2. кочница (на колима)

зађерити уочити, запазити

залуњити намуњити се, намрачити се, наоблачити се када наиђе (набаса) невреме **заринглати** набити резу, поткочити (врата)

засоница хоризонталне мотке којима се затварао и отварао улаз у неку парцелу

земајле, земаиле, земаном *ар. џур.* некада; **земан** *ар.* време

зиратити *ар.* обрађивати (земљу)

И

изарумити се в. арум

избандати банути, изненада наићи

иксан, инсан *ар.* човек, чељаде, људски створ

исе, хисе *џур.* део, удео, квота

искобити елиминисати (некога)

искошити, искошкати, испрегнути (волове или коње)

испаличити извући палице из јарма и испрегнути волове

испаручити изручити, испразнити (врећу, суд и сл.); **испаручити се, изручити се, просути се**

испр[и]јечати положити неколико ствари једну преко друге, ставити, положити попреко

Ј

јазук *џур.* а. штета, шкода; б. (у служби узвика) на срамоту, на штету

јаком означава будући догађај (*Јаком игу Мара и свайшови*)

јапија *џур.* грађевинско дрво, дрвена грађа

К

кабулити *ар.* а. одобравати, прихватати, усвајати; б. мислити, претпостављати

кајас, кајаса *џур.* а. (обично мн.) каиш којим се управља коњем, узда; б. каиш којим се причвршћује сабља, седло и сл.

калкан *џур.* а. забат на кући; б. врста крова на кући који се од једног зида спушта косо на противни зид

каната бочна страна запрежних кола

кантаруша врста јесење крушке, слична тегу од кантара

карбитуша карбидна светиљка (**карбид** *лаш.* хем. а. хемијски спој, једињење неког метала (или и неметала) с угљеником; б. такав спој, једињење калцијума и угљеника (CaC₂), средство које с водом даје ацетилен (за рударске лампе и др.))

каруце, каруца *ишл.* врста кола на четири точка, с кровом и високим седиштем за кочијаша; лака кола, кочија

кесер *џур.* врста дрводељског и столарског ручног алата за тесање, са сечивом на једној, а дужим ушицама на другој страни, којим се удара као мотиком

кеџити вребати

киланце врста мале ваге

китина а. снег који остаје на грању дрвећа, стварајући као ките од снега; б. густо грање с лишћем

копоран *џур.* кратак горњи капут с рукавима (као део народне ношње)

кострет, кострут груба, оштра длака козја, девина, камиља и сл.

клучка направа од дрвета у виду троугла која се затвара клином и ставља стоци око врата или ноге ради отежавања кретања (да се не би могла удаљити, ићи у штету или сл.), рога

кобача гајба за живад

кочак преградак за телад у штали

крављача суд у који се музе, музлица

крдисати *џур.* уништити

круњач строј, машина за круњење кукуруза

кувет *ар.* снага, моћ

кулиза удворица, улизица; неваљалац, подлац; рђав, непоштен човек; издајница **кулизити** улизивати се, додворавати се

Л

лемез / љемез а. гредица, облица, дугачко дрво, мотка и сл. којом се причвршћује кровина, сламни кров или стог да ветар не разноси сено, сламу; б. мотка, батина, штап уопште

лопар 1. дрвена лопата; 2. лопатица

лигуре ниске санке

М

марда разне потрепштине, роба, намирнице

мезгра а. младо и сочно ткиво између коре и сржи дрвета, бељика; б. сок који се у пролеће ствара испод коре дрвећа); мезграти стварати мезгру, наливати поткорне сокове; мезграње

митарство мењање, преображај; на богословском језику означава разобличавање грехова, мучење душа у загробном свету после њиховог напуштања тела још пре суда Божјег

мотовило а. направа за намотавање предива, витао; б. повесмо, канура

мочило место у води, обично у потоку, где се потапа, мочи конопља или лан

муљач справа за муљање и цеђење, преса
муруз кукуруз

Н

навасати 1.а. набавити, прибавити у довољној количини, снабдети, опскрбити чиме (колико је потребно, колико се тражи); б. намирити, надокнадити (нпр. штету); в. дати, подарити; 2. родити у изобиљу
наминути (се) уз пут свратити, наићи, навратити

О

овићак нешто мало, сићушно, сиромашно
овизати учинити свесним, изазвати у сећању (код кога), доћи к себи (*овизати се* досетити се, сетити се кога или чега; схватити)
олајле лако
опавизати се в. овизати

П

пајанта, панта *шур.* летва, жиока, гредица
паоци, палцеви мн. од **палац** полуга која на точку спаја наплатак с главчином, жбица
парицати се жучно расправљати, убеђивати, грдити
пинтар, пинтер, пинтор *нем.* бачвар, качар
пискавац стара врста шљиве
пласка мали навиљак сена
повраз 1. покретна, полукружна дршка, ручица ведра или котла, за коју се хвата кад се носи или кад се веша, поврјесло; 2.а. уже, узица; б. упрта на торби или упртњачи; 3. дуга, танка чврста нит, уплетена од коњске струне или од најлона, с једном или више удица за пецање риба, туња (вид. врјесло)
покиња стаклена посуда запремине пола литра
полемезати поставити **лемезе** (в.)
понеокосан инокосан, малобројан, оскудан у броју чељади
пресамитити 1. пресавити, савити; 2. **пресамитити се** 1. (пре) савити се, погнути се **пресевити** погрешити
прјејјек преградак, преклет, сандук за жито
присојан који је изложен сунцу
прочевље део огњишта где се ложи ватра и кува јело

Р

рабош *зсѣ.* комад дрвета на коме се зарезима, цртама бележе дуговања и потраживања

разројити се полетети чинећи рој (о пчелама, мушицама и сл.);
фил. расути се, раширити се, распршити се као рој
ралица, рало врста плуга (обично са воловском запрегом)
ранија посуда у којој се топи маст или кува храна за стоку
рануша стара врста шљиве која раније стасавала
раопон алатка за фину обраду дрвета
ревена, рефена *шур.* заједница, слога, ортаклук; заједнички
трошак за јело и пиће једнако распоређен на учеснике
рипа комад стене, велики камен
рудица ситне маље, длачице на вуненој или свиленој тканини;
обојена, бојадисана вуна

С

саковац гвоздени плуг са колицима (после дрвеног плуга, други
технолошки изум за орање; пре њега: рало, ралица)
сап, сапиште *шур.* држак, држало, ручица
сарцада, се[р]цада, се[р]цаде, сецада, сецаде *шур.* простирач,
врста поњаве – покривача
сацгати дугом употребом сатрти, подерати, похабати
себица врста блаже ракије
севити (по)грешити; в. **пресевити**
сеиз *шур.* коњушар
сигав -а -о који је сиве боје, тамносив
сичан *шур.* јак отров; горчина, ожученост
скрдити 1. скупити у крдо, у гомилу, намирити (стоку, посао);
2. ускладити, сложити
сотвора 1. авет, приказа; 2. непозната болест животиња
сриктати од рихтати *нем.* дотеривати, доводити у ред; строго
поступати (с ким)
срчаница узано дрво које везује предњу и стражњу осовину кола
стржевина врста храста
ступа 1. дрвени, метални или камени округао и издубљени суд
у коме се тучком дробе, ситне зрнасти плодови и други предмети
(кафа, жито, со, корење, шећер и сл.); 2. бућкалица за метење масла; 3.
постројење за ваљање сукна и других тканина, ваљалица; 4.а. справа
за млаћење кукуруза; б. справа за набијање лана и кудеље; 5. справа
за притискивање, гњечење, преса, тисак

Т

такиша, такуша врста крушке ситног плода
толмач тумач

терзија *шур.* кројач који шије одела од чохе; кројач уопште
тишлер, тишљер, тишљар *нем.* столар

трлица дводелна направа којом се млати конопља или лан и тако чисти од поздера

труд *бош.* врста гљиве из пор. *Polyporaceae* која живи као паразит на стаблу дрвећа, а просушена употребљава се за паљење ватре кресивом, огњилом *Polyporus fomentarius* и *P. igniarius*

тучак кратко, тешко метално оруђе с округлим крајем којим се нешто туче, туца у авану, ступи; туцало

Ћ

ћевли, ћеифли, ћефлеисан *шур.* весео, добро расположен од алкохола, припит

ћелетак клип кукуруза с мало зрња

ћенар *шур.* а. крај, граница, ивица, руб; крај, крајина; б. врста танког памучног платна украшеног на ивицама; в. врста простирке, мањи ћилим којим се застиру крајеви собе

ћерт (обично у мн.) *шур.* урез, усек на греди брвнаре

У

увир, увор 1. увирање, утицање (о течности); понирање; нестајање; 2. место увирања, понирања; ушће

увирати, уврети уливати се, сливати се, утицати (о течности); пропадати у земљу, понирати (о води), нестајати

удо комад мяса за димљење, вешалица

удут, удуд / худут, худуд *ар.* међа, граница, подручје

упајантити употребити пајанту

упремасе један према другом

Ф

фермен *шур.* мушки прслук од чохе без рукава, обично украшен гајтанима, који се носи поврх копорана (в. копоран)

Ц

цевљаник направа за намотавање рудице или другог предива на цевчице од зове, које се умећу у чунак приликом ткања (назив добио због цевчица на које се намотава предиво)

цибрити се бити кристално бистар

цокла *нем.* сокл, доњи, мало извучени део зида

Ч

чакмак *шур.* кресиво, огњило, оцило

чап 1. чеп; 2. део, комад чатме, пресло; 3. дрвени шаблон за правилно распоређивање летви

чапор грудва смрзнуте земље која се издиже од тла

чеперак мера за дужину која одговара раздаљини између размакнутих врхова палца и кажипрста, педаљ

чифт *џур.* два истоврсна или слична предмета, пар

чпељати царати, бискати

Џ

џевап = **џеваб** *ар.* одговор (дати џевап(а) (чему) изаћи на крај (с чиме), уредити што)

џемат *џур.* друштво, заједница; општина уопште; заселак

Ш

шавањ дрвена посуда подесна за прање ситног рубља, а често су ћери или снахе у њему доносиле млаку воду домаћину да му у њему оперу ноге

шајак, шајка, шајака *џур.* чоја домаће израде, слична сукну

шећерлија врста јабуке слатког плода

штукатор таваница, плафон⁴⁶

Приредила мр Маријана МАТОВИЋ

**ПОВЕСМО О РАБУ БОЖЈЕМ, ГРЕШНОМ ПРАВЕДНИКУ,
МИЛОЈУ (СТЕВАНОВИЋУ), ИЗ ГОРАЧИЋА КОЈИ САЧИНИ
ДРАГОЦЕНИ РЕЧНИК ДРАГАЧЕВА ДА СЈА У ВЕКОВЕ**

Грешни праведник, Милоје (Стевановић) родио се поткрај прве половине 20. столећа, лицем на Младенце у драгачевском селу Горачићи. Пупак му осекла Славка Бранкова. Косом од девет шака. Не зна се колко е био тежак, пошто се кантар негде затурио, ал се зна да му се отац обрадова питајући се дал од те макање може да испане чоек? Веселница, Славка Бранкова, виђе друкчије и каза једном за свагда да ће то арамбаша да бидне.

У младим годинама учитељевао је у родноме селу.

После студија, на којима бољег не бје, на Београдском универзитету, не докрајчивши мандат, би секретар Општинског комитета СКЈ-е Лучани, када пострада због беседе у Сава центру, 1983, починивши *нейријашељско дело узнемиравања јавности*, јер је „скренуо с пута Партије да набере јабука“ (афоризам др Павла Ковачевића). Тада је, доброхотно, осудио неморална понашања носилаца државних и политичких функција, упозоравајући да такво понашање гура у социјалне ломове, у распад економског и политичког система.

Истог трена, ничим изазван, грешни Милоје (Стевановић) поста морално-политички неподобан. Партија га је изгурала из својих високих редова, а оне који га подржаше покрстише у *милојевце*.

Јасно је да је Стевановић говорио с најбољим намерама, као да партији *нису знали да су забасали*.

Кад је стасо, не бијаше ајдука, па ни арамбаша, не одметну се у гору зелену, ал не приста да корача барабар са онима што им *дела смрге нечовјешћвом* (Његош) – који су већина – нити да буде на њином пасишту и појишту.

Носталгију и љубав за Стевановића џематом утко је, гладујући, у један зидњак. У средњим годинама, не одмарајући се и одричући се материјалних добара, млекар *Гај* старао се да уздари завичају.

Од два пута изабрао је, мним, гори, за који вазда говори: *кад би исјошекар биро, ојей би оним којим се ређе и шеже иде*. Због тог пута, не једаред, бје најгори. Ал опет би, доverk човек. И истраја.

Грешни Милоје (Стевановић) пружио је што се затекло и подели гостопримство и даровав оним што имаде: хлебом, сољу и чешњаком прогнане рашко-призренске иноке и њиховога преосвећеног епископа, на кога изли се Дух Свети. Због тога и зато што се молио Богу са епископом Артемијем и његовом духовном децом, изопштен бје из Цркве својих ђедова и својих унука. Тада још не знаде грешни Милоје (Стевановић) да се епископи, гордосту пуни, инате и да су на безакоња свикли.

Један од посрнутих епископа, да би указао на своје *йравоверје*, мимо Христова учења, наруга се нарекав: *Паѿријарх Милоје*. И не би му доста, те дометну још којекаквих неподопштина које је, ако је по правди и првини, прво себе требало да окити.

Венчао се, по православном обреду, једном занавек, јер нађе срећу и звезду своју, Наду (Веру, Љубав) Обрадову која му је о кући и ђеци скрбила. И са њом изроди двије ћери: Катарину и Марију. А Катарина са Жељком Љубичићевим роди Јану, Јанка и Јована, а Марија с Миломиром Вулићевићевим роди Марту, Миону и Магдалену, а унука му Јана са Урошом Мијаиловићевим роди праунука.

За свагда биће златним буквама записато да грешни раб Божји Милоје (Стевановић) син Светоликов, син Радосављев, син Милоја Првог, син Вићентијев, син Милорадов, син Петров, син Стеванов није дангубио – исписао је више књига но што је Господових заповести о исправном животу у православљу: *Казивања* (2005), *Чаша Обрадова* (2007), *Не йомичи сѿаре међе* (2008), *Ко йродаје веру за вечеру* (коаутор са „Уредништвом сајта Борба за веру“, 2009), *Родословље Сѿеваново* (коаутор са Момчилом Стевановићем, 2011), *Сине мој, не йрисѿај* (2011), *Тајна безакоња* (2012), *Не дај душу, роде* (2013), *Саѿрешења у Србској йравославној цркви* (2014), *Чувари вере йредачке* (2014), *Тајна дегине фиоке* (2015), *Изѿубљено јаїње* (2016), *Аршин* (2017), *Велечовек Цане* (2017), *Сѿомени, дужи од живоѿа* (2017), *Ево руке* (2019), *Речник Драїачева* (2020), *Будибоїснама* (2020), *Разѿовори у рајским шейњама* (2021), *Здоїовор* (2022).

Обновио је гробља предака како ваља и како приличи. Да се не загубе и затуре, већ да сведоче по правди и чувењу.

Упослио поприлично људи и по вери и по чојству достојних.

Подигао, захваљујући Божјој промисли, задужбину посвећену Светоме Николи Мирликијском, чудотворцу, који је и за живота таквим сматран, крсној слави својих предака, заштитнику путника, морепловаца, воденичара, рибара и сплавара, свеколиких вода и што је у њој и над њом.

Српски краљ Стефан Дечански слао је у Бари богате прилоге и сав дом Божји сребром украсио, у знак захвалности што му је светитељ повратио очињи вид.

Књаз Милош Обреновић славио је Светога Николу по свим народним обичајима, и кад је дизао славу, пуцали су топови и звонила велика црквена звона.

На вр горе Јелице подигао је раб Божји, Грешни Милоје, испосницу Светога Пимена Великог, ранохришћанског премудрог инокa и испосника.

Својеврсно је чудо над чудима што Грешни Милоје покупова негдашње винограде, који су, по повељама Краља Милутина (1303) и Цара Душана (1355), даривани манастиру Хиландару. Манастир Хиландар тај метох, у недаћама, продаде драгачевским сељацима, да би их након векова покуповао овај грешни праведник и на том земљишту подигао задужбину коју је повељом, преко свог духовног оца, преосвећеног владике Артемија, подарио сербском светосавском роду, да би се након седам дугих година сазнало за поменуте повеље сербских владара, старе седам векова.

Истом роду, грешни праведник дарова драгоцен, непроцењив *Речник Драјачева*. Ако је и од једног грешника – право је и велико је пред Господом и правдољубивим људима истинском вером обдареним.

Овај његов *Речник* објави и Србска академија наука и уметности са Институтом за србски језик САНУ (ISSN 0353–8257) али он ту верзију којој преучени додадоше по једно слово више (уместо: *је – ије*) у 207 (од 14.500) речи не хте потписати, будући светим учитељима поучен да је *над умљем разум, над разумом мудроси, над мудрошћу ѿремудроси, а над ѿремудрошћу – свеиѡа ѿросиѡиѡа*. Зато одби да се закити (туђим) перјем које му нудише доктори наука и академици, не хотећи да сведочи лажно. Поштујући њихове академске титуле и знања, он је, ипак, своју љубав неодступно поклатио истиновању у простоти, јер од ђеда научи да *шћућу слуша а своју свија, а од бабе да је боље нешћо не знаиш, неѡ наѡиѡко знаиш* и да је боље у колиби ѿеваиш неѡ у краљевској ѿалаиш ѿлакаиш.

Да ли је Бог овог праведног грешника казнио или, пак, наградио – питање је сад. Непорециво јест: он више од половине овоземних дана, које прејезди загазивши у осмо десетљеће, сацга у бунтовању и немирењу с безакоњем оних који, устоличени у бастione Централног комитета компартије, Београдске патријаршије и Србске академије наука и уметности, умислише да су *боѡови*. Мало је устаника који су попут њега војевали на сва три поменута фронта, задобивши, при том, небројене ране.

Од погрда и покуда упућених му од оговарача подметачини вичних, на челу са троицом барјактара (један бијаше власт имајући дрматор из великојугословенске врхушке са хором аминаша, други бијаше хулни, у врат ушинути поганоусти архијереј са сабраћом својом која примише папино прстење и напрсне крстове, и трећи, високоумљем огрнут учењак из академских кругова) – од њихових, дакле, ругоба упућених Грешном Праведнику, могао би се направити робусан речник. Али, наслућујем да ће тај хор клеветника утихнути, а њихове отровне стреле се у њину савест зарити. Учини ми се, као у сну, да чујем једног од оне седморице гуслара, у вечност пресељених, које праведни грешник поименице овековечи у *Речнику Драјачева* (стр. 156) како му поје: *Ој јуначе, боле ли ће ране?* И као да назирем како му рањени праведник отпевава: *Да не боле, не би с' ране звале!*

Многима је дотурио, од својих уста откинув, комад хлеба насушна. Неки од њих су му *уздарили* каменовањем. Од тих удараца бегао је, Евангелијем поучен, у самоћу своју шапућући: *Ойроси им Боже, не знаду шија чине*. Сећање на неке од њих удену међу корице овог сведочанства, за успомену им и дуго сећање, ради наука онима што ће доћи.

Благодаран је грешни раб Милоје Богу, чијом Милошћу је претеко и моли Му се, да му даде снаге до краја да истрпи стукач и корбач.

Да ли ће му молитва бити услишена? Творац зна.

На камени биљег који сподиже себи и човечици Нади, тамо где су наумили чекати живот будућег века, уклеса аманет својим потомцима кроз слово Евангелија: *Ово вам зајоведам, да љубиће једни друге* (Јн. 15,12).

Dixi et salvavi animam meam / Рекох и спасих душу своју / (Језек. 3, 19).

*Повесмо блајодарносѝи и мука
Грешној Милоја ойиса
скромни дијак и сѝисаѝељ сербски
їрешни Милосав (Славко) Пешић*

Лицем на Малу Госпојину,
љета Господњег 7528.

Садржај

Умешто предговора првом издању	5
Умешто предговора другом издању	6
Прослов трећем издању: Драгуљ духа (Маријана Матовић)	8
Умешто предговора четвртом издању	10
Слово поводом петог издања „Казивања” (Гвозден Оташевић)	11
Напомене уз пето издање (Слободан Николић)	18

ДЕО ПРВИ: ПРЕУМЉЕЊЕ

СУСРЕТ СА СМРТЉУ ЈЕ НЕИЗБЕЖАН	27
Како је смрт мога оца почела да ме диже из греховне каљуге	30
ДВА РАЗЛОГА ЗА ОВЕ РЕДОВЕ	41
Разлог први	41
Казна Божја стигла одма	43
Казна Божја стигла у наредном кољену	44
Казна Божја стигла у трећем и четвртом кољену	46
Разлог други	48
Шта да се ради кад неко умре	48
Како да помогнемо умрлом	51
Молитвом, паљењем свећа и кандила	51
Давањем милостиње	52
Помињањем упокојених на Светим Литургијама	54

ДЕО ДРУГИ: БЛАГОСЛОВИ

Благослов први	60
Благослов други	66
Место за благослов трећи	73
Не чекај невољу	73
Кад у срцу осетиш страх Божји, омудро си	74
Гордост – највеће зло	74
Будте милостиви	74
Благодат је Бог у вама	75
Није свако дрво за свиралу	75
Кад си сит, веруј гладноме	75
У добру е лако добар бити	76
Пазите да се не осилите	79
Од ината нема горег заната	79

Није злато све што сија	81
Чије није било, чије бити неће	81
А могло е да нас нема	83
Похлепа сатире душу	83
Немој, па се не бој	83
Не користи туђу невољу	84
Не гледај преко-прошћа у туђу авлију	85
Господња е земља	85
Врати Богу уздарје	85
Заслужите благослов предака	86
Будте челе	87
Крила душе	87
Тело твое је стан Духа Светога	87
Брак је светиња	88
Брак је црква у малом	88
Богослужите!	88
Што Бог састави, човек да не раставља	89
Ако ти друг посрне – помагај	92
Ко е луд, не буди му друг	92
Спашавај се ко може	93
Поштуј оца, море!	93
Истински се спашавајте	94
Прича о пегли	94
Високи заклон	95
Рукама ради, а срцем се моли	95
Богатство е у срцу	95
Иди своим путем	96
Ради ш-љубављу	96
Ко има уши да чуе, нека чуе	97
Аманет	98
Сине мој, не пристај	97
Боље не умљадох, горе није могло	97
Дабогда се у Рају виђали	98

ДЕО ТРЕЋИ: ПРИЧЕ И КОМЕНДИЈАЊА

НА УВОРУ ДА ТИ КАЖЕМ, РОДЕ	101
ПРИЧЕ ИЗ СТЕВАНОВИЋА ЏЕМАТА	105
Поглед с Черговишта	105
Сос леб, мали!	113

Сто трећи у реду смрти	116
Како е Стаљин сагубио ауторитет у Стевановића џемату	118
Паноћни одмор на Бабљаку	127
Батина из раја изишла	132
КОМЕНДИЈАЊА ИСПОД РИДОВА	138
Погазијо адет	138
Име оца	141
Што више знаш, више не знаш	144
Ни ексер ти не ваља	149
Мачак бомбаш	152
Комишање	155
<i>Јеловник</i>	<i>157</i>
<i>Јазук</i>	<i>157</i>
<i>Јасикове сџубе</i>	<i>158</i>
<i>Тан за буй</i>	<i>160</i>
<i>Вољело се двоје млади</i>	<i>162</i>
<i>Ћефчина</i>	<i>163</i>
<i>О севайу и кавалеру</i>	<i>164</i>
<i>Привиђеније</i>	<i>167</i>
<i>Блајодарење у разасвиш</i>	<i>168</i>

ДЕО ЧЕТВРТИ: ПИСМА

Писмо унуку с Крфа	173
Писмо унучадима, с Авале	178
ПИСМО ИЗ РАЈА – унучадима са ходочашћа	186

ДЕО ПЕТИ: БЕСЕДЕ

Свему има време	195
ДАБОГДА СЕ У РАЈУ ВИЂЕЛИ: БЕСЕДЕ ТУГОВАНКЕ	196
Само твоју љубав не може ништа замјенити	196
Господ даде, Господ узе	199
Љубов дан недељни	203
Са усана твоиг свјетлила е свјетлост свјету	206
Не тугуј, селе моја	209
На увору једног покољења	213
Уздарје старини Љубомиру	217
Потоњи смјешак Миланов	220
Дабогда се у Рају виђели	224
Крс баке Милице	227

Збогом, мајко моја	229
СКИЦА ЗА ПОРТРЕТ ЉУБОМИРА ПРОТИЋА	232
Вјечнаја памјат рабу Божјем и брату нашем у Христу – Љубомиру!	232
Над гробом Владимира Влада Чакаревића	235
Благо Теби, праведни и свети Старче	237
Држмо се Русије	240
ДАБОГДА ВАМ СРЕЋА ПЈЕВАЛА: БЕЅЕДЕ РАДОВАНКЕ	246
Сад знам како је тицама небеским	246
Добродошлица	248
Три драгуља	250
Радују се и небеса	246
Божји дар	254
Благодарење	256
Алал ти вера	258
Дабогда вам срећа пјевала	260
Удадба унуке Јане	262
Свему има време	263
 ДЕО ШЕСТИ: РАЗГОВОРИ	
Разговор с Вањом Булићем у емисији „Бисери“, БК Телевизија, Београд, фебруара 2006. године Господње	269
Разговор с Оливером Сечивановић у емисији „Ред по ред“, ТВ Чачак, марта 2006. године Господње	285
Разговор с протођаконом Љубомиром Ранковићем у емисији „Сводови“, ТВ Шабац, октобра 2006. године Господње	292
 ДЕО СЕДМИ: ОСВРТИ НА КАЗИВАЊА	
РЕЧ ЛЕКТОРА, С ПОШТОВАЊЕМ (Маријана Матовић)	323
ИСПОВЕСТ И КОМЕНТАРИ (Бошко Обрадовић)	324
КЊИГА О СРБИМА КОЈИХ ВИШЕ НЕМА (Драгољуб Петровић)	327
ПОБУНОМ ДО АСТРАЛНИХ ВИСИНА СЛОБОДЕ (Слободан Кљакић)	335
 ДЕО ОСМИ: РЕЧИ КОЈЕ УВИРУ	
РЕЧИ КОЈЕ УВИРУ (Маријана Матовић)	341
ПОВЕСМО О РАБУ БОЖЈЕМ, ГРЕШНОМ ПРАВЕДНИКУ, МИЛОЈУ (СТЕВАНОВИЋУ), ИЗ ГОРАЧИЋА КОЈИ САЧИНИ ДРАГОЦЕНИ РЕЧНИК РАГАЧЕВА ДА СЈА У ВЕКОВЕ	349

Грешни Милоје
КАЗИВАЊА

Богу у славу, прецима у част, потомцима у аманет
Пејџо дојуњено и измењено издање

Рецензенти

Бошко Обрадовић
Мр Мирјана Мајновић
Проф. др Драјолуб Пејровић
Слободан Кљакић
Гвозден Оџашевић

Лектор

Слободан Николић

Коректор

Љубица Наранџић

Графичка обрада

Миленко Савовић (Артера)

Издавач

Библиотека општине Лучани, Гуча

За издавача

Славко Радосавчевић

Штампа

Grafik centar, Београд

Тираж

1.000

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

27-29

СТЕВАНОВИЋ, Милоје, 1949-

Казивања Богу у славу, прецима у част, потомцима у аманет / Грешни Милоје (Стевановић). - 5., измењено и допуњено изд. - Гуча : Библиотека општине Лучани, 2022 (Београд : Grafik centar). - 356 стр. : илустр. ; 24 cm. - (Завичајна библиотека / [Библиотека општине Лучани, Гуча] ; књ. 60)

Грешни Милоје је псеудоним Милоја Стевановића. - Тираж 1.000. - Стр. 5: Уместо предговора првом издању / архим. Венијамин Преображењски. - Стр. 8-9: Прослов трећем издању / Маријана Матовић. - Стр. 10: Уместо преговора четвртм издању / еп. Артемије. - Стр. 11-17: Слово поводом петог издања "Казивања" / Гвозден Оташевић. - Стр. 18-24: Напомене уз пето издање / Слободан Николић. - Стр. 323: Реч лектора, с поштовањем --- / Маријана Матовић. - Стр. 324-326: Исповест и коментари / Бошко Обрадовић. - Стр. 327-334: Књига о Србима којих више нема / Драгољуб Петровић. - Стр. 335-337: Побуном до астралних висина слободе / Слободан Кљакић. - Стр. 341-348: Речи које увиру / Маријана Матовић. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-88197-65-6

COBISS.SR-ID 78411529

